

PSOHLAVCI

Alois Jirásek

Hledáte místo, kde...

... můžete celý den studovat nebo pracovat?

... seženete knížku pro zábavu, do školy, k poučení?

... stahujete e-knihy, posloucháte hudbu, tisknete 3D?

... osobně potkáte české i světové autory?

... můžete zajít na koncert, filmy artové i 3D?

Právě jste ho našli!

Městská knihovna v Praze

43 poboček, **3** pojízdné knihovny, **4 000** akcí ročně,
2 000 000 dokumentů, **60** Kč za registraci

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.e-knihovna.cz

www.facebook.com/knihovna

Psohlavci

Alois Jirásek

Historický obraz

Znění tohoto textu vychází z díla [Psohlavci](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím SNKLHU v Praze v roce 1953. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

Text díla (Alois Jirásek: Psohlavci), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyžijte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 7. 1. 2022.

OBSAH

I.....	11
II.....	21
III.....	29
IV.....	37
V.....	43
VI.....	51
VII.....	61
VIII.....	66
IX.....	74
X.....	79
XI.....	85
XII.....	96
XIII.....	105
XIV.....	112
XV.....	120
XVI.....	127
XVII.....	138
XVIII.....	145
XIX.....	155
XX.....	162
XXI.....	170
XXII.....	183
XXIII.....	189
XXIV.....	197
XXV.....	205
XXVI.....	211
XXVII.....	220
XXVIII.....	229
XXIX.....	234
XXX.....	244

Psáno roku 1883–1884
(Květy)

Za starodávna byly našemu království českému přirozenou a mocnou hradbou hluboké lesy, jež od hřebenů hraničných hor na mnoho mil do vnitra země se rozkládaly.

„Stráže“, zvláště k tomu určené, střežly přechody, vedoucí tím pomezným hvozdem, opatřující zároveň „brány zemské“, stálé to tvrze a hradby, zřízené na ochranu stezek při hranicích.

Ponenáhlu, zvláště za 13. století, kdy cizí osadníci valem k nám se hrnuli, sami králové naši přestali šetřiti lesů hraničných jako ohrady zemské a dávali cizincům mýtiti část po části. Nejdéle a nejlépe zachoval se pomezný hvozď na straně západní proti Bavorům, na svazích i na úpatí velikolepé Šumavy. Část její a nejdůležitější cesty, vedoucí tudy od Domažlic do Němec, opatrovali od nepaměti Chodové, lid jadrný, otužilý, postavy statečné, mysli udatné.

Vesnice jejich, někdy na samém pokraji královských lesů, rozkládají se v nížině i na výšinách, ale vždy tak, že mají před sebou v tu stranu ke hranicím chlumu nebo vrchy, za něž se tulí jako za přirozené bašty proti nepříteli. Roztroušeny jsou pásem asi šest mil dlouhým podél hranic při přechodech a důležitých stezkách.

Tak od Domažlic nejdále na jihovýchod poblíže průsmyku Všerubského vesnice Lhota a Pocínovice, od těchto pak k severozápadu mezi cestami Všerubskou a Brodskou: Kýčov, Mrákov, Tlumačov a Stráž, nejdále pak odtud severozápadně, při cestě do Mnichova pod lesy, vesnice Újezd, Draženov, Postřekov, Chodov a nynější městys Kleneč.

Kdy Chodové, tito čeští hraničáři, sem byli zavedeni, na určito známo není. Než tolik jisto, že službu svou statečně vykonávali, že v čas nepřátelských vpádů stezek a cest hájili, i bojovali ve všech těch bojích a bitvách, které kdy v jejich okrese a v okolí svedeny byly.

Jako je jisto, že pomáhali Břetislavu knížeti Němce u Brůdku udatně porážeti, tak také je nepochybné, že nelénili v bojích ostatních, jmenovitě pak za časů husitských, slavné paměti.

Za dob pokojných *chodili* po pomezí a dbali, aby sousedé Němci hranic našich neztenčovali, hvozd český bez práva nemýtili, v něm nelovili a vůbec pychu v něm se nedopouštěli. Přitom, jak staré paměti vypravují, bylo Chodům nejednou krvavou bitku podstoupit, a to s pytláky a škůdci bavorskými, zvláště brodskými. Spolehlivými společníky byli Chodům na těch pochůzkách a strážích velicí a silní psovové, dobrou pak družkou čakana¹ a za dob pozdějších ručnice, dlouhá i krátká. Zbraň nosili vždy i za dob, kdy podle usnesení sněmovních ostatním obyvatelům našeho království to dovoleno nebylo.

Kdykoliv český král ubíral se jejich končinami, vítali jej Chodové ve zbrani pod hlavním praporem svým, na němž psí hlavu² v erbu měli, a uctivše knížete svého po starodávném obyčeji soudkem medu, provázeli jej jako čestná stráž horami přes hranice.

Za těžké a často nebezpečné služby požívali Chodové zvláštních výhod a práv.

Odjakživa byli lidem svobodným, nejsouce poddáni žádné vrchnosti, toliko samému králi. V území jejich nesměl se žádný šlechtic zakoupiti nebo usaditi. Robot a jiných služeb poddanských, jakéž všechen lid selský velice tížily, Chodové nekonali žádných. Lesů, jež chránili, volně směli užívat, a za starodávna v nich i bez překážky honili, cvičíce sílu svou na medvědech a vlčích, kterých ještě v 17. století Šumavou hojně pobíhalo.

1 Čekan, čakana, na Chodsku „čakana“, hůl a zbraň zároveň, asi 1,5 m zvýši, z tvrdého dřeva. Na dolním konci měl silný ostrý bodec, nahoře pak sekerku s palcátkem. Bradlo bývalo nahoře až na stopu plechem a hřeby hojně ozdobeno. Čekany nosili za starých časů mužové ženatí, když vycházeli za službou nebo do Bavor, do města, ke svatbám, ke křtinám a podobně.

2 Odtud přezdívka jejich: Psohlavci. Viz P. Stránského *De republica Bojema*.

Cla a mýta po všem království neplatili, řemesla ve svém okresu volně provozovali. Bez překážky a po vůli směli se kamkoli stěhovat a se přičeňovat, i v hromady se scházet.

Vlastní jejich soud „práva chodovského“ zasedal každé čtvrté neděle v zámku neb hradu jejich v Domažlicích, skládaje se z „rychtáře chodovského“, vládou královskou ustanoveného, a z konšelů či rychtářů z vesnic chodských.

Na hradě chodském přebývali domažlický purkrabí nebo hejtmán, chodský rychtář a přísežný písař, nejvyšší jejich úředníci. V hradě tom chovali také prapor svůj, pečeť a privilegia, jež udělili jim králové Jan Lucemburský, Karel IV., Václav IV., Jiří Poděbradský a jiní. Tam také v čas potřeby ve zbrani se shromažďovali a v čas války ženy své a děti i nejlepší majetek uchraňovali.

Naposled konali Chodové službu svou osudného roku 1620, zdělavše na pomezí bavorském záseky na příležitostech místech. Tenkrát jim Bedřich, zimní král, přísně poručil, „aby dle povinnosti své a pořádku jedné každé vesnice stráž bedlivou netoliko ve dne, ale mnohem více v noci drželi a proti nenadálým vpádům nepřátelským těch míst hájili, v nich ustavičně do určitého času zůstávali, z nich dříve času vyměřeného ve dne ovšem i v noci nikam neodcházeli, a zjednajíce sobě náležitý praporec vojenský, jímž by jedna osoba vládnouti mohla, k němu přísahu učinili. A aby při těch vartách tím lepší řád držán byl, aby vždycky jeden den rychtář a druhý den písař při nich zůstával“.

Tenkrát naposled ozývalo se hlubokým hvozdem Šumavským volání strážích chodských, tenkrát naposled vlál nad hlavami hraničářů českých bílý praporec s černou obrubou, zdobený psí hlavou.

Pak přišla Bělohorská bitva.

Záplava obecné zhouby stihla hltanou vlnou také pohorské zákoutí volného Chodska. Čtyřicátého dne po exekuci Staroměstské postoupení jsou svobodní Chodové zápisem Karla z Lichtenštejna na místě císařském zástavou na 7500 zl. říšskému dvornímu radovi

Volfu Vilému Lammingerovi, svob. pánu z Albenreuthu, jenž byl jedním z císařských komisařů a ředitelů hrozná truchlohry dne 21. června roku 1621.³ O devět let později prodáni jsou Chodové témuž Lammingerovi v úplný dědičný majetek za 56 000 zl.

Nový pán ovšem nechtěl uznat a neuznal jejich svobody a privilegia a nakládal s nimi jako s lidem robotným a poddaným.

Tentokráte nastal poslední a největší chodský boj. Hájit' svobody milovní mužové práv svých proti násilí a bezpráví. Přes šedesáté let trval nerovný ten zápas. Časem svitla Chodům jiskra naděje u dvora Vídeňského, když se svobody domáhali; než posléze nástupce Lammingerův, syn jeho Maxmilián, při vyhrál, a Chodům dodán rozsudek, že jednou navždy žádost jejich se odmršťuje, privilegia jejich že jsou anulována a již neplatna, jim pak samým že se ukládá pod přísnými tresty perpetuum silentium.

To bylo roku 1668.

Skutečně pak na Chodsku panovalo silentium – ticho jako hrobové, a nepřerušeno ani pak, kdy roku 1680 téměř po všem českém království strhlo se strašlivé povstání selské.

Ale perpetuum⁴ přece nebylo. Chodové je přerušili. A tu se počíná naše historie.

3 Den popravy dvacíti sedmi českých pánů na Staroměstském náměstí za účast v povstání proti Habsburkům.

4 Věčné, stálé.

I

Časná tma listopadového večera zastřela stráně i doliny pohorského kraje na úpatí strmého Čerchova i táhlé Haltravy. Černé a husté mraky nízko se hnaly přes lesnatá jejich temena i hor ostatních Českého Lesa, jenž obrovským valem zvedal se nad ztichlou krajinou, zanikaje v oblacích i ve tmách.

Nehostný nastal čas.

Vichr byl všeho pánem, i mraků i země, na níž se všecko před ním chvělo: staletý ve stráních hvozd i strom v širém poli opuštěný. Břízy, staré i mladé, husto rostoucí na hoře Hrádku nad vesnicí Oujezdem, šuměly, lkaly a chvěly se v nahotě své, neboť vichr jim v chumáčích rval poslední, zlaté listí a honil je černým vzduchem v divokém víru. Na sousední však Hůrce vzdorně hučel dubový háj a potřásal rozložitými korunami, bráně se vichru, jenž z něho divoko vyrazil, zalehl až dolů do ztichlé vsi, tulící se jako hnízdečko k homolovitému Hrádku.

Stromy u stavení i na sadech klátily se a prudko šuměly. Nejhlasněji však hučela věkovitá lípa, rostoucí na prostranném nádvoří „u Kozinů“. Váha a bidlo staré studně pod lipou vrzaly a rachotily; než zvuk ten nelibý přehlušován byl hukotem větru v rozložené koruně starého stromu.

Ve statku svítili. V mdlé záři, na dvůr nízkým oknem padající, kmitl se pod lipou náhle prudký vír žlutého listí, jež vichr, divě se zatočiv, mžiknutím zvedl a zanesl do tmavé výše. A vtom, když takto jakoby rozzuřen nejdívěji hvízdal a hýkal, postavil se někdo ve světnici do okna. Jen na okamžik bylo viděti tu siluetu – teď okno se pootevřelo. Nahé ženské ruce vystrčily ven do tmy nevelkou mísu a v ten už okamžik se z ní bělostně zaprášilo. Mrak jako padlý sních náhle z ní vystoupiv, náhle se rozplynul ve větru, jemuž byl obětován.

Naříkává Meluzina, pohltivši hladově náraz mouku z mísy, danou jí na utišení, zasténala ještě jednou a hnala se tmou dále.

Okno se zavřelo, stín v něm zmizel.

Nehostný panoval čas. –

Ve statku však ve dřevěné světnici, dosti prostranné, bylo milo a útulno. V krbu hořel oheň a smolná polena praskala. Louč, v černém svícnu zastrčená, hořela plamenem a zář její jasně padla na obětovnici, jež přinesši Meluzině oběť od okna odstoupila a nesla prázdnou mísu na nenatřený sudeň.⁵

Byla to sama selka, toho statku hospodyně, žena mladá, pěkné postavy, pěkného obličejce, z něhož nejhezčí byly jasné hnědé oči a nos, táhlý a rovný. Vlasy měla pestrým šátkem zavinuty, na sobě pak sukni, oblěčku a rukávce.

Postavivši misku na sudeň, usedla zase na židli opodál malované postele pod nebesy, a vzavši kucel do ruky, uváděla hejčedlo⁶ v hou-pavý, volný pohyb a jala se přitlumeným hlasem zpívati:

*Hajej, dítě,
kolebu tě,
habys spalo, neplakalo,
svý mamince pokoj dalo –*

Zvenku se ozývala bouře. Šum stromů a hukot větru sléval se v jediný hlas, od něhož se okna otřásala. Mladá však matka zpívala ukolébavku dále. Ale ještě jiné zvuky nežli její písně bylo ve světnici slyšeti. Ve stinném koutě z postele pod nebesy; odtud se ozýval

5 Police.

6 Hejčedlo, plátěná plachta čtyřrohá, v níž se děti kolébají. Na každém rohu přišit je silný tkaloun. Dva a dva z těch tkalounů na jedné straně prostrčí se železným kroužkem, v trámě u stropu zatlučeným, a zavážou. K jednomu z nich se přiváže dlouhý „kucel“, o třech pramenech z koudele upletený, a tím se uvádí hejčedlo v pohyb.

hlasitý šepot, šuškáání, tajený smích, jenž dlouho dušen teď propukl, vesele, jasně, jako stříbrný zvonek. Ale hned ho druhý, hrubší hlas konejšil, tlumil, a vtom také hospodyně je od hejčedla okřikla – nikoliv však ostře a přísně, aby se upokojili, že Hanálka usíná. Pak zase, houpajíc, dala se do zpěvu:

*Nedáš-li ty pokojíčka,
hodíme tě do rymíčka,
a z rymíčka do Dunaje.
Chyjt' si ho, ty hastrmane!*

Malá Hanálka v hejčedlu spokojeně si broukala a houkala, ale čím dál tím slaběji, až umlkla. Ještě několik kývů, pak pustila matka kucel a zamířila k posteli, když v ten okamžik zpod čistých nebes vztyčil se hospodář, její muž, jenž byl dosud se svým nejstarším děckem se povaloval a s ním se škádil.

Sedlák, jemuž bylo málo přes třicet, muž slušně vysoký a urostlý, shrnuv si dlouhé kaštanové své vlasy za uši, hleděl usmívavě vstříc své ženě. Klučina pak, tříletý, košilatý, tváře kulaté, jiskrných očí jako trnky, opíraje se o tatíkova záda, volal na matku, aby k nim přisedla.

„I vy nehupřahaná čeládko!“ zvolala s líčenou přísností selka. „Ticho! Pavle, huž bys míl spát. Chutě do pelíška! Hanálka teky už spí.“

„Ha pěkně spí!“ ozval se hospodář, a zasmáv se, ukázal na hejčedlo. Z něho přes okraj vyhlédla roztomilá hlavička malé, asi dvouleté holčičky, jejímiž plavými kučerami prorážela zardělá zář planoucí louče jako lesklé zlato.

Mladý Sladký, nebo Kozina, jak mu po jménu jeho statku říkali, vstal a šel k hejčedlu. Byl v kožených světlých spodkách po kolena, v punčochách a těžkých střevících, bez vesty, bez kazajky, jen tak v košili širokých rukávů, zpředu porozhalené. Jak ruce po své

dcerušce vztáhl, jak ji pak ve výši před sebou laškuje k posteli nesl, bylo nejlépe viděti jeho statnou štíhlou postavu. Na loži shlukla se všechna rodina; veselé děti po otci lezoucí a rodičové veselí z radosti svých dítek.

Zněl tu libý souzvuk rodinného štěstí. Hučení podzimní bouře ho nerušilo.

Však toho štěstí nedošli jenom tak, bez boje. Stará Kozinová dost bránila svému synu, tehdy již samostatnému hospodáři, když před čtyřmi lety jí oznámil, jakou že si vyvolil nevěstu. Nezdálat' se jí, podobná sic a hezká, ale chudobná dívčí do Kozinova statku, který, ačkoliv už na něm rychtářové neseseděli jako za starších časů, byl jedním z nejpřednějších. Ta dávná čest mu zůstala, neboť každé děcko vědělo, proč nová vrchnost dědu Kozinovu vzala rychtářství, že nechtěl dle její noty tancovat a být proti svým lidem.

Ale nakonec stará synovi přece povolila.

„Na dubě nerostú než žaludy,“ řekla. „Je to Kozina, hlava nehústupná, kerak dub tvrdá. Hale hať mu není pak s Hančí na světě těsno.“

Tenkráté veselý Řehůřek, dudák, jak mu Jiskra říkali, zasmál se a pravil:

„Věřu, že nebude! Budú spolu žít jak sto květů.“

Jak by on nechválil a všechno nejlepší neprorokoval, když byl mladého hospodáře důvěrník, sám jediný jeho tajemství znal i jeho poslem a rádcem býval. Ale co řekl, splnilo se.

Mladý Kozina žil se svou Hančí opravdu jako sto květů, a to ne půl léta, rok, jak bývá, ale již páté léto. Domácnost ho pořád těšila, ba snad čím dále tím více. Doma u ženy, a teď ještě více u dětí sedět, s nimi dovádět a laškovat, to mu bylo nejmilejší. Až mu za zlé měli, protože na svět, mezi mužské, na pivo, skoro ani nevyšel, aby, jak bývá, pohovořil a porokoval.

Ještě tak nejspíše s dudákem, Jiskrou Řehůřkem, zabral se do hovoru někde v poli, na mezi u lesa nebo časem v neděli odpoledne ve statku na sadě.

Mladý Sladký se změnil. Jindy se rád po nocích toulal, a to s puškou nebo s tenaty v lese, rád vlky do jam chytal, a nenáviděné vrchnosti, kde mohl, něco vyvedl. Co se však oženil, zkontroloval jako beránek.

Když páni vzkázali o povoz, aby dříví vozil, nebo jinou robotu konal, mlčky poslechl a pacholka poslal. Jindy, jako všichni a všude na Chodsku, klnul té nezvyklé porobě, a jak jen mohl, se bránil a vytáčel.

Stará Kozinová, majíc rty pevně sevřeny, zasmušile a přísně hleděla naň v takových chvílích, a pomyslila v duchu, nebo starému bratru draženovskému Hrubému, když k ní přišel, si potoužila:

„Ten chlapec! To huž není Kozina. Ten se po tátovi netrh. Žena mu vzala všechno srdce.“

„Žena a děti,“ slušelo dodat. Zdálo se tak i nyní v tu chvíli, kdy ne dbaje podzimní bouře, s rodinou svou na jednom loži seděl a upřímně se smál svým dovádivým dětem, jež jako kořata po něm lezly.

Pojednou se vzpřímil a naslouchal. V ten okamžik také starý Vlk pod stolem probral se z dřímoty, a vyrazil na světlici, hlasně zaštěkal.

„Vždyť přásky sotva začaly,“ mínila selka, vzavši malou Hanálku na klín. Mysliť, že snad někdo z čeládky se vrací z přástek u souseda, kdež se právě ten týden odbývaly.

„Te⁷ někdo cizí,“ odvětil hospodář a šel ven na síň otevřít domovní dveře, na něž někdo byl zabušil.

Závora klapla a venku se ozval cizí, mužský hlas, jenž zanotoval:

Na Hújezským Hrádku zpívá pěkněj ptáček –

Vtom hospodář něco promluvil, takže nebylo slyšet slov zpěvákových, jenž se však mýlit nedal a dále zpíval:

*Von tám pěkně zpívá, haž se to rozlíhá,
haž se to rozlíhá bedle našich vrát.*

7 To je.

Tak prozpěvuje, vstoupil do světnice, kdež se u prahu zastavil a pozdravil. Veselý křik malého Pavla ho vítal, selka pak zvala:

„Pokroč dál, Jiskro! Tepřiva ze města? To zrovna dost časně. To tě Dorla pěkně huvítá.“

„Pěkně, nepěkně. Bude-li z křenu, budu já z pepře.“ Dudák, pohodiv svým nástrojem na rameni, šelmovsky se usmál.

„Ha žes tak vesel, samý zpívání,“ mýnil hospodář.

„Jak bych nebul, šak tám ten vichr pěkně zpívá, haž se to rozláhá. Boží dopuštění, to bula cesta! Měch se mi větrem nadúl, ha dudy samy hrály, ha já ve tmě poskakoval, hdyž bulo tulik muziky; z mokrýho přílohu ⁸ na změt⁹ přes kamení, z bláta do bláta, jen mlaskalo.“

Řehůřek Jiskra, položiv dudy na lavici, sám vedle nich se posadil. Beranici s červeným dýnkem nechal na hlavě. Tvář, kulatá, hladká, mající na bradě důlek, pořád se mu ještě usmívala. Vlastně jen jeho veselé, šelmovské oči, jež rád přimhouřil, když něco čtveráckého zamýšlel nebo propovídal. V letech se mladému hospodáři rovnal; ať byl o dvě, o tři léta starší.

Zatím už selka, přinesši sůl a bochník chleba, v bílé rouše zahalený, obvyklým „krájej“ pobízela hosta, aby si chutě vzal.

„Co novýho v městě?“ ptal se hospodář.

„Ne moc. Povídali si tám v krčmě dva susedé, ha já by súdil, že buli od městskyho práva, že se páni po nás ptáli. Šak tám strejček draženskej teky sedíli ha všecko slyšíli.“

„Po kom že se ptáli?“ zvolal kvapně hospodář.

„Po chodovskejch právích. Na hůradě v městě. Chtíli ty psany práva, víš, co buly na našom zámku.“

„Ha hdo je chtíl?“

8 Úhor.

9 Měkkota.

„Bul tam z Kúta ten správčí Koš a z Trhanova. Nu, susedé se smíli, že toho popádlí. Nevím, co se všecko dílo, hale ten Koš se prej sápal ha prál, šak že von Tranovskej pán Chodovákóm hukáže.“

Dudák se zamlčel, ale jako by si pojednou vzpomněl, dodal:

„Dobře míl ten sused tám v krčmě, kerak že ty chodovský práva sú pojednú vzácny. Nebožtík starej Lomikar¹⁰ i tuten mladej že se Chodovákóm na vrch hlavy vysmíli, hdyž mluvili o perkamenech.“

Hospodář i jeho žena, držící v náručí malou Hanálku, pozorně naslouchali a nevšíмали si ani, že malý Pavel, košilatý, sklouznuv s postele, u dud se postavil, obdivuje se především jejich pěknému kozlíku. Nejprve se na něj jenom díval, pak osměliv se, sáhl po jeho srsti, očkách i po blýsknavých cetkách, jež mu Jiskra mezi růžky na ozdabu čela zavěsil. A tu si kloučka také matka všimla; otec však hleděl do země a pozvedl teprve svých očí, když dudák umkl.

„Ha hdy to bulo, Jiskro?“

„Snad předečím.“

„Haby zas něco netrhlo, náká nehoda,“ mladá hospodyně starostlivě povzdechla.

„Já by súdil –“ začal dudák, však nedokončil, neboť vtom starý Vlk prudce s podlahy vyskočil a jal se štěkat. Hospodář vstav, šel k oknu a hleděl do tmy. Nikoho však nespatriřiv, zamířil ven na zásep. –

Jiskra, vzav malého Pavlíka, na svá kolena ho usadil a kladl mu již píšťalu dud ke rtům; vtom však mladá hospodyně dotekla se dudákova ramene.

„Slyš, Jiskro,“ pravila, „vidíls, jak bul hospodář v myšlínkách, hdyž jsi mluvil? Ha takovej tě je nynčko často ha pro nic za nic! Je tě vesel, hovoří, smíje se, všecko, ha na ráz jako by to na něj hodil. To mi tě často napadne, že se mu něco v hlavě dije, nebo že mu něco kerak kámen na srdci leží. Teky mi huž přišlo, že mě huž snad ze srdce pustil, ba že snad lituje –“

10 Lamminger.

„Nebud' bláznová!“ vpadl jí dudák do řeči. „Litovat? Nelituje. Ešče nelituje ha nebude, to já vím. Proto si nenech nic stejskat.“

„Chčestí mi přílo, ha to víš, co v srdci nosíme, vo to se bojíme. Ha co by tedy bulo?“

„Myšlínky se v hlavě divně hemží. Teky to přejde.“

„Haby pánbůh dal a mne vyslyšil,“ povzdechla selka, slovy mužova důvěrníka potěšena. Zasmála se, i když malý Pavlík s pomocí Jiskrovou vyloudil několik kviklavých, plačtivých tónů. –

Zatím mladý Kozina, vyšed ze síně na zásep, rozhlížel se dvorem, kdo to přišel. Že někdo tu byl, toť jisto, jinak by bedlivý Vlk prve byl neštěkal. Byla tma a vítr dosud hučel, takže nebylo dobře ani slyšeti. Však přece! Někdo zabušil na okno. To tam naproti, přes dvůr, kde stála chalupa vejměnická. Tam přebývala matka mladého hospodáře. Spala již, neboť měla v oknech tmu. Pojednou tam zář prokmitla, již se tam projasnilo, a jak zardělá zář oknem ven vyšlehla, bylo vidět dvě mužské postavy, jež tam u dveří stanuly. Čekaly nehnutě, netrpělivě, pak zmizely ve dveřích.

Hospodář jako by se na okamžik rozmýšlel nebo čekal. Ze světlice se ozval hlas ječivých dud; mladý sedlák ho již neslyšel. Mířil přes dvůr k obydlí své matky. Sáhl tam po dveřích. Byly zavřeny. Shýbnuv se, přistoupil k oknu a podíval se do světlice. Zahlédl tam matku v kožiše a její dva hosti. Jeden z nich zpod pláště vyňal jakousi krabici nebo truhličku. Ten druhý ji otevřel a vyňal něco blýsknavého, lesklého jako stříbro, a ukazoval to staré Sladké.

Vtom však mladý hospodář odskočil od okna. Ozvalť se na záspi hlas jeho ženy, které bylo divno, proč se její muž v ten nehostný čas venku tak omeškal.

„Nikdo tu není, Vlk se nadarmo čertil,“ pravil, navrátiv se na zásep.

„Ha proč jsi bul hu mámy?“

„Podívat se, co dělá. Svítí ešče, bulo mně to divno. Sedí na lajci ha modlí se.“

„Poj, poj do sencí; je zima, haž mě roztřísla, ha Jiskra se teky strojí dym. Pavlík chce na ňom dudy –“

Manželé vešli do světnice.

Jiskra se tam už zase Hanálkou zabýval. Nosil ji a houpal, a jak zpíval, upřelo děvčátko naň oči, až pomalounku mu přecházely, a usínalo. Dudák je položil opatrně do hejčedla.

„Ty bys bul dobrej tatík,“ žertovala hospodyně.

„Bul, škoda, že vrána nemůže k nám trefjit,“ a dodal usmívaje se: „Haspoň by se Dorla se mnú tulik nevadila.“

Připomenuv, že musí ještě na přástky přástevníkům zahrát, aby ženě něco koudele vyhrál, vzal dudy, s nimiž se malý Pavel nerad loučil, dal dobrou noc a šel. Hospodář za ním, aby zavřel. Šel však až přede dveře, na zásep, a tam se dudáka tiše zeptal, šel-li s ním strýc draženovský zároveň z města.

„Ne, zůstal v krčmě. Přisedl k tim súsedom ha něco s nimi šeptem říčil¹¹. Hale hani slůvka jsem nerozumil. Ha ty, já tě teky něco povím. Hančí mi prve prála, jak jí hůzko vo tebe. Myslí, bláznová, že huž ji nemáš rád, že často se zamyslíš, nemluvíš, jako bys míl na srdci ňákú tíhu. Já mít takovú hodnú ženu, já bysem se pořád smíl ha všechen svět by mi jen kvít. Tak se pamatuj! K čemu tuten způsob? Žena za to nemůže: co vlček sham, huž je to tám.“

Dal dobrou noc a za chvílku zmizel ve tmě. Mladý hospodář neobrátil se hned domů, ale stoje na záspi, hleděl upřeně přes dvůr k domku své matky. Okno tam posud mdle zářilo. Pozdní hosté byli tam ještě. Chtěl zase k oknu, než pojednou se rozhodnuv, vrátil se do síně. Ze světnice zazněl příjemný hlas jeho ženy, jež dozpěvovala:

– *svý mamince pokoj dalo* –

Ted' teprve připadla mu na mysl živěji slova dudákova, jež prve, zabrán jsa v jiné myšlenky, jen napolo slyšel. Hlas ženin, na nějž už uvykl, připadal mu v ten okamžik tak, jako když za svobodna ji

11 Říčit – mluvit.

někdy tajně poslouchal v zahrádce zpívající. Zněl dosud tak svěže a mile, a když ji teď zahlédl sehnutou nad usnuvším děvčátkem, zmizel mu mrak myšlenek a musil tvář vyjasnit a na svou ženu se usmát. –

Toho večera mladá hospodyně spokojeně a potěšena ulehla. Řeřavý uhel louče dohořevší rděl se ještě na chvíli temnou světnicí, pak pohasl a tma vše kolem zatopila. Všichni spali, jen hospodář, leže vedle malého Pavla, nemohl oka zamhouřiti. Staré myšlenky se mu vrátily. Slyšel dech svého synáčka, ponořeného ve zdravý, hluboký spánek, slyšel pokojný dech ženin i Hanálčin, ale nedbal. Jindy naslouchaje mu, při něm sám pokojně usnul, teď ho neposlouchal. A přece sluch napínal. Čekaltě, nepřijde-li matka, nezaťuká-li, nezavolá-li. Ale nic se neozvalo. Po chvíli vstal a přistoupil k oknu.

Naproti u matky dosud světlo.

Vyhlížel, čekal. –

II

Stará Kozinová, zhasivši zvečera světlo, ulehla, ale nespala. Pak přišli pojednou ti dva hosté, které syn její, mladý hospodář, pozoroval, a vyvolali ji, aby otevřela. Hodivši na sebe dlouhý kožich, hnědým sukmem potažený a beránkem podšitý, odemkla.

„Roužni,“ ozval se jeden z obou mužů přede dveřmi a stará selka poznala po hlase svého bratra.

Byl to Kryštof Hrubý, rychtář z Drážnova, muž vysoké postavy, poněkud dopředu nachýlené, v širokém plášti. V pravici držel mohutnou čakanu, jejíž žluté kování ve světle rozžaté louče se jen svítilo.

Vstoupiv do světnice, postavil dubovou truhlici, dobře kovanou, již pod pláštěm nesl, na bílou javorovou tabuli nevelikého stolu vyřezávaných trnožů. Jak smekl vysokou beranici, bylo jasně vidět jeho vráskovitou, svěží však ještě tvář, výrazu vážného. Vlasy, valně již bílé, padaly mu až po ramena, jsouce jen nad čelem, do něhož padaly, rovně zastřiženy. Pěkně zahnutý nos, jasné dosud oči, z nichž mluvily pevnost a sebevědomí, dodávaly statnému starci rázu jakoby zemanského.

Vedle vysoké jeho postavy v tmavém plášti tím více se lišil společník jeho, oujezdský rychtář Jiří Syka, muž nevelké, jadrné však a ramenaté postavy, v bílém šerkovém županu¹² černě lemovaném. Zpod velikého a těžkého širáku jeho splývaly k ramenům tmavokaštanové vlasy.

„Vejmluvnic“¹³ ve starém dlouhém kožichu, na němž bylo ještě znát stopy květů pestře vyšívaných, hleděla překvapena na pozdní

12 Kabát něco přes kolena dlouhý.

13 Vejminkářka.

a nenadále hosti. Nicméně klidně očekávala, až sami začnou. Bratr její dal se také bez okolků do výkladu. Stručně pověděl, jak byl dnes ve městě a jak se tam ode dvou konšelů najisto dověděl, že vrchnost poptávala se po chodských psaných právicích, domnívající se, že městský úřad je uschovává, jakož před lety na chodském hradě byla. Vrchnost že se skrze správce svého Koše tajně vyptávala, ale dotčení konšelé, nemajíce trhanovskou vrchnost jako všickni ve veliké lásce, svěřili se s tím ochotně starému rychtáři. Ten pak nezamířil domů, ale rovnou cestou do Oujezda, kdež skryt byl u rychtáře, odedávna na Chodsku nejváženějšího, poklad Psohlavců, privilegia jejich, a to od těch časů, kdy byli nebožtíku starému Lammingerovi prodáni. Tenkrátě několik starších chodských, mezi nimiž byl také děd starého Koziny, včas sobě vzpomenuvše na svá práva, kvapem odešli do města žádat domažlických pánů, aby jim vydali privilegia.¹⁴

„Vás nám vzali – tu si je vezměte. Raději ať vy je máte nežli ten Němec!“ řekli páni konšelé a dovolili Chodům otevřítí sklepení na jejich hradě, kdež byla truhlice „věcí chodovských“. Od těch časů potulovala se pro bezpečnost po chodských vesnicích, když nová německá vrchnost, ač privilegií uznati nechtěla, po nich přece se sháněla. Nevelká to truhlice, v níž byla zlatá svoboda uzavřena, byla brzo u toho, brzo u onoho rychtáře v úkrytu, ale nejčastěji v Oujezdě, a tam také zůstala od onoho času osudného, kdy Chodům poručeno perpetuum silentium, až po dnešní den.

Vrchnost jako by pak nedbala, nebo zapomněla; až pojednou z čista jasna znovu po nich se shání. O tom teď „na vejmluvě“¹⁵ hovořili oba rychtářové chodští se starou selkou, která napjatě naslouchala oběma, kdykoliv se kdo z nich slova ujal. Ve vážné tváři stařenině, po níž bylo možná poznati, že je sestrou starého Kryštofa

14 L. 1585 král Rudolf přenechal na 60 let správu Chodů Domažlickým zástavou za půjčených mu 37 142 kop.

15 Na vejminku.

Hrubého, nezračil se v tu chvíli strach nebo leknutí. Naopak: líce se jí vyjasnilo a ve zraku zasvitl zážeh radosti.

„Nu tak přece něco platí,“ ozvala se a divný úsměv přelétl jí po rtech. „Dobře jste hudělali. Ha mně, ženský, jste je přinesli. Nu, co škodí, skovám je dobře, ha na mou chalupu žádnéj nepomyslí.“

Zatím Syka, vytáhnuv z vesty klíček, byl skříňku otevřel a vyňal nejprve pečeť jako tolar velikou, na krátkém řetízku stříbrném. Rychtář draženovský i sestra jeho, nachýlivše se, hleděli na pergaménové listiny, jež tu pěkně urovnány a zabaleny ležely. Syka pak jal se jednu po druhé vybírat a na stůl klást. Ont' je odevzdával, a proto jako na přesvědčenou sobě i přítomným je vykládal, zbaviv je nejprve papírového obalu. Sám po mnoho let je uschoval, a ne jednu hodinu noční ve přístěnku tajně u nich strávil, obíraje se jimi tak, až přečetl všechny, jež česky psány byly, i překlady latinských, pořázené již dříve, před lety, za lepších, volnějších časů.

Písmák Syka, jenž mezi svými považován byl jako za prokurátora, položil psané ty svobody a stvrzení jejich pořadem od nejstarší až do posledního Matiašova. Tu ležely v prosté světnici v záři borové louče staré pergamenové listy, dobře složené, pentlemi ovázané, zažloutlé, s hnědými skvrnami po krajích a v rozích ohmatané. Veliké pečeti visely u nich na šňůrách hedvábných barvy někdy červené a bílé; několik však století barvu bílou na žlutavou zbarvilo a družce její jasnou rudost vyssávalo. Pečeti byly dobře zachovány, i ta nejstarší z vosku nebarevného, na níž zobrazen byl král Jan Lucemburský v plné zbroji rytířské na koni, v kropíři, maje v pravici meč na řetízku a štít na levici, i pečeti všech ostatních králů, Karla, Václava, Jiříka, Vladislava, Ferdinanda, Maxmiliána, Rudolfa i Matiaše; těch rděly se nejjasněji.

Na chvílku zavládlo světničkou ticho.

Oba Chodové i stařena mlčky hleděli na osudné listiny, jež staletí a lepší, blaženější časy pamatovaly i svědkem ponížení a utrpení se staly. Syka přelétl ještě jednou jeden list po druhém, jako by je počítal, pak obrátiv se ke Hrubému pravil:

„Hani jeden nechybá.“

Stařec jen pokývl hlavou. Přisvědčil, neboť znal listy také dobře z let dřívějších. Syka pak dodal:

„Buly to jinčí časy, hdyž tuty perkameny ha majestáty platily.“

„Ha což neplatí?“ ozvala se kvapně stařena.

„Platit? Platí, ha esli nynčko ne, budú jindá,“ odvětil určitě, ano ostře starý Hrubý. „Tuto je naše právo ha to je selno kerak dub, ha žádnej ho nezmiklá, hani Lomikarovo správčí, hani sám Lomikar! Naši králové buli jinčí páni, jejich slovo tuto psaný víc snad platí nežli tutoho Němce přistěhovalce.“

„Tak, tak,“ svědčil Syka. „To by on chtěl, habychom mu je dali, haby je pak spálil. Pak by tepřiva vzal bječ a křičíl: ‚Skákejte, chlapi!‘ Hale ešče tuto nesmazáno!“ a rozhrnuv latinskou listinu Jiříka krále, ukázal na překlad do ní na listu vložený, zrovna na místo podtržené:

„- urození pak či vladykové nesmějí nikterak jimi (Chody) vládnouti, neb si je přivlastňovati, nebo mezi nimi se usazovati.“

„Ha tuto teky ešče platí!“

A nahnuv se k listu Matíáše krále, okamžik na něj hleděl, až pak, když žádané místo našel, jal se čísti:

„- – Příkladující při tom všem obyvatelům ze všech stavů království našeho českého, obzvláště pak radám našim komory české, nynějším i potomním, věrným našim milým, abyste již jmenované Chody, k zámku aneb k hradu našemu Domažlickému příslušející, nynější i potomní, při tomto našem takových jich privilegií, majestátů a svobod obnovení, schválení a potvrzení, pokud tíž listové jich svědčí, nyní i na časy budoucí a věčné neporušitedlně měli, drželi a pokojně zachovali, žádných jim v tom překážek nečiníce ani jiným činiti dopouštějíce pod uvarováním hněvu a nemilosti naší královské i budoucích našich králů českých.“

Syka, pozvednuv hlavu od listiny, obrátil se k Hrubému a jeho sestře a pravil:

„Slyšeli jste? Ha ‚věrní milí‘ říkali v tutich listech za stara králové našim otcom, ha teď každej písarš dá nám chlapů ha chámů robotnejch ha myslí vo sobě čerta kus. Hale tuty na ně,“ a ukázal na privilegia. „Hdybychom jenom tuty dva listy míli, nic bychom se nemuseli cintovat,¹⁶ že huž po všom. Dost by jich bulo před právo ha soud. Náše právo je v nich všecko.“

„Zrovna tak to říkávali náš nebožtík táta,“ odvětila selka. „Víš, Krisl,¹⁷ když tuten truhlík ešče hu nás bul.“

„Habych neveděl,“ přisvědčil Hrubý. „Hale huž čas, habychom listy skryjli.“

„Chutě tera¹⁸ pote!“ zvolala stařena.

Oba mužové urovnali listy do skřínky.

Když ji Syka zavřel a se stolu bral, starý rychtář draženovský povzdechl. Sestra jeho kolem se ohlédla, zvláště po oknech, pak šla napřed do sousedních nízkých dveří, v nichž pojednou stanula. Bratr ji zastavil.

„Snad jsme míli teky zavolát Jana?“

Mysлил tím synovce svého, Sladkého, mladého hospodáře. Syka na tu otázku upřel oči na stařenu, čekaje patrně napjatě, co odpoví. Okamžik mlčela, pak odvětila:

„Ne, tak je to zrovna dobře.“

Syka pokývl, jako spokojeně, svou vlasatou hlavou.

Stařena pak zmizela ve dveřích vedoucích do vedlejší komory a za ní oba její společníci.

Ve světnici bylo prázdkno a ticho. Jen okna se lehounko otrásla, když vítr venku hučící prudčeji zalehl; tu také zamrkal živěji rudý plamen borové louče, jejíž řěravý uhel se kroutil, na konci černaje.

V tu chvíli zjevila se venku v okně něčí tvář. Vynořila se pojednou, než nezmizela, patrně proto, že ve světnici nikoho nebylo. Sám

16 Třásti se.

17 Kryštofe.

18 Tera, tury – teda, tudy.

mladý hospodář to hleděl pátravě do světnice své matky. Hosté, jež byl prve zahlédl, zmizeli, i kovaný truhlík. Z komory však vedle světničky ozval se temný ohlas pádných úhozů, ale jen několika.

Pak nastalo ticho.

Když po chvíli vešel zase starý Hrubý, bělovlasou hlavu shýbaje v nízkých dveřích, a za ním Syka s výměnicí, tvář mladého hospodáře v okně rázem zmizela.

Dražnovský měl se ihned k odchodu. Syka již u samých dveří ještě jednou se obrátil a pravil:

„Nu tak pamatuj, selka, cos slíbila –“

„Lidičky boží, slíbila jsem rukú dáním před pánembohem,“ odvětila stařena vážně a ne bez výčitky. –

Za chvílku poté stanuli oba rychtářové zase před chalupou na dvoře. Ve statku bylo tma a ticho. Váha na staré studni pod lipou rachotila a vrzala. Rychtářové, jak tajně přišli, tak odešli, ne však nepozorovaně. Ale o tom ani tušení neměli. Jak ven vykročili před statek, vítr zanesl k nim několik veselých zvuků.

„Vítr mi nese muziku do huší,“ pravil Syka, přidržuje si svůj širák. „Toť jistě po přástkách.“

Přistoupiv k ozářenému oknu sousedního statku, nahlížel dovnitř. Tam ve prostorné světnici bylo živo a veselo.

Bylo opravdu po přástkách. Mužští, hlavně chlapci, kteříž se tu sešli, nechali přebírání ječmene k setí i draní, a každý chopil se své dívčí, vřetánko a kužel opustivší, a dal se „do kolečka“. Jiskra Řehůřek, maje čepici v týle a vlasy v čele, stál vprostřed světnice, nadýmal statečně měch svých dud, jenž „dělá duch“, a hrál, až se všechno rozléhalo. A nejen svou muzikou do tance zval a nutil, ale i svými pohyby pobízel a rozehríval. Nadouvaje tváře, smál se pitvorně, oči mhouřil, zavíral a zase ke stropu obracel. Sám na jednom místě se otáčeje, kolena ohýbaje, do taktu přešlapoval a často zadupal; pak sebou pojednou z boku do boku škulbl, zaklátil, na jedné noze pohoupal, až znovu zadupal.

Staří se smáli, mladí všichni náruživě tančili, křepčili kolem ječivých dud, až děvčatům vrkoče i sukně poletovaly.

Rychtář oujezdský vrátil se zase k Hrubému, jenž, hudby sobě nevšímaje, zvolna do tmy krácel.

„Hyn jsú veselí! Hdyby vedíli!“ pravil Syka.

„Šak se teky doví,“ odvětil vážně starý draženovský rychtář. Když pak ho Syka zval, aby tu na rychtě přes noc zůstal, že je pozdě a za té tmy zlá cesta, odmítl.

„Haby někdo zvedíl, že jsem tu bul? Tmy se nebojím. Dej ti pánbůh dobrou noc.“

Syka zamířil ke své rychtě. Hrubý ke Draženovu a zanikl brzo ve tmách.

V tu chvíli, kdy oba rychtářové se rozcházeli, vystoupil mladý hospodář z černého stínu v koutku u zděné brány svého statku. Stál chvíli, jako by hleděl za odcházejícími, jako by krokům jejich naslouchal. Pak obrátiv se krácel volným, tichým krokem do statku. Veselých zvuků, jež za ním ze sousedství se nesly, nedbal. Ani jich neslyšel. Nepozorovaně vešel zase do světnice a tiše ulehl. Bylo slyšet pokojný dech ženin a dětí tiše dřímajících. Několik hlubokých povzdechů hospodářových však znělo hlasitěji.

* * *

Stará Kozinová po ránu zatápěla, majíc šedé své vlasy ještě šátkem nezavinuty. Vtom syn, hospodář, přišel.

Bylo záhy a málokdy v ten čas přicházival podívat se k matce. Pozdraviv, usedl na lavici, hleděl oknem ven na zatažené nebe, pak na matku, kteráž se ho na děti tázala, na Hanálku a Pavlíka, jak že za toho vichru spali.

„Dobře. Ha vy jste, mamičko, záhy šly spát.“

„Záhy.“

„Hale pak jste zas svítily. Vidíl jsem zář.“ Pohlédl pátravě na matku.

„Bul ten vichr. Bála jsem se, kdyby tak něco se stálo.“

To řekla docela klidně, lhostejně.

Syn ještě chvíli pobyl a čekal. Ale matka se ani slovem o včerejšku nezmínila, hovoříc o věcech obyčejných. A sám se toho také ani slůvkem nedotkl.

Odešel zklamán a roztrpčen pomyslíl:

„Hani vlastní máma tě nevěří!“

III

Chalupa Jiskry Řehůrka stála poněkud stranou vsi, poblíže lesa. Ačkoliv už pamatovala nejedno pokolení, nevypadala nijak sešle. Dřevěné stěny a takový štít věkem arci valně pohnědly, ale k té barvě jejich pěkně se nesla za zimy bělostná, zachumelená střecha a v létě zelený baldachýn dvou jasanů, stojících vedle stavení.

V prkenném peření¹⁹ byla neveliká valba²⁰ a v té stála Dorla, Jiskrova žena, zavěšujíc na bidlo ve valbě kytice zralých rudých jeřabin, aby tu, až teď mrazy uhodí, pěkně promrzly. Byla o několik let mladší nežli její muž. Vypadala statně, mladě, jako dívčí ještě. Za svobodna byla vzácnou a mohla si dost vybírat. Nechala všech, i dost možných chlapců, a vyvolila si veselého dudáka.

Do té chvíle volby své nelitovala, jen toho sobě často v duchu přála, aby buď Jiskru z dudáka na něco jiného mohla přeměnit, nebo aspoň aby více doma zůstával a tolik se netoulal. Často, často si také pomyslně na děcko, že by se jí pak nestýskalo.

Dnes Jiskru měla doma.

Svědčily o tom veselé zvuky, jež ze světlice se ozývaly. Sám jich nevytluzoval; jeho žák se pokoušel, aby svedl skočnou notu. Jiskra byl ještě mladý dudák, ale sláva jeho šla již za rodnou ves, do sousedstva, a staří o něm říkali, to že bude strážský Kuželka, jemuž na celém Chodsku, ba v celém plzeňském kraji nikdo se na dudy nevyrovnal. Dost a divných věcí si o něm vypravovali, ač léta letoucí byl na pravdě boží, jak krásně hrál, že při jeho hudbě sochor v pytli tancoval, jak v Praze při dvoře ukázal, co umí, tenkrát, když tam krále korunovali a kdy Chodováci měli ještě svá práva. To že také

19 Štít, lomenice.

20 Bedněná pavlač v lomenici.

o strážském nebožtíku Kuželkovi vypravovali, že hodně nachmelen – a kterýpak dudák by to vydržel bez vlažení – jednou pozdě v noci zabloudil v lese mezi rochce²¹ a že padl tam do „vlčího hrdla“, do kterého pak přibyl rozmilý host chlupatý a zubatý, jemuž až do ranního svitu hrál, až hajný, přiváben muzikou a pronikavým vytím, dudáka z té trampoty vysvobodil.

Strážský Kuželka byl otcem a mistrem všech dudáků v okolí. U něho se vyučil také starý Řehůrek, u toho jeho syn Jiskra, a ten už také měl několik učedníků. Učil na housle i na dudy, ač neznal ani noty. Co mu kdo zazpíval, to zahrál na ten neb onen nástroj. Když v hospodě veselé tanečnice ho obstoupily, šátky proti němu mávajíce, a jedna z nich začala jasným hlasem zpívat písničku zbrusu novou, které dosud nikdo nezaslechl ani notou, ani slovem a která se snad teprve včera nebo v tu chvíli jarého vzrušení zrodila: Jiskra Řehůrek mlčky poslouchal první „verš“, usmívaje se, hlavou pokyvuje a jenom stěvícem zlehka do taktu přiklepuje; ale jak zpěvačka chystala se k druhému verši, již zahrál Jiskra melodii na housle, společník jeho, šedivý tatík, za ním na bručivé dudy, a jonáci, chopivše se děvčat, začali kolo.

Aby to také dokázali, aby cokoli zahráli, k tomu též vedl své žáky, a v tu chvíli Kubu Konopíkova, výrostka asi šestnáctiletého, plných červených tváří, jeřabatého. Byl začátečníkem, jemuž Jiskra celé dudy ještě nesvěřil. Kuba²² pískal dosud jen na „předničku“.²³ Na dané znamení umlknuv, stojí před Jiskrou sedícím na lavici u stolu, čekal, co mistr řekne.

„Slyš, Kube, ešče tě jednu povím ha tu mi zapískáš. Víš tu: Náš pan falář pěkně káže –“ a mistr zazpíval nápěv.

Kuba začal, ale vtom ho Jiskra zarazil.

21 Rokle.

22 Jakub.

23 Přední píšťala dud.

„Hindle de k nám Kozinuc sedlák hejtu.²⁴ Bež si dym. Zejtra zas přijď v tuten čas.“

Kuba se nedal dlouho zvat. Mžiknutím byl ze stavení. Jiskra vstav patřil ven oknem, očekáváje blížícího se hosta.

V ten okamžik zašramotilo něco na peci. Usedlť tam na chudém lůžku, na němž byl dosud tiše ležel, muž dlouhých vlasů, silně prokvetlých, starý dudákův otec. Byl slepý a nějak „stůnavý“, neboť zakašlal a těžko oddychuje se ozval:

„Stálo se něco, že de k nám Kozina v tuten čas?“

„Ne, táto, nevím; snad hani nejde k nám, hale jen tak kolem.“

Venku se ozvaly hlasy. Dorla, nachylujíc se z valby, mluvila s mladým hospodářem, jenž se ptal, je-li Jiskra doma. Vtom dudák stanul na prahu usmívaje se a zval hosta dále. Dlouho však nepobízel, neboť jak Kozinu dobře znal, ihned uhodl, že nepřišel jen tak „hejtu“, ale že by mu něco v soukromí rád řekl.

„Jdeš-li do lesa, vyprovodím tě na kúsek,“ dudák sám se nabídl.

„Hano, jdu se podívat, jak ten víchr nadělal mnoho vejvratů.“

Jiskra, vskočiv do světnice pro čapku, ubíral se k tmavému boru, nic nedbaje, že Dorlu, přišedší z valby punebím²⁵ na síň, málo tím potěšil.

„Tak se vždycky dije. Bud' se sám túlá, bud' hdyž někdo sem zablúdí, tak ho ešče sám vodvede. Sedlák jistě chtíl do sencí.“

Tak, vešedši do světnice, žalovala na muže starému tchánovi, jenž se znovu na Kozinu ptal. Uslyšev, že již odešel, mlčky zas ulehl. Na tváři jeho bylo patrné nemilé zklamání. Každý, kdokoliv sem na samotu zavítal, byl zvláště starci vítaným, neboť každou návštěvou ušla mu spíše chvíle času nekonečného, slepotou trapného; ale zvláště rád vídal mladého Kozinu, svého dobrodince a ochránce, jenž mu před desíti lety život zachoval.

24 Návštěvou.

25 Půda.

Tenkrátě šel starý Řehůřek do Trhanova, kdež za nemocného puklaře²⁶ měl hrát. Nad Trhanovem, když se ubíral lesem Křížinovem, zastavili ho dva myslivci, oba Němci ze zámku Trhanovského, oba patrně již notně zmoklí, neboť jazykem těžko vládli. K potupě však chudého dudáka sloužil jim ještě dost. Nejprve se Řehůřkovi smáli, ale když pak je odbyl a chtěl dále jíti, poroučeli mu, aby jim na tom místě zahrál, a dávali mu chámů a bídnych psů robotných.

Tu se vzbouřila v dudákovi chodská krev; zostra odpověděl a nezalekl se ani pak, když oba Němci jako rozzuření medvědi začali se naň sápat. Rychle shodil svůj nástroj s ramene a bránil se; měl však jenom holé ruce, oni pak každý po tesáku. Tenkrátě byl by zajisté zahynul, ale když bylo nejhůře, když krví všecek zalit k zemi padal, vyrazil z houštiny Kozinův Vlk, jenž na jednoho ze surovců sám skočil, druhého pak vtom čekanem udeřil mladý Kozina, za psem vzápětí na pomoc chvátající. Vzteklice zahnal, Řehůřka, jenž byl bez sebe, domů odnesl. Tenkrátě starému dudákovi oko vyrazili; druhé pak, jak ještě ležel ran plný, tak se zanítilo, že zanedlouho také na ně oslepl.

Od těch časů vedl smutný a jednotvárný život, a povyrazil se jenom tenkrátě, když ho syn vzal s sebou do krčmy nebo na spoušťádlu,²⁷ aby hrál prim, na housle, nebo když za syna doma „vyučoval“.

Od těch časů byl mladý Řehůřek – Jiskra – Kozinovi ještě příchylnější. Bylť mu vděčným i za to, že se táty tak ujal, i za to, že starce pak všelijak v nemoci podporoval a často si s něčím na něj vzpomněl. Synek pak z bohatého statku, starého váženého rodu, od chlapectví přál vtipnému synu dudákovu. Již tenkrátě, když stádo pásal, míval vždycky Řehůřka u sebe. S ním byl vůbec nejraději, a šel-li „hejtu“, po každé zamířil k osamělé dudákově chalupě.

26 Dudák.

27 Večerní zábava po přástkách.

Pak, když oba v „chlapce“ dospěli, když už mohli chodit „volát“,²⁸ stal se Jiskra Janovým důvěrníkem, a když pak mladý Kozina se oženil, spolek obou mladých mužů utužen ještě více touto svatbou, o niž se dudáček dosti přičinil.

Mladý hospodář žádnému tak nevěřil jako jemu, a také od žádného tolik nepřijal jako od něho.

Ted' spolu k lesu kráčeli.

Po bouřlivé noci nastal pěkný, slunečný den, jakých v listopadu málo bývá. Mraky, ještě po ránu po nebi se honící, zmizely. Slunko vysvitlo a vyjasněným vzduchem určitě se rýsovala temena Šumavy i Českého Lesa. Z hlubin lesních ozval se chvílemi táhlý a temný hukot.

Oba mladí Chodové ničeho nedbali. Kráčeli mlčky vedle sebe, každý zabrán ve své myšlenky. Jindy by Jiskra nějakým šprýmem hovor zavedl, ale dnes, jak druha svého dobře znal, nebylo něco takového vhod. Viděl, že se mladému hospodáři něco vážného stalo. Když došli na pokraj lesa, dudák, stanuv proti kamarádu svému, pohleděl mu na okamžik svýma upřímnýma, veselýma očima do tváře, pak uhodil mu na rameno a srdečným hlasem promluvil:

„Uj, kameráde! Jsi, kerak by té hlasička vofoukla. Co se dije?“

„Jiskro, řekni mi pravdu pravdivú. Co se vo mně říčí mezi lidem? Že jsem nicotnej chlap, je-li pravda?“

„Blázne bláhová, proč tak súdíš?“

„Dyk mi ani vlastní máma nevěří –“

„Uj, kerak že?“

Kozina, popošed za té řeči, znovu se zastavil, a obrátiv zamračenou svou tvář k dudákovi, upřel naň své bystré oči.

„Muším to řect! Kerak těžkej kámen na prsou mi to leží. Za babu mne mají. Syka, strejček draženovskej, máma, všichni, i ty snad teky! Hale baby jste ešče věčí, že mi to žádnéj neřeknete. Panenka Marja! Kdybyste vedíli!“

28 Na děvče, choditi za děvčetem.

„Hale, Jene, což ti myšlínky spádly, že tak mluvíš?“

„Nebul by div. Šak slyš, Jiskro! Haž ti povím –“

Zamlčev se na chvilku, jal se pak vypravovat. Oba se zase rozešli volným krokem na pokraji lesa. Hospodář mluvil o včerejším večeru, kdo přišel k matce jeho na „vejmluvu“, co on tam viděl, jak pořád čekal, že ho také zavolají, jak odešli, jako by ho tu na statku ani nebylo, jak i matka ráno všecko zapřela, jemu nedůvěřujíc.

Mluvil živě, čím dál tím prudčeji.

„Ke starý ženě mají víru, hale ke mně nic. Nejsú sic bez příčiny, hale takle přece nemušeli jednat. Co jsem si Hančí vzal, myslili si, tu ten chlap má huž jinú krev, huž není tuten, kerak bejval. Jindá na pány jako čert, nynčko by skákal, jak by kázali, třeba na vrch makojci. Je pravda, Jiskro, bul jsem jinačí, leccos se změnilo. Jindá bul jsem na všecko vodevzdán, na ničom mi nezáležilo. Teky jsem pánom vyváděl; hale nynčko jsem se bál, že bych se zapomíl, ha co by z toho bulo! Hublížil bych ženě, dětom, ha ty nevíš, Jiskro, co to je mít děti rád! Ha přece zase všecko ve mně vřilo, hdyž jsem vidíl, co páni s námi dělají, kerak nás i s naším právem do behna začlapali.

Tak jsem se hustavičně súžil na tu i na tu stranu, ba nejedenkrát huž jsem chtíl začít ha se vozvát, hdyž jsem si vzpomíl na nebožtíka tátu. Víš tenkrát, hdyž tuto zez Vídně přišlo, že naše práva jsú nic – bul jsem ešče klouče – ha tu jsem bul v městě²⁹ na našom zámku, kde čtáli ten list, ha že se Chodovákem hukládá perpetuum silentium, jak latinsky práli. Uj, dobře si tuty slova pomatuju. Buli všichni Chodovští lychtáři ha starší přivolaní. Tulik si ešče zrovna dost pomatuju, že křičíli, jak jim ten list čtáli, ha největší křik bul, hdyž jim huložili hejtman krajskej, haby nadycky mlčíli, jak jsú tuty dvě latinsky slova.

Nevěřili, ha náš táta teky ne. Ha mě chudák nebožtík vzeli za ruku ha práli: ‚Chutě poj, chlapše!‘ Ha šli jsme na děkanství k panu děkanovi.

29 V Domažlicích.

Toho se táta náš ptáli, co ta latinská slova jsú po našinsku, ha hdyž pan děkan řekli zrovna tuto jako hejtman na zámku, chytily se náš táta za šedivú hlavu, ha sluzíl, ha naříkal! Celú pak cestu dym tě stař bĕdovali, klíli, ha nejvíc na tuto perpetuum, že tuto nejvěčí křivda, že hani bránit se člověk nesmí. Kolik dní buli náš táta kerak zabitej, mlčíli, haž jednu přišli z lesa ha tu láfli³⁰ čakanou na stůl ha zkríkli:

„Ha nebude hamen! Šak von někdo zas začne, ha potom krev poteče!“

Mladý hospodář sobĕ povzdechнув stanul a na chvilku se zamlĕl. Oči mu hořely, tváře se mu temněji zardĕly.

„Na tuto, brachu milá,“ začal nanovo, „nemoh jsem ha nemoh zapomít. Huž kerak chlapec jsem na tuto pořád myslíval, ha čím dál tím víc. ‚Někdo muší začít,‘ tak mi tě pořád v hlavĕ hučflo, i v noci ve spaní, ha napadlo mi, že tuto mi vod pánaboha súzeno, habych já začel. Vzpomíl jsem na to, co táta řekli, že krev poteče. Vo sebe jsem se nebál. ‚Hať tě humlátí, jen haby bylo všem spomoženo,‘ myslil jsem.

„Počkej, haž budeš hospodářem,‘ říkal jsem si, ha tu, šak víš! Pro Hančí jsem na všecken svĕt zapomíl, ha pak ešĕ děti přišly. Hale ty staré myšlínky mi nedaly.

Hlásily se vod husvitu do šírání. Ha co jsem pořídil?

Já myslil to nejlepší, ha tulik jsem dokázal, že mi nevěří hani máma, jako bych nebul hani pravej Chodovák.“

„Tak zle nemyslí. Bulo v noci.“

„Nic mi bělmo na oči nedávej!“

„Nač se súžit. Haž přijde čas –“

„Ha ty teky jako mnozí hu nás! Haž přijde čas, haž všecko prospíme.“

„Nechci nic prospát. Hale jen tuto myslím, že prudkej pes přichází vlku pod zub.“

„Ha chlácholením ho nezmůžeš. Šak vono na to dojde. Někdo muší, nechceme-li být votroky. Ha nebudeme!“ dodal zprudka.

„Myslíš, že nynčko by bul čas?“

„Hdyž páni hledají naše majestáty, to každej hlúpej pozná, že ešče platí. Nynčko je čas. Nezačnú-li lychtářové, ha budú-li tuty perkameny jenom hlídat, vozvu se já. Bůh to sud'! Dnes v noci jsem si tak řek.“

Vtom se obrátili. Někdo na ně mocným hlasem zahoukl. Dole v poli na chodníku zahlédli muže obrovské postavy, jenž umlknuv zamával na ně svou čakanou, hojně asi kovem pobitou, neboť se od ní v slunci zablesklo jako od obnažené zbraně. Po hromovém hlase, po vysoké postavě hned poznali, že to je Matěj Příbek.

IV

Stál v mohutném tuhém širáku na mezi u šípkového bezlistého keře, jehož rudé ovoce tu onde již zbrunátnělo. Vítr mu zlehka povíval dlouhými vlasy, bílou šerkou bez knoflíků, u krku tkanicí nsvázanou, rozhalenou, i „ještěrkami“³¹ u kožených spodků po kolena sáhajících. Ač slunce svítlo, bylo dost chladno a vítr tepla nepřidával. Nicméně Matěj Příbek bílý svůj župan k tělu nepřitáhl, ba ani lajb,³² volně jen zapjatý, nedopjal. Sneslať jeho mohutná, široká prsa dech mrazivějších větrů, nežli byl ten, jenž nyní vál od lesa pustou strání.

Tvář Příbkova, chmurně klidná, vráskovitá, hleděla upřeně vstříc Kozinovi a jeho společníku. Rty širokých úst byly pevně sevřeny, takže pod spodním táhla se dlouhá vráska nad mohutnou bradou bezvousé tváře.

Stál vážně, nehnutě jako socha, poslední chodský praporečník, a nepohnul sebou, ani když blížícího se Kozinu oslovil:

„Kde se túláš, Kozino, hdyž tě mezníky kácí?“

Slova ta, jakoby lhostejně pronesená, rázem zastavila mladého sedláka.

„Mí? Ha kde?“

„Hindle, na hlinovatkách.“

„Ha kdo?!“

„Páni.“

Do Koziny jako by kříslo. Pobouřen, ale ještě jako by dost nevěřil, upíral vyvstalé oči na starého Choda, jenž dodal:

„Jau, je tomu tak. Šel jsem kolem. Jsú tam správčí ze Tranova ha chlapi dvorští.“

31 Řemínky, jimiž koženky u kolenou se zavazují.

32 Vesta.

„Haby černí chodili!“ vzkřikl hněvivě Jiskra. Druh však jeho jakoby uštknut obrátil se v ten okamžik, jak Příbek domluvil, a letem pádil v tu stranu, kde bylo jmenované pole.³³ Dudák za ním. Chváтали, jako by se strhl pokřik, že ve vsi hoří.

Snad ani taková zpráva by se mladého Koziny tak nedotekla.

Matěj Příbek hleděl za kvapícími a pomyslíl:

„Haby tě, Kozinovo chlapče, nevodstrčili jako kotě vod mlíka!“ –

Na úpatí výšiny, za níž se rozkládá Houvězdo,³⁴ již blíže Trhanova, stála na pokraji zoraného pole stará mohutná lípa. V holé koruně ozývalo se hlasné šumění, jakoby hluboké vzdechy. Byly již poslední. Hloub a hloub vřezávala se pišticí, zubatá pila do mohutného těla věkovitého stromu, když sekery jí předtím uvolnily cestu hlubokým zásekem. Pod lipou stáli tři mužové, správce trhanovský a dva nádeníci hranatí, pilně stopující práci dvou pacholků, kteří klečíc všichni zarudlí, rychle pilou řezali.

Naproti v nedalekém Trhanově vybíhali lidé před stavení a každý z nich překvapen, s úžasem hleděl na to, co se s Kozinovskou lipou děje. Tot' nové násilí pánů! Kdož by se vůbec odvážil na strom tak starý, věky tu stojící, kdyby ani nebyl posvátný tím, že dělí majetek, že je mezníkem odedávna právem uznaným!³⁵

Než ti tam toho nedbají, neštítí se kříže do kmene vřátého, jenž tu hlásá: „Nepokradeš! Nepožádáš, cožkoliv jest bližního tvého!“

Ale náhle se všichni zarazili a správce zchmuřil čelo. Pila umlkla; všichni se obrátili v tu stranu, odkud zaznělo mohutné na ně

33 Poli tomu přezděli potom „Kozinovská“, a název ten udržel se podnes. Lid si vypravuje, že deváté koleno na dvoře Kozinově pole to násilně odňaté zpět dostane.

34 Oujezd.

35 Za starodávna, jako všude u nás, tak i na Chodsku stromy „za mez byly vystavovány“ a na znamení toho kříže do jejich kmenů „stínány“. Občas nebo podle potřeby dále se pak „procházení mezí“.

vzkřiknutí. Jako divý vichr hnal se svahelem dolů mladý Kozina a za ním Jiskra Řehůřek.

Všecek udýchán, zardělý stanul pod stromem. Na okamžik zavládlo hluboké ticho. Jen lípa temně šuměla. Čeládka hleděla se správce na Kozinu. Ten za okamžik nemohl ani promluvit pobouřením. Třásl se, oči mu hořely, až zahřměl:

„Hdo vám tuto dovolil?“

„Žádný. Vrchnost to poručila.“ Odbyl ho správce, vyslovuje důrazně slovo „poručila“; pak obrátiv se k pacholkům, zkrátka kázal:

„Řezejte dál.“

„Hani nehnete!“ rozkřikl se Kozina. Postava jeho vzpřímivší se jako by vyrostla. „Já jsem tu vrchnost, já jsem tu pán. Tuto je můj strom, moje půda. Tu mílí můj táta ha děd i praděd –“

„A ty ji mít nebudeš! Našlo se v písmách, že to pole patří vrchnosti!“

„Ta vaše písma! V tich teky stálo, že naše majestáty, naše stary práva nic neplatí, haha. Všecko jste nám vzeli, robotníků z nás nadělali, ha ešče byste chtěli tuten kúsek půdy, co nás živí! Zloději! Hani tu toho kříže svatýho se nebojíte!“

„Mlčiž!“ rozkřikl se správce.

„Habych ešče mlčil! My máme svy práva ha majestáty! Jakým právem vy –“

„Panským právem, chlape bláznová! Ty tvé majestáty ti tolik spomohou, že kdyby ti na hlavě vyrostl strom a my řekli: „Rozřežeme ho, musíš držet jako dub, ani se nehneš, ani nehlesneš!“

„Ha tuto huvidíme!“ A již byl u samého kmene, a vzkřiknuv na pacholky, jednoho rázem od pily odstrčil. Jiskra Řehůřek za ním, volaje, aby se pamatoval. Ale vtom už také správce jako vyštvaný přiskočiv, sáhl na sedláka, aby jím odsmykl. Kozina, tím rozlícen, odrazil ho tak, že zavrával.

„Pryč, panskej kocúre, haby tě nezadávil!“ křičel mladý sedlák; než vtom už sypali se pacholci na něj, jak jim správce poroučel. Ted'

také Jiskra, vida, že jde do tuha, přestal chlácholiti; skočiv ku příteli, pomáhal mu statečně proti přesile šesti mužů. Pod naříznutou lipou strhla se tuhá bitka. Oba Chodové, ač byli beze zbraně, bránili se znamenitě, a zvláště se svalovitým Kozinou bylo těm hranatým drvoštěpům zle se potýkati. Zmoci ho nemohli. Než to trvalo chvíli. Nad lidskou sílu byl ten zápas. Jiskra sklesl už k zemi. Leže ještě bránil se pacholkovi, jenž mu na prsa klekl. Kozina dosud stál, ač už se mu krev proudem řinula po tváři.

Vtom s výšiny, s oujezdské strany, ozval se hromový hlas: „Hustaňte chutě, hať nejsú mordy!“

Obrovská postava Matěje Přibka se tam zjevila.

Vážně, velkým krokem, jako vždy, bral se svahem dolů, maje čekanu dopředu skloněnou, jako k ráně připravenou. Vida, že tam dole neslyší, nebo slyšeti nechtějí; přidal do kroku a dalekozvučným hlasem svým volal:

„Kozinovo chlapše, ešče chvílku, huž du!“

Boj pod lipou v ten okamžik nanovo se rozbouřil. Chodové napjali poslední síly. Jiskrovi se podařilo, že se vymknul svému vítězi; vyskočiv na nohy dral se, rány rozdávaje, k příteli, kolem něhož zmítalo se živé klubko útočníků a vířila směsice výkřiků, klení.

Již již Kozina kolísal; tu se mu rázem uvolnilo. Hlas s výšiny zahřměl zrovna u nich, dva pacholci i správce sám uskočili, jak Přibka zahlédli, ostatní pak hned, jak dubová jeho čekana začala jim po hlavě a hřbetě jezdit.

„Panská čeládko! Ešče hdyž čouka vokrade, ešče by ho zabjila!“ křičel Přibek a mlátil čekanem kolem sebe tak, že správce i se svou družinou rychle ubíhali, aby těm ranám jeho ušli.

Za chvílku bylo volno a klidno pod lipou. Když se Přibek tam zase navrátil, „vyprovodiv“ kus panskou chasu i správce, obvazoval už Jiskra, sám těla svého dobře necítě, příteli svému ránu na hlavě. Kozina byl bled jako stěna. Jak starý Přibek k němu přistoupil, podal mu ruku a pravil:

„Pozdrav tě pánbůh! Škoda, že jsem spíše nepřišel,“ a upřel svůj zrak na lípu na smrt zraněnou.

„Bulo by jedno,“ odvětil Příbek. „Ha nynčko poj chutě dym, hušlo ti moc krve.“

„Tak huž tekla,“ řekl Kozina jako pro sebe, ale nahlas, a díval se zamyšleně na pravici, která byla rudě potřísněna, jak jí krev zachycoval z rány se řinoucí. Dudák mu dobře rozuměl. Když odcházeli, sedlák se ještě jednou ohlédl po lípě. Předkové jeho ve stínu jejím odpočívali, on sám se staříčkým dědem v létě o žatvě se ženci nejednou tu poseděl; několik pokolení hostila svým stínem, rodině i všem v okolí byla milá a známá, nejedna pověst o ní vypravovala, a tak s ní naložil panský pych!

„Huž jsem šel dym, hale přišlo mi pak: Kozinovo chlapec je prudkej ha tich hyn je moc. Snad bude zle. Ha tak jsem se vrátil,“ vykládal Příbek, jda po pravici mladého hospodáře, vedle něhož nalevo Jiskra kráčel.

U vsi se rozešli. Příbek kráčel přímo domů, Kozina pak zašel k dudákovi na samotu, aby si tam krev umyl. Nechtěl své Hančí poděsit. Nicméně vykřikla leknutím, když vstoupil znenadání do světnice, maje hlavu zavázanou. Usmívaje se, chlácholil starostnou ženu. Záhy však přestal, a usednuv na lože, pochýlil hlavu. Žena, shánějíc vodu a obvazek, nedivila se tentokráte, že se muž tak pojednou zamlčel a zachmuřil. Myslílať, že to od rány. Ale nebylo. Myšlenky to udělaly. „Toť huž de vo živobyťi ha nejen vo práva. Huž není vyhnutí!“ a „Tuto tě vod pánaboha súzeno!“ znovu a živěji se mladému sedláku v duši ozvalo.

V ten okamžik bylo slyšeti drobné, rychlé, cupavé krůčky; malý Pavlík přiběhl od babičky a za ním se batolila plavovlasá Hanálka. Jak děti otce zahlédly, s křikem k němu se hnaly a chytly se jeho kolenou. Vyzdvihnul je, usadil je na klínu a vinul je k sobě.

Vtom také stará matka jeho vstoupila. Dovědělať se právě té noviny, že páni prý starou Kozinovskou lípu porazili. Více nevěděla.

Všecka tou zprávou pobouřená, zamračila se, vidouc syna s dětmi si hrajícího.

„Starú lípu na hlinovatkách tě páni porazili!“ zvolala přísně.
Syn pozvedl hlavu.

„Jau, vím.“

Teď teprve zahlédla jeho obvazek.

„Máš hlavu vobvázanú –“

„To hyn hu lípy mne sekli,“ klidně odušil.

„Tys ji bránil?!“

„Hale nehubránil.“

Stará selka, kráčejič ode dveří k posteli, na ta slova se zastavila a zrak její pln údivu utkvěl na synovi. Pak přerušivši mlčení, ptala se ne již tak drsným hlasem:

„Máš zlú ránu?“

Zakroutil hlavou. –

V tu chvíli již stará lípa „na hlinovatkách“ nestála. Panská čeleď, vrátivši se, když Chodové odešli, porazila ji. Že pak se už soumrak ukládal, nechali věkovitý strom na zemi. Ležel tu jako poražený obr a po celou noc bylo slyšeti jeho hluboké vzdychání a lkání.

V

Přibkové nebyli co do majetku v Oujezdě mezi prvními. Také jejich statek výstavností nijak nevynikal. Byl ode dřeva, starý a již valně sešlý. Kamenná zed' s dvírci hradila jeho dvorec v čele. Hned vedle dvírcí vypínala se klenutá vrata, krytá šindelovou stříškou, spočívající na dřevěných, hrubých nosičích. Dole ve bráně zazděna byla stará, opotřebovaná stoupa.³⁶

Na dvorci, jakož i na návsi ticho. Nikde ani člověka. Byloť v neděli, záhy odpoledne. Také každý dnes raději zůstával doma, v teplé světnici za toho sychravého počasí.

Jen Přibkova Manka³⁷ strojila se na cestu do města. Stála ve své komůrce u otevřené, květované truhly, jejíž šaty, šátky a plény živých barev ozařovalo světlo, vnikající nevelikým okénkem. Také na dívku samu padalo, na její krásné, rozčesané vlasy. Byly jako len, barvy do zlatova, hebounké jako hedvábí, ke konci jemně zkadeřené, a tak dlouhé, div že na paty nesahaly. Manka byla hezké děvče, tmavých, jiskrných očí, a když se usmála, každý se podivil jejím bělostným zubům; ale nade všechno byly její vlasy, jež nyní zlatým, hustým proudem po ramenou k nohám splývaly. Rozčesané v prameny dělila, a je ve vrkoče spojujíc, červenou haraskou proplétala; nad čelem pak si uvázala světlou náčelku.

Děvče se tak horlivě strojilo, že nevšimlo si ani, jak venku na holý keř před okénkem usedl si vrabčák, jak kolébaje se na haluzce větrem rozhoupané hlasně zacvrlikal. Zato hned zpozorovala, že naproti přes síň dveře vrzly, že někdo vyšel z hlavní světnice. Právě byla červenou sukni v čtené varhánky složenou přes sebe

36 Domácí, menší stoupy na děláni krup, na Chodsku někdy obyčejné.

37 Marie.

přehodila. Teď jí tím kvapněji uvazovala. Ten tam na síni přechází. Kroky jeho utichly. Snad stanul, čeká.

Manka se bezděky usmála. Mělat' radost, těšila se na cestu, která jí dnes zvláště milá. Přišel' dopoledne k nim návštěvou strýc Pajdar z Pocínovic, otcův bratranec, s ním pak mladý Šerlovský, také z Pocínovic.

Toho poznala také v té vsi, když tam byla s nebožkou matkou u přátel. Už tomu bylo více než rok, a přece tu návštěvu nezapomněla; nemohla. Tenkrát tam mladého Šerlovského po prvé viděla a po prvé s ním mluvila. Pak setkala se s ním několikrát v městě po kostele; vždycky se s ní zastavil a rozmlouval. Dnes přišel k nim, a tak znenadání! Až ji píchlo, když ho zahlédla, a nechtěla svému zraku ani věřit. Bylo to milé leknutí. Tušila, že to není náhodou, proč sem přišel, ale kvůli ní a za ní.

A té šťastné náhody! Dnes půjde do kostela a on, vraceje se domů se strýcem jejím, sprovedí ji až do města. Přechází po síni, čeká na ni, až vyjde, je mu tu mileji než ve světnici u mužských, pomýšlelo si rozradované děvče. Písničku, kterou si prve polonahlas prozpěvovala, přestala nyní zpívat, jak se venku kroky ozvaly. Zato tím chvatněji svou strůj ukončovala. Přes pěkná plná ňadra „živý“ šátek³⁸ křížem uvázala a boky přepásala pěkným pasem se zelenými, vyšívanými květy, mezi nimiž se malé „zdrcky“³⁹ blyštěly a míhaly jako lesklá hladina studánky ve tmavé zeleni.

Manka se nemýlila.

Na síni stál mladý Šerlovský, „chlapec“ jako panna, urostlý a statný. Nělikrát sem tam přešel, až stanul u domovních dveří, jsa obrácen do síně. Zraky jeho tkvěly na nízkých, nebarvených dveřích, do nichž nahoře byly vřezány tři kříže. Ty dveře ho pokoušely. Táhlo ho cosi, aby na ně zatůkal, aby je otevřel. Snad už je Manka oblečena.

38 Veselých barev.

39 Zrcadélko.

Jak se dlouho strojí! Mohl by s ní teď sám promluvit, jak si už dávno přál, jak se na to těšil. Bude-li dlouho otálet, vyjde někdo ze dveří, nebo ho zavolají. Popošel, netrpěliv, dále do síně.

„Manko,“ zvolal tiše, „Manko!“ Spánky mu do temna zčervenaly. Vtom sebou trhl. Dveře se náhle otevřely a v nich stanula ona, již právě volal hlasem vroucnosti plným, vystrojena rouchem nedělním, svěží, libě zardělá, usmívajíc se.

Zdálo se mu, jako by kolem prosvitlo.

„Huž du,“ pravila vesele.

„Jen počkej, nechvátej! Do kostela ešče čas, ha my dym teky dojdeme.“

„Hale tu ti v senci –“ a pohlédla k dveřím do světnice vedoucím.

„Nech je, nevšimnú si. Postuj!“ děl prosebně. „Těšil jsem se zrovna dost na tu chvílku.“

Nevzpírala se, zůstala, přitáhla však za sebou vorbičku⁴⁰ nízkých dveří, takže se zavřely. Stála před nimi.

Mladý Šerlovský upřel zářící oči na sličnou dívku, a máchnuv rukou, zvolal živě a upřímně:

„Huž slyším, Manka, kerak budú volat, haž pudeš do kostela: Uj, panenka Marja! Te pěkná dívčka!“

Děvče se zasmálo.

„Hu nás nemušíš růžičky sázet. Nech si je pro Pocínovský.“

„Co vidím, vidím. Oči mě přece nepřelžú. Hale ty mi nevěříš. Hani snad tuto, kerak jsem na tě nejednú vzpomíl –“

Za té řeči sklopila bezděky zrak, a když k němu opět vzhlédla, oči její zářily.

„Manka,“ pokračoval chlapec, blíže k ní přistoupiv, „pravdu pravdúci mluvím. Teky ty mi pověz pravdu, habych mohl votad' spokojeně vodejít. Túžíš-li za někerým chlapcem?“

„Kerak ty humíš svědomí rozebrát ha domlúvat, jako pan falář,“ odvětila vesele.

40 Klika primitivní.

„Manka, něhdo přijde, ha pak bude hamen, ha nehuslyším, co bych rád slyšel, co muším vědět. Pro tuto jsem k vám přišel, Manka!“ zvolal doléhavě i prosebně.

Děvče se usmívalo, jako by nechtělo se vyznat, jako by se rozmýšlelo. Srdce jí však bušilo radostí nad touto řečí. A také jí začínalo býti líto statného chlapce; když ještě jednou ji naléhavě za odpověď žádal, odvětila mu rozhodným „ne“, zahrnujícím v sobě, že žádného chlapce nemá, že za nikým netouží. Ale jak to řekla, zarděla se jako planý mák a sklopila zrak jako přemožená, když chlapec rozradován v ten okamžik chopil se její ruky. On už chvíli nedbal dveří vedoucích do velké světnice; také Manka na ně zapomněla a na ty, kteří tam meškali.

Štěstí však mladým lidem přálo. Nikdo ven nevyšel.

Ti tam ve světnici také nedbali, že není mladých lidí mezi nimi. Jenže v té prostranné jizbě, prosté a bez ozdoby, nebylo tak veselo a jasno, jako těm mladým venku na síni. Seděli tam samí mužové starší a staří, chmurní a vážní povahou i hovorem, který vedli. Byl tu Matěj Příbek bez „županu“, ve spodkách jen a „lajbu“; vedle hospodáře bratranec jeho Pajdar z Pocínovic, Chod ramenatý a statný, jenž postavou i tváří nezapřel, že pochází z Příbkova rodu. Proti němu postřekovský Psůtka, který jda z města s Pajdarem se tu zastavil.

Ti všichni seděli na hrubých židlích kolem ohromného špalku lipového, jenž od nepaměti u Příbků za stůl sloužil. Samorostlý ten stůl stál tu již za děda Matěje Příbkova, jak otec Matějův to dosvědčoval. Nyní stařec ten u něho neseseděl, ale proti mužům, na lávce u kamen, oděn ovčím kožichem. Bylot' mu ho již třeba, nebo v jeho letech krev stydne. Pamatovaltě pár pátků; jak dlouho na světě už chodil, sám dobře nevěděl, ale čítali tak a jistě ne příliš, že přes osmdesát let. Sám na roky neměřil a nepočítal, nýbrž paměť svou. Udával, že dobře pamatuje tu velikou vojnu; chlapi, kteří se na jejím počátku rodili, musili ještě na ni, vždyť dobrých třicet let trvala. Starý Příbek také ještě starou chodskou slávu pamatoval,

kdy ještě byli volni, kdy měli svůj hrad a práva, a viděl otce ve zbrani a pod praporem na hranice do lesů táhnout. To bylo tenkrát, když ta veliká vojna se začala. Tenkrát nesl jeho otec chodský praporec, jakož to odedávna Příbkům příslušelo.

Rád o tom starý Příbek vypravoval i líčil, jak se záseky dělaly, jak mužové z každé vsi „po střídách“ na plných čtyřiaadvacet hodin do lesa na službu chodili, chléb a sušené maso s sebou brali, jak on sám tenkrát, ještě výrostek asi patnáctiletý, z domova do lesa k zásekám mezi muže utekl a tam s nimi ve dne i v noci při ohních trávil. Těch časů, té změny! Co již viděl a přečkal, a čeho se ještě dočká! Ted' zrovna naslouchal divným novinám, věštícím nějakou bouřku. Vypravovali i postřekovský Psůtka i sestřin „chlapec“ Pajdar z Pocínovic, že ve všech vesnicích chodských vrchnost prohledávala, aby se dopátrala starých majestátů psaných, a že také včera Syku zavolali do Trhanova na zámek, kdež mu zle vyhrožovali jako všude, nepoví-li o starých těch listinách.

„Hale míl hústa na zamčení jako všichni,“ dodal Psůtka, jenž o Sykovi vypravoval.

Matěj Příbek zachmuřen pořád mlčel a jen poslouchal, až pojednou, vztyčiv hlavu, promluvil:

„Mlčí! My teky mlčíme! Tuto humíme. Robot nám víc hukládají ha všichni mlčíme, bijú nás, mlčíme, lesy nám vzeli, mlčíme, mezníky nám kácí ha pole nám kradú, ha my teky mlčíme.“

„Tys nemlčil hani Kozina,“ vpadl mu Psůtka do řeči. „Ha co bulo, ha co ešče bude!“

„Co by bulo?“ ptal se Matěj úsečně.

„Myslíš, že páni tuto tobě a Kozinovi prominú?“

„Prominú, neprominú. Hale huž míli času dost na nás, ha ešče nepřišli, ha myslím, že si tuto rozmyslí!“

Od kamen vstal starý jeho otec a volným krokem blížil se ke stolu. Stařec byl tak veliký jako jeho syn Matěj, jenže věk mu hlavu dopředu pochýlil i ramena srazil. Čelo měl lysé, zato od temene

splývaly mu dlouhé vlasy, bělostné jako sníh, až k rozhalenému kožichu, který si levou rukou u pasu přidržoval. Chmuřil husté, šedivé obočí; v očích mu zasvitlo, jak vztáhnuv pravici, promluvil hlasem na jeho věk ještě zvučným:

„Dobřes prál, chlapče. Za stara by tuto nebulo. Všechna ves ha všichni by buli vzhůru, hdyby něhdo mezník porazil, ha by bul sám kníže, neřku-li tuten Němec!“

Stařec rázem umlkl. Psůtka a Pajdar vyskočili ze svých židlí k oknu. Ječivý hlahol polní trouby zalehl do světnice, zkrátka, ostře, ale pak zvučel poznovu, volněji a déle. Matěj Příbek volně přistoupil k oknu a hleděl tak jako hosté jeho ven do návsi. V ten okamžik také vběhla Manka do světnice a za ní vstoupil mladý Šerlovský. Neobyčejný ten a děsivý zvuk polní trubky rázem ukončil blažený hovor před Mančinou komůrkou. Chlapec byl by tu v milostném rozruchu svém snad do šírání stál, než tu milou naději si mohl teď přece s sebou na cestu vzít, že Manka prve nemluvila pravdu, že přece na někoho myslí a tím že jest on sám.

Přiskočila k dědovi, vyptávajíc se, co je, co se děje?

Stařec, stoje poblíže stolu, probral se z bedlivého naslouchání a zkrátka odvětil:

„Vojsko.“

Manka se lekla. Pohled její na to slovo utkvěl na otci. Stál dosud nehnutě u okna, zachmuřeně, klidně však pozoruje.

Hluk venku se vzámáhal. Tichá, pustá ves rázem oživila. Lidé vybíhali ze stavení, volali na sebe, dotazující se, co se událo. Tu tam někdo přeběhl přes cestu, jiní dolů běželi tím směrem, odkud jek trouby se ozval. Ale rázem všichni, kdož šli nebo běželi, se zastavili a všichni na chvíli umlkli. Mezi ploty ukázala se koňská hlava, za ní druhá, třetí, a již vyjeli klusem mezi staveními čtyři jezdci. Tři byli císařští kyrysníci, čtvrtý v obleku občanském. Na hlavách leskly se vojínům helmice s hřebenem. Na prsou přes bělavý kabátec s červenými širokými výložky černal se jim vpřed i vzad železný pancíř,

přes nějž visela na žlutém řemení jízdecká karabina. Červené spodky těžkých těch jezdců zabíhaly do vysokých bot.

V rukou se jim blyštěly obnažené palaše.

„Haby černý chodil!“ zvolal Psůtka. „Te tranovskej správčí!“

„Ha sem hukazuje,“ dodal Pajdar chvatně. „Matěji, hutec, ešče je čas, jedú pro tebe!“

Manka vykřiknuvši skočila k otci, prosíc ho, aby poslechl a za-dem uprchl do polí. Odstrčil ji zlehka, jako by ji ani neslyšel.

„Nač bych hutíkal?“ pravil obrácen jsa k mužům. „Jsem mordýř?“

„Jau, chlapče, teky tak myslím,“ přisvědčil starý jeho otec. Koňský dusot ozval se před samým statkem a správcův hlas, aby vrata otevřeli.

Mužové hosté na sebe starostně pohlédli. Manka na otce, jenž vyšel odhodlaně ven, aby vrata otevřel. Zaskřípěla, a kyrysnický kůň jeden na dvoře samém zařehotal. Pochvy palašů zazvonily, jak dva z kyrysníků slezli s koní. Správce za nimi.

„Tu je on sám,“ zvolal na Přibka. „Půjdeš s námi, a hned!“

„Kam?“ ozval se Chod, stoje přímo proti správci, vynikaje postavou i nad oba veliké kyrysníky, jemu po bok se postavivší.

„Neptej se a pojd'. Nepůjdeš-li –“ správce se obořil.

„Jen nehrozte, víte, že se nebojím,“ odvětil Přibek a posměšný úsměv zjevil se mu na rtech.

„Rychle. A kde je tvůj tatík?“

Na ta slova správceva Přibek sebou trhl.

„Co chcete se starým tátou?!“

„Půjde také, a teď rychle, nemáme čas!“

„Habych vidíl, jací jste kati!“ ozval se na síni hlas, a na prahu stanul Matějův starý otec. Studený vítr rozevál kmetovy bílé vlasy; stál tu vzpřímeně, jak jen mohl, hledě pevně na vojáky i správce.

Pak obrátil se ke své vnučce, jak všeka ustrašená za ruku ho chopila. Vtom jeho syn správci rozhodně oznamoval, že nepůjde dříve, pokud se nedoví, kam je chtějí vésti.

„Abys se najednou tolik nelekl, nejprve na rychtu, a pak k nám,“ správce ho posměšně odbyl.

„Ha náš táta?“

„Také.“

„Ha co von hin?“

„Co bys s tutím mluvil, Matěji!“ ozval se stařec. „Pudeme. Manka, přines tátovi župan.“

Když otci bílou šerku podávala, pravil:

„Hlúpá dívčí, neběduj, šak se záhy vrátíme; zatím stavení dobře vopatruj!“

Před statkem shromáždilo se sousedstvo. Všichni plni úžasu hleděli na divný průvod, beroucí se z Příbkova statku. Napřed jel trhanovský správce na koni, za ním tři kyrysníci, mezi nimiž kráčeli, každý zvláště, oba Příbkové: starý v kožichu, opíraje se o čekanu, syn jeho bez ní, s hlavou vzhůru vzpřímenou. Manka s mladým Šerlovským, se strýcem Pajdarem a Psůtkou šli za nimi.

Když docházeli k rychtě, zahlédli tam před ní jiné dva kyrysníky, mezi nimiž stál mladý Kozina maje hlavu obvázanu. Blíže něho jeho žena, bledá, uplakaná, chovajíc na rukou Hanálku. Vedle mladé selky držela stará Kozinová malého Pavlíka za ruku. Stará Kozinová neplakala: na chmurné však tváři, na zraku tkvícím na synovi, bylo znáti, že nitro její klidno není.

Před rychtu sehnal se již dav lidu, mladí, staří, muži i ženy. Všichni hleděli Příbkům vstříc; ale hned se odvrátili, neboť kde se vzal, tu se vzal dudák Řehůřek, Jiskra, jenž protlačiv se ke správci, smekl před ním a polosměšně, polovážně promluvil: „Pane správčí, já jsem bul teky hu tutý muziky pod lipú!“

Hlahol souhlasu uvítal tu průpověď dudákovu; vtom však někde dál ozval se výkřik:

„Panenko Marja, ešče jde jiný vojsko!“

VI

Nebylo to vojsko, jak hlas oznamoval, ale jen houf jezdců, kyrysníků. V čele jejich jelo několik pánů, patrně důstojníků, v bělavých pláštích. Na hlavách neměli jako mužstvo hřebenaté přilbice, než černé klobouky třírohé, zlatem premované. Přijížděli od Domažlic. Že tam však žádné posádky nebylo, každý snadno uhodl, že jsou z posádky plzeňské.

Hned, jak houf do vesnice vjížděl, oddělovali se jezdci jednotlivě i po dvou od něho, a zajížděli do průhonů i mezi stavení, obsazující každý východ ze vsi. Ostatní pak zarazili na návsi nedaleko rychty. Již prve poplašilo těch několik kyrysníků všechen Oujezd, teď pohnutí všech vzrostlo valem novou, nečekanou návštěvou. Šum a hluk četného zástupu před rychtou umlkl náhle, když přibyli jezdci na daný povel najednou a rázem vytasili své palaše. Jak kovové pochvy zařinčely, jak nahá zbraň vzduchem se zaleskla, v zástupu jako by utál. Ženy hleděly ustrašeně, muži zamlkli pochmurně.

Jak přední dva důstojníci s koňů slézali, ozval se v lidu výkřik, živý výraz úžasu: „Uj, hin teky Tranovský pán!“

Sotvaže se zraky všech na ten hlas udaným směrem obrátily, někdo jiný zvolal: „Ha ten správčí Koš zez Kúta!“

Věru sám Maxmilián Lamminger svobodný pán z Albenreuthu, toho času hejtman kraje Plzeňského. Dva vyšší důstojníci ubírali se po jeho boku a za nimi správce Koš. Pán Chodů, muž postavy prostřední, asi padesátiletý, krácel s hlavou vztyčenou, jistě a pevně; bleděmodré, chladné oči jeho hleděly jako lhostejně, ale pozorně na shromážděný lid. Chladný vítr povíval zlehka jeho pláštěm s ramenou volně visícím i hojnými kadeřemi zarudlé barvy v jeho alonžové paruče.

Trhanovský správce chvatně a přísně poroučel davu, aby se roze-stoupili a cestu uvolnili. Lamminger krácel zamlklým lidem, hledě

před se; u samých dveří setkal se jeho zrak s pohledem jiskrným, ale zamračeným, jenž na jeho přibledlé pihovaté tváři pevně utkvěl.

Mladý sedlák statné postavy, maje hlavu bílým šátkem zavázanou, na něj se tak podíval. To nebyl zrak bojácného, ustrašeného robotníka, ale hrdý pohled svobodného, sebevědomého muže. Lammingerovy běložluté řasy bezděky prudce zamrkaly.

V ten okamžik, jak šlechtic s důstojníky vstupoval do síně, dudák Jiskra Řehůrek, přitochiv se k Přibkovi, jenž stál vedle mezi dvěma kyrysníky, ukázal po zarudlých kadeřích trhanovského pána, ušklíbl se a pravil:

„Pánbůh ho nadarmo nepoznamenal.“

„Každá šelma svůj cejch má,“ odvětil Přibek zkrátka a suše. Vtom poroučel trhanovský správce surovým hlasem oběma Přibkům, mladému Kozinovi a několika sedlákům, nejstarším ze vsi, kteří tu stáli již vybráni, aby vstoupili do světnice. Kozina, než vešel, se ohlédl; zrak jeho hledal ženu a děti. Spatřil ji bledou, uplakanou.

Tlačila se za ním, a div, ten trhanovský správce, jenž zůstal u dveří, ji pustil i starou matku s dětmi, i ženy všech těch, kteří zavedeni byli právě do rychtářovy veliké světnice, i mladou Přibkovu Manku, směle až sem se protlačivší.

Zraky všech utkvěly na pánech, kteří stanuli, pláště odloživše, v rohu u velikého rychtářského stolu vyřezávaných trnožů, a vespolek živě přitlumeným hlasem hovořili.

Mezi důstojníky v bílých kabátech a v červených spodkách lišil se Lamminger v rudém kabátě širokých tuhých šosů, lesknoucím se vpředu portami i zlatým vyšíváním. Vpravo od pánů, kteří všichni měli vysoké jízdecké boty, stanul koutský správce Koš, jenž tu kvůli vrchnosti sňal svůj klobouk s hlavy. Na správcově postavě i na všem jeho chování bylo vidět, že to starý voják. Tomu také nasvědčovala tmavorudá široká jizva nad pravým okem, kterou si odnesl památkou na bitvu pod Vídní, když tam před devíti lety pomáhal ve vojsku Leopoldově porážet sílu tureckou.

Poblíže zavedených sem Chodů, o samotě však, stál Jiří Syka, rychtář, „prokurátor“, jak mu říkali; pozoroval chytře pány po očku, i otáčel vlasatou svou hlavu po ostatních krajanech. Jiskra Řehůrek, jenž stál v pozadí, dobře pozoroval, že rychtář opatrně a pomaloučku opouští své stanoviště a že se snaží, aby se dostal ke svým, kterým snad chce něco napovědět nebo pošeptat, že však velikou překážkou v tom je mu hlídka, hranatý kyrysník v černém pancíři, držící obnažený, mohutný palaš.

Staří sousedé násilím sem zavedení hleděli na pány upřeně, někteří ne bez zaraženosti. Většina však sice chmurně, ale klidně očekávala, co nastane, zvláště Matěj Příbek, jenž všechny o hlavu převyšoval. Hůře bylo starému otci. Kmeta stání namáhalo a sednouti si nebylo možná. Jedinou úlevou byla mu mohutná, stará čekana, o niž se žilovité jeho ruce opíraly.

Jen mladý Kozina byl nějak nepokojný; tu na pány zraky své upřel, tu na Syku, a hned se zas ohlédl, pak hlavou zakýval, ne na ženu, ale na matku. Zpozorovala a dotlačila se až k němu. Vtom, jak pánové ustali v hovoru, začal koutský správce Koš na pokynutí svého pána hřmotným hlasem, úsečně sedlákům čísti z nějaké listiny.

Stará Kozinová však prvních slov jeho neslyšela. Bylať v ten okamžik jako vyjevena. Několik slovíček synových ji tak vzrušilo.

„Mámo, páni nejdú pro mne, hale pro majestáty,“ šeptem a chvatem jí pověděl. „Dobře jste je hukrýli?“

To řekl a více nic. Stará Kozinová však měla toho dost.

On ví, že jsou majestáty u ní! Kdo mu to řekl? Syka jistě ne. Tedy je pozoroval tenkrát. A mlčel, jako dub mlčel. Až teď, že má o ně strach. Ty myšlenky mihly se šedou hlavou staré Chodky. „Co dělat, co myslí?“

Zrak její pln úžasu tkvěl na statném synovi. On však se již neobrátil, ale pozorně naslouchal, co Koš, stoje zrovna jako sloup, přísným hlasem předčítal. Ve světnici panovalo hluboké ticho. Koutský správce připomenul, že po ohavné a zuřivé rebelii selské

před dvanácti lety⁴¹ vydán byl nejvyšší patent, kterým byly všechny výsady a privilegia před tím povstáním vydané zrušeny a zkasírovány, protože všechny spory a soudy poddaných s vrchností skrze tyto svobody a privilegia vznikly a původ svůj měly. Nicméně že tu tam, jakož i v těchto chodských vesnicích, psaných těch práv, ačkoliv už neplatných, nevydali, jsouce toho bláhového domnění, jako by jimi ještě něco mohli vyřídit, ano že, jakož se právě v této vesnici stalo, mnozí robotní lidé násilí se dopouštějí a ruky své na ouředníky J. M. urozeného pana Lammingera, hejtmana kraje Plzeňského, nanejvýše trestuhodným způsobem vztáhli, na stará práva a majestáty se odvolávajíce.

Nicméně že J. M. v laskavosti své a milosti ráčí pro tentokráte odpuštění vzpurným a zapomenuvším se Janu Sladkému, nazvanému Kozinovi, a těm, kteří mu pomáhali, že však jakožto hejtman kraje Plzeňského ve jménu nejmilostivější vlády přísně naříditi a poroučeti ráčí, nabyv toho přesvědčení, že jen ta domnělá privilegia toho byla příčinou, aby tyto jmenované majestáty a pergameny, kterých nikde jinde, jak vyšetřeno, není jen tu v Ujezdě, aby všechny do jednoho bez průtahu a dobrovolně byly vydány, jinak že mocí svého úřadu všechny neposlušné a odporné donutí a co nejpřísněji potrestá. – Pravice Košova, rozkaz ten držící, poklesla. Správce upřel své pichlavé oči na sedláky, jako by se chtěl přesvědčit, jak slova jeho účinkovala.

Lamminger jakoby lhotejně naslouchal, přehlížeje přitom chladně Chody před ním stojící. Častěji však, než na kohokoliv z nich, upřel svůj zrak na mladého Kozinu.

Jakmile Koš dočetl, nastalo na okamžik hluboké, mrtvé ticho. Účinek čteného rozkazu byl patrný. Ti, které prve vojsko, řinčení obnažené zbraně i důstojníci s krajským hejtmanem tak nenadále se zjevivším zarazili, upřeli zraky s úzkostným napětím ke stolu, k trhanovskému pánu.

41 Roku 1680.

Kozina však ohlédl se po Sykovi, jako by čekal, že „prokurátor“ se ozve. Ale ten mlčel. Mladý hospodář dlouho se nerozmýšlel a promluvil:

„Tuto je pravda, co pan správčí čtali, že jsem se rval s panskými pacholky i se správčím, hale správčí káceli mi znamenánú lípu, ha tu jsem bránil ha bránit mušel. Co jsem na svý nohy stál,⁴² bula hinta lípa Kozinovská, teky za nebožtíka táty, dědka, ba i pradědka, jak tuti staří dobře vedí. Proto děkuju za milost, hale já jsem se neprovinil. Ha vo tutich majestátech – šak páni sami dobře vedí, že ešče platí. Platí ha budú platit, protože vo tý selcký rebolucí my Chodováci buli jsme ticho, hani jsme rukú nehnuli, ha tak tu ten rozkaz zez Vídně neplatí vo našich právích, hale jen v tich vsích v kraji, hde se sedláci búřili.“

První slova pronesl Kozina zvolna, jako by je hledal, nebo váhal je promluvit; ale pak se mu rozproudila řeč přirozenou výmluvností, a mluvil živě s přesvědčením. Na lících proskočil mu ruměnc a oči se mu leskly. Odpověď jeho více teď působila nežli ten ostrý hejtmanův rozkaz, který byl Koš přečetl. Na prsa přítomných Chodů velikou tíhu uvalil, než Kozinova řeč všem uvolnila, mračno rozehnala. Syka pln úžasu upřel oči na smělého mluvčího, kteréhož do dneška neměl za hodna důvěry ve věcech vážných. Starý Příbek pokyvoval bílou hlavou, syn jeho, ušklíbnuv se, pohlédl se správce na Lammingera, jako by říci chtěl: „Nadarmo ta chytrá léčka, nepůjdeme do tenat!“ Ostatní pak, kteří hlavy věsili, vztyčili je.

Ale běložluté řasy Lammingerových očí zase zamrkaly a nezakryly pohledu, jenž zasvítil prudkou zlostí. Oba důstojníci, nemálo překvapeni, pohlédli se smělého řečníka na Lammingera.

Ten, ovládnuv nejprudší své pohnutí, promluvil: „Slyšeli jste nejvyšší rozkaz. Radím vám, abyste poslechli. Kdo neuposlechne, bude pokládán za rebela a buřiče; podle toho bude s ním naloženo a dobře víte, jak zatvrzelí buřiči byli nedávno potrestáni.“

42 Co jsem živ.

Na přízvuku řeči bylo znát, že český jazyk není jeho mateřštinou. Domluviv několik slov, pokynul správci Košovi a ten jal se jednoho po druhém z Chodů vyptávat, ví-li o majestátech, a kde jsou. První, stařeček napolo slepý, odvětil:

„Milosti, nevím.“

Zrovna tak druhý, třetí, a rovněž tak starý Příbek odpověděl. Pak došlo na jeho velikého syna. Klidně pohlédl správci do zarudlé, rozhněvané tváře a pravil: „Nevím, ha kdybych teky veděl, mlčíl bych.“

Správce, zaklev polonahlas, stanul u mladého Koziny a usmál se posupně, když i ten své „nevím“ rozhodně pověděl, jakož pak i poslední – rychtář Syka.

Lammingerovo pihovaté líce pobledlo. Oba důstojníci, neústupností sedláků popuzeni, jali se k němu polonahlas, zprudka promlouvat. On však, postoupiv něco málo vpřed, promluvil hlasem už se třesoucím: „Ty své staré papíry a pergameny přece vydáte, ale až bude pozdě, až poslední halíř a sousto vezme vojsko, které tu zůstane, až vy všichni, co tu stojíte, budete v železích, a jeden z vás nebo dva na šibenici!“

Pohlédl na mladého Kozinu, který ani teď očí svých před pánem nesklopil.

Lamminger domluviv, pokynul vojákovi, aby podal pláště, a řekl pak správci Košovi hlasitě již na odchodu:

„Teď konejte svou povinnost, máte plnou moc.“ –

Stará Kozinová toho všeho již neslyšela ani neviděla. Prve hned, jak správce Koš jal se čísti o těch majestátech, odevzdala Pavlíka jeho matce, a proklouznuvši vojáky a lidem, brala se chvatem domů do statku. Za chvíli pak, když se zase vracela, potkala u samých vrat Řehůřka Jiskru, jenž vrazil do dvora jako divý.

„Co si díje?“ ptala se stařena.

„Zle je. Syka mi chtíl něco povědět, hale nebulo možná. Jen tulik jsem zaslech, že budú ve statcích hledat, habych ti tuto selka řek.

Hani bych bul ven nepřišel, hale nynčko hin se tlačili, hdyž tuti ofi-
cíři ha tranovský pán na kůň vsedali.“

„Pryč jeli?“

„Pryč, do Tranova, hale vojsko vostálo, ha ten správčí zez Kúta
zle hrozí Sykovi ha Janovi.“

Stařenou to šklublo.

„Ha co chce?“

„Co by chtíl, majestáty. Hu Syků huž hledají, všeccko rub na líc –
tuti vojáci, ha Hančí hin běduje.“

„Ha Jan?“

„Kerak dub.“

Kozinová již dále nemluvila. Jako mladice pustila se k rychtě.
Hluk a křik už opodál bylo slyšeti. Houf vesničanů před rychtou
byl neobyčejně pohnut. Dobíhajíc, zahlédla ženu jednu, která, vy-
běhnuvši ze stavení, rukama lomila, vykřikujíc:

„Panenko Marja, co se tuto děje! Uj, nechčasný ženy! Kozinová!“
vykřikla zhlédnuvši stařenu, „chutě běž, syna tě hin mordují.“

V prostorné světnici rychtářově bylo v tu chvíli volněji, zato úzko
na pohled. Páni odjeli a něco kyrysníků s nimi průvodem.

Když stařena vrazila všecka vzrušená do světnice, zahlédla smut-
né divadlo. V koutě stál Matěj Příbek, provazy svázaný, vedle svého
starého otce. U nich stála Manka, tulíc k sobě Kozinova vyděšeného
Pavlíka, kdežto matka jeho, vinouc Hanálku k svým ňadrům, klečela
před koutským správcem, prosíc o milost pro svého muže. Stranou
v druhém koutě doráželi dva kyrysníci plochými šavlemi na rychtáře
Syku, aby pověděl. Totéž do té chvíle dělo se mladému Kozinovi, až
věrná jeho žena na okamžik přerušila to katanství, jež na něm páchali.

„Hančí, staň, hani nepros, nepovolím v ničom,“ volal Kozina,
ale vtom už mu selhal hlas, jak zahlédl starou matku svou, právě
chvatně vkročivší.

Stařena, majíc šedivé vlasy nad čelem pocuchány, stanula jako
ohromena. Viděla týraného syna, viděla, jak obvazek mu s hlavy

stržen a jak z rány sotva zacelené krev po skrání se řine – a vtom snacha všecka bledá, všecka od sebe k ní přiskočila, probůh ji prosíc, aby Janovi domluvila, aby na děti a na sebe pamatoval.

„Hani slova, mámo, zařekla jste se – rukú dáním. Neposlúchejte Hančí,“ volal Kozina, jenž se zalekl, že by matka sama teď snad vyzradila, co před ním stále tak tajila.

Stará Kozinová stála okamžik jako ztrnulá; v srdci jejím Chodka s matkou zápasila. Pak se obrátila po Sykovi a vykřikla:

„Lychtáři, syna mi humláci.“

„Syko, hani tobě, hani mi hlavu neroztřepí. Nech ženský bĕdovat,“ volal Kozina.

Kyrýsníci na pokynutí správce ustali. Sám pak, obrátiv se ke Kozinové, pravil:

„Ty, stará, víš o všem. Mluv a měj rozum, abys zachránila syna, jinak, víš, co ho čeká i vás všechny.“

Na okamžik ticho; zraky všech utkvěly na stařeně, stojící prostřed světnice. Pohlédla napravo na Syku rychtáře, nalevo na krvácejícího syna, mlčela, jako by se rozmýšlela.

„Mámo, víte, co nebožtík,“ začal Kozina, vida matku váhající; ale než dopověděl, pevně odvětila, zachmuřený zrak na správce upírajíc:

„Nevím nic, kerak bych vedíla?“

„Mamičko!“ vykřikla Hančí.

„Že nevíš, selka?!“ rozkřikl se Koš.

„Nevím,“ opakovala temněji.

Správce nepromluviv, vyšel ven a vyhledal trhanovského svého kolegu, který právě s několika vojáky všecko přehraboval v komoře rychtářově. Oba správce chvíli spolu hovořili ztlumeným hlasem, až pak Koš opět do světnice se navrátil; hned poté vyšel správce trhanovský z rychty ven a zamířil ke statku Kozinovu. Několik jiných kyrýsníků bralo se zároveň do dvorce Příbkova.

Tou dobou také ostatní vojáci, kteří před rychtou čekali s tasenými palaši, rozjeli se po statcích, aby tu zůstali posádkou.

Den pohasínal a soumrak ukládal se na nešťastnou ves. Chvíle, jindy tak klidná a tichá, byla nyní plna zmatku, hoře a strachu. Ze statků ozývaly se hlasy kyrysníků i řehtot jejich koní. Početný houf lidu vesnického před rychtou zeřídl. Většina se rozběhla domů, ze strachu i chránit majetku svého před hořkými, nevázanými hosty. Pustou návsi zabělal se jenom chvílemi plášt' některého kyrysníka, jenž těžkopádným krokem přecházel, a zvučelo řinčení jeho mocného palaše.

Setmělo se, po nebi hnala se černá mračna v divém chvatu. Chvílemi zableskl se jimi měsíc a na okamžik prosvitlo na návsi. V takový také okamžik vyrazil houfec kyrysníků s hlučným pokřikem ze dvorce Kozinova a bral se rychlým krokem k rychtě. V čele jeho trhanovský správce.

Za chvíli pak opět bylo před rychtou živo. Kyrysníci vyváděli odtud sedláky. V čele spoutaného Matěje Příbka a mladého Kozinu s obvázanou hlavou. Rychtář Syka kráčel hned za nimi vedle starého Příbka, ježž jeden z Chodů vedl. Všichni mlčeli, jen jejich ozbrojený průvod hlučel. Z ryku jeho a řinčení zbraně i dusotu přiváděných koní vyniklo bédování ženského hlasu a pláč. Daliť se kyrysníci v pochod a odváděli s sebou zajaté Chody. Zář měsíce jasněji prokmitla, a v ní zableskly se hřebeny helmic i obnažené palaše, zabělal se pláště vojenské i bílé šerkové župany Chodů, kráčejších mezi koňmi kyrysnickými. Průvod mířil k nedalekému Trhanovu. –

Od rychty kráčela mladá Kozinová s dětmi všecka vyděšena, plačíc; vedle ní stará její tchyně mlčící, s hlavou pochýlenou. Za nimi Manka Příbkova a vedle ní pocínovský strýc Pajdar, mladý Šerlovský i postřekovský Psůtka, provázejíce opuštěné ženské na statek Kozinův. Nemohlať se Manka sama vrátit do otcova dvorce, kdež bylo v tu chvíli tolik nevázaných hostí.

Jak jen vkročili do dvora na zásep, již bylo vidět, jak tu prve hospodařili. Ve světnici bylo všecko zpřevráceno, truhly vypáčeny, dveře u komor vyvráceny, posekány. V tom zmatku sobě mužové

ani nevšimli, že stará Kozinová vytratila se ze světnice. Přeběhla dvorem do svého výměnku. Tam ve světnici bylo zrovna tak jako ve stavení hospodářově. Než stařena toho všeho nedbajíc, vkročila chvatně, dychtivě do vedlejší komory a tu na prahu rázem stanula. V zásvitu měsíčním, jenž pronikal sem nízkým, malým oknem, bylo viděti i zde spoustu kyrysníky spáchanou. Stařena však nehleděla na rozbité nářadí; zraky její upíraly se na jedno místo v podlaze. Dvě prkna ležela tu v třískách, vylomena, stranou pohozena, na jejich pak místě zel hluboký otvor, vyzděná jáma, patrně útulek z dávných, bouřlivých časů. Byla černá, prázdná.

Truhlice „věcí chodovských“, chodský poklad drahocenných majestátů z ní zmizel. Kyrysníci jej vybrali, odnesli.

Stará Kozinová stála s hlavou pochýlenou, s rukama sepjatýma jako nad otevřeným hrobem. Hluboký povzdech vydral se jí z prsou, pak oběma rukama sáhla si na ňadra. V ten okamžik jí svitlo v zamračené tváři a její rty pevně sevřené pohnuly se úsměvem hořkým, pohrdlivým.

VII

Mračna na nebesích prořidla; zmizelat' většinou za Čerchovem a za hřebenem hor, jimž vévodí. Jen tu tam některé pochmurné, hrozivé hnalo se za nimi jako opozdilý, osamělý dravec, jenž černé perutě své chvatně napíná a rozhání, aby dohonil družné hejno, zaniklé v nedozírném vzdušném prostranství. Zář měsíčná volněji se linula na všecken pošumavský kraj, na lesnaté stráně Českého Lesa, na výšiny u Klence, Chodova i nad Trhanovským zámkem.

Zdi budovy té, nedávno dostavěné, probělávaly se holým stromovím. Zvečera rděla se jimi také zář osvětlených oken. Mělt' Trhanovský pán dnes hosti, oba důstojníky, kteří s ním z Plzně přijeli; plukovníka hraběte Stampacha a mladičkého rytmistra hraběte z Vrtby a z Freudenthalu, o němž si služebnictvo pošeptávalo, že přijel za mladší dcerou milostivého pána, Marií. Starší, Barbora, byla již zaslíbena Václavu Hroznatovi hraběti z Gutštejna, císařskému plukovníku.

Společnost panská dlouho se bavila. Táhlo již na jedenáctou, když zář v oknech velikého salonu pohasla. Pak ještě chvíli kmitala se v sousedních, pohostinských pokojích, až i tu jako v celém zámku pohasla.

Jen tam dvě okna se ještě do šera nočního holým stromovím zardívají. V pracovně páně. Lamminger tam sedí v křesle u krbu, v němž oheň plápolá. Vedle stojí stůl pěkně vyřezávaný a na něm truhlice dubová, dobře kovaná. Pán, upíraje své chladné, bleděmodré oči na správce Koše, jenž před ním stojí po vojensku, naslouchá bedlivě jeho zprávám. Vypravujet' správce, co se na Oujezdě dalo, když urozený pán odjel. Vypravuje, jak dal z opatrnosti nejprve Matěje Přibka svázat, jak především Syku a Kozinu nutil, aby nezapírali a vyznali.

„Který z nich byl zarputilejší?“

„Kozina, urozený pane. Když žena jeho přede mnou klekla, poroučel jí, aby vstala, aby raději domů odešla.“

„Hm –“

„Zatím u Syků prohledávali, ale nadarmo. Také jsem na přítomné ženské naléhal a hrozil, jak budou jejich mužové trestáni. Proto jsme je tam nechali. Ale neřekly. Zdá se, že nevěděly.“

„Myslíte?“

„Až tu přišla Kozinova matka. Ta jistě něco věděla.“

Správce dále o ní vypravoval, jak jednala, jak pak kolegu trhanovského poslal ke Kozinům hledat.

„Zatím, než přišel, dost jsem jí hrozil. Ale ta bába je jako skála. To mladá, Kozinova žena, ta by byla řekla, jak plakala a byla vyděšena. Ale myslím, že není v tajemství zasvěcena.“

„Dobře. A co říkali, když jste přinesli tu truhlici?“ Pánův pohled utkvěl na dubové skříni na stole.

„Jako když hrom z čista jasna udeří, urozený pane. Syka svěsil hlavu –“

„A Kozina?“

„Ten byl tužší. Pohodil hlavou, a ten divoký Přibek okřikl ještě svého otce, když nad tou skříni zabědoval. „Mlčte, táto, majestáty nám vzeli, hale pěstě ne!““

„Tak. Šli pak pokojně?“

„Ano, urozený pane. Nic se už nebránili, ani Kozina, ani Přibek.“

„Kam jste je dali?“

„Kozinu a Přibka do černé šatlavy, každého zvlášť. Ostatní jsem dal zavřít do bírdovny⁴³. Ráčíte-li jinak poroučeti?“

„Dobře tak.“

„Také jsem zavřel toho dudáka z Oujezda. Z rychty nejprve zmizel, ale pak, když jsme sedláky odváděli, sám se tam namanul.“

43 Bírdovna – vězení (birda = biřic).

Lamminger jen pokynul lehkou hlavou.

„Ráčíte-li, urozený pane, ještě něco poroučeti?“

„Nic. Dobře!“

Správce, uklonivše hluboko, odešel. Ještě bylo slyšet odměřené pádné kroky i řinčení ostruh, pak i ty zvuky zalehly. V komnatě uhostilo se hluboké ticho. Lamminger vstav, otevřel víko dubové truhlice, jejíž zámek byl uražen. Chvíli hleděl na zahnědlé pergameny, rukou správcovou prve přehrabané, pak nazdařbůh vyňal vrchní listinu se starou pečetí, a rozhrnuv pergamen, upřel oči na první řádky.

„Nos Carolus, domini regis Boemiae primogenitus, marchio Moraviae notum facimus, quod quia paterni nostrique fideles dilecti Chodones in Domazlicz –“ Četl dále. Oheň v krbu praskal a v příjemný jeho zvuk vmísilo se chvílemi zarachocení tabulek okenních, když jimi noční vítr zatřásl.

Lamminger sáhl po jiném listu s velikou pečetí. Byl český. „My Rudolf, z Boží milosti císař svaté římské říše a král český –“ Nežli několik řádků kvapně přelétl, byl vyrušen. Dveře z vedlejší komnaty se otevřely a jimi vstoupila jeho manželka, vážná paní přibledlé tváře, mírného výrazu. Byla ještě v bohatých, vpředu vyšíváných šatech, ve kterých uvítala hosti. V záři dvou voskovic na stole planoucích zasvítily se perly a drahé kamení agraf prostřed atlasových kokard nad ňadry i na ramenou nad širokými, zdrhovanými rukávy, mezi jejichž bělostnými náduvkami živě se odrážely četné stuhy veselých barev, v různé kličky uvázané i svinuté. Krásné tmavé vlasy její byly nad ušima i vzadu v četné kadeře svinuty a drobné kučerky spočívaly jí také na bělostném čele.

Svobodná paní vstoupila ostýchavě a zrak její pátravě utkvěl na líci manželově.

„Nevyrušuji?“ tázala se mírně.

„Ó nikoliv, ačkoliv tu mám čtení překrásné a velice zajímavé.“

Tvář šlechtičny se vyjasnila. Tak vesele manžel její už dávno neodvétl.

„Přišla jsem vás, milý, upomenout, abyste se šetřil a šel si odpočinout. Unavil jste se jízdou.“

„Dnes necítím unavení. Hle, mé dávné přání!“ Ukázal na rozevřený majestát Rudolfův. Šlechtična se k němu nahnula.

„Ah, hle,“ zvolala, „můj předek!“ a ukázala na místo, kdež na listině byl podpis kancléře království Českého: „Ladislav z Lobkovic“.⁴⁴

„Ano, váš předek. Jistě si pan kancléř nepomyslel, když tuto listinu stvrzoval, že jednomu z jeho potomků nadělá tolik starostí a že ji zruší. Již je mám.“

„Slyšela jsem, jak se bránili, jak jich nechtěli vydat, ano, že i krev tekla.“

„Ano, ano. Co naplat.“

„A musil jste je míti?“ ptala se mírně, šetrně.

Svobodný pán zchmuřil své zarudlé obočí.

„Rozumím, je vám těch buřičů líto.“

„Tyto listy jsou již neplatny.“

„To já také říkám, a přece jsem se jich bál, má milá. Já být prokurátorem, chtěl bych jich dobře hájit, a pak vítr u dvora není věčně stejný a nám příznivý. Pamatujte jen, jak bylo za nebožtíka císaře,⁴⁵ když ten pan z Grefenberka⁴⁶ se těch chámů ujal, a pak za knížete Auersperka⁴⁷ co mne to stálo, abych jeho návrhy zmařil. Být po jeho, dnes by všechno toto panství nebylo mé, a tenkrát tyto listiny byly zrovna tak neplatny jako dnes. Na jich základě mohli začít proces každého dne. Ale teď už ne,“ Lamminger se usmál; zato na tvář jeho manželky jako by stín padl. Mlčela, jen tajený vzdech jí zavanul přes rty. Manžel, upíraje na ni pátravě zrak, promluvil kvapně:

44 Manželka Maxmiliána Lammingera, Kateřina, byla rodem z Lobkovic.

45 Ferdinanda III.

46 Ignác z Grefenberka, královský český prokurátor; jenž Chodů se znamenitě ujal.

47 Kníže Jan Auersperk, tajný rada císaře Leopolda.

„Vy byste si, má milá, ještě něčeho přála?“

„Ano, ale obávám se. Zaslechla jsem, že ti lidé z Oujezda budou trestáni, biti, a že dnes nic nedostali jíst.“

„Aj, milosrdná i na ty, kteří jsou proti vám. Trestáni budou.“

„Je tam jeden raněný a jeden stařec slabý.“

„O tom raněném ani nemluvte. Starce ušetřím, i těch ostatních, kteří nebyli tak vzdorovití – vám kvůli. Ale již je pozdě, má milá. Dobrou noc! Dnes můžete spokojeně spáti, tento dům a vše zůstane již našim potomkům; popel těchto pergamenů všecko zajistí.“

Chladně políbil manželku, jež více orodovati již se neodvážila. Prve se jí uvolnilo, když viděla přísného manžela tak veselé míry, teď odcházela zase zaražena, zamyšlena. Lamminger osamotněv, přešel komnatou, pak se opět zastavil u listin a hleděl na ně zamýšleným okem. Nečetl však. Pojednou vzal jednu z nich a přistoupil s ní ke krbu. Již zvedl pravici, aby toho starobylého svědka svobod chodských uvrhl do ohně; ale pojednou, zadržén náhlou myšlenkou, spustil ruku a vrátiv se opět ke stolu uložil listinu a s ní všechny ostatní do chodské skříně. Pak spustil na ně víko.

VIII

Mráz té noci uhodil. Nejvíce ho cítili v zámku Trhanovském chodští vězňové. V pusté bírdovně beze všeho nábytku choulili se staří z Oujezda, s nimi rychtář a mladý dudák Řehůřek, Jiskra. Kupili se na černé podlaze kolem starého Přibka, jemuž na klíně ležela lesklá jeho čakana, pěkně kovaná. Zvečera ještě, jak je sem zavedli, dost hovořili. Mluvili o Matěji Přibkovi, a ještě více o mladém Kozinovi, o jeho smělosti, statečné řeči, o všem jeho dnešním jednání, které každého překvapilo. Jen Jiskra Řehůřek se přitom divně usmál a pravil:

„Ha žádný mi napřed nechtěl věřit, že je dobrý chlap.“

Než nejsmutnější bylo, že pravdu děl starý Váchal:

„Ha nač tuto všechno platno, nač trpěl Kozina, ty, lychtáři, ha tu Přibkovo Matěj, hdyž tu ten znamenáný vlk vzal naše majestáty.“

Cítili všichni slov těch tíhu. Zamlčeli se pak a každý se oddal myšlenkám. I dudákovi nebylo do hovoru jako jindy. – Pozdě zvečera otevřely se dveře znenadání. Vešel dráb, nesa velikou svítilnu, a za ním dva pacholci. Jeden z nich nastlal na podlahu slámy, druhý přinesl chléb a vodu. Pak zase odešli. Vězňové, usednuvše na stlaní, dali se do večeře; jedině rychtář Syka a starý Přibek svého dílu se ani netkli. Nebylo jim do jídla. A zůstali také vzhůru oba, když pak ostatní se natáhli, aby spali.

Noc byla tichá a jasněla. Do bírdovny padal její zásvit dvěma nevelikými okny, jimiž bylo viděti ven na tmavé, dřímající lesy. Na nich tkvěli zrakové obou Chodů. Rychtář Syka se ozval tlumeným hlasem:

„Tuty byly všechny naše.“

„Jau,“ přisvědčil stařec. „Ešče dědek⁴⁸ v nich chodil kerak ve svým, ha bul tu pánem, ha my nynčko se na ně díváme z harestu.“

48 Častěji ještě „děrek“.

Opět se zamlčeli, až po chvíli rychtář, zase k lesům pohlédnuv, vztáhl kvapně pravici a ven ukazuje pravil:

„Hele, Přibku, hin zrovna nad lesem, tuta vězda!“

Přibek tam upřel své zraky a pokřižoval se.

„Chometa,“ pravil zvolna, „nějaký boží znamení!“

Nad táhlým hřebenem černého lesa zářila na tmavomodrém nebi vlasatice dlouhého ohonu k vrcholu nebes obráceného.

„Kerak je veliká!“ opakoval Syka.

Tu již všichni na ni hleděli; někteří klečíce, jiní povstavše. Vstali, všechno slyšeli, neboť nezamhouřili ani oka.

„Každá chometa něco znamená,“ pravil Přibek. „Viděl jsem jich huž několik, ha dycky pak bula vojna nebo hlad a mor. Hale tuta! Tak velkú jsem ešče neviděl jak tenkráté – to ešče jsem bul pohůnek – tenkráté před tú vojnu,⁴⁹ co třicet let trvala. Pomatuju to, kerak dnes by bulo. Sedili jsme vně před okny ha dívali se na nebe. Můj nebožtík dědek dobře prorokoval, že bude zle, tuze zle. Von bul ešče z tich dobrých časů ha nosil ešče zlatý prymky na županu i lajbu; nám zbuly jen tuty černý. Ha pak, chudák stará, sám se toho dočkal, haby viděl, že pravdu přál. Ešče na svý oči viděl, kerak císařský vojsko nám všechno po-bralo, haž nebulo hani kůzlete v mařtali, hani škejby chleba v domě. Von ešče za mlada v zlatejch prymách, ha pak na starý kolena kerak žebrák votrhanej, hladovej! Ha nezbulo mu nic než tuta čakana!

Ó vím, kerak vždycky sluzíl, jak si jen na tu vězdu vzpomíl, ha když se řečilo vo tutich starejch časích. Hale co von! Bulo mu zle, hale co by tepřiva nynčko říkal?! Tenkráté ešče jsme míli náději, hale nynčko – Tuta vězda,“ a starci se hlas silně zachvěl, „co tuta nese!“

„Nám nic, na nás pánbůh huž zapomíl,“ posteskl starý Váchal. Zraky všech se na něj upřely.

Bylo to těžké slovo a jindy by je, jelikož rouhavé, pokárali, ale v tuto chvíli nikdo ani nehlesl. Zdálo se, že mlčky souhlasí. –

49 Roku 1619.

Matěj Příbek, co otec jeho starostně pozoroval zlověstnou hvězdu, ležel natažen v tmavé šatlavě a spal, maje svůj těžký širák pod hlavou. Ruce již neměl provazy svázaný. Sen obrovitého Choda, spočívajícího na tvrdé, studené zemi, nebyl tuze příjemný, neboť přes tu chvíli sebou prudce trhl a ze spaní vykřikoval. I ve snu dále zápasil a nanovo se zlobil, že s ním tak zákeřnicky jako s lotrem nějakým jednali, z ničeho jej na rychtě přepadli a provazy svázali.

Ve vedlejší cele, ne méně nepříjemné, seděl Kozina na červotočivém trámci u zdi položeném. Opíraje raněnou hlavu o drsnou a studenou stěnu, obrátil zrak zamyšleně na proužek hvězdnatého nebe, jež bylo viděti rezavou mříží malého okénka. Dlouho přemýšlel o tom, co se dnes událo. Nebyl nijak sklíčen nebo snad zdrcen.

V nitru jeho se uhostil klid. Klid rozhodnutí a hotové události. Vyjasnilo se mu. Zmizelať nejistota a dusná tíseň blížící se bouřky. Uhodilo, ale tím také zmizel mrak, jenž dlouho již tížil mysl mladého muže, dbajícího své cti. Očistilť jej dnešek a ukázal, jaké je pravé jeho smýšlení, že není tím, zač jej všude měli, i vlastní matka. Také se veřejně stvrdilo, več sám věřil, že práva chodská dosud platila a platí, přes to panské popírání i jejich perpetuum silentium. Co se stalo, nebo co se děje, že Lamminger pojednou stojí tak o majestáty? A ted' by se mu měly bez boje nechat?

Vzpomněl na děti, na matku. Jak tam na rychtě se na něj podívala, když jí dal znát, že ví o jejím tajemství, a pak, když ho sem večer na zámek odváděli! Ted' jistě jsou všechny pohromadě – děti asi spí, a Hančí, ta ubohá pláče. To se asi děti po něm poptávaly, Pavlík, Hanálka, ta milá hlavička. – Zemlené víčko Kozinovo klonilo se, až je spánek sklopil. Mysl však neznávaná zabíhala z vězení ven, přes les, až stanula u lože pod nebesy prostě malovaného, na němž odpočívaly dvě rozmilé děti, klouče boubelaté a plavovlasé děvčátko, nad nímž sklání se mladá žena, pozorujíc blaženě svá dvě poupátka. –

* * *

Příštího dne odpoledne zavedl Lamminger hosty své, plukovníka hraběte Stampacha a mladého rytmistra hraběte z Vrtby a Freudenthalu, do zámecké kanceláře.

V prostranné jizbě, čistě vybiřené, bylo příjemně. Hořelť v krbu veliký oheň. Blíže něho usadili se šlechtici do kožených křesel a pokračovali v hovoru, který už cestou sem zapředli. Trhanovský pán měl slovo.

„Nepřestali by, dokud by kousek pergamenu v rukou měli. Jsou zchytralí, proto teď dlouho mlčeli; ale jak by se jen trochu naskytla příležitost. – Neznáte jich, pánové, jaký to tvrdý, houževnatý lid. Lpějí na všem, nač jen poněkud uvykli. Víím, jak bylo se zbraní, když ji musili za mého otce odevzdati. Dost se také bránili, než staré ty pušky a pistole vydali. A ještě ne najednou. Co bylo dohánění, hrozeb i trestů!“

„Nu, a zvykli si také beze zbraně,“ pravil s úsměvem hrabě Stampach.

„Zvykli, ovšem, a tak bude také s těmi listinami.“

„Což byli ti chámové tak po vojensku zřízení?“ ptal se mladý rytmistr.

„I prapor svůj měli i praporečníka.“

„Aj!“

„Ten veliký Chod, který tam na rychtě všechny o hlavu převyšoval, to je poslední jejich praporečník. Ten jej tu odevzdával. Prapor nejpozději odevzdali. Skrývali jej dlouho, až se přece vyneslo, kde je. Byl na Újezdě, jako včera ty listiny, u otce toho velikého sedláka. Když jsem tam mušketýra vyslal, nevydali ho, a teprve když jim zle pohrozeno, přinesli ho sami. To byla podívaná, ctní pánové! Sám Příbek, ten veliký, jej nesl, a s ním přišla skoro celá ves; otec jeho, rychtář, konšelé a všichni mužové. To byl čestný průvod toho praporu!“ dodal Lamminger s uštěpačným úsměvem. „A když ho tu na kanceláři odevzdávali, dal se ten starý Příbek do pláče a ne jeden z těch paličáků si oči utíral.“

„Jako staří vojáci,“ podotkl plukovník.

„A je ten prapor ještě na světě, či je zničen?“ ptal se rytmistr.

„Někde tu asi je, mezi starým haraburdím. Správce zajisté o něm ví. Přáli byste si snad, pánové?“

Oba přisvědčili, že by ten selský praporec rádi si prohlédli. Lamminger zazvonil na správce. Ten čekal už venku. Na rozkaz svého pána přinesl chodský praporec. Stál za velikou, tmavou skříní, sloužící za registraturu; správce ne bez namáhání jej z toho nehodného kouta dobyl, a venku ho oprášiv, přinesl jej pak před pány.

„Žerd' je silně nalomena,“ pravil rozbaluje prapor, kolem něhož se šlechtici postavili. Byl kdysi bílý, černým pruhem lemovaný, nyní však valně zašlý a tu a tam potrháný.

„To není zpuchřelost, to jsou čestné rány,“ pravil plukovník, kloně se k trhlinám.

„A tu erb – psí hlava!“ zvolal mladý hrabě z Vrtby, ukazuje na zašlé, vybledlé vyšívání.

„Býčí hlavu by spíše zasloužili!“ dodal Lamminger posměšně. Obrátiv se ke správci, tázal se ho, jak si Chodové vedli.

„Stejně jako včera. Kozina a Přibek, ba ani ten dudák, nehlesli, když je mušketýr lískovkou vyplácel.“

Lamminger neodvětiv, obrátil se k důstojníkům.

„Libo-li, pánové?“

„Ano, můžeme začít,“ odvětil plukovník. Lamminger pokynul správci a ten, opřev prapor chodský o zed' blíže krbu, odešel ven. Za chvíli se vrátil s koutským kolegou a dvěma panskými úředníky, za nimiž pak vstoupili vězňové, napřed Přibek s Kozinou; postavili se půlkruhem před pány. Správce, věda už o zámyslu svého pána, postavil truhlici „chodských věcí“ na stůl před Lammingera. Jak ji starý Přibek a rychtář Syka zahlédli, trhli sebou. Matěj Přibek však upíral zamračené své zraky na starý prapor.

„Znáte ji?“ začal Lamminger ledově, ukázav na truhlici. „Maještáty vaše jsou v ní také.“

Správce, na ta slova otevřev víko, vybíral listinu za listinou, a to tak, že všichni je viděli.

„Jsou všechny?“ jen jako by maně podotkl a pohlédl na Syku, rychtáře. Ten zamžoural očima.

„Všechny, milostivý pane.“

„Nu tak se s nimi rozlučte!“ odvětil správce, a vzav veliké nůžky, ustříhl ode všech pečetě, jež házel do ohně v krbu planoucího, a za nimi majestát po majestátu. Plameny zasyčely a výše vyšlehly. Okamžikem byly zničeny záruky svobod a práv, jež ctílo a uznávalo několik století. Chodové, kteří na zkázu jejich hleděli, nikdy neužili jejich dobrodiní a výhod, vyjma starého Příbka. Znali zlatou svobodu toliko z vypravování starých; ale každý z nich věděl a věřil, že ten poklad jejich nadobro není zmařen, že kouzelným prutem k němu jsou ty staré listiny po předcích zděděné. A teď je plamen hubil, teď v hrstku popela se rozpadnou, a s nimi zachází navždycky poslední naděje v úlevu a vykoupení z nehodného človehčensství!

Lamminger si Chody přehlížel. Ve chladném jeho zraku zasvitl zážeh škodolibé, sobecké radosti. Viděť, že se nemýlil a dobře rozhodl. Konečně! Včera ještě vzdorovali, i když jim vojskem hrozil a šibenicí. A teď! Hle, jak jim poklesly tvrdé hlavy, jak černě, zasmušile hledí na zhoubné ty plameny, i ten ramenatý Příbek. A ten – jakže! Kozina, ani bitím nezkrocen, ani tímto pohledem, že by se mohl usmát? A přece se usmál, ano, a s pohrdáním! Ó, však ho už brzy přejde smích! Hluboké ticho panovalo v kanceláři, jak správce majestáty házel do plamenů. Jediné sykot jich a ruchnutí, když pergamen nebo pečeť v ně zapadly, rušily je. Nežli poslední listinu hodil v osudnou výheň, obrátil se správce k Chodům.

„Máte po majestátech. Nyní, když před vysoce urozenými pány (uvedl jejich tituly), před pány úředníky naší milostivé vrchnosti i před vašimi očima byly zničeny, snad rozumu nabudete a nebudete se jich už dovolávat.“

Již chtěl i poslední list na oheň uvrhnout; vtom zpozoroval, že pán hodlá promluvit. I počkal, drže pergamen v pozdvižené ruce.

„Konejte teď povinnosti své pořádně, jak se patří na robotníky a poddané, abyste si své postavení nezhoršili,“ pravil přísně Lamminger. „Vidíte, že je všecko marno.“

Pokynul, žlutavý pergamen mihl se nad krbem, zapadl v něm; vtom sebou všichni prudko hnuli. Chodský prapor v ten okamžik svezl se náhle se zdi, o kterou byl opřen, a s rachotem padl přes mřížku krbovou k plamenům. Ale vtom už také Matěj Příbek jediným, velikým skokem tam se octl a prudko vytrhl prapor, aby ho zkázy od ohně uchránil. Bylo však už pozdě. Chytl, a jak Příbek rychle praporec vztyčil a jím tak bezděky zamával, byl v jednom plameni.

Lamminger, důstojníci a všichni ve zmatku ustupovali. Kancelář naplnila se dýmem, jímž šlehaly plameny ohnivého praporu chodského. Matěj Příbek ho k zemi obrátil a chtěl pravicí svou plameny udusit. Bylo však už pozdě. Příbkovi zůstala v levici jenom holá žerď. Nadarmo si pravou ruku popálil. Ale aspoň zašel chodský praporec v jeho ruku a nezůstal pro posměch tu těm panským karabáčníkům. Dým i zápach po tom požáru urychlily jednání, samo sebou ke konci spějící.

Lamminger požádal hostů svých do vedlejší komnaty, zlobě se i na správce i na toho „cháma selského“, kterého se však plukovník žertuje zastal, že má dobrou vojenskou krev, a že kdyby ten velikán byl jenom o něco mladší, že by si ho vzal najisto k pluku, v němž by se mu žádný nevyrovnal. –

Asi za půl hodiny poté vyjížděli oba hrabata se svým průvodem kyrysnickým ze zámku Trhanovského a mířili zpět k Oujezdu.

Pozdě pak odpoledne vycházeli z nádvoří zámeckého až do té chvíle věznění staří Chodové Oujezdští. Poslední z brány vykročil starý Příbek, opíraje se o mohutnou čakanu, a vedle něho syn jeho Matěj, nesa na ramenou žerď z chodského někdy praporu. Nechali

mu ji pro smích. Trhanovský správce chtěl mu ji sice na kanceláři vzít, ale koutský jeho kolega Koš, zasmáv se, pravil:

„Nech mu ten skolek pro památku, ať mají aspoň něco ze své panské slávy!“

Když vycházel, ještě se panská čeládka na nádvoří tomu jeho praporu smála. On však ani brvou nepohnul a hleděl do země, ne ze studu, ale z opatrnosti, aby snad, kdyby se ohlédl, ještě více se nepopudil a nerozehnal tu panskou chasu a neztrestal pro její potupný smích.

Rychtář Syka, jda vedle Koziny, několikrát na něho pohlédl, jako by čekal, že něco prohodí. Ale mladý hospodář, jako by těm tázavým pohledům nerozuměl, mlčel. Byl to smutný návrat. Ani slova nepromluvili, jen jednou se ozval starý Váchal:

„Te hamen, te hamen!“

IX

Hosté Trhanovského pána, pana hejtmána krajského, dostali se zanedlouho do Oujezda, odkudž pak, nezdrževše se, dále jeli s větším ještě průvodem, s veškerými kyrysníky, kteří byli včera chodskou ves obsadili. Nyní, kdy majestáty byly v rukou hejtmanových a všechen lid patrně zastrašen, nebylo jich tu více nutno.

Vesničané si zhluboka oddechli, když hořcí ti hosté zrakům jejich zanikli, oddechli, ale neradovali se, vzpomínajíce na své, kteří byli v Trhanovském zámku vězněni, nejvíce však na uloupený poklad, jedinou a poslední naději v těžkém, robotném živobytí.

V Příbkově statku bylo smutné ticho, jako po veškeré vesnici. V jizbě seděl pocínovský Pajdar, čekaje na bratrancovu dceru Manku. Zůstal tu s ní, aby nebyla mezi tím lidem vojenským sama. Mladého Šerlovského poslal napřed domů vyřídit, proč se na Oujezdě omeškal, a že přijde hned domů, jak se tu trochu uvolní. Statný chlapec šel, ale raději by tu byl zůstal, nebo vzal Manku s sebou k nim, kdyby možná bylo a chtěla. Cestou pořád jen na ni myslel a ve své starosti o ni těšil se tím, že je starý Pajdar s ní a ten že nedopustí, aby jí bylo nějak ukřivděno.

Staral se o ni více nežli ona o sebe. Aby šla s ním, k příbuzným do Pocínovic, o tom ani slyšet nechtěla, že se vojáků nebojí, zvláště když tu s ní je strejka, a jakže by také mohla odejít, když neví, jak je a jak bude s tátou i s dědem? Ty teď jenom měla na mysli, přeptávajíc se na ně, kde mohla. Chvatně, všecka nějak vzrušená, vkročila do světnice k strýci Pajdarovi a jala se vypravovat, že jde od Kozinů, že právě teď se vrátila stará Kozinová z Trhanova, kdež byla dnes už po druhé, ráno hned a teď odpoledne, obcházejíc zámek, aby vyzvěděla, co se stalo se synem i se všemi ostatními. Z té druhé cesty přinesla si konečně zprávu, ale ne veselou, a tu také teď Manka

strýcovi oznamovala: jak zle tam páni se všemi nakládali, zvláště pak s otcem jejím a Kozinou. Hlas se až chvěl statnému děvčeti, když povídala, že tátu, Kozinu a dudáka Jiskru holí zrovna dost bili. Starý Pajdar vstal prudce od lipového špalku, u něhož na hrubé židli seděl. Tak se ho ta zpráva dotkla. Však také na Chodsku dosud neslýcháno, aby takové zachovalé muže bili jako tuláky a zloděje.

„Uj, kyjany na nás! Divná jsem prošel pračata, hale tuto! Nynčko to bude jinčí. Oho, páni!“

Ještě o vězních, zvláště o dědovi a otci hovořili, vrzla venku vrátka a šerem ponenáhlu se ukládajícím mihly se venku dva stíny. Dveře se otevřely a ti, o nichž hovořili, vešli; napřed starý Příbek, unaven, nahrben, s vlasy od větru pocuchanými a od sněhu navlhými. Pozdravil, a jak Manka k němu přiskočila a za ruku ho vzala, vyjasnila se kmetova tvář. Syn jeho Matěj, vešed se žerdí, ani nepromluvil a mlčky přijal pravici, kterou mu Pajdar podal. Pak postaviv dřevo někdy chodského praporu do kouta, zkrátka dceři poručil, aby dědovi uvařila polévku, a již, jakoby unaven, usedl na židli, a opřev loket o špalek, položil hlavu do dlaně.

Manka chystala se, že zatopí, zrak její však tkvěl více na otci nežli na dříví a ohni. Pajdar, postaviv se proti bratranci, přerušil konečně trapné ticho.

„Zle jste se míli. Je pravda, že vás kyjany –“

„Ešče ty!“ osopil se na něj Příbek a vztyčil zprudka hlavu. „Hani mi nemluv! Uj mám tutý hanby zrovna dost. Hukradnú nám šecko, kerak zloději,“ Příbek vstal, „ha ešče nás mlátí. Uj, panenka Marja, tuto jim nezapomenu! Přisáhám pánubohu, hať zčernám jako uhel!“

Jak Manka držela hořící louče v ruce, padla zář jejich na Matěje Příbka, jenž mluvě, stál v bílé šerce vztyčen, s rukou do výše vztaženou, bled, maje lesknoucí se oči podlité krví.

Starý Příbek, sedě na pelesti své postele, maje zvadlé, žilovaté ruce sepjaty, hleděl na svého syna a polonahlas si opakoval:

„Ta vězda, ta vězda!“ –

Když prve strýc Pajdar s Mankou ještě sami byli, seděla stará Kozinová také sama ve své světničce na výměnku. Té chvílky samoty bylo jí už třeba. Včera, když jí poklad listin vybrali a syna odvedli, nezamhouřila oka po celou noc. Dlouho zůstala u své snachy, dokud vyděšené děti neusnuly, i ještě potom, a sotvaže se den rozbřeskl, již vzavši kožich na se, chvátala do Trhanova. Zachmuřené zraky její utkvěly upřeně na bílých zdech panského zámku, jež obcházela, kdyby snad někde zahlédla svého Jana, neb aspoň zvěděla, co se s ním a s ostatními děje. Vrátila se málo pořídivši. Snacha čekala na ni, jsouc jako na trní. Byla by sama také tam do zámku letěla, ale pro děti a pro vojáky nemohla.

Divné se teď věci dály! Stará výměnice, jindy k své snaše přísná, ode včírka jednala s ní jako s vlastní dcerou. Děti opatrovala, pomáhala jí, a když pak odpoledne po druhé ze zámku se vrátila, šetřila Hančí tak, že jí ani plnou pravdu nepověděla.

Když vojsko odtáhlo, zašla si do své světničky a modlila se za syna. Kolem bylo ticho, jen vítr soumrakem si smutně pohvizdoval. Pak ozval se venku starý Vlk. Jeho prudký štěkot vyrušil stařenu. Okamžik naslouchala, že však pes umlkl, nachýlila hlavu a jala se pološeptem dále říkat svou modlitbu. Dlouho se nemodlila, za chvílku ozvaly se venku drobné, chvatné kroky a malý Pavlík vrazil do světnice a sotva dechu popadaje hlásil, že táta přišel. Než selka ke dveřím došla, přišel on sám, nesa malou Hanálku v náručí, a za nimi Hančí všecka rozradostněna.

Stará Kozinová, jak na synovu obvázanou hlavu, na jeho ubledlou tvář pohlédla, nemohla ani promluvit; v ten okamžik zalily se jí oči slzami. Syn to dobře viděl, a pohnut přijal matčinu ruku, již mu podala na uvítanou, a jistě také, jak sama cítila a mínila, na odprošenou.

Všecka rodina zasedla kolem bábina stolu; všichni se radovali z příchodu milého hospodáře, od něhož děti se ani nehuly. Hančí se vyptávala, jak mu bylo na zámku, jak tam s ním jednali. Na to

však Kozina jen zkrátka odpověděl, zamluviv to kyrysníky, a tázal se, jak na statku i ve vsi hospodařili. Matka jeho málo hovořila. Jí tanula jen jediná otázka na rtech; než nevyslovila ji pozorujíc, že syn se tomu hovoru vyhýbá.

Nežli se nadáli, dostalo se jim hosta. Strýc draženovský, starý Kryštof Hrubý, k nim zavítal. Již včera, když Kozinu a též ostatní na Trhanovský zámek odvedli, poslala stará Kozinová bratru svému oznámit, co se stalo. Že teprve nyní přišel, omluvil tím, že nebyl doma, ale v Brodu za jakýmsi řízením. Chopil se ruky mladého hospodáře, srdečně jí potřásl a pravil:

„Huž jsem slyšel, milý chlapče!“

Jak poté plášť i širák odloživ ke stolu usedl, odešla mladá hospodyně, aby uchystala večeři muži svému a hostu.

„Huž tera víš, Krisl,“ začala stará Kozinová, zatáčeje tak hovor k otázce, kterou by byla ráda pronesla.

„Jau, slyšel jsem, že naše majestáty spálili,“ odvětil s povzdechem, „hale ne naše právo,“ dodal Chod. Stará sestra to slyšíc, trhla sebou. Ted' tedy věděla. Vtom ozvaly se kroky na síni; vstoupil do světnice rychtář Syka, „prokurátor“.

„Selka, nynčko huž můžu před tutím mluvit,“ pravil ještě ve dveřích a ukázal na mladého Kozinu. „Tuten tě je jinčí prokurátor,“ dodal. „Hale proč k vám du! Víš-li, selka, že na kanceláři nemíli v truhlici všechny majestáty? Dobře jsem počítal, ha pak správčí, ta vtiperná hlava, kerak by nic, se ptáli, jsú-li všechny – nu, naše máma mne teky hlúpú kaší nekrmily, hned mi přišlo, že hyn nejsú všechny.“

„Nebuly? Ha kerak by byly!“ odvětila živě stará selka, a vstavši sňala šátek křížem přes ňadra uvázaný a rozbalivši jej, vyňala z něho pergamen i s pečetí, a za ním druhý.

„Jsú tuty dva nejlepší, jak si, Syko, prál, že by jich bulo dost před súd, že naše právo je v nich všecko.“

Stará Kozinová stála za stolem, držíc v pozdvižené pravici zažloutlý majestát s visutou pečetí. Zraky její se leskly a hleděly

s jednoho muže na druhého. Ti v ten okamžik, jak listiny ukázala, překvapením rychle povstali, všichni: mladý Kozina, rozváznější Syka i bělovlasý rychtář draženovský. Syka hned sáhl po pergamentech, jako by se chtěl přesvědčit, jsou-li to ty pravé, opravdivé.

„Jsú, jsú tuto ty naše!“ pravila selka s úsměvem a pověděla, jak jí syn na rychtě dobře a včas řekl, že páni si jdou pro majestáty, a že se ptal, jsou-li dobře ukryty. Tu že jí hned napadlo, aby ty nejdůležitější pro jistotu jinam schovala, že když syna chytili, že budou jistě také u nich prohledávat, a tak že ještě včas tyto zde z truhlice vybrala a za nadry schovala i s pečetí starou. Za řeči ji také ze stolu vyňala.

„Nu, tuty nám huž páni nevezmú!“ dodala rozhodně, a pohlédla na listiny na stole před ní ležící.

„Nevezmú!“ opakoval její syn. „Nevezmú, ha tuty spálený nám Lomikar ešče vrátí! Muší!“ Oči mu zahořely a v ubledlém líci ruměnc mu proskočil. Starý strýc draženovský pokývl bělovlasou hlavou, Syka pak podal smělému druhovi těžkou svou pravici. –

V tu chvíli otáčela se Hančí hbitě kolem ohniště, chystajíc jídlo. Bylo jí volněji a veseleji, že muž se jí vrátil, i proto také, že vícekrát už nebude s pány nic mítí. Staré listiny páni odnesli, jsou ty tam – Hančí jich příliš neželela. Co sporu, zármutku a protivenství už pro ně bylo, a vždycky nadarmo!

Jan konečně je přece oželí, a pak bude zase svatý pokoj, bude zase jejich, její a dětí!

X

Od oné studené noci, kterou strávili oujezdští Chodové na zámku Trhanovském v šatlavě, mrazy nepovolovaly. Zima se hlásila doopravdy. Vítr na dole ještě sfukoval poprašek sněhový, na výšinách však bělostný povlak se již ani nehnul. Temena Čerchova, Haltravy, Škarmaňce i všech ostatních hor, vyšších, nižších, tu nad samým krajem chodským i dále v mohutném pozadí šumavském, vzala na se bělostné čepce; od nich pak splývaly po lesnatých svazích a stráních sněhové závoje, kterými proráželo tmavé modro hlubokých, zamlklých hvozdů.

Tak ticho a zamlklo bylo také po všem chodském kraji.

Zdálo se, jako by byl zastrašen tím, co se nedávno stalo v Oujezdě i na zámku Trhanovském. Nikde ani známky bouřlivé nevole nebo smělého odporu, zrovna jako by nepoddajným Chodovákům byla zašla také všecka smělost a odvaha s jejich spálenými majestáty.

Než v posupném tichu tom nebyla tupá resignace, ani malomyslnost. Bouře v něm klíčila.

Jako větrem rozneslo se po všem širém okolí od Postřekova až do vzdálenějších Pocínovic o tom, jak naloženo v Oujezdě i Trhanově s rychtářem Sykou, Příbkem, mladým Kozinou i s ostatními hospodáři starými, jak Lamminger uloupil truhlici věcí chodských. Tu tam se mnohá hlava v trudném zamyšlení nad tou novinou pochýlila, tu tam ozval se hluboký povzdech, že teď už po všem, ale ještě více kleteb posíláno k novému zámku v Trhanově a na jeho pána, a v živých hovorech o tom násilí panském zanikl jednotlivý povzdech a stesk, když všude po dvorcích i samotách chodských prudko se ozývala slova vzkypěvšího hněvu a touhy po pomstě.

Než také chvála a živé uznání zaznívalo v těch řečech, a to všem Oujezdským, kteří tak statečně bránili starý ten štít zděděného

práva po otcích. Nejvíce však o mladém Kozinovi mluvili; divili se jeho smělosti, jak si troufal na samého Lammingera, krajského hejtmána, u přítomnosti těch oficírů a vojska, jež stálo ve světnici a kolem rychty s obnaženými palaši. Nejprve přiběhli známí z Draženova, Postřekova a Chodova na Oujezd, aby se na vše přeptali, aby promluvili s těmi, kteří za ně za všechny zkoušeli. Pak i ze vzdálenějších vsí chodských přicházeli sedláci, a samí staří, zkušenější a vážení. Bud' hned u Kozinů se zastavili, nebo přišli s rychtářem Sykou k nim a tiskli pravici mladému hospodáři. Poseděli, pohovořili, a pak skoro každý z nich odcházeje, ptal se:

„Ha kerak dál?“

„Nu, nynčko je dobře mlčít, hale proto jsme ešče nedomluvili. Dyk huslyšíš,“ odpovídal Kozina.

Žádnému však neřekl, ani se nezmínil, že všechny majestáty nejsou zničeny, že ještě mají dva dobré a právě ty nejhlavnější, jak Syka řekl. Učinil tak především na radu rychtářovu. Zůstalo to na ten čas jejich tajemstvím, jejich, draženovského strýce a staré matky.

Hančí se teď až divila, jak je s jejím mužem. Myslílať, že po tom, co ho stihlo, bude ještě více zamyšlen a že tak hned nezapomene. A byl klidnější, hovornější nežli kdy předtím! Ovšem tak veselého, jako býval za svobodna, když za ní chodil, tak už ho nikdy teď nespátřila. Stín nějaké tajné starosti a tajných myšlenek z líce mu nezmizel. Také jí bylo divno, že často teď na „vejmluvu“ k matce zacházel, a stalo se jí několikráte, když náhodou za ním přišla, že on nebo stará tchyně zavedli hned, patrně před ní, novou řeč. Zamlouvali něco. Však co? O čem hovořili?

O ní to zajisté nebylo, neboť od té doby, co je překvapilo to vojsko, tchyně chovala se k ní mnohem upřímněji a laskavěji nežli kdy předtím, a Jan se také nezměnil. Než měla přece starost. A tu jednou podvečer, když majíc na klíně Hanálku, seděla vedle muže, jenž na kolenou choval Pavlíka, v tu chvíli hovorný a spokojen, jako by na všecko zapomněl, domluvila mu za té pěkné chvílky. Otázala se,

má-li snad nějakou tajnou starost. V těch několika jejích slovech ozvalo se všecko její upřímné, oddané srdce, plné o něj starosti a bázně.

„Co bys měla takový myšlínky? Co bych měl divnýho s mámú? Víš, te stará Chodovačka, ha já teky nemůžu jen tak zapomít. Řečíme někdy, kerak bulo za starých čas. Nic se ty, Hančí, nestarej, ty ha děti jste mi nejmilejší.“

Mluvil pravdu, a proto také zněla poslední slova jeho tak srdečně a přesvědčivě. Hančí v ten okamžik zplna se upokojila. –

Ticho a zamlklo bylo po všem chodském kraji.

Zato Trhanovský zámek oživil. Svobodný pán z Albenreuthu zabýval se nejraději hospodářskými registry a účty, které neúnavně přehlížel a zkoumal až do halíře a stébla. Také přechoasto dojížděl do svých dvorů dohlédnout na správce a popohnat čeládku, jež nikdy dost mu nepracovala; tak mínil, nedbaje úpěnlivých stesků robotných dělníků svých, kteří ho probůh prosili, aby břemen jejich umánil.

Nyní však častěji opouštěl svou kancelář, aby hosty uvítal, kteří na jeho pozvání přijížděli. Byli většinou ze šlechty v sousedství usedlé. S nimi pak vyjížděl do rozlehlých lesů svých na lov. Posledně přibýlo také několik šlechticů důstojníků z posádky plzeňské, mezi nimi hrabata Stampach a z Vrtby.

Ještě nikdy nehostil Trhanovský zámek tolik hostí, jako tentokrát, ještě nikdy nevyjížděla z jeho nádvoří tak četná družina lovecká.

V jejím čele sám hostitel, Lamminger, tváře vyjasněné, jaké poslední dobou býval napořád. Všimli si toho všichni, kdož ho znali, nejvíc ovšem sami zámečtí, divíce se tomu a netušíce, jaký kámen spadl s prsou jejich přísnému, nepřístupnému pánu. Všimli si toho také mužové chodští v kožichách a v huňatých čepicích, kteří vedli smečky panských psů nebo kráčeli vpřed s obušky v ruce, aby vyháněli a nadháněli zvěř v lesích, kdež někdy otcové jejich sami volně a svobodně honovali jako teď ti páni. Chodové si dobře všimli

pánovy tváře a dobře jí rozuměli. Proto on, že jim majestáty zničil, odvážil se také vyžadovati na nich nového břemene. Však by jindy si netroufali ze zámku vzkázati do Chodova a do Kleneče, aby přišli pánům nadhánět. A zároveň jim pohrozili. Chodovští a Klenečtí šli. Jakéž v tu chvíli porady? S jakou však šli a jak hleděli s výšiny pod lesem na panské lovce na koních za nimi zvolna do kopce jedoucí! Nejprve to tedy stihlo Kleneč a Chodovo. Po veškerém Chodsku o tom s účastenstvím a s hněvem mluvili.

„Huž to začíná.“

„Ha bude ešče hůř.“

„Dnes Klenečtí, zejtra my.“

Tak všude mluvili, vzpomínajíce volné honby svých předků, kteří ze všech lovů svých odváděli Domažlickým k vánočním hodům toliko několik zajíčků, Chodovští dva, z Postřekova, Kleneče, Oujezda, Dražnova, Pocínovic, Stráže, Kýčova také po dvou a ze Lhoty a Mrákova po jednom.

O tom také živě rozmlouvali u Příbků o přástkách. V prostorné světnici pěkně vytopené bylo živo i také veseleji, poněvadž zmizel, odtud stín: zamlklý Matěj Příbek, málomluvný, jehož tvář nyní byla skoro neustále zachmuřena. Odešel hned zvečera, jako by se vyhýbal společnosti, jež se tu měla sejít, nebo snad jako by cítil, že by se mezi ně dobře nehodil.

Starý jeho otec však usedl mezi mladou chasu, chlapce a děvčata len předoucí, k nimž také přidružila se mladá Dorla, žena Jiskry Řehůřka dudáka. Sám ji k tomu měl, aby sem zašla, a slíbil, že za chvíli za ní přijde a že pak půjdou spolu domů. Ráda poslechla, neboť z té jejich samoty u lesa málo přišla na lidi, po nichž se jí často zastesklo; zvláště nyní, tou dobou, kdy zimní večery neměly konce. Než přásky dnešní nebyly, co jindy bývaly. I tu, kdež veselé zpěvy, žert a smích zvučivaly, bylo znáti vážný ten čas. Sama ta chasa mladá, mysli lehké a nehloubající, neveselila se způsobem obvyklým; nemohla v hovoru pominouti posledních událostí, a zvláště tu, u Matěje Příbka.

Na chvílku však přece na přítomnost zapomněli. To bylo, když jednali o posledním, velkém lovu panském, a vzpomněli také na časy minulé, kdy starý Příbek zavedl je v minulost, do ohromných lesů, tenkrát jejich, plných rozmanité zvěře, a vypravoval, že ještě za jeho mladých let bylo medvědů mnohem více nežli nyní a vlky že se každá houština jen hemžila.

„Každú noc jsme míli v zimě, hdyž byly houpady, hu stavení pěknú muziku. Vlci vyli haž strach, ha každý ráno byly vlčí jámy plny tuty zvěři. Kožich vlčí bul zrovna dost lacnej. Ha hdo šel do města nebo do lesa, mušel se na nákýho vlčka huchystat. Já sám jsem nejednoho zabjil. Šak by tuta čakana mohla povídat.“

Zraky všech chlapců i také děvčat obrátily se do kouta, kam starý Příbek rukou i pohledem ukázal. Jeden pak z mladíků vzal čakanu a prohlížel si ji. Byla nad obyčej vysoká i silná, ze dřeva dubového, zhotovená patrně pro ruku značně silnou a pádnou, jakou jen Příbkové mívali. Pod lesklou sekerkou bylo bradlo žlutě kováno a v lesklém tom kování svítilo se několik červených a modrých kaménků, jež zasazeny byly ve stříbrné obroučky. Chlapcům se ta zbraň pro to kování velice líbila. Potěžkávali ji, zkoušeli.

„Tuta je hasi zrovna dost stará,“ jeden z nich prohodil.

„Jau, starší než ty ha já. Huž můj dědek ji nosívali. Šak mu jediná zbula z tuty vojny, hdyž císařský vojsko Houvězdo vypálilo ha všecko vzelo. Tuta, hdyby, chlapče, humíla mluvit! Co vlčků zabjila! Ha teky jistě nejednu hlavu člověčí roztřepila. Dědek sám jednoho císařského lejthara tú čakanú láfli, haž zdech, protože nebožku bábu hudloval.“⁵⁰

Synkové ještě s větším úcastenstvím hleděli na mohutnou zbraň, a také děvčata povstávala nebo hrdla napínala, aby si ji prohlédla.

„Ha co míli za tuto dědek, sedláku?“ ptal se jeden z chlapců.

„Mít? Co by míli! Mušeli se vysekat patama – do lesů. Sypalit se za ním kerak včely. To buli chlap! Pytel hrachu nesli bůhvíkam,

50 Trápil, mučil.

kerak chmýří. Vy, chlapci, si myslíte vo sobě čerta kus, hale tenkrát buli přece jinčí chlapi ha míli jinú krev. Tuto byste nehuďáli, co náš dědek. Ten se nihdá nevyhnúli, hdyž v lese potkáli nedvěda. Rvali se s ním kerak s chlapcem. Jednú vám vybrali náš dědek nedvědí hnízdo ha nesli tuty nedvědí kudlata⁵¹ dym. Huž buli hu stoky,⁵² tu slyší, kerak za ním něco řve. Bula to nedvědice! Běžila za ním, šklebjila zuby, řvala pro ty mladý. Náš dědek hutíkali, co mohli. Mušeli, hdyž tuto zvíře běžilo kerak vítr, blíž ha blíž, haž k samičký vsi – ha ešce do vsi. Hale tu přiběhli lidi ha tu nedvědici humlátili.“

„Ha co d’áli dědek s tutima kudlaty?“

„Nu, voni ho pokúsali, haž buli krví voblitej. Donesli je pak do města na chodovský zámek panu pulkrabímu královskému, ha ten prý je poslali zasejc nějakýmu pánovi do Prahy.“

„Hdyby takovej nedvěd sežral Lomikara, haž bude zasejc na honu,“ ozval se jeden z mladíků.

„Šak by tuten znamenany Jidáš spíše pár Chodováků nastrčil. Ničkon budeme na všechno.“

„Sss, ticho, slyšíte? Zvonce!“ ozvala se Manka. Všichni umkli, naslouchali.

Nic neslyšeli. Manka však jistila, že se nemýlila.

„Komu by se chtělo dnes v tutý psotě!“

A přece zas, umlknuvše, sluch napjali. Než neozvalo se nic, jen kvil větru, jenž šlehal proudy sypkého sněhu do oken.

51 Štěňata.

52 Potok.

XI

Tou dobou dudák, Řehůrek, Jiskra, meškal doma, na samotě, sám se svým slepým tátou. Staroch seděl na peci, syn pak přecházel nějak netrpělivě světnicí. Přes tu chvíli opravil planoucí louč v černém dřevěném svícnu, ač toho nebylo po každé třeba. Bylo také na tom, jak uhel utíral a louč postrkoval, vidět, že myslí na něco jiného. Sotvaže plamen spravil, zas již přecházel, pak opět postavil se k oknu, hledě ven do tmy, kdež padal sníh a vítr hučel, nesa hluboké povzdechy nedalekého lesa.

Pojednou sebou starý na peci trhl a pravil:

„Něhdo huž vně.“

Také Jiskra uslyšel zabušení na dveře. Ihned vyšel ven. Na síni se optal, kdo to.

„Já, z Mrákova, Němec.“

Do světnice vstoupil Chod neveliké postavy, dost ještě mladý, čiperných, šelmovských očí, jenž hned vesele začal:

„Ty sám, dudáku?“

„Sám, lychtáři, žena se mi tülá.“

„Za tebe?“

„Nu, hať zví, kerak to je. Šak mi beztoho pro tuto domlúvá,“ dodal, čtverácky se usmívaje.

„Tak humí vízdat!“ žertem rychtář prohodil.

„Vízdat? Humí. Hale má máma říkávaly, že prej múdrej skákat nemuší, hdyž žena vízdá.“

„Haha, tak máš tulik muziky! Proč jsi se ženil?“

„Voni to naši huďáli.“

Sedlák se dal nanovo do smíchu a ptal se:

„Hdo?“

„Náš táta.“

„Uj, chlapče!“ ozval se s pece slepý otec. „Zasejc rozpúštíš špačky?“

„Nu, co škodí,“ mínil rychtář.

„Ha proč bychom se nezasmíli. Smích je nejlepší koření,“ dodal dudáček. „Šak se tranovskej Lomikar teky smíje. Tak lacno nás kúpil, hanba plít!“

„Ha vostatek hukrád,“ doložil rychtář.

Sotvaže slova ta dořekl, již opět někdo na dveře zabušil. A zase dudák se na síni opatrně ptal, kdo to.

„Psůtka,“ ozval se jasný hlas a hned po něm jako medvědí zabručení:

„Brychta.“

„Uj, Postřekovští! Vítám vás, pokročte dál,“ zval dudák, dveře otevřev, a vedl hosty do světnice. Napřed vešel Psůtka, jenž onehdy byl u Přibků s Pajdarem pocínovským a mladým Šerlovským, když tam přitrhli kyrysníci a Matěje Přibka i jeho starého otce odvedli. Společník Psůtkův byl postřekovský rychtář Brychta, muž vysoký, samá kost a sval; černé, husté a ježaté obočí klenulo se mu pod nízkým čelem a pod tím jiskřily se černé, těkavé oči. Osmahlá tvář byla výrazu smělého, urputného, a široká červená jizva přes čelo ho nemírnila. Však také Jakuba Brychtu znali na Chodsku a dál ještě i na české straně i za horami sousedé bavorští. Ti asi nejlépe, jej i jeho strašný stoják,⁵³ ježž třeba po několika jen slovech z holeně tasil, zvláště u nich.

Usednuv na lavici vedle mrákovského Němce, klel na povětrí a seškraboval bodcem čakany umrzlý sníh se svých vysokých bot. Vtom už dudáček zase dveře otevíral a do světnice přibyli noví hosté: Matěj Přibek, rychtář Syka a starý Kryštof Hrubý z Draženova, jemuž dlouhé bílé vlasy vítr notně pocuchal a sníh navlhčil. Rychtářové se vespolek pozdravili a jen chvíli hovořili, a již zase vítali nové hosty, kteří přijeli na saních. Byli to až z Pocínovic, ramenatý,

53 Rovný nůž.

statný Pajdar, bratranec Příbkův, a s ním mladý Šerlovský ve krátkém kožíšku květy ozdobeném.

Statný a pěkný ten jonák zvláště se tu vyjímal mezi samými staršími a starými, kteří na něj tázavě hleděli. Starý Pajdar však, jako by těm pohledům porozuměl, hned všem vyložil, že tohoto chlapce táta, rychtář pocínovský, nemůže přijít, protože je stunavý, a že tomu mladému mohou zrovna tak věřit jako starému.

Za chvíli společnost ještě rozhojněna, když vstoupili rychtář chodovský Jiří Peč a z Klenče Adam Ecl. Všichni pak v kožichách nebo, svléknuvše je, v bílých šerkách sesedli se u stolu. Nejdále, skoro sám, seděl Matěj Příbek, nemluvě; bystře však pozoroval a naslouchal. Někteří z rychtářů tu shromážděných přišli, byvše vyzváni přímo Kozinou; vzdálenější pak obešel Jiskra Řehůrek, oznamuje jim ve jménu Kozinově i Sykově čas i místo tajné této schůze.

Však za to měl dost levitů od své ženy, že se dal zase do toulání, a to ještě tak daleko, po horoucích peklech. Pravdou by ji byl uchlácholil; on však mlčel a jen žerty měl na svou omluvu. Teď planoucí louč utíral, nebo zase novou nastrkoval, pak opět přistoupiv k oknu naslouchal, až posléze i ven vyšed, s prahu vyhlížel do tmavé zimní noci.

Ze světnice ozýval se temný ohlas živého hovoru.

Všichni se dotazovali, a postřekovský Brychta nejhlučněji, kde je Kozina a proč sem byli vyzváni. Chtěli něco zevrubnějšího, neboť že kvůli Lammingerovi se tu sešli, to věděl každý. „Prokurátor“ Syka odpovídal, chláchole, že Kozina přijde co nevidět.

„Ha hde je?“

„V městě.“

„Ha co v městě, hdyž ví, že tu budeme?“ tázal se Brychta ostře.

„Nu, já sám nevím, jen tulík, že předevcírem přijel ze Vídně ten domažlickej Just.“

„Matěj, trakslíř?“ ptal se Psůtka.

„Jau, tuten. Míl ňáký súd s městským právem. Dlího se súdil, v Praze, ha pak haž ve Vídni. Nu, ha vyhrál. Ha tuten Just zkázal

včera Kozinovi, haby se hu něho v městě stávil, že má velkú novinu. Hdyž se tuto trefjilo, zajíl Kozina pro něho, habyste sami slyšili.“

„Ha co, šak ty teky víš,“ tázal se nedočkavě Brychta. Syka, zamžourav očima, smál se a pravil:

„Nu, Brychto, jsi kerak dívče.“

„Jen haby pravdu mluvil tuten měšťák!“ ozval se chodovský rychtář.

„Snad si kuklu nedáme strojit!“ vykřikl Brychta.

Vtom vešel rychle dudák do světnice.

„Huž jedú!“

Všichni naráz umkli. Venku zvonek zacinkal, pak už bylo slyšeti, jak sáně zarazily, a v té chvíli vstupovali očekávaní hosté; napřed urostlý Kozina v kožichu, za ním jakýsi mužík v mohutném plášti tmavé barvy. Zraky všech upřely se na domažlického měšťana, jenž jistě, jako doma, vystupuje, pozdravil, a plášť odloživ, se vítal se sedláky. Mnohé z nich znal; toho zevrubněji, onoho třeba jen od vidění, ale ke všem se měl jako k starým známým. Od chladu zarudlý obličej toho mužíka, nevelikého a hubeného, vyznačoval se vysedlou kostí lícní, nosem zatuplým a černýma, zchytralýma očima. Bezevšeho usedl na tvrdou židli prostřed Chodů a za chvíli byl už v proudu, když byl předtím ještě se přesvědčil, že jsou okenice zavřeny. Sedláci, jejichž pozornost všecku upoutal, seděli jako pěny. Však také Just mluvil hbitě a plyně jako z kruchty, a to o předmětu, jenž se jich samotných týkal.

„Předevčírem jsem přijel ze Vídně, slyšeli jste snad,“ vypravoval. „Měl jsem tam soud o dobrý, znamenitý grunt, který mně slavné naše právo Domažlické chtělo vzít. Ale já věděl, že mám k němu poctivé, staré právo, a tak jsem se nedal. Páni z rady všude vyhrávali a už na mém poli, na mém, rozumíte-li, orali a mně se jen smáli. Bodejť. Co já řemeslníček proti nim! Ale jářku, braň se, vždyť ještě všecka spravedlnost není ze světa! Nu, a tak šlo od soudu k soudu, a naposledy až k tomu nejvyššímu, k císaři pánu.“

„Uj!“ vykřikl Brychta. Zpráva tato velice jej překvapila a hnula také ostatními. Jen starý Kryštof Hrubý zachoval klid a Matěj Příbek, jenž jako na počátku upíral zkoumavě svůj chmurně klidný pohled na vypravujícího měšťenína.

„Ha buli jste hu dvora?“ ptal se Psůtka postřekovský.

„Byl.“

„Hu císařova?“

„U císařova.“

„Neplejt' se mu do řeči, Psůtko!“ napomínal Němec.

„Ha vidli jste císaře?“ zároveň se tázal klenečský Ecl.

„Viděl a mluvil s ním. Však poslouchajte. Budete se divit, ale vzpomeňte si, že nejsem žádný prokurátor, proč bych lhal, že od vás nic nechci, že z toho nic nemám a mít nebudu, leda trochu hněvu, jestliže nebudete mlčet a na mne to vyzradíte.“

„Ha proč nám tuto povídáte?“ ozval se pojednou Příbek. Několik hlav se po něm obrátilo ne bez nelibosti pro toto vyrušení.

„Proč vám to povídám,“ Just hbitě odvětil, nedávaje se másti. „Já vždycky jen pravdu, a panstvo nemohu vystát, proto! Po chudém a slabším se jenom vozí a páchá bezpráví jako na mně, na vás, však to sami dobře víte.“

„Ha kerak bulo v tý Vídni?“ Tou otázkou jej Němec přerušil.

„Ano tak, přijedu do Vídně, také se mi tam nechtělo dařit. Jářku, juž ti nic nezbyvá nežli císař. Půjdeš ještě k němu. Ale nebylo vám to tak snadné k němu se dostat. Co jsem se naběhal, naprosil i napatil, rozumíte. Teď by to již chodilo jinak, ale tu jsem si ještě rady nevěděl. Tak jsem se konečně do toho císařského hradu dostal, já a můj nejstarší syn Jakub. Myslil jsem si, ať také něco uvidí a ať si to pamatuje. Jaká vám tam všude krása a nádhera, darmo povídat. Všude samý mramor, samé zlato a hedvábí, i ten nejnižší služebník jako ten největší pán u nás, samá porta a samet. Vedli nás skrze tolik komnat, jedna za druhou, jako když šňůrou mrští, a jedna krásnější než druhá. Člověk byl jako omámen, konce nebylo těm krásným

pokojům. Můj hoch, Jakub, se všude zastavoval a ohlížel, a já sám, kdybych se nebyl pamatoval, proč tu jsem, byl bych zrovna tak oči vyvaloval. Konečně jsme přišli do jedné komnaty a tu nás chvíli nechali, abychom počkali, ať si sedneme. Židle vám tu byly tím nejdražším aksamitem potaženy, zrovna takovým, jako má náš pan děkan ten nejdražší, božíhodový ornát, víte s tím zlatým krumplováním. To se vám to sedělo! Ale sotva jsme se poohlédli, už přišel nějaký panáček, byl to komorník, já již tomu rozuměl, a zavedl nás do menšího pokojíčka. Tu rozhrnul takovou krásnou záslonu, víte, byla místo dveří, a už jsme stáli v té nejkrásnější komnatě a proti nám dva páni. Sic nám to cestou řekli, co máme udělat, ale já už to také věděl; mrknu na Jakuba, a už jsme byli na kolenou.“

„Ha kerak vypadali císař pán?“

„Ha hdo buli ten druhý?“ ptali se Psůtka a Němec zároveň.

„Ten druhý byl císařův kanclíř. Ten byl krásně ustrojen jako nějaký generál. Ale císař, to byste ani neřekli, jen tak jednoduše, ve veliké paruce, v tmavém kabátě bez port a vyšívaní, v černých punčochách a ve střevících, skoro jako nějaký velebný pán. Ale hodný! Hned kývl rukou, ať vstaneme.

„Co si přejete?“ povídá.

„Jářku, Císařská Milosti!“ a teď mu to všechno povídám. Vyložil jsem mu všechno zkrátka, ale jak náleží. Poslouchal, asi dvakráte pokývl hlavou, pak něco s tím kanclířem po francouzsku promluvil, a pak najednou vezme s ramenou pláštík, byl hedvábný, lehounký, položil mně ho na ramena a povídá: „Jdi sbohem domů, stane se ti po právu!“

„Uj! Hele!“ tu tam ve shromáždění ozvalo se hlubokým tichem, jaké panovalo, když Just své příhody vypravoval. On sám teď, na okamžik umlknuv, změřil plachým, černým očkem shromážděné Chody, a vida účinek svých slov, ještě s větší chutí a jistotou dále vypravoval:

„To si můžete pomyslit, jak mně bylo. Ale ještě jsem se dost pamatoval. Poděkuju, ukláním se, jdu pěkně pozpátku ke dveřím, a už jen vyjít, tu vidím, že na mne pan kanclíř kývl. Zastavím se.“

„Vy jste zez Domažlic?“ povídá pan kanclíř. „Tak jest, vysoce urozený pane kanclíři!“ odpovím. „Tak znáte také Chodováky, zase on. Jak bych neznal, vysoce urozený –“

Tu Just se zamlčel pro šum, který se strhl mezi shromážděnými Chody. Výkřiky úžasu i pochyby ozývaly se ve hlučné směsi. Brychta prudko vstal, po něm Němec i mladý Šerlovský. Kozina, jenž maje hlavu pochýlenou, naslouchal, vztyčil ji a hleděl na shromážděné, jmenovitě na starého strýce draženovského. Syka zažehnával hluk a konejšil, aby dali Justovi domluvit. Ten usmáv se, dále vypravoval:

„Jak bych neznal, vysoce urozený pane,“ povídám. „Vždyť jsme v sousedství.“

„Teď není o nich nic slyšeti. Jindy se tu často hlásili,“ povídá zas kanclíř. „Mají jistě teď hodnou vrchnost a jsou s ní spokojeni.“

Hluk a šum povstal na ta slova a bylo v něm jasně slyšeti, jak se Brychta, uhodiv bodcem své čakany do podlahy, divoko zasmál. Ale hned umklk, jak bělovlasý Kryštof Hrubý, vstav, přistoupil k Justovi a vážně se ho zeptal:

„Mluvíte-li pravdu?“

„Proč bych nemluvil?“ odvětil Just jistě. „Škoda, že tu není můj hoch, ten by to dosvědčil. Či mám se zařeknout a zapřisáhnout? Je to svatá pravda, rozumíte, všecko, co jsem řekl.“

„Ha řekli ešče něco ten pan kanclíř?“ ptal se Hrubý dále.

„Nic víc.“

„Ha proč jste mu nepovedlí šechno všudy, kerak s námi tuten Lomikar hantíruje?“ vzkřikl Brychta.

„To nešlo. Když se takový pán neptá, to se nesmí povídat. A kdybych byl i chtěl, zrovna jak to řekl, kývl mi rukou a obrátil se za císařem. Ale hned, jak jsem vycházel, napadlo mně: ‚To jim povíš!‘ Nic mně do toho není, ale vím, jak je člověku, když se mu křivdí. A vám se křivdí. A jak, a takové už časy! ‚Proč bych jim to neřekl?‘ povídám si. ‚Jejich právo ještě platí, a kdyby se pořádně hlásili, tak

by ten Němec tranovská zle pochodil. Nač ho také šetřit, toho rasa! Je zrovna takový jako jeho nebožtík otec, ne-li horší. Však také každý soused domažlický musí mít na ně zlost. Nebo ti Lomikarové nás o něco připravili! Nebýt jich, vy jste mohli podnes být u nás, v naší správě. A nadto vzal naší obci Tranovský dvůr. Ten byl náš. Teď si tam vystavěl zámek a s našeho gruntu se nám směje a vás souží. Když jsem přijel zez Vídně a slyšel, co vám teď ke všemu udělal, jak vám pobral majestáty, tu jsem sám klel, jak mně do toho nic není. Jářku, toť je loupežník! A jaký smělý!“

„Ha jak by nebul. Pěkně vyčkál, haž bul tím krajským hejtmanem, haby míl ešče větší moc,“ dodal starý Hrubý.

„Ha z tuztoho je vidět, že naše majestáty ešče platí!“ zvolal Kozina. „Šak by vo ně nestál, hdyby –“

„Pravda, pravda!“ volalo několik hlasů.

„Hale co ničkon, hdyž je ten vlček spálil?“ ptal se Pajdar.

„Přece se hlásit,“ Just rozhodně pravil. „Však oni tam ve Vídni o vašich právech vědí. Vždyť sám kanclíř se zmínil!“

„Teky jsme tak mysleli, ha řekli jsme si, že tuto nesmí tak vostát, že vás svoláme, habysme se poradili. Ha to jsme ešče nevedíli vo tutom panu kanclíři,“ mluvil Kozina. Všichni dali najevo svůj souhlas, tváří i hlasem.

„Ničkon tepřiva se můžeme do toho dát. Ve Vídni vo nás vedí ha vo našich právech,“ doložil Syka.

„Nu ha ešče teký z nich něco máme!“ ozval se starý Hrubý, jenž vtom rozepjav svůj „lajb“, vyňal z něho něco v šátku zabaleného. Všichni hleděli překvapeně i zvědavě, co to starý rychtář má. Vykríkli, když do výše proti světlu povznesl dvě staré pergamenové listiny s visutými, velikými pečetěmi.

Úžas pojal všechny; i sám Just byl překvapen.

Nejklidnějšími byli ti, kteří o listinách už věděli: Hrubý, Syka, Kozina. Ostatní hrnuli se ke Hrubému, i Příbek, jehož tvář nějak oživla, vstal kvapně a přese všechny hleděl na zbylé ty svědky

chodských práv. Brychta nad starými, zažloutlými majestáty písma tutam pobledlého dlouho nevydržel. Vzpřímiv se od stolu prudko jako prut, obrátil se k oknu, a pohroživ do něho zaťatou, svalovitou rukou, zachechtal se a hrozivě zvolal:

„Uj, pane Lomikare; ešče nejsme tvoji robotníci! Hele, ešče něco na tebe máme, hurozený pane!“

„Jsú-li dobrý ha pravý?“ ptal se Ecl z Klenče rychtáře Syky, jakožto „prokurátora“ a znalce.

„Jsú, šak jsú zez truhlice našich věcí, ha tuty jsú nejlepší. Tuto dal Hiřík král ha tuto Matiáš.“

„Ha kerak že je Lomikar nevezel?“ ptal se Pajdar, a to za všechny, neboť otázku tu měli všichni na jazyku. Ted' teprve se Kozina ozval. Vypravoval, jak se stalo, jak mu hned napadlo, když Lomikara s takovým houfem vojska viděl, že nejde jenom pro něj a pro Přibka, ale pro majestáty, a jak mu to napadlo, že to matce pošeptal. Ta pak pro jistotu hned domů běžela a vzala ze skryše nakvap tyto dva nejdůležitější majestáty, které dobře znala již doma, v Draženově, když tam její otec, jeho děd, truhlici chodovskou schovával. Co ještě vypravoval, ozývaly se výkřiky uznání a pochvaly jemu, zvláště pak staré jeho matce, a když skončil, Brychta postřekovský zvolal:

„Hať mi hrom veme! Tuto je ženská! Nu je vidět, že tvá máma, Kozinouc.“

Ten však jako by pochvaly té upřímné neslyšel, dodal:

„Ničkon tepřiva se můžeme hlásit, hdyž máme něco v ruce ha víme, že hu dvora na nás nezapomíli.“

Všichni, prve již vypravováním Justovým rozjařeni, souhlasili nyní tím ochotněji. Jen Přibek nepromluvil. Když pak po řeči Kozinově Just slova se ujal, dokazoval důrazně a přesvědčivě přítomným, že mohli i bez těch listů proces začít, když se po nich u dvora ptali; ted' však že mohou jítí najisto, a proto ať nemeškají. Poradil jim, ať pošlou poselství do Vídně. Návrh ten, na který každý myslil, byl přijat. Jen Přibek se ozval:

„Nu, dělejte, co chcete. Hale mne do toho neberte. Já do Vídně nepudu. Hale haž bude zle, ha vono bude, haž budete chtít na pány ha ne k pánom, ha tuto bulo by nejlepší, tak pudu třeba sám.“

Jeho slova ohlasu nedošla. Jediný Brychta zvolal:

„Nu, tuto pak pudeme teky s tebú!“

Když se jednalo o poselství, navrhovali všichni Hrubého, Syku a Kozinu. Just však byl jiného mínění, vykládaje, že by nebylo radno, aby zrovna tito tři šli, ač by to zajisté dobře ve Vídni pořídili, protože jich tu doma bude více potřeba, a pak že Lomikar beztoho po Sykovi a Kozinovi pase a je hlídá, a tím že by se cesta jejich nijak neutajila. A tajnost že je pro počátek nutná, aby Lomikar hned na začátku všecko nezmařil.

Ujednali, aby šli Psůtka z Postřekova, Němec z Mrákova a Pajdar z Pocínovic.

„Pudeme,“ pravil Psůtka, „hale ve Vídni jsú Němci, ha my němecy nehumíme, hani já, hani Němec, ha Pajdar jistě teky ne. Ha, pak hu dvora! Tuto teky neznáme.“

„Šak tám buli jste vy, Just,“ pravil Němec, „tak byste mohli s námi.“

Just, jenž na vyzvání to čekal, nějak se bránil a vymlouval, ne však dlouho. Na obecnou žádost, jen Příbek mu neříkal, uvolil se, že deputaci do Vídně povede a jí přístup ke dvoru a slyšení u císaře zjedná. Podali mu ruce a pak vespolek si pravice tiskli na slib, že zachovají v tajnosti, o čem dnes rokovali. –

Za chvíli bylo na dudákově samotě zase ticho. Mužové chodští rozcházeli se tmavou zimní nocí každý do své vesnice. Kozina pak zavážel zase na saních Justa do města. Za nimi také vyjely sáně, ve kterých seděl Pajdar s mladým Šerlovským.

Kozina i měšťák z počátku ještě si všímali, že pocínovské sáně jedou za nimi, ale pak zabravše se v hovor o nastávajícím zápase s Trhanovským pánem, na ně zapomněli a nevšimli si, že jich není ani slyšet. Jak by bylo, když stály nehnutě na samém kraji vesnice. Ale neseděli v nich dva, nýbrž jenom jediný; starý Pajdar, choule se

do kožichu, držel oprat' statného valacha, klonícího hlavu, nad níž v nočním, studeném větru povívala mu dlouhá hříva. Pajdar čekal, čekal a již se počínal mrzet. „Jen na chvílku,“ řekl ten poblázněný chlapec Šerlovských. Jen co by prý Manku uviděl. Ale uvidí-li ho bratranec Matěj, pěkně mu poví, jak umí zachovávat tajemství. Jsou tu, aby o nich nikdo nevěděl; za tmy přijeli, za tmy mají odjeti. Pozná-li někdo toho chlapce, jak u dvorce obchází! Vtom slyš, rychlé kroky, to on. Mladý Šerlovský, všecek udýchán, skočil do saní.

„Nu kerak?“ ptal se Pajdar.

„Dobře, strejče, dobře. Vidíl jsem svú dívčí, ha nejen vidíl, hale teký s ní mluvil!“ Ze slov, z hlasu bylo znáti, že je všecek rozjařen. Pajdar trhl opratí, švihl do koně a ten plným cvalem ubíhal zasněženou cestou. Za prudké jízdy té pověděl mladý Šerlovský stručně, jaké měl štěstí, že dlouho neobcházel, že Manka přišla vrátka zavřít, že s ní postál, promluvil. Ale že ji objal a políbil, a to dnes po prvé, to nepověděl. Pajdar, upokojiv se ujištěním mladíkovým, že Mance nic neřekl, kde byl, ale že se vymluvil pozdní cestou z Klenče, dále se nevyptával. A „chlapec“ byl rád. Hned zapomněl na schůzi a dudáka, o které starý Chod vedle něho přemýšlel, a byl zase v myšlenkách u své Manky. Sáně, mrazivou tmavou nocí ujíždějící, svištěly, sních zpod kopyt kvapícího koně lítal v zmrzlých kusech kolem nich. Mladému Chodu však bylo pěkně a libě, jako by ujížděl vlažnou jarní nocí.

XII

Advent přešel i čas vánoční. Mrazy, zvláště v prosinci tuhé, nepovolily ani počátkem nového roku. Sněhu bylo všude vrchovatě a všechen chodský kraj jako by do něho zapadl. Zámek Trhanovský, na úpatí hor Českého Lesa mezi lesnatými vrchy a chlumpy o samotě stojící, máje toliko v sousedství svém neveliký mlýn a několik chatrčí, byl jako osiřelý. Ticho, pusto kolem a tišeji ještě v jeho prostorách.

Svit jasného dne k západu se klonícího ozařoval jednu z komnat jeho, nevelikou, než úpravnou a útulnou. Kasetovaný dřevěný strop sice již potemněl, na dubovém však táflování zdi proti oknu chvělo se zlato posledních paprsků, ozařujíc clavicembalo na nohách pěkně vyřezávaných, stojící poblíže stěny. U clavicembala seděla Marie, Lammingerova mladší dcera. Ve světle se strany proudícím zazářily na temeni jejím plavé, husté vlasy i několik lehounkých zlatých kadeří nad týlem, k nástroji pochýleným. Ve světle tom jasněji odrážel se ležatý límec s krajkami i bělostné tacle od tmavozelené barvy dlouhých šatů.

Chvíli již hleděla na notovou knížku, nad klávesami rozevřenou; pak jako by se probrala z myšlenek, jež nestíhaly spoustu notových hlaviček, vložila své bílé, dlouhé prsty na klávesy a začala zručně lehounkou „Ciaconu“. Drnkavé, ne příliš plné a silné zvuky clavicembala nesly se komnatou a příjemně rušily její hluboké ticho. Sotvaže však začaly, již také přestaly. Slečna, již se „Ciacona“ nelíbila, rychle obrátila několik listů a začala hlučněji a s větší chutí živější „Sara-bandu“. Hrála déle, ale nedohrála. Ochabnuvši, z omrzlosti sklapla prudko knížku, kterou „všem milovníkům hudby k obzvláštnímu potěšení“ nedávno složil a na světlo vydal mistr Johannes Kuhnau, a spustivši ruce do klína, zahleděla se oknem ven, kde za korunami bílých stromů planul zlatorudý žár hasnoucího dne.

Hluboké ticho zavládlo zase komnatou, ticho zimního, mrtvého odpoledne, jež i mysl spokojenou naplňuje divnou tesknotou a tísní. Její stín i výraz vzdorné omrzlosti dětské uložil se také na příjemné tváři mladé slečny. Hleděla na stromy, jejichž každou větvičku již znala, hleděla na prožlукlou nehybnou lesní stráň, sněhem zasypanou, věčně stejnou, zamezující všechen výhled; hleděla, ale nepozorovala. Její myšlenky bůhvíkam zabíhaly. Nevšimla si ani, že s táflování smekly se zlaté pruhy na parkety a že také s těch už zmizely. Od ztemnělého stropu spouštěl se závoj zimního soumraku, jenž ponenáhlu zahalil kouty, stěny, clavicembalo, pozastřel i zamyšlenou dívku u něho. Jen její hlava, plavovlasá, v bělostném límci, a ušlechtilé bílé ruce jasněji pronikaly jako z temného pozadí starého, zašlého obrazu.

Pojednou ucítla, že se někdo dotkl její hlavy; kvapně se obrátila. Zahlédla nad sebou přibledlou, mírnou tvář své matky, její pohled plný mateřské něžnosti a starostlivosti.

„Tys už přestala hrát, mé dítě?“

„Ach, ano – nic mne to netěší. Jaká zábava! Sama sobě ustavičně hrát, sama sebe poslouchati, jako ve vězení.“

„Co mluvíš!“

„Ach, matinko, vy nevěříte, jak tu je nudno a jak mi je smutno. To stálé ticho kolem jako v hrobě, nikde ani veselejšího hlasu, všichni jsou také zamlklí a jako zaraženi. Ó dobře vím, že kdyby otec – Je tak zamyšlený, vážný a často mrzutý. Sama se, maticčko, po něm ustavičně ohlížíte. A zvláště dnes toho nedělního odpůldne nelze přečkati, konce nemá,“ dodala pojednou živěji, skoro plačtivě.

Tajený matčin povzdech byl výrazem souhlasu. Nicméně jala se šlechtična svou dcerku chlácholit a těšit.

„Jsi příliš prudká, mé dítě, a žádáš mnoho. Tento čas sám sebou, teď není nikde veselo.“

„Teď, v masopustě? Ani v Praze?“

„Věřu, přála bych ti, a sobě také –“

„Do Prahy, není-li pravda? Vidíte, matinko, vám se také stýská.“
„Ó nestýskalo by se. Zvykla jsem na to tiché zákoutí. Než těch starostí, těch obav!“

„A jakých?“

„O otce. Tak jsem se těšila, že je po všem, že nyní bude pokoj, když nemají těch neblahých majestátů. Ale ten lid! A tak pojednou se změnil. Co je slyšet, a nám ještě skoro všechno zamlčí, z toho jde najevo, že to v něm vře, že je velmi nespokojen, a mně často napadá myšlenka –“

Šlechtična se pojednou zamlčela.

„Jaká? Snad že by se vzbouřil?“

„Bylo všude klidno, nikde nekladli odporu, až teď pojednou, znenadání nechtějí poslouchat. Je patrné, že nějací buřiči jsou mezi lidem, kteří jej popichují, a to by nebylo nic divného.“

„Proč nás tu otec nechává?“

„Probůh, dítě, ani se mu nezmiňuj, popudila bys ho velice. Jsem snad příliš strašliva⁵⁴ a lekava, jistě není žádného nebezpečství. Vždyť by nás tu nenechal,“ chlácholila mírná paní, napřed se již lekajíc hněvu svého manžela, jenž by jistě vzplanul, kdyby dcera sama o této záležitosti se zmínila.

Šlechtična jen dořekla a dveře se otevřely. Vstoupil starý Petr, komorník, nesa planoucí svíce v dvouramenném stříbrném svícnu. Šedovlasý muž, bez vousů, v tmavém kabátci přepásaném, v širokých černých nohavicích po kolena sahajících a v punčochách téže barvy, uklonil se dámám, a přeje dobrého večera, postavil svícen na clavicembalo, před slečnu. Srdečný tón pozdravu a všecko komorníkovo vystoupení svědčilo, že byl dámám více než služebníkem. Přízeň tu si zasloužil dlouholetou oddanou službou již u nebožtíka otce paní Lammingerové z Albenreuthu, u starého pána z Lobkovic, po jehož smrti vstoupil do služeb jeho dcery, vlastně jejího manžela,

54 Ustrašená, bázlivá.

jehož komorníkem se stal. Srdce starého Petra a všechna jeho mysl byly však oddány prvnímu pánu, nebožtíkovi panu z Lobkovic, na nějž nemohl zapomenout.

„Co nového, Petříčku?“ oslovila jej mladá šlechtična. Petr, jenž se zas vracel ke dveřím, stanul, pak několik kroků postoupil, opět se zastavil, a zakroutiv šedivou hlavou, pravil:

„Milostivá slečno, kdybych tak mohl říci, jako jsem říkával J. M. Vašemu panu dědovi blahé a slavné paměti. ‚Jak je, Petře?‘ ráčil se vždycky ptáti. ‚Dobře, Milosti.‘ ‚A co nového?‘ ‚Nic, Milosti, s dovolením, všechno při starém. Všude pokoj a pořádek.‘“

„Což se zase něco přihodilo?“ ptala se paní Lammingerová, upírajíc zraky své na starostlivou tvář věrného sluhy.

„Bylo by dost na starém, Milosti. U nás, t. j. na panství J. M. nebožtíka pana otce V. M., jakživo to nebylo. Lid pěkně dělal, robotoval, a pak uctivě, pokorně se měl ke každému zámeckému a z panské kanceláře! A tady? Ovšem, ona robotota není nic líbezného, ale s vrchností se soudit a posílat do Vídně k Císařské Milosti na pána žalovat – toť přece příliš.“

„Koutský posel je dosud na kanceláři?“

„Dosud, Milosti. Ale koně mu již osedlali. Pojede co nevidět.“

„A co přinesl?“

„Jen tak se proneslo, ale toho trošku je již dost. Co by to také mohlo být? Neposlušnost jako tady u nás. Když Postřekovští nešli nadhánět, když Chodovští odepřeli všechny povozy –“

„To všechno již víme!“ přerušila slečna žvatlavého komorníka. „Ale co ten posel přinesl?“

„Navlas to zrovna nevím, to asi jen Jeho Milosti řekl. Ale tolik proskočilo, že ti Chodováci, pánbůh s námi, divný a tvrdý lid, také tam v Pocínovicích a ve Lhotě zrovna tak vyvádějí jako ve Stráži a Tlumačově.“

„Ve Stráži a Tlumačově?!“ ozvala se udiveně paní Lammingerová. „Co se tam stalo?“

„To neráčíte vědět? Tam sedláci prý honí po lesích jako ve svém, střílejí, chytají do tenat.“

„A což hajní?“

„To je to, Milosti. V Tlumačově prý hajného zbili, když tam někomu psa skolil.“

„A v Pocínovicích?“

„Posel odtud podobnou novinu přinesl, jenže tam to bylo prý ještě něco horšího. Samého rychtáře, starého Šerlovského, synek –“

Vtom komorník přestal, jako když utne, a hleděl překvapeně k vedlejším dveřím, jimiž vstoupil jeho velitel, svobodný pán z Albenreuthu.

„Zas už, ty starý mluvko, tlacháš?“ ostře káral komorníka. „Sám kuroplach⁵⁵, babského srdce muž, a jiné straší. Nač pořád zvoníš!“

„A proč jej posloucháte?“ pravil manželce, hlasem sice značně mírnějším, než proto přece káravým.

Slečně bylo starého sluhy líto, že za svou ochotu došel tak ostré odplaty; úsměvu se však neubráníla, vidouc, jak staroch sebou škubl a jak ukláněje se pospíchal ven. Teprve na chodbě ducha nabyv, se zastavil a zamumlal:

„To mně jako nějakému sedláku?“ A domyslíl: „To J. M. nebožtík starý pán z Lobkovic byl jinačí! Já kuroplach, babského srdce muž? Já?! Třicet let jsem sloužil u J. M. starého pána. Třicet let a nikdy, ani jednou jsem něco takového neslyšel. Ubohá paní, teď ještě také ona dostane, že mne poslouchala. A co se nahovořil se mnou J. M. nebožtík starý pán z Lobkovic, a ten byl přece něco víc.“

„Co vám ten strašpytel zase namlouval?“ ptal se šlechtic, když Petr odešel.

„Myslím, že jen pravdu,“ manželka mírně odvětila. „Zmínil se o nepokojích ve Stráži a Tlumačově. Ten koutský posel jistě také nic veselého nepřinesl,“ dodala, starostně se tázajíc.

55 Zbabělec.

„Také nic smutného: rvačky s hajnými, pytlačení. Obyčejné teď věci, ale všeho málo.“ To dodal podivně se usmívaje.

„Málo?!“ ozvaly se matka s dcerou, obě s úžasem.

„Pro zlost sice dost, a zase ne tolik, abych mohl proto vojsko zavolati.“

„Vojsko! Probůh, co myslíte, aby krev tekla!“ zvolala ulekaně svobodná paní. „V Újezdě bylo také vojsko a čeho jím dosaženo?“

„Hm, tam byli ještě tiše, nebyli rebely, a těch bych potřeboval.“

„Rebely byste chtěl?“

„Bylo by to znamenité argumentum i testimonium, než proč se tím soužíte, nechte mne jen.“

„Ale my tu!“ ozvala se slečna, chápajíc se vhodné příležitosti.

„Aj, Marie, jako bys byla Petrovou dcerou, ty hrdinko.“

„Nebojím se, ale je tu tak smutno,“ odvětila kvapně.

„A nejisto,“ dodala matka, chtějíc dceři přispěti.

„Příliš se lekáte! To, co vyvádějí, je samé selské furiantství. Zpozdilci! Myslí, když mají ve Vídni advokáta, že již proces vyhráli!“

„Ale kdyby se přece vzbouřili?“

„Pak jich několik pověsíme a bude svatý pokoj,“ odvětil Lamming-ger úsečně a chladně. Slova ta zarazila všechnu rozprávku. Manželka jeho, tajíc povzdech, pohlédla na dceru, jež sklopivši hlavu hleděla do země. Štěstí, že v tu chvíli se ozval venku zvonec, ohlašuje čas k večeři.

„Pojďme!“ pravil klidně pan z Albenreuthu.

Manželka kráčela mlčky vedle něho, myslíc na poslední jeho slova. Za rodiči šla slečna. Bylo jí skoro do pláče a div že si nožkou nedupla. Otec je neoblomný! Na Prahu není naděje. Zato ji čeká nekonečná řada nekonečných nudných večerů, které jako všechny a jako dnešní stráví v neveselé, málomluvné společnosti přísného otce.

Mimo nadání se jí aspoň dnes uvolnilo. Lamming-ger, jenž všecek zamyšlen při večeři sotva slovo promluvil, hned jak bylo po jídle,

vstal a odešel do kanceláře. Oznamil manželce, aby ho již nečekaly, že má mnoho a kvapné práce a že zůstane dlouho v kanceláři. Tam už seděl jeden z jeho úředníků a psal horlivě.

Lamminger, stanuv u něho, hleděl mu přes rameno na papír a četl. Pak vztyčiv se pravil:

„Prozatím dobře, na nic nezapomeň, na pytláctví, odpor, neposlušnost, smělé řeči, všecko živě a třeba silněji, protože, co se vypisuje, vždy je slabší, než jak to skutečně bylo. Pro toho, kdo to neviděl, třeba to, jak pravím, vypsati hodně živě, však rozumíš. A na toho Justa nezapomeň, jaký to sudič a rabulista, poddrývající všechen řád a pořádek, sumou nebezpečný člověk, a ještě více ten Kozina svou smělou řečí, jenž všechny rozněcuje a dráždí k odporu.“

„To již mám, Milosti.“

„A tu lípu také?“

„Ano, Milosti.“

„A to, co z Kouta dnes ohlásili?“

„To ještě ne.“

„To, a lhotské a tlumačovské hlaváče tam také dáš. Jakmile vše bude hotovo, přijď hned s tím ke mně. Přečteš to. Dnes vše musí být, zítra záhy zrána vypraví se s tím Schneider do Prahy. Poslal jsi pro správce?“

„K službám, Milosti!“

„Dobře.“ Lamminger, nechav písaře, jenž skládal ostrou žalobu na Chody, odebral se do své komnaty. Přešel asi dvakráte sem a tam, pak zastavil se, jako by naslouchal. V zámku bylo ticho a venku, kde již černá noc nastala, jen mrazivý vítr pohvizdoval. Lamminger, zavřev dveře, přistoupil ke stěně, kdež blíže kouta jednoho zastrčil klíček do zámku sotva viditelného. Ze stěny vyskočila dvířka jakoby pružinou vymrštěná a v dutině za nimi objevilo se několik příhrad; z jedné z nich vyňal šlechtic dva váčky plné zlatých peněz. Pak dvířka zase kvapně zavřev, usedl ke stolu a dal se do psaní. Vtom už také někdo zaklepal na dveře.

„Počkej! Hned!“ zvolal Lamminger. Poté dopsav, vpustil do komnaty svého správce, onoho, s nímž byl Kozina pod lipou zápas podnikl.

„Pojedeš do Vídně,“ oznamoval šlechtic zkrátka.

„Kdy, Milosti?“

„Nutná věc, zítra časně ráno. Přichystej se!“ Nedbaje, že novina ta správce nemálo překvapila, pokračoval:

„Tu máš peníze na cestu. Koně nešetři. Ve Vídni se vyznáš?“

„Byl jsem tam pět let,“ odvětil správce, sebevědomě se usmáv.

„Toto psaní doneseš dvornímu prokurátorovi a tato ostatním pánům podle nadpisů, ale hned, jak na místo dojedeš. Je to skrze Chody, rozumíš. Budou-li se tě ještě na ně ptáti, pověz, co s nimi máme. A s tímto psaníčkem dojdeš k tomu chodskému prokurátorovi Štrausovi. V tom psaníčku není nic, nežli dotvrzení, že jdeš ve jménu mém, jen mu je ukážeš.“

„Rozumím, Milosti.“

„Ostatní třeba ústně vyjednat,“ tu se Lamminger usmál a vzal váček s dukáty do ruky. „Tím to dotvrdíš. Kvitanci mně přineseš.“

„Kdyby však nevzal?“ tázal se správce.

„Měl jsem tě za zkušenějšího.“

„Anebo, kdyby snad chtěl více?“

„To je jiná. Vypůjčíš si u známých. Na všechno jsem pamatoval. Nuže, rozuměl jsi?“

„Vyzvím vše, Milosti. Vyptám se.“

„Jak se věc má u dvora a soudu, o tom zprávu dostanu. Ale u toho Štrausa ať vyzvíš všechna jména. Kdo tam ty chamy poslal, kdo dává peníze, kdo to hlavně vede. Dej si pozor u něho! Je to nějaký obratný, prohnáný člověk! Už vymohl komisi na vyšetření té žaloby. Jména komisařů musím také zvědět, a co nejdříve. Dobře-li pořídíš, vzpomenu ti to dobrým a hojně. Teď se přichystej. Však mlč o cestě. Ráno, ještě za tmy, vyjedeš, aby tě nikdo neviděl. Sám sejdu na dvůr. Toho Štrausa musíš získati stůj co stůj! Však sedni a hlavní věci si pamatuj – tu jsou peníze, tyto na cestu a tyto na vše ostatní.“

Za chvíli poté vracel se správce do svého bytu. Že byl svobodný a sám bydlil, nikdo o jeho přípravách nic nezvěděl. Ráno pak, ještě za tmy, sám si vyvedl koně a vyšvihnuv se naň, vyjel nepozorován. Pán jeho, bez alonžové paruky, v huňaté čepici, v lehkém kožichu, vyšel v tu chvíli až před vrata zámecká, kdež chvíli hleděl do zasněžené krajiny za ujíždějícím správcem. Ten záhy zmizel v ranním šeru, kterým se jen několik hasnoucích hvězd kmitalo.

XIII

Ticho chodských vesnic, jehož se Lamminger nadál, když staré majestáty jejich spálil, počalo se ponenáhlu rušit. Hladina vodní, pod kterou bouře dřímala, čeřila se i vlny házela.

Na čem se zástupcové skoro veškerých vesnic chodských v tajné noční schůzi v osamělé chalupě dudáka Jiskry Řehůrka usnesli, došlo souhlasu a schválení také všech ostatních, kteří tenkrát nemohli přijít. Deputace tam zvolených se vypravila zanedlouho tajně do Vídně, vedena Justem, jenž cestou dost a dost vykládal o svých zkušenostech, zvláště pak, jak je nesnadný přístup ke dvoru, ale že on svými známými a penězi všecko pořídí. Chodové se záhy přesvědčili, že pravdu mluvil, jmenovitě pak o tom, že ve Vídni je mnoho peněz třeba. Těch často vyžadoval na Psůtkovi postřekovském, správci veškeré sumy od účastníků tajné oné schůze mu odevzdané na vydržování Justovo a jiná všeliká vydání.

Slovo a rukou dání chodských mužů u Jiskry Řehůrka platila. Deputace byla již dávno na cestě a ještě na zámku o tom neměli ani potuchy. Ba po samém chodském kraji dosud nevěděli o její cestě, až zpráva o nich přišla na zámek – z Vídně!

Pan dvorní rada ze Sachsengrünu, věrný příznivec páně Lammingerův, nemeškal podati rychlou o tom zvěst, čeho se ti Chodové zas odvážili.

Ted' teprve také po všech chodských dvorcích a chalupách zřejmě o tom mluvili. Než nedivili se tak jako svobodný pán a úředníci na zámku, čeho se to sedláci odvážili. Bylot' již všude známo, jak se u dvora na Chody ptali. Jakkoliv z počátku se vypravovalo, že to ten nejvyšší pán po císaři se ptal po Chodech, přece však většího rozšíření nabyl variant, že to císař sám byl, jenž mínil, že mají zajisté dobrou vrchnost, když se tak tiše chovají. Pak už také proskakovala

zpráva, že všechny majestáty nejsou zničeny, že některé na Oujezdě uchránili. Než to jen starší mužové si povídali. Když o tom mluvili, ohlíželi se, aby jich někdo neslyšel. Kde by ty zachráněné listiny byly, o tom nikdo se nezmiňoval. Všichni se o ně báli. Za těch hovorů jméno Kozinovo zase často vyslovováno, nahlas i šeptem, ale vždy tak a s důvěrou jako tenkrát, když se v Oujezdské rychtě tak směle a výmluvně ozval Lammingerovi a když tam a na Trhanovském zámku pro stará práva trpěl.

Jiný duch teď všude se uhostil. I ti, kteří prve na smutnou novinu o zničených majestátech hlavu svěsili, vypjali směleji čelo; přemnozí také vzpomněli veliké komety, jež nedávno po mnoho dnů na nebi zářila.

„Což by vždycky jen samé zlo znamenala?“ vykládali. „Co by nemohla taky být dobrým znamením?“

Jen starý Příbek kroutil povážně hlavou a mínil:

„Každá chometa něco znamená, tuto je pravda. Viděl jsem jich huž několik, hale vždycky pak bula vojna nebo hlad ha mor.“

Než ostatní naděje plní a s důvěrou vítali nový rok, a to tím spíše, poněvadž tou dobou došla z Vídně první zpráva od krajanů. Just psal a list došel do Domažlic na jeho dobrého souseda, jenž psaní Kozinovi odevzдал. Just oznamoval, že zdraví do Vídně došli a že se hned staral, aby byli u dvora předpuštěni. Císař že není zrovna doma, že mají však už jistou naději, on že již má slyšení u císaře zrovna slíbeno a že již našel znamenitého prokurátora, rodem Čecha, a ten že, když mu všecko vyložil, zrovna totéž krajanům řekl, co on, Just, v tom shromáždění u Řehůrka jim také povídal, totiž: že najisto vyhrají, že to však delší čas potrvá, poněvadž je to věc valně zastaralá a poněvadž Lamminger tu má přátele.

Začatá pře byla při všech Chodů, nikdo se proti ní ani hlasem neozval; protož všude se živým účastenstvím, s napětím očekávali první zprávy o pořízené vyslaných krajanů, a proto také noviny z Justova listu hned se jen rozléty z Oujezda po všem chodském

kraji, kdež všude je vesele vítali. Nové, lepší ještě naděje všude vzklíčily.

Zanedlouho poté psal podobně prokurátor Štraus, jenže ne tak mnohomluvně a chvástavě jako Just, což se jmenovitě líbilo Sykovi a starému rychtáři draženovskému, Kryštofu Hrubému, jemuž ten list byl zaslán. Brzo potom došel druhý list z Vídně, v němž Štraus ohlašoval, co již podnikl, znovu ujišťuje, že práva chodská promlčena nejsou, že platnosti nepozbyla, byť i Lamminger majestáty spálil; tím že si jen ublížil, neboť zneužil své úřední moci krajského hejtmána, a on Štraus, že toho proti pánovi výborně užije.

Zprávy ty se letem rozšířily po všech chodských dědinách, ústně i v opisech, a všude je předčítali a jen o nich rokovali. Pak už také starý Příbek na kometu pozapomněl a počínal se v pochybnostech svých a nedůvěře kolísat a to, když došlo z Vídně několik listů skoro najednou. Jeden, Justův, oznamoval, že audience již vymožena a též ustanovena, druhý, prokurátorův, opět pln útěchy a ke stálosti vybízející, třetí pak psaný těžkou rukou Psůtky postřekovského, jenž líčil za sebe i za své krajany, jak byli v hradě císařském, jak stáli před samým císařem, jenž je laskavě vyslechl a slíbil, že se jim stane po právu. Psůtka vypravoval o nádheře v komnatách císařských, o panovníkovi samém, a vypravování to, shodujíc se s oním Justovým v tajné schůzi, utvrdilo důvěru v advokátského měšťana domažlického.

Všude rádi a horlivě o těch záležitostech rozmlouvali, jen žena toho, který byl mezi hlavními původci toho boje, jemuž všude za to byli povděční, jen Kozinova Hančí vyhýbala se těm řečem. Lekala se. Tak se jí tenkrát uvolnilo, když vojsko z Oujezda vytáhlo a její muž se z Trhanovského zámku navrátil! Tak se tenkrát těšila, že teď bude svatý pokoj, že Jan bude jenom její a svých dětí! Ó, teď rozuměla, proč tak často poslední dobou a většinou zvečera a večer odcházel, proč tak často se Sykou teď hovořival, a již také věděla, o čem na vejmluvě se starou matkou jednal a proč se vždycky

odmlčeli nebo jiný hovor zavedli, když ona mezi ně přišla! Bodlo ji, když po prvé uslyšela o začaté při, ještě více ji však ohromilo, že tchyně zachovala nějaké ty staré pergameny. Tvrdá ženská, tvrdá matka! Pokoje si nedá, až vlastního syna zničí! Tak nejprve Hančí pomyslela. Jak může matce něco jiného milejším a dražším býti nežli její dítě?! A proč ta stará ženská plete se do toho, co chlapům jenom přísluší! Proč svého syna do toho zavádí? Což nemá na tom dost, co viděla na rychtě, jak tam s ním nakládali, jak ho pak nadto na zámku mučili? Každá jiná matka by probůh a pro všechny svaté syna prosila, aby toho nechal a nehubil sebe a rodinu! A ona!

Tak soudila o ní v prvním návalu a smýšlení to i poté se jí nezměnilo. Než láska k muži zkonejšila její hněv, a přemohši se, zašla jednoho dne, odpoledne v neděli, na vejmluvu ke tchyni, o níž věděla, že je sama doma. S jakou však se z její světnice vracela! Toho se nenadála, že ještě za všecko své dobré mínění dojde takového přivítání. Jak na ni oči ta stařena přísně obrátila, když Hančí svým mírným způsobem začala o Janovi, o novém nebezpečnosti, do něhož sebe i rodinu svoji vydává – Ani domluvit nedala nevěstě, jež začala ji prosit, aby sama, jelikož matka, synovi domluvila, ona že více zmůže, nežli její slova.

„V hlavě se tě popudilo!“ zvolala stará. „Co se cintuješ huž napřed. Kerak panská dceř bys bula! Ty bys chtěla, mít se jak sto květů ha Jana zavřinýho. Dyk tě má rád zrovna dost ha dost. Hale máš chlapa ha ne starú bábu, ha jsú ešče jinačí věci, ha na tuty nesmí čouk teky zapomít. Prálas mi vo mámě. Jau, nejsem vlčice, mám děti teky ráda, tuto hani ty mne nehuč. Starám se vo tuty věci, protože budu teky pro tvý děti, haby se nemilý, kerak my staří, haby nemušely skákat na panský vízdání.“

Hančí ani nevěděla, jak přes dvorek domů došla. Sotvaže práh překročila, již se neudržela. Sedla na lavici u stolu a dala se do pláče. Bylo jí líto, že ji tchyně tak odbyla, a zároveň úzko o muže. Chtěla se přemoci, když poté Jan, domů přišed a zardělé, uplakané oči její

spatřiv, se ptal, co se jí stalo. Slzí však neutajila. Dala se nanovo do pláče a prosila ho, aby na sebe a na děti pamatoval. O matce se mu ani nezmínila. Konejšil ji; mluvil však rozhodně, že co se stalo, stalo se, a že tomu je rád.

„Huž je začato. Ha dobře tak, ničko je mi lepší. Huž nemám tutich myšlínek divných ha nebojím se lidí. Kerak kámen mi to na srdci ležilo, sama víš. Nebud' bláznová! Nejhorší huž je totám!“

„Uj, nechčasný ten měšťák, že vám tulik navízdal!“

„Mlč, Hančí; hdyby hani tutoho Justa nebulo, já sám bych se bul s pány súdil. Máme majestáty!“

Hančí neodvětivši zhluboka povzdychla, a nežehnajíc ruce staré tchyně své, zachránivši ty majestáty, v duchu pomyslila to, co jí prve na vejmluvě řekla:

„Lepší se, mámo, bát nežli litovat. Jen habyste nelitovali, hale pozdě!“

Mladý Kozina byl spokojenější. Trapná doba vnitřních rozporů a zápasů minula. Bylo rozhodnuto. Boj nastal, vážnost všech a důvěra byly mu náhradou za to, jak na něj hledívali i nejbližší jeho známí, ba sama matka. Shledal se se svým mužným srdcem, v němž do té doby jen žena a děti vládly. Byl odhodlán ke všemu, aby dobojován byl zápas, jenž útrapami začav nyní v dobré se obracel. Jen jedno ho tížilo a starostí naplňovalo. To byly zprávy ohlašující, že Postřekovští nepřišli honit, jak vrchnost kázala, po nich že Chodovští odepřeli povozy, jež ze zámku žádali. Pak už jinde podobně vyváděli: ve Stráži a Tlumačově neodvedli k vánocům plat a neposlali mlatce do panských stodol. Věděl, že nyní, dokud pře nebyla rozhodnuta, je to veliká chyba a zbraň do rukou vrchnosti.

„Prokurátor“ Syka s ním úplně souhlasil.

„Súdíme se pro křivdy, co nám dělají, ha ešče budeme trestáni,“ mínil rychtář, když s ním Kozina na rychtě seděl navečer oné neděle, které byla jeho Hančí u staré tchyně. Jak tak o tom rozmlouvali a ujednávali, že je nutno všude domluvit a rychtářům vzkázat, aby takových věcí nedopouštěli, vstoupil do světnice Matěj Přibek.

Vážná, přísná tvář jeho byla nějak vyjasněna, v očích mu svitlo, jak sám, bez otázky začal:

„Nu, ešče všichni Chodováci nehumřili!“

Rychtář i Kozina záhy poznali, co tím mínil. Začalť jim vypravovat novinu, kterou z města nesl, že v Pocínovicích mladý Šerlovský zle se serval s panským hajným, div že ho nezabil.

„Ha proč?“ ptal se Syka.

„Chtěl mu vzít flintu.“

Syka mlčel, ve vlasaté hlavě se podrbuje. Kozina však jednání to rozhodně nechválil. Příbkova tvář se zchmuřila; okamžik hleděl přísně na oba, pak promluvil:

„Ha co myslíte, míl si dát flintu vzít, ha na řibet naláfat, ha pak jít tepřiva k prokurátorovi?“

„Nemíl chodit do lesa.“

Matěj udeřil pěstí na stůl.

„Tuto ty, Kozinouc?!“

„Jau, níčko nemá nihdo chodít do lesů. Té voda na panskej mlejn. Ešče jsme nevyhráli. Haž pak –“

„Haž nás vokleskem humlátí. Uj, Kozinouc, ve Vídni nám nepomůžou, jen nám nos hodně pokrouť. Tuto je naše pomoc!“ Matěj zdvihl svou mohutnou čakanu, jíž ve vzduchu zatřásl. „Tu by se páni tříslí, ha ne tich lejster prokurátorských.“

„Nu na tuto času ešče dost,“ odvětil Kozina, „ha věř, že tuty rvačky by mohly všecko zkazit.“

Syka, jenž příkyvoval, chtěl něco doložit; vtom se před rychtou sáně zastavily a vešel starý rychtář Kryštof Hrubý z Draženova.

„Uj, vy tu,“ začal vesele. „Ha co ty, Matěji, se mračíš, ha ty, Jene, cos tak červenej kerak malovaný vajíčko?“

Syka stručně pověděl. Bělovlasý sedlák, položiv ruku na Příbkovo rameno, chlácholivě pravil:

„Tys ešče z tutich starejch, dobrejch Chodováků. Hale níčko je inačí čas. Čakana všecko nezmůže, ha snad jí nebude hani potřeba.“

Sáhnuv pod plášť, vyňal z něho psaní, oznamuje, že je právě dostal dnes odpoledne a že hned dal zapřáhnout, aby tu novinu jim přinesl. Bylo z Vídně od Psůtky postřekovského s přípisem Justovým. „Prokurátor“ Syka zaluskl prsty, když je četl. U dvora uznali stížnost Chodů a nařízena byla komise, aby spor jejich s panem z Albenreuthu vyšetřila. Jak Syka četl, Kozina se k němu nachýlil. Zčervenal milým překvapením. Starý Hrubý, jakkoliv už obsah listu znal, znovu velmi napjatě naslouchal, když Syka polonahlas četl. Starcova tvář se usmívala. Jen na Přibkovi nebylo živé radosti znáti.

„Tuto ešče není konec. K rozsudku ešče daleko,“ mínil. „Co to je komise?“

„Co to je?“ zvolal živě Kozina a povstav mluvil rozčileně k Přibkovi. „Co to je? Šak se ešče pomatuješ na tuto perpetuum silentium, dyž našim tátom ha dědkom vohlásili, že naše práva nejsú nic, že žádnéjch nemáme, hať se hani nehlásíme. Šak jsi ešče nezapomíl, jak pro tutá dvě latinská slovíčka za hlavu se chytali, kerak bėdovali, klíli, sluzíli ha naříkali. Voptej se táty vašeho. Ha eslis zapomíl, tak ešče pomatuješ, kerak se Lomikar usmíval, dyž naše majestáty v ohni syčíly. Myslil, že je hamen, že je po všom. Ha vono není!“

„Ha dá pánbůh, že nebude!“ doložil bělovlasý rychtář draženovský. Přibek mlčel, naslouchaje se rty sevřenými, a pochmurně upíral zrak svůj na čakanu, o niž opíral své svalovité, těžké ruce.

XIV

Starý Kryštof Hrubý, synovec jeho Kozina i Syka upřímně se těšili z prvního úspěchu, opravdu důležitého, kterého se v zápasu svém s Lammingerem dodělali. S nimi, jakmile se veselá ta novina roznesla, radovali se po všem Chodsku, a ještě více, živěji. Naději všude vzbudila předtím už zpráva o tom, že se císař ptal po Chodech; naděje ta v důvěru rostla, když došly listy advokátovy, Justovy a Psůtky postřekovského. Ted' už komise nařízena! U dvora uznávají, že jsou Chodováci v právu, že se jim křivdilo a křivdí, a ta komise to dotvrdí, musí, neboť co Lammingerové, nebožtík i ten nynější, na nich páchali, toť do nebe volající. Co černo, není možná udělati bílým!

Všichni se těšili, že se zbaví nenáviděné vrchnosti, a netušili, že Trhanovský pán tou dobou, když došla veselá ta zpráva Kryštofu Hrubému, několik dnů již věděl o nařízení komise, a že v tu chvíli, kdy všecko Chodsko se zaradovalo, on už na zmar té radosti pracoval. Byltě ve všem kolik skoků před svými selskými protivníky: sám práv znalý, bohatý, měl známosti u dvora i v úřednictvu a lepší spojení s Vídní.

První úspěch samého „prokurátora“ Syku překvapil. Až do té chvíle v duchu se obával moci a vlivu panského, toho, že oni pořídí zrovna tak, jako jejich otcové. Než co jisto bylo, že u dvora nařídili komisi, že je zhola neodmrstili, a to po onom nešťastném nařízení o věčném mlčení, Syka také doufal bezpečněji. A ještě jedno všem ducha dodávalo. Všude ted' jako by roboty nebylo, málokdo panského drába poslechl, a ti, kteří prve potajmu a v noci do lesů chodili, chytali a lovili nyní směle a beze všeho. Vrchnost hrozila, hrozila i pokut vyžadovala, hajní bránili, ale co to bylo proti dřívějším časům? Však by za čtvrtinu všeho toho páni sobě jinak houkli a zle by

si to každý odskákal. Zdálo se být jistým, že vrchnost váhá, že něco cítí, když si tak netroufá jako jindy.

Tak většinou smýšleli i rychtářové, a proto se nemálo divili, když Kozina tu a tam po Jiskrovi dudákovi vzkázal, aby se všude mírnili, nebo když to sám některým řekl ústně. Klenecký rychtář Ecl, jak mu říkali Čtverák, se mu vysmál, a když pak také Brychtu postřekovského varoval, divoký sedlák hněvivě vzkřikl:

„To tě jistě tuten prokurátor váš do hucha nahučil!“ Mínil opatrného Syku, jenž pak povážlivě vlasatou hlavou potřásal, když s ním Kozina o těch věcech rozmlouval, dokládaje, že poslední dobou vrchnost nějak novou notou začíná, že vyžaduje služeb a prací, jakých odjakživa na Chodsku nebylo.

„Já tě povím, hdyž tuto nejde tak, chce to jináč. To nás jen píchá ha pokouší, haby buly rvačky. Hale níčkon máme zrovna mlčít, haby na nás nemohli žalovat.“

Tak vykládal Syka, jda s Kozinou vsí. Ale jen dořekl, už stanul a Kozina také. Naslouchali hluku a křiku, jenž se po vsi rozléhal. Pak když mezi ploty dále popošli, vyrozuměli, že to u Přibků, před jejichž statkem shluklo se dost lidí, velkých i malých. Nežli oba Chodové tam došli, otevřely se prudko vrátka Přibkova dvorce a jimi chvatně vyrazil, jako když utíká, trhanovský dráb. Hned za ním vyletěl Přibkův bělavý, chundelatý Vlk, zuřivě štěkaje a na drába se sápaje, a vtom také stanul ve vrátkách Matěj Přibek jen tak, ve spodkách a lajbu, hroze za drábem pravicí, ve které držel dubovou svou čakanu. Shromáždění měli z toho patrnou radost, to jest z panského drába, jenž jako páv do stavení přicházel a jakoby sama vrchnost, nadutě, pánovitě rozkazy z kanceláře vrchnostenské vyřizoval. Poslední dobou sláva jeho klesla velmi, a teď utíká jako zloděj! Bylo to také k smíchu, jak prchaje, oháněl se před Vlkem, zuřivě se na něj sárajícím.

Jen Matěj Přibek se nesmál; všecek podrážděn, rozhněván, hleděl mlčky za panským sluhou, nevšímaje si kolem stojících, ani dcery,

kteřá pŕiběhla za ním. Teprve pak se obrátil, když k němu pŕišli Kozina se Sykou a se ptali, co se to zběhlo.

„Fuj, tutoho! Pŕišel poroučet kerak milostpán! Chtěl nákej plat, nihdyž jsem ho neplatil. Že pŕy tuto v lejstrách shlídl. Náš táta ho neplatili, co na nohy stáli, ha dědek teky ne. Tuto si jen na mne vymyslili. Snad nemají na voračky.⁵⁶ Ha esli nezaplatím, že pŕy bude zle. Hele! Hale to ešče není dost! Ešče tuto, že pán poroučí, haby Manka, slyšíte, tudle má dcera, pŕišla do dvora len pŕíst. I ty – Já tě něco hupředu! Šak ani nedoprál. Ten paloval, vidíli ste.“

„Tuto si vopřavdu na tě vymyslili,“ mínil Kozina.

„Ha níčkon zasejc to vobráti, žes drába vyhnal ha psa na něho vyštval,“ Syka doložil.

„Ha co jsem míl dělat? Nu, šak rozumím! Míl jsem mlčít ha jít k prokurátorovi?“ odvětil Pŕibek prudce, hledě s Koziny na Syku. Rozuměli, nač bije.

„My s Vlkem jsme to lepšší spravjili,“ dodal úsměšně a všichni kolem dali se do smíchu.

Jen Kozina se Sykou se nesmáli a Kozina vzpomněl, že má druh jeho pravdu, když pŕve mínil, to že vrchnost dělá všechno naschvál, aby jen dráždila a nějakou bouřku sehnala.

To stalo se na konec masopustu, pŕed samými skoro ostatky. Dudák Řehůrek, Jiskra, byl ted' málo doma. Pořád ho zvali, aby zahrál tu, aby zahrál tam. Starý tatík jeho slepý chodíval s ním. Sotva postačili. Na léta nebylo tak veselého masopustu. Chasa tančila jako divá, a také starší, kteří na časy již nohou v tanci nezkusili, ted' se neubráníli. Bylot' všem volněji, veseleji.

Jiskra Řehůrek měl ješče jinou radost. Jindy když na dudy hrál, na všecko na světě zapomněl, a jen na tanečnícíky a tanečnice oči upíral, ledaže se také po džbánů, a to dost často obrátil. Ted', a třeba bylo nejživěji v kole, třeba chlapci kdovíjak zpívali a zadupavše

56 Ostatky masopustní.

sebevýše pozdvíhovali tanečnice kolem nich vířící, teď často byl v myšlenkách jinde a vždycky na své samotě. Myslíť na svou mladou ženu, která se mu svěřila, že již nebudou tak sami, že vrána již nad chalupou poletuje. Z toho měl dudáček nesmírnou radost. Byl už rád, že nastaly „voračky“, že už bude tomu toulání a ponocování na čas konec. Zrovna to také povídal Dorle, když v úterý po poledni kladl dudy na rameno, maje se k odchodu.

„Ha co si tuto Brychta vzpoměl?“ ptala se Dorla.

„Nu, Lomikar bude mít radost,“ odvětil Jiskra a zasmál se.

„Hale co řeknú na Houvězdě?“

„Šak hin teky přijdu, ha zatím táta s Kubou to pořídí.“

Skutečně také Kuba Konopíkův, vyučenec Řehůrkův, přišel pro slepého hudce, aby jej zavedl do vsi, kdež spolu zatím budou hrát, nežli se Jiskra vrátí z Postřekova. Dorla zůstala sama doma.

V tu chvíli vyprovázel Kozina starého strýce Hrubého z Dražnova, který z města se vraceje, na Oujezd si zašel.

„Hale tuto mi divno, že hani Just, hani tuten Štraus nám nic nepíše,“ pravil Kozina. „Mínil jsem, že posel přijde, ha to hani von, hani psaní.“

„Cesty jsou zlé, ha sněhu všude. Ešče strach nemám. Ha pak – taková komise! Tuta není hned hotova. Páni si dají na hdy.“

„Teky jsem tak myslil. Ha pak mi ešče přišlo, esli Lomikar nedal posla chytit.“

„Tuto bych nemínil.“

„Ha jakpak – předevcírem, samú noc huž, zastavili dva chlapi Jiskru, hdyž šel ze města. Prohledali ho, míl toral, hale ten mu nevzeli; něco jináčho hledali. Jistě že na něj čekáli.“

Stařec kroutil zamyšleně hlavou, pak pravil:

„Dobře máš, chlapče. Lomikar všechno dokáže. Hdyž hukrád nám majestáty, proč by nelúpil hu cesty. Budeme teda vopatrní.“

Když Kozina strýce vyprovodil, zastavil se v hospodě, kde již zvučely starého Řehůřka housle a Konopíkovy dudy. Mladý sedlák

vstoupiv a nezahlédnuv svého kamaráda, jak se nadál, přistoupil k hudcům, když dohráli. Chasa kolem, hlučíc, toho si skoro ani nepovšimla; ale když pak Kozina pojednou od starého dudáka rychle se obrátil, a nechav plný džbán na stole, prudko ven vyšel, tu se již ptali, co se stalo. Mnozí za ním hleděli ven a oznamovali, že nejde domů, ale jako by ze vsi ven mířil. Starý dudák na jejich otázky jen to věděl, že se Kozina po jeho synovi ptal, a když on, slepý dudák, mu pověděl, že syn odešel na důtklivé pozvání Brychtovo do Postřekova, kde se něco snad chystá, tu že Kozinu jako by pích a hned pryč, jako vítr.

Ten skutečně už byl ze vsi ven; kráčel chvatnými kroky projetou cestou. Slunce svítlo a v záři jeho leskl se umrzlý sníh. I černé lesy jako by se probraly ze svých dum a ze svého smutku: veseleji se promodrávaly jasným vzduchem. Mladý sedlák se kolem ani neohlédl. Jen k Trhanovu a pak v tu stranu k Postřekovu bystrý hled upíral. Nějak si zacházel, ubíraje se kolem Trhanovského zámku, jehož bílé zdi se jen svítily v plném, studeném světle. Na zámku i kolem panovaly hluboký klid a ticho, jako by ani nebylo úterý „o voračkách“.

Kozina, minuv Trhanov, chvátal dále ke Klenči a již se blížil k dědině. Pronikavé zvuky zaječely, pak výskot a zase hlučná muzika. Již také mezi staveními osady, rozlehlé po svahu dosti prudkém, zahlédl množství lidu, zvláště na volné prostoře, tam kde, jak dobře věděl, stálo stavení Adama Ecla, Čtveráka. Bylo tu plno lidu různého, z Klenče i z Postřekova a také některé Draženovské bylo viděti. Shromáždění hlučné, pokřikující, smějící se, popěvující, velice pestré. Tu mužové v kožichách nebo v pláštích, tu synkové ve vyšívaných kožíškách, ženy a děvčata v dlouhých hnědých kožichách, beránkem podšitých, v kabátkách, na hlavách šátky různých barev; nad ně nade všechny vynikali jezdcové, jimž byla většina shromážděných průvodem.

Jezdcové ti podivní stanuli ve volném půlkruhu před dřevěným stavením Ecla Čtveráka; na pravém křídle na hubené kobyle starý žid, nahrbeně sedící, maje místo otěží staré provazy. Těmi, pořád po

židovsku pokřikuje, zdržoval klímajícího koně, aby se mu nesplašil, až se chodská mládež, kolem se tlačící, hlasitě smála. Vedle něho na vraném koni čert hrozně očima koulel a jazyk vyplazoval, pošklebuje se smrti na bělouši vedle sedící v sněhobílé plachtě, držící v levé ruce kosu do výše vztyčenou. Vedle smrti seděl jezdec všecek slámou obalený na koni, pokrytém povlakem rovněž takovým. Po boku slaměného jezdce nafukoval se na statném hnědáku tlustý „Babor“ v červené vestě, v širokém klobouku strakaté pentlemi a cetkami ozdobeném. Krajan jeho, podobně oděný, jenže ještě tlustší, hádal se s koně s dvěma židy, rovněž na herkách sedícími jako stejnověrec jejich na pravém křídle. Před jezdci v půlkole stálo devět dudáků, s jejichž čepic různých barev, lemovaných kožešinou, vlály fábory, „pantle“ i kohoutí péra.

Sotvaže ustali, již zase na pokynutí Jiskrovo novou spustili. Byla to muzika neslýchaná. Devět dudáků najednou! Všude si povídali, že to Čtverák s Brychtou spískali. Chalupy se div netřásly od pronikavých těch zvuků a nebylo divu, že se roztancoval před dudáky i medvěd z hrachoviny, jež chlap jakýsi, prapodivný, strakatě ustrojený, na řetízku držel a obuškem chvílemi přejížděl.

Hlučící ten zástup, maškary i dudáci na někoho čekali, a právě když Kozina se již přiblížil, vyrozuměl, kdo to je, ačkoliv to prve tušil. Otevřelyť se v prkenném peření,⁵⁷ proti kterémuž zástup stál, dveře a jimi vstoupil na pavlač shýbaje se postřekovský Brychta a za ním Čtverák, o něco mladší. Brychta nesl v ruku dlouhý a tlustý obušek, s jehož hořejšího konce visely staré řemeny a uzlovaté provazy, a postaviv se v otevřené místo valby, vztyčil ty obrovské dűtky, opíraje se rukama o zábradlí. Ecl Čtverák, stanuv vedle, pokynul rukou dudákům, aby přestali. Shromáždění samo sebou umlklo; zraky všech byly upřeny na Brychtu, v tváři zardělého, na jeho dűtky, zvláště pak na Čtveráka, jenž vážně, jako kněz s kazatelny,

57 Štít, lomenice.

jal se ohlašovati, že se stalo dvojí neštěstí, dvojí velký zármutek že všechny stihl, a to: že dokonává všem milý pan masopust a zítra že bude pochován; před ním pak že dokonal panský karabáč, který tu viděti, a že když všechny tak dlouho těšil a oblažoval, že je to křesťanskou povinností, by ho všichni k bohdá věčnému odpočinku doprovodili a nad ním zaplakali.

Patrně Eclovi „Čtverák“ nadarmo neříkali. Řeč svou přednesl vážně a tak se přitom tvářil, že zástup dole již za řeči smíchu se neubráníl. Sám čert se smál a i na smrti bylo vidět, jak smíchem hlavou potřásá; jeden z Baborů se smíchem až prohýbal.

Když se zástup poněkud utišil, ohlašoval dále Čtverák, že se tedy již vydají na cestu a že ten karabáč je panský karabáč, proto že ho pochovají na panském místě, a tímto že ho odevzdává –

Smích, pokřiky, jásot vítaly pád obrovských důtek, jež Brychta dolů shodil. Dudáci spustili, medvěd pak přiskočiv, sebral důtky a donesl je, klátivě kráčeje, slaměnému jezdcí na slaměném koni. Lidé se chystali k odchodu, maškary koně obracely, dva pak chlapci přivedli před stavení dva statné hnědáky, s nimiž stranou čekali na vůdce a strůjce všeho toho průvodu, na Brychtu a Ecla Čtveráka. Vtom nový pokřik se strhl. Byl veselý, jásavý a vítal Kozinu. Ten však, nedbaje toho příznivého projevu, vkročil do stavení a potkal zrovna Brychtu i Čtveráka, rozjařené, chechtající se. Na Brychtově tváři bylo dost a dost zřejmo, proč se mu tak rdí a od čeho se mu tak oči lesknou. Oba hlučně vítali příchozího hosta, jenž sotva se ubráníl objímání Brychtovu. Venku ječely devatery dudy a hlučel zástup k odchodu přichystaný. Pojednou se ven vyhrnuli a mezi nimi Kozina, kterého skoro vlekli, ač je hleděl zastavit a mluvil do nich horlivě.

„Poslechnite přec!“ volal. „Mějte rozum!“

„Chutě poj s námi!“ křičel Brychta, jeho slov nedbaje.

„Uj, panenka Maria, v hlavě se vám popudilo. Což jste bláznoví? Zůstaňte!“ volal Kozina důtklivě, zastavuje Brychtu, který již nohu do třemene kladl.

„Nech mne, Kozino! Vidíš hinle, panský zámek, hin pudeme.“

„Hejtu!“ doložil Čtverák a dal se do smíchu. „K Lomikarovi hejtu.“

„Pro boha věčného, Čtveráku! Tuto se nesmí stát! Haspoň ty měj rozum; habys nelitoval, zastav je! Zastavte, lidičky!“ křičel Kozina, až ve tváři zrudl.

Ječivá hudba, pronikavé výkřiky střízlivých i podnapilých utlumily jeho hlas a daleko zvučely čistým, mrazivým vzduchem. V něm nad pestrým zástupem, jenž se dal na pochod a Kozinu s sebou jako prudká voda strhl, vynikala smrt v bělostné plachtě, držíc zhoubnou vztyčenou kosu, blyštící se v paprscích zimního slunce.

XV

Marie Lammingerová stála v roztomilém kožíšku, potaženém tmavozeleným aksamitem, na cestu již přichystána, ve své komnatě, upírajíc oči na sousední dveře. Právě se otevřely. Vstoupila její matka v drahocenné šubě.

„Tak už pojedeme!“ zvolala dcera.

„Ještě ne. Musíme na otce počkati.“

Stín přeletěl slečninu tvář.

„Což pojedete s námi?“

„Ano, vzkázal. Již se strojí.“

„Že se tak pojednou rozhodl. Nikdy s námi –“

„Nemůže se správce dočkati. Myslí snad, že ho cestou nebo ve městě potká.“

Vtom slečna obrátila kvapně hlavu.

„Slyšíte, matinko?“

„Ano, lomoz, křik.“

„Dudy. A jak strašlivě ječí, to je barbarská hudba!“

Starý Petr vstoupil do komnaty a slečna se kvapně otázala:

„Už je zapřaženo?“

„Je, Milosti, ale – sotva bude možná vyjeti, aspoň v tu chvíli ne.“

Hluk se blížil, dudy zněly hlasněji.

„To jsou oni, Milosti,“ pravil úzkostně Petr a vztáhl pravici.

„Kdo?“

„Sedláci. Jdou od Klenče, už zdaleka bylo je slyšet. Však to je nějaký ryk. A maškary mají hrozné. Kdo ví, co je; jiná léta jezdili ve středu pochovávat masopust, a zůstávali ve svých vsích.“

„A kam jdou?“ ptala se svobodná paní.

„Oh, už jsou tu, snad – snad k nám,“ odvětil starý komorník, bázně naslouchaje.

Druhé vedlejší dveře se otevřely a v nich objevila se přibledlá, pihovatá tvář Lammingerova.

„Pojďte sem, tady je lépe uvidíte.“

Starý Petr sebou šukbl, slečna odskočila od okna, ke kterému se postavila, a chutě chvátala do pokoje otcova. Matka volněji, a ne tak plna dychtivosti, kráčela za ní. Jen starý komorník zůstal v komnatě. Pozorně naslouchal a mumlal:

„V tom něco je, v tom něco je.“

Přes pokoj dále v pánově komnatě stály u okna dámy a za nimi sám Lamminger. Hleděli upřeně ven na cestu, kterou se blížil Brychtův a Čtverákův podivný průvod. Napřed výrostkové, chlapci malí i velcí, všichni silně výskající, za nimi medvěd se svým průvodčím, dudáci, pak maškary, čert, smrt na koních, za těmi Brychta a Čtverák koňmo, sedláci, chlapci, ženské, dlouhý, pestrý průvod.

Slečna zapomněla na jízdu.

„Ah, čert – jak ošklivý; a také smrt – ti Bavoři a židé!“ a vesele se zasmála. Ani matka se úsměvu neubránila; také Lammingerova tvář se vyjasnila. V očích mu svitlo však škodolibým, pohrdlivým úsměvem.

„To všechno na vrub toho procesu,“ pravil. „Jak ti bláznové již napřed jásají!“

„Pane otče, vidíte-li toho slaměného jezdce!“ zvolala živě slečna. „Co to drží?“

„Ano, ano,“ dodala matka, „také ho vidím. Co to je? A všichni se po zámku obracejí.“

Jek, výskání a křik ozvaly se zrovna před samým zámkem, div že se okna netřásla.

„Uh,“ zvolala slečna, rukama si rychle kryjíc růžová ouška. Chmura zastřela Lammingerovu tvář a mezi obočím prohlubila se kolmo vráska.

„Je to čeládka nezvedená!“ zahučel. „Zrovna pod okny – to nashvál.“

„A zastavují se. Co chtějí, probůh!“ zvolala paní, upírajíc zrak na svého muže. Ten však jako by neslyšel, upřeně hleděl na shromáždění, stanuvší před zámkem vedle nevelkého rybníka. Vystoupili dva Chodové, několika pádnými úhozy svých mohutných čakan vysekali kus ledu u břehu, kdež stanul „slaměný“ jezdec, vysoko proti zámku povznášeje obrovské dűtky. Lid kolem se rozestoupil a proti slaměnému jezdcovi stanuli čert a smrt.

„Co je to, prosím vás, všichni tak pojednou utichli,“ ptala se svobodná paní, všecka znepokojena.

Lamminger se usmál svým ledovým, zlověstným úsměvem. „Všecko vám vysvětlím, má milá. To jsou dűtky, co drží ten živých slámy – to jest, to mám být asi já. A proto ztichli, protože čert nebo smrt, ano smrt, hle jak rukou hází, něco mluví – a vidíte, dobře hádám, už ty dűtky odevzdává smrti a čertu. To jsem já, už mne mají, a pláčou na posměch – a teď, hahaha –“

Paní slabé vykřikla, když tam venku v ten okamžik čert a smrt hodili panský karabáč do rybníka, až voda vysoko vystříkla. Ale ještě více se lekla manželova hrozného smíchu. Zнала ho příliš dobře a poděsilo ji také, že tvář jeho v tu chvíli zbledla.

Na okamžik zavládlo komnatou trapné ticho; z venku však zajely čely devatery dudy a jásot zástupu.

„Už mne utopili!“ řekl Lamminger ledově, neodvraceje od zástupu oči. Temný zvuk jeho slov prozrazoval vnitřní bouři.

„Teď mi hrají,“ prohodil zas, pořád na zástup zrak svůj jako ostříž upíraje. Manželka i dcera hleděly naň s úzkostí a neodvážily se ani hlesnout.

„Aj, známe se – Brychta, a tu Ecl, vida – však je poznáme všechny. Jakže! Také Kozina! Jak by ne! Ale přece jsem tě měl za chytřejšího; tím chceš vyhrát? A již dost, selská roto. Rozežeňte je!“ vzkřikl a prudko se obrátil, jako by chtěl odkvapit. Manželka ho chytila za ruku a prosila, aby zůstal, že toho lidu je mnoho.

„Samá sběř!“

„Ale jsou rozvášněni.“

„Opilí jsou. Fenami sám je rozeženu.“

Vtom Petr, starý komorník, všecek ustrašený vstoupil, že z kanceláře prosí o rozkaz, co činit.

Lamminger se opanoval.

„Přijdu sám dolů.“

„Již se strojí k odchodu,“ kvapně ohlašovala slečna; matka její bezděky si oddechla.

Lamminger se obrátil k oknu. Průvod skutečně se bral hlučně dále.

„Nevracejí se. To jdou do Oujezda,“ pravila paní.

„Ovšem, když si je Kozina pozval!“ odvětil manžel tónem už klidnějším; ale v očích mu divně zasvitlo.

Přešel několikrát komnatou, pak se opět k oknu postavil a vyhlížel ven. Maškarní průvod již zacházel cestou k nedalekému Oujezdu; pokřikování, výskot i dudy ozývaly se tlumeněji. Dámám bylo nevolno, trapno a raději by byly odešly. Neodvážily se však vytrhnout Lammingera, k oknu pořád ještě obráceného, z myšlenek a pozorování. Když se sám obrátil, oznámil manželce a dceři, na něž patrně zapomněl, že zůstane doma, že již s nimi nepojede. Dámy po té události neměly také chuti vydati se na procházku do města; lekaly se, že by snad cestou potkaly rozkvašené sedláky.

Lamminger nevzdal se jízdy pro žádnou takovou obavu, ale proto, že měl novou práci. Sestoupiv do kanceláře, poručil, aby ihned napsána byla zpráva o tom, co se dnes událo, do Vídně i do Prahy; zároveň také nařídil vyslati ještě v tu chvíli obsílku do Postřekova, Klenče i Oujezda pro rychtáře a do Oujezda také pro Kozinu, aby se příštího dne na zámek Trhanovský dostavili.

Zatím paní z Albenreuthu těšila svou dceru, která se dala do pláče.

„Ani toho nám není přáno,“ zalkala slečna a sklesla plná lítosti i hněvu do křesla. „Mezi takovými divochy nás tu nechá.“ Heboucným krajkovým facalitem zakryla si tvář, nedbajíc těšivých slov

své mateře, kteráž, jako ona dosud na cestu připravená, nad ní se skláněla. Pojednou však paní umlkla a také slečna pozvedla hlavu.

„To byl koňský dusot,“ pravila matka, „někdo kvapně přijel, snad posel, kterého otec očekává.“

Přešla pokojem až ke dveřím, vedoucím do komnaty Lammingerovy.

„Slyším hovor, někdo tam je. Zavolám Petra, kdo to přijel. Zdali ten posel?“

Nežli však zazvonila, vstoupil sám Lamminger, nesa v ruce nějaké rozevřené psaní.

„Už je to tu!“ promluvil neobyčejně živě. Paní žasla.

„Posel přijel.“

„Správce?“

„Nikoliv, ten se cestou roznemohl. Úřední posel. Je po všem, je rozhodnuto. Jsou odmrštěni, komise neuznala –“

„Vyhrál jste tedy!“

„Úplně. Nuže, dnes si zahráli naposled na svobodníky. A ještě *to* nebudou mít zadarmo.“

„Oni ještě nic nevědí?“

„Nevědí, ani tušení nemají. Jen samou jistotu, haha, to bude překvapení! Aj, dceruško, tys ještě zasmušená?“ Přistoupiv vzal ji za bradu. „Již se jich nemusíte báti, těch chámů. Teď až bude všecko vyrovnáno, vyplním tvoje přání. Pojedeme do Prahy.“

„Bude to ještě dlouho trvati?“

„Mohlo by to býti co nejdříve, ale ve Vídni se zmýlili,“ vysvětloval, obraceje se k manželce. „Ti lidé tam nevědí, co venku je. Tam pořád ještě mají chodský hrad. Nařizujít tu,“ a Lamminger na úřední přípis prsty na plocho udeřil, „aby rozsudek komise dvorské ohlášen byl Chodům na jejich hradu v Domažlicích, haha! Bývalo, ano, ale ať tam jdou páni do té rozvaliny – a jak by těm Chodovákům hřebínek narostl! Tím se to zdrží; pro jistotu třeba to ohlásit, že tady, na našem zámku uslyší, jak znamenitě vyhráli.“ –

Panský dráb, když poté večer, navrátiv se z Oujezda, oznamoval, jak myslil, hroznou novinu, ani svému zraku nechtěl věřit, že pána tak málo dojala. On, dráb, tentokráte s bázní vstupoval do komnaty páně, obávaje se, že bouřku, která se najisto strhne, zčásti on, a to hned na místě odnese.

„Všecko se to, Milosti,“ oznamoval, „veselilo, byli jako diví. Tancovali, výskali, a nejvíce Brychta postřekovský. Jen vstoupím, račtež, Milosti, odpustit, co jsem měl dělat, dali se do hrozného smíchu, však co jsem jenom slyšel, a tohle teď je pořád, abych ani z ratejny nevylezl; sotva mezi ně vyjdu, už jako na výra.“

Napomenut vracel se k jádru svého poselství.

„Smáli se mi, ale horší je, Milosti, sotva oznámím rozkaz, aby zítra přišli sem na zámek, strhli křik a Brychta vyskočil jako šelma a křičel: ‚My máme své právo v Domažlicích na hradě!‘“

A tu se dráb počal pánovi svému divit. Tady čekal počátek bouřky, a hle, on kývnul hlavou, a „dále“ povídá.

„A pak, Milosti, postavil se přede mne Čtverák, to jako Ecl z Klenče, a křičí na mne: ‚Jdi a řekni svému pánu, že nás nemá co volat. Roboty ať si ukládá komu chce, my mu nejsem ničím povinni.‘ Milosti, to řekl, a pak se dal do smíchu a povídá: ‚Či se nám chce poděkovat za dnešek? Nebo mu je karabáče líto? Už je pochován, žádná pomoc!‘ A tu se dali do smíchu a do křiku a jako vosy se kolem mne sypali.“

Dráb úžasem oněměl. Pán ještě nic! Žádná bouřka. Jen se nějak podivně usmíval.

„A co Kozina?“ ptal se pojednou.

„Milosti, toho jsem tam neviděl.“

Tu teprve se začal pán diviti.

„Není možná!“ zvolal. „Přehlédl jsi ho.“

„S odpuštěním, Milosti, ne, vždyť jsem s ním mluvil.“

„A kde?“

„Doma, totiž u něho, chtěl jsem to vyřídit, jak mi V. Milost ráčila rozkázat, a tak jsem šel k němu do statku, je-li tam, a byl.“

„A co říkal?“

„Seděl se ženou u stolu – ona se tuze lekla, viděl jsem to; on vstal a povídá, co chci. Povídám, že má přijít na zámek k V. M., a tu on: ‚A proč, co tam?‘ Zrovna, jak to povídám, nic víc. Já řku, že nevím, a tu on, že když neví proč, to že nepůjde. Trnu nad tou řečí, stojím, čekám, že si to snad rozmyslí, a tu zase on, mám-li ještě něco. To jsem neviděl, jak ti lidé teď –“

„Dost!“

Tím ho Lamminger přerušil. Neusmíval se jako prve, nýbrž se zamračil.

Dráb však pořád ještě úžasem trnul, že pán zůstal tak klidným, a z toho podivení nevyšel po celý večer.

XVI

Bylo v úterý o „voračkách“, všecken Oujezd i všecko Chodsko od-
dávaly se hlučnému veselí. Jen Kozina byl mrzut. Ten průvod na
posměch Trhanovskému pánu spořádaný mu všecku veselost za-
plašil. Tušilt, že nic dobrého z něho nemůže pojt. Jak jsou všichni
lehkovážní! Jak si ted' vyvádějí a zdaliž tím všemu, oč tak těžko
pracují a se namáhají, neublíží?

Mysl jeho ani příštích prvních dnů se nevyjasnila. Dráb více ne-
přišel, aby pověděl, proč má na zámek přijít, a Kozina se tam nedo-
stavil, jakož i rychtářové obeslaní. Divno dost! Nikdo jich ze zámku
po druhé nevyzval, ani ke slyšení ani k pokutě za tuto neposlušnost,
nikdo se o tom již ani nezmínil, jakož i o tom průvodu, pro který
že na zámek byli voláni, najisto tušili. Teprve když za několik dnů
po těchto událostech došlo rychtáře Syky z města psaní, vyjasnilo
se Kozinovo zamyšlené líce. List z Vídně přicházel od prokurátora
Štrausa, jenž oznamoval, že komise jednání své začala a že podle
všeho možná se najisto nadíti dobrého konce. Podobného znění
list s přípisem Justovým obdržel také draženovský starý Hrubý.
Ovšem byla obě psaní staršího data a došla později nežli obyčejně,
pro necesty a vánice, jež všecko spojení, samo sebou dost chatrné,
velice ztěžovaly. Zato na zámek Trhanovský přijelo poslední dobou
několik jízdých rychlých posílů a zase jich několik odtud vyjelo;
a všichni jedním směrem – k Vídni.

Hančí Kozinová vstávajíc lehajíc se modlila, aby pánbůh již to
všecko zkrátil a k dobrým koncům přivedl. Prosila tak kvůli svému
muži. Ona nejlépe mu rozuměla, ona nejlépe pozorovala, jak není
svůj, jak máločeho si všímá, jak mysl jeho je všecka upjata k tomu
nešťastnému soudu. Dobře pozorovala, jak pokoje nemá, jako by se
nemohl čehosi dočkat, jak často se zamyslíl a jak často ted' na hejtu

chodil, ani ne už tak na samotu k dudákovi, jako k Sykovi, mámě i k starému strýci draženovskému, k těm, kteří nejvíce o ten soud stáli. Ani domácnosti sobě již tak bedlivě nevšímal, i na ni, ano i na děti zapomínal. A ty bývaly mu nejmilejší! Lítostně vzpomínala na ty chvíle, jak s ní sedával, jak pěkně rozmlouvali, o tom a onom, nejvíce však o dětech, jak často si s nimi laškoval – a teď! Jak by se nemodlila, aby bůh to všecko již ukrátil a šťastně skončil! –

Tak plynul den za dnem a týdny již minuly. Slunce počalo tepleji svítit a na dolinách tál sníh. Již ukazovaly se šedavé dosud trávníky, již cesty počaly schnout a na březích, na výsluní křísila se travička. Pavel přinesl už Hanálce kočičky mládnoucích jiv a ze sadu husí kvítka a petrklíče. Tu jednoho dne podvečer vrátil se Kozina domů všecek rozrušen.

Hančí zhluboka vydechla, když uslyšela novinu, kterou přinášel. Syka dostal z Plzně od úřadu oznámení, že krajský hejtman přijede na Trhanovský zámek ohlásit obyvatelům chodských vesnic, jak ve Vídni rozhodli o jejich stížnostech. Pozejtří tam měli přijít.

Jak dlouhý byl ten den před tím dnem rozhodným i ta noc předtím! Hančí sama dobře nespala. Nejčasněji na nohou byla stará Kozinová. Déle nežli jindy klečela na lavici u okna modlíc se, a když syn pak odcházel, vyprovodila ho s Hančí až před vrata, přejíc nahlas, aby se vrátil s veselou a šťastnou novinou. Hleděla upřeně za ním, jak šel pro Syku se stavit; byla by hned šla do Trhanova za synem, kdyby se slušelo ženské mezi chlapy. Stará selka byla veselá; vždyť syn odcházel s důvěrou, spoléhaje na dobré právo a spravedlnost a na zprávy z Vídně, jež o tom svědčily, že to vzácné koření zcela nevyhynulo, a souhlasně ujišťovaly, že Lamminger nikterak nezvítězí.

„Ešče dnes budeme svobodni!“ pravila stará selka, vracejíc se s nevěstou do statku.

„Haby pánbůh dal!“ odtušila Hančí, tajíc povzdech, ohlas jakéhosi neveselého tušení, jež jí nedalo, aby tak důvěřivě se těšila na mužův návrat.

Jitro bylo překrásné. Pod vyjasněnými nebesy, vysoko nad brunátnými rolemi i zeleným osením rozléhal se zpěv skřivanův. Slunce zářilo a v jeho teplých paprscích vyhříval se starý Příbek, otec Matějův, sedě dosud ještě v kožichu, za stavením na sadě. Kolem i všude po vsi ticho. Mužští skoro všichni odešli a všichni na ten nešťastný Trhanovský zámek, z něhož tolik útisků a útrap jim a jejich otcům vzešlo. Dnes snad bude jinak. Tak všude čekali. Jen Matěj, vydávaje se na cestu, nic neříkal. Starý otec jeho od rána pořád myslil na to, jak tam asi pořídí, s jakou příjdou. Všichni důvěřovali, přemnozí šli skoro najisto – ó, by bůh dal; či ta hvězda, ta kometa pro tuto svítila?

Zvedl zamyšlenou hlavu. Přicházelať Manka ze stavení hopkujíc. Několik slov s dědem promluvila, pak zase kvapila dále za statek na výšinu, aby se podívala na krajinu; než jen jedním směrem hleděla, k Trhanovskému zámku, kam otec odešel a s ním Pocínovští, kteří se u nich prve stavili. Před chvilkou se děda ptala, jak dlouho to jednání na zámku asi potrvá, kdy mužští se vrátí; teď už vyhlížela, a zas nemajíc žádného stání, kvapila sadem, kolem zamyšleného děda, do stavení všecko pěkně uklidit, uchystat. Přijde starý Šerlovský, a jak jí syn jeho dnes ráno, nežli na zámek s ostatními odešel, několika slovy napověděl, přijde říci o slovo. Dnes se má státi nevěstou a po žních – bože – už by byla jeho ženou! Stála, práci pustivši, všecka zamyšlena, čela jasného, a rty její se usmívaly z těch pěkných myšlenek.

V tu chvíli mladá Lammingerovna chvátala ze zámecké zahrady do své komnaty. Krásné se jí to procházelo cestičkami drobným pískem vysypanými, mezi křovím tu tam již mladistvě zeleným, pod stromy, jejichž haluze byly plny puků. Ale klid kolem vládnoucí počali rušiti hluční hosté. Směs mužských, hlubokých hlasů ozývala se venku před zahradní zdí, před branou zámeckou i kolem. Slečna se až zalekla, když mezi křovím vyhlédla. Všude bílý šerkový župan, všude samý černý širák.

Chodováků kolem plno, mladí, starší, i mužové vráskovití, ale samý statný lid, jiskrných zraků, výrazných tváří, tmavých dlouhých

vlasů, až na ramena spadajících. Byli tu z celého Chodska, hojně sem přišli na oznámení krajského hejtmana. Každý by rád uslyšel na své vlastní uši rozhodnutí z Vídně, tu veselou novinu. Stáli ve skupinách větších, menších, podle věku, známosti i vesnic. Nejvíce jich tu z Klenče, Postřekova a z Oujezda; než i vzdálenější Kýčov, Lhota i Pocínovice vyslaly většinu svých mužů. Nejčetnější a nejhlučnější skupina bělala se na kraji lipové aleje kolem Brychty postřekovského a Ecla Čtveráka.

V samých vratech na kraji nádvoří zámeckého stál bělovlasý, vážný Kryštof Hrubý se svým synovcem Kozinou a s několika staršími sedláky. Všichni hleděli dovnitř, v tu stranu ke kanceláři, kam byl Syka odešel vyjednávat. Lamminger chtěl, aby rozhodnutí se přečetlo v kanceláři, a správce, jenž ozdravěv před několika dny se navrátil, přišel určit ty z Chodů, kteří by měli odebrati se na kancelář. Proti tomu se však ozvali všichni.

„Nač jste nás voláli?“ vzkřikli. „Všichni jsme žalovali, všichni bychom rádi slyšeli.“

Šum a hluk kolem zámku pojednou tichl, až i v nejzadnějších skupinách rázem umlkl. Ve vratech objevil se vlasatý Syka, a zamávav čakanou, aby se utišili, volal daleko zvučným hlasem:

„Pan krajský hejtman to huďáli, chutě pote, hin do dvora.“

Jako by vítr rázem zadul, jako by bystrina zadržovaná náhle byla spuštěna. Chodováci rázem opouštěli svá stanoviště a proudem valili se klenutou branou do dvora, všem v čele Brychta postřekovský, jehož hlas i v tom šumu a hluku ostře pronikal. Za chvíli bylo nádvoří panské plno; a všecko zbělalo od bílých šerkových županů chodských. Muž vedle muže, těžký širák vedle širáku, tu tam jen některá čapka, tu tam zablesknutí kované čakaný. V čele proti oknu kancelářskému v prvním patře stáli rychtářové, Kozina a něco dále za nim Matěj Příbek, vynikaje nade všechny jako dub ze širého lesa.

Zraky všech upřely se nahoru ke kanceláři, odkudž očekávali tak důležitou novinu. Většina najisto veselou, neboť Lamminger

ničím nezvrátil ujišťování vídeňského advokáta a Justovo, nedav do hlasu ani slůvka z rozhodnutí dvorského, o kterémž už věděl dlouho. Čekalť, až přijde z Vídně povolení, aby listina byla Chodům ohlášena ne na bývalém jejich hradu v Domažlicích, nýbrž na jeho zámku Trhanovském.

Ze shromážděných bylo málo těch, kterým by pochybnost skličovala mysl, a ti ještě se ani neodvážili mínění své zcela dáti najevo, jak byli krajané jejich rozjaření a důvěry plni. Tak Sykovi „prokurátorovi“ se v hlavě nesrovnávalo, že ani Štraus, ani krajané ve Vídni nedali jim žádné zprávy o tom rozhodnutí. Tu jej však sám Kozina z toho vyváděl, připomínaje mu, jak mnohem rychlejší dopravu a spojení mají úřadové a páni.

Však se teď přesvědčí co nevidět. Hluk na dvoře přestal, ale šum, směs tlumených hlasů odrážely se ještě ode zdí panského sídla. Mnozí již umkli – a teď, hle! Sluha otevřel nahoře v kanceláři okno, jedno, druhé, v tom napravo ukázal se pán v kadeřavé dlouhé vlásence, v černém kabátu, s jakýmsi lejtrem v ruce, za ním přistoupil jiný a napravo se vedle něho postavil. Je také v takové vlásence, ale kabát třpytí se mu zlatým vyšíváním. Totě sám krajský hejtman Hora. Širáky se mihly, Chodové na znamení úcty před císařským úředníkem obnažili své hlavy. V tu chvíli také objevil se v druhém okně Lamminer. Matěj Příbek si toho všiml, jak se zle usmál, když šedivé oči své upřel na ten valný dav Chodů, kteří ho všichni, všichni nenáviděli.

Hluboké ticho. Hejtman kynuv rukou oznamoval, že přináší rozhodnutí o stížnostech, jež podali, a že mluví ve jménu J. M. Císařské, protože ať uctivě a tiše vyslechnou, co se jim oznámí, rovněž ať se tak chovají. Pak se obrátil ke svému sekretáři, který rozbaliv listinu, měl se ke čtení. Kozina cítil, že mu srdce živěji zabušilo. Všichni kolem tajili dech, sotva kdo mrkl okem.

Hlas úředníkův se ozval. Listina obsahovala zprávu o žalobě Chodů, o komisi nařízené, vše co bylo již známo a co netrpělivou, palčivou zvědavost naslouchajících neukojovalo. Nikdo se nemohl

dočkat, každý dychtil po tom, až přijde vlastní rozhodnutí. Už – teď!
Jako by jiskra shromážděním proletěla, každý sebou trhl.

„Chodové privilegií a práv svých již dávno pozbyli, a poněvadž jim léta 1668 perpetuum silentium, t. j. věčné mlčení co nejpřísněji bylo nařízeno, a poněvadž nic toho nedbajíce sobě troufali o svrchu jmenovaná privilegia a práva žádati poznovu, zasloužili pro toto svévolné a smělé jednání přísné pokuty a trestu. Nicméně jim bude odpuštěno, s tím však výslovným vymíněním, že se více nebudou tajně scházeti a puntovati, aniž jakýchkoliv petic, stížností, neboli žalob pro domnělá práva podávati nebo posílati.“

Jak úředník četl, panovalo hluboké ticho, čím dále tím hlubší, dusnější. Shromáždění bylo ohromeno. Tu tam prudce se obrátil soused po sousedu, ale mlčky; zraky plné úžasu se setkávaly. Čím větší byla naděje, tím krutější zklamání. Hned ani slov pro ně neměli. Totě nemožná! Něco takového aby jim poslali! Úředník dočetl výhružné místo a na okamžik se zamlčel. Ve shromáždění ještě děsivé ticho, až tu ze zklamaných, uražených, pobouřených prsou mocně zahřmělo tím tichem:

„Tuto není pravda!“

První zadutí vichru před bouří. A již křik, divý hlahol zklamaných, pobouřených Chodů hučel nádvořím. Ta slova to řekla! Ryk ten byl i odpovědí krajskému hejtmanu i souhlasem tomu, jenž ta slova vykřikl. Byl to Kozina. Vystoupil z houfu, stál zrovna proti oknu. Hlava jeho zdvižena, směle upírá zanícený zrak na hejtmana, a mluví. Jak to jen postřehli, tichli všichni, až zmlkli úplně.

„To není pravda, tuto nemůže být!“ volal Kozina. „Hdyby tuto, co jste čtali, pravda bulo, že nemáme žádných práv ha majestátů, tak by tuto buli sám císař pán našim ve Vídni řekli. Proč by buli nařídili tu komisi, hdyž huž naše práva nic neplatila!“

Lamminger, jako by zmije ho uštkla, trhl sebou a z okna ven se nachýlil, ale hned zase ucouvl, neboť strašlivý křik shromážděných dole ho zarazil.

„Pravda! Pravda!“ znělo z té bouřlivé spousty mohutných, rozhněvaných hlasů nejzřetelněji.

„Ha náši by nám teky něco psali!“ volal Ecl, obraceje se do lidu.

Chvíli to trvalo, nežli hluk se poněkud utišil a nežli se dostal hejtman krajský ke slovu.

„Kdo z vás podal žalobu?“ volal z okna do shromáždění.

„My všichni! Já! Já! My všichni!“ zněla jednomyslná odpověď zástupu. Bylo v něm, jako když jezero se bouřlivě vlní. Již tu tam sráželi se ve hloučky a kupy kolem nejprudších. Než hejtman přece ještě jednou slova se domohl. Varoval je a napomínal, aby se upokojili, že tím vším sobě nepomohou, jako že si již uškodili tím, co svému pánu, panu z Albenreuthu, vyvedli, když pytlačili v jeho lesích a robot nekonal, že platů neplatili, sluhy jeho bili, ano, že se tak zapomněli, že i jej, pána urozeného, způsobem nanejvýše hanebným potupili.

Hrubý smích několika hrdel dole byl hejtmanovi odpovědí. Ten však se zmásti nedal a volal hlasem povýšeným:

„Tak daleko to došlo, že pán váš není jist mezi vámi a že musil žádati o vojsko na svou ochranu!“

Divý ryk přerušil nanovo jeho řeč.

„Na nás?! Hde je? Hde je to vojsko?“

„Vojsko na nás! Střílet do nás!“ odpovídal ze dvora zuřivý hlahol. „Vojsko na nás! Ten ras!“ Vtom zableskla se nad vlnami rozjitřeného zástupu čakana, jedna, druhá, již jich celý houf a hrozivě se míhaly nad hlavami proti panskému oknu. To však bylo již prázdkno.

Lamminger zmizel.

„Ve jménu J. M. Císařské!“ křičel hejtman. Musil však to volání opakovat a ještě chvíli čekat, nežli slovo jeho proniklo.

„Vojsko bylo již na vás povoleno, ale vaši vyslanci ve Vídni prosili u dvora.“

„Hdo jim dal plnú moc?“ vzkřikl Ecl, Čtverák.

„Podepsali žádost vašeho prokurátora.“

„Ten šelma! My jsme se ho neprosili. Jistě bul podplacen!“

„Podplacen! Podplacen!“ křičeli ve shromáždění.

„Čiňte, jak chcete, ale já vám moudře radím! Poslechněte, udělejte, co musíte. Je dále nařízeno, abyste v mé přítomnosti slíbili a přísahali poddanost a človecenství své milostivé vrchnosti, panu z Albenreuthu. Jen tak vám bude odpuštěno.“

Nedomluvil; nemohl. Příval divokých hlasů i smělého úředníka teď zarazil.

„My máme ešče majestáty!“ křičel dole Ecl, Čtverák, hejtmanovi do okna. Dav Chodů už už bouřlivě se zmítal.

„Nebudeme přísahat! Nebudeme! Nemušíme!“ znělo pronikavě v té bouři.

A z ní hřímavě vyrazilo: „Na Lomikara!“

To byl Matěje Přibka hlas a hned všecken dvůr hlaholil pokřikem: „Na něho! Na Lomikara! Zabjíte ho! Humlaťte ho!“ a les čakan hrozivě se míhal nad hlavami.

Hejtman chtěl ještě jednou promluvit. Sekretář jeho, trna strachem, hleděl naň úzkostně a pokorně ho prosil, aby sebe a jeho všanc nevydával. Zezadu přistoupil Lamminger jako duch zsinálý a žádal hejtmana, aby těch rebelů nechal. Dole zahlédli Lammingera, jak se kmitl u okna; řev hlasů divočeji zaburácel, a vtom také Matěj Přibek, Brychta postřekovský, mladý Šerlovský a mnoho jiných hnalo se s napřaženými čakanami ke dveřím, aby se vedrali dovnitř. Ale dříve nežli oni, stanuli na jejich schodech Kozina a před ním jeho strýc, Kryštof Hrubý, rychtář draženovský. Stařec ten nehnal se po dveřích, ale postavil se na jejich obranu na schod, jako jeho synovec, Kozina, jenž stanul výše. Výrazná tvář starého Choda byla zardělá, oči mu planuly. Klobouku neměl a volně povívaly mu k ramenům dlouhé, sněhobílé vlasy. Rozhodná chvíle dodala mu síly a pružnosti. Vzpřímil se jako „chlapec“, a svíraje v pravici čakanu, hleděl pevně vstříc ženoucímu se ke dveřím houfu.

„Hani krok dále!“ vzkřikl. Hlas i všecken vážný zjev starého Choda zarazil samého Matěje Přibka i všecken zástup za ním.

„Co chcete?“ volal stařec. „Mordovat? Jste-li Chodováci, či mordýři? Tak byste chtěli svá práva?“

A Kozina zvolal:

„Lidičky boží, pomatujte se. Ešče není všemu konec. Dyk přezvíme, je-li tuto pravda, co nám čtali. Ve Vídni tuto poví.“

„Ha ešče máme apelací!“ vzkřikl Syka „prokurátor“, jenž v ten okamžik vyskočiv na schod, stanul vedle Koziny. Napřažené čakany klesly. Přihrnuli se také mírnější, rozvážnější; přemnohé přesvědčila slova Kozinova i Sykova.

„Šak hdyby tu Hrubýho ha Koziny nebulo, Lomikar by už níčko nedýchal!“ křičel Brychta, obklopen jsa krajany, jemu domlouvajícími, aby se pamatoval.

„Ha bul by svatej pokoj!“ dodal jakýs hlas.

Matěj Příbek, bled, všecek na své mírné a opatrné sousedy rozezlen, upřel na ně oči hněvem sršící, a stahuje do šíře koutky svých úst, pravil:

„Nu, rád huvidím, kerak se vám Lomikar vodmění!“

* * *

Hlučice, křičice, nanejvýše podráždění, jako roj včel vyrazili Chodové ze zámeckého dvora. Směs prudkých hlasů zvučela ještě dlouho před panským sídlem, kamž zuřivé a hrozné kletby posílali na hlavu Lammingerovu; nezapomínali také na prokurátora Štrausa, který, jak všichni byli přesvědčeni, dal se na jejich škodu uplatit. Chvilí ještě bouřlivě rokovali, návrh za návrhem pronášeni, a každý z nich prudký, až vášnivý.

Pak ještě rokováno, i když valný zástup se rozdělil v hloučky, jež různými stranami se do svých dědin rozcházely. Rokovali i proklínali, neboť s každým hloučkem šly hněv a nenávisť k vrchnosti, šly a rostly pak a množily se po vsích, po všech končinách trpko zklamaného Chodska. –

Na Trhanovském zámku bouře dohučela. Na nádvoří, na chodbách, všude hluboké ticho, vrata, všechny dveře navenek zavřeny. Starý komorník Petr teprve v tuto chvíli přicházel k sobě, umíraje úzkostí až do úplného odchodu rozružených sedláků.

Páni dnes tuze pozdě ke stolu zasedli, a nechutnalo valně žádnému, ani jim, ani jejich hostem, krajskému hejtmanu a jeho sekretáři. Pan hejtman vyslovil svůj obdiv nad statečností svobodné paní, že za těch poměrů nepokojných tu se slečnou mešká. Paní Lammingerová však na to plnou pravdu nepověděla, ze strachu před manželem. Ten za ni odvětil:

„Nechtěla mně věřiti, jaký to zlý lid, jak odvážlivý. Chtěl-li jsem o vojsko žádati, prosila, abych tak nečinil. Co jsem v tom ohledu učinil, bylo všechno bez její vůle; žel, že vysoká vláda žádosti mé neráčila vyhověti. Dnes jste sám, pane hejtmane, viděl, že jsem ve svých zprávách a žádostech pravdivě líčil. My tu nejsme životem jisti. Paní svou i dceru musím odvézti, a já-li tu nezůstanu, jaké pak bude hospodářství? Když teď si takových zpupností dovolili a tolik škod mi nadělali, což potom, kdyby mne tu nebylo? A zůstanu-li, kdož mi ručí za to, že se opět shledám se svou rodinou!? Myslím, že vysoká vláda je povinna, aby mne vzala v ochranu. Vojska je tu nevyhnutelně třeba. Doufám, že ráčíte se mnou souhlasiti. Běžít' tu také o příklad a následky. Budou-li ti tu míti zvuči, jak bude jinde? Nebudou-li se pak také jinde bouřiti? Teď by oddělení stačilo, pak by třeba několik pluků mělo dost práce. Jako před třinácti lety!“

„Myslil jsem předtím, že by mírným jednáním dalo se více docílit,“ odvětil hejtman Hora. „Dnes však bylo to přílišné a vážnost, autorita vládní nemůže dopustit, aby něco takového se opakovalo.“

„Po mém bylo by nejlépe, kdyby se jim hlava vzala, ti nejhorší štváči.“

„Ráčíte-li je všechny znát?“

„Především je ten Just z Domažlic, ale ještě horší ten sedlák z Oujezda, Kozina, který si dnes troufal tak drze odpovědět.“

„Znám jej z Vašnostiných zpráv. Věru, velice smělý muž, a jak hbitě mluvil, a ne bez rozumu.“

„Právě tím je ze všech nejnebezpečnější. Dar řeči má. Bude-li chtít, a jistě bude, rozpálí všechny nanovo. Ten kdyby seděl v chládku, brzo by ta bouřka jejich vyvřela.“

„Snad se dneškem vybouřili,“ mýnil krajský hejtman. „Nemyslím, že by měli ještě nyní tolik smělosti a odvahy, když slyšeli císařské rozhodnutí. Kdyby však se jen dost málo hnuli, sám se budu v Praze přimlouvat, aby sem vojsko poslali.“

„To již co nevidět budou tu kordy a palaše řinčet,“ odvětil s úsměvem Lamminger, nalévaje hosti svému do skleněného, zelenavého kalíšku zlatého vína. „Nu, pak sem sotva přijdou s čertem a se smrtí utápět panský karabáč, a pak také je snad přejdou všechny smělé a výmluvné orace.“

Všichni u stolu rozuměli, co tím myslí, a vycítili, co nejvíce urazilo a popudilo pana z Albenreuthu, jemuž při pouhé na to vzpomínce chladné oči zasvítily.

XVII

Manka Příbkova doma všechno pěkně uklidila, uchystala, aby, až hosté přijdou, bylo všechno jak náleží. Těšila se, prozpěvovala si nějakou veselou, vyběhla přede dvorec, když venku se strhl pokřik, že již sedláci jdou z Trhanova. Šli a také její otec – sám však. Než ani to ji hned nezarazilo. Připadlo jí, že na „smlouvy“ musí Pocínovští přijít sami, jako znenadání. Ale když na otcovu tvář pohlédla a když jeho oči na ní utkvěly, píchlo ji zlé tušení, zachmuřilo rozradostněnou její mysl. Matěj Příbek byl velice podrážděn. Dcera se ho neodvážila ani zeptat, a když pak starý otec se otázal, jak pořídili, odbyl ho zkrátka a za chvíli pak odešel někam do polí, aby nemusil slyšet a mluvit o tom, co se dnes událo na Trhanovském zámku. Když to Manka v sousedství přezvěděla, div že se nedala do pláče. Námluvy zmařeny!

To jistě dnes už nepřijdou. Dědeček, jak o všem uslyšel, na její smlouvy a vdavky ani nevzpomněl, ale sedě u hrubého špalku, maje ruce sepjaty, starou hlavou pokyvoval a polonahlas si opakoval: „Ta chometa! Ta chometa!“

Zatím vnučka jeho na sadě v samotě pláči se neubráníla. Než nebyly to jen slzy zármutku, nýbrž i hněvu. Nebyla by to ani Matěje Příbka dcera, kdyby s hněvem nevzpomněla na toho, jenž všeho zármutku příčinou, na Trhanovského pána, jehož hlavě zle tu žehnala. Jen na chvíli se potěšila, a to když mladý Šerlovský znenadání se zjevil. Přiběhl jen jako naskok, aby jí vysvětlil, proč nepřišli, aby jí pověděl, co se dnes stalo. Oči statnému chlapci se jen jiskřily, když vzpomínal na ošemetnost Lammingerovu i na to, jak Kozina s Hrubým a Sykou jim zabránili obořiti se na toho katana panského.

Pak zase na sebe a na svou zmařenou radost vzpomněl.

„Tepřiva za zámek jsem si vzpomínal, že jsme chtěli k vám. Hale táta náš neměl hani pomýšlení. ‚Vodložíme to,‘ práli. ‚Jaký by to bylo chčestí, dnes, hdyž je tulík zlosti.‘“

Manka mlčíc, klopila hlavu. Chlapec jí vtom pojal za ruku, potřásl jí a srdečně promluvil:

„Dívče má zlatá, tu rukú dáním jsi má před pánem bohem. Co nebulo dnes, bude zejtra. Tys mi súzena ha budeme živi kerak zrnka v klásku.“

Přižehnul milou dívčí k svému srdci. To byly jejich námluvy venku na sadě, kde jarní slunce budilo květy a stromy, kde jim v tu chvíli zpíval skřivan jásavou píseň. –

Jarní práce na polích a lukách byly odbyty. Tentokrát snáze a pohodlněji, poněvadž každý jenom svému poli, své louce sloužil, nemarně nejkrásnější dny, jako jindy, do loňska ještě bývalo, na panském. Na všem Chodsku jako by roboty přestaly, jako by dávná svoboda vybojována po dlouhém věku opět se navrátila. Nikdo vzkazů panských správců a vyhrůžek nedbal. Všude jako by zapomněli, co jim krajský hejtman na Trhanovském zámku přečetl. Nezapomněli, nedbali však, protože tomu nevěřili.

Dost bylo všude práce, a přece přemnozí hospodáři, zvláště starší a rychtářové, často z domu, přes pole odcházeli, obyčejně za soumraku, zvečera. Kam, neřekli, hospodyně však věděly, že jdou se někam radit o tom Lomikarovi a co dále. Žádný však tak často statek svůj neopouštěl jako mladý Kozina. Někdy dosti dlouho se omeškal a pozdě se vracel, nejčastěji v noci a jednou také až k ránu. Hančí tušila, proč odchází, kam však, to jí nepověděl. Matka jeho na vejmluvě jistě věděla, té však otázi se netroufala, majíc na paměti, jak jí tenkrát odbyla, když jí požádala, aby Janovi domluvila. Mladá hospodyně mlčela. Soužila se však, a již také to bylo znáti na jejím mladém, pěkném líci, neboť bledlo a hublo. Trápila se, že Jan si ani jí ani dětí tak nevšímá, že všechen jako u vyjevení a zamyšlen, jenom tím nešťastným procesem mysl zabývá. Než přece se ještě jednou

radostí zarděla, a to, když jednou v neděli odpoledne s dětmi se obírala. Jindy také muž k nim zasedl a dlouho se u nich omeškal, teď seděl v koutě u stolu, jako vždycky poslední dobou, hlavu o ruku opíraje, zadumán přemýšleje.

Jak by si pomyslíla, že hlavu pozvedl, že na ni oči upírá a ji pozoruje. Div že se nelekla, když pojednou, od stolu vstanuv, k nim do koutka přišel. Zarděla se až, když jí do tváře pohleděl a starostně promluvil:

„Hančí, tys chorlava. Co je tě, že choudneš? Snad máš trolení v húdech?“

„Nemám, nic mi není.“

„Jdi radši k babce.“

„Ta teky není všeho mocna, ha tutoho tepřiva ne. Dyk víš!“

Mladé ženě se zakalily oči.

Hladil jí vlasy.

„Hančí, vím, že tě súzím, hale huž není pomoci. Nedá mi to, huž to vod boha súzeno; votočit huž nemůžeme, ha dá pánbůh, že vyhrajeme, dyk je právo naše! Pak zasejc bude dobře, ha ešče lepší, než bejvalo.“

A již v tu chvíli opravdu bylo. Sehnul se k dětem, zůstal u nich, byl jejich. A Hančí se zas usmívala. Kolem se jí zase všecko vyjasnilo.

Zato příštího dne se lekla.

Podvečer, když právě byla doma samojediná, vstoupil do světnice jakýsi mužík podivný, oháněje se holí, aby zahnal starého Vlka zuřivě naň dorážejícího. Mužík byl neveliký, hubený, v tmavém městském oděvu, v černých punčochách a v zaprášených střevících s velikými přezkami. Lícni kosti měl vysedlé, nos zatuplý a černé oči zchytrale sem tam těkaly, jako by všemu na kloub chtěly přijíti.

Hančí se ho lekla, a zvláště jeho pohled se jí nelíbil. Ptal se po sedlákovi. Odvětila, že odešel. Na jeho otázku, kam, řekla, že neví.

„Přijde-li domů teď, řekni mu, selka, že tu někdo z Domažlic, aby přišel k Sykovi, ale najisto!“

Poté odešel. Kozinová mladá vyšla za ním ven, zpovzdálečí ho pozorujíc, zastaví-li se také někde jinde a půjde-li, jak udal. Nikde se nezastavil a bral se jistě, jako by se tu znal odedávna, zrovna směrem k rychtářovi.

Co chce? To jistě pro ten nešťastný soud. Není-li to ten štváč, ten Just? Ano, jistě. Z Vídně se vrátil a již by rád zase nanovo.

Hančí čekala na muže netrpělivě. Již jí také připadlo, aby mu, až se vrátí, zatajila, jakou tu měli návštěvu. Ale Kozina se domů nevracel. Zato nový host skoro samou noc mladou selku navštívil. Dorla Řehůrkova, Jiskry dudáka žena. Přišla si postesknout na muže. Už bezmála čtrnácte dnů je pryč a zprávy o něm ani za mák. Když odcházel, povídal, že přijde teprve za týden a snad i o něco později, aby si Dorla z toho nic nedělala. Že jde s nějakým důležitým poselstvím do Prahy. S jakým a ke komu, to že živou mocí nechtěl říci a neřekl, ani ne vlastnímu tátovi. Peněz nechal Dorle dost, aby měla na živobyті, a také jí od Syků i odjinud posílali.

Mladá žena dudáková, ve svém stavu zvláště lekavá i úzkostná, divné si připouštěla myšlenky, a proto si přišla k bývalé družce postesknout a také se pozeptat, neví-li snad ona něco o Jiskrovi, jenž jistě odešel na vyzvání Kozinovo. Jinému že by prý v tento čas ani na krok se nehnul. Hančí však nemohla Dorle nic potěšného říci, poněvadž ani nevěděla, že je Jiskra již tak dlouho na cestách. Ujišťovala, že Kozina se jí o tom ani nezmínil, pak sama si ještě posteskla, že je jako zaprodaná, že aby jen ustavičně strachy trnula o muže, který ten soud s pány jistě zle odskáče.

Když Dorla odešla, mladá hospodyně neulehla, ač se valně připozdilo. Nechtělo se jí spát. Čekala na muže. Tak dlouho nejde! Jistě se cestou dověděl o tom domažlickém a teď tam u Syků rokují. Děti spaly i čeládka. Po všem statku klid a ticho. Hospodyně jako všhecka na trní vyhlížela ven do nočního šera. Již se obrátila, již brala plenu, chtějíc odejít a přesvědčit se, jsou-li chlapi s tím měšťákem u rychtářů; vtom se ozvaly Janovy kroky.

Divil se, že Hančí ještě nespí. Řekla, že mu má něco vyřídit.

„Huž vím,“ odvětil.

„To bul ten trakslíř zez města?“

„Jau, Just. Vrátil se zez Vídni.“

„Ha co chtíl? Snad habyste zasejc šli do Vídni?“

„Uj, kerak si tiperná. Nu, co škodí, chtíl, hale pozdě. My jsme tuto huž sami hudáli, ha dávno.“

Hančí žasla.

„Huž tomu mnoho dní. Žádnej vo tutom novým poselství nic neví. Šli přes Babory do Vídně, haby jich cestu nelapili.“

„Pro tutos po nocích se túlal!“

„Níčkon tě to huž můžu řect. Huž jsú ve Vídni ha jistě buli hu dvora. Nu, dnes jsme slyšili, kerak pan Lomikar s námi hantiroval ha tutomu našemu prokurátorovi čistě zaplatil, haby nás nechal, hdyž jsme huž skoro buli na zelený lúce. Šelma. Ha ten zloděj vídeňskej našince za nos vodil, haby míli strpení, že taková věc de pomalu. Jen peníze bral.“

„Ha tuten Just teky.“

„Snad. Snad je teky šelma. Nevěříme mu. Nu co, škodí, pudeme bez něho. Hale to dnes míl dobře, haby nihdež nic pánovi nedáli. Ha že tuto bula velká chyba tuty rvačky s drábem ha tuty voračky. Tuto že nám hu dvora hublížilo. Dyk to krajskej hejtman teky práli. Nu níčkon jsú všude tiše; haby teky jen vydržlí.“

„Ha co dělá Jiskra v Praze?“ tázala se Hančí, vzpomenuvši sobě pojednou na Dorlu.

„V Praze? Jiskra? Nebul tam, hani není. Je ve Vídni, ha čekáme ho každý den, každú hodinu.“

Kozina nemusil ani ženě vykládati, že Jiskra lhal, aby zatajil pravou cestu. Ted' jí jenom ještě pověděl, že dudák šel na jeho žádost s novou deputací zacházkou do Vídně, odkud však se měl rovnou cestou navrátit. Chodové zacházeli sobě kvůli Lammingerovi, aby o cestě jejich nezvěděv, nedělal jim překážky nebo aby je snad

dokonce nezastavil. Jiskra pak měl úkol, aby co nejrychleji přinesl novinu o tom, jak byla deputace přijata. Na psané poselství, která jich předtím velmi pozdě docházela nebo cestou se ztrácela, nechtěli více spoléhat. Zato dudák, a to takový veselý a chytrý, jako byl Jiskra Řehůrek, ten byl na cestách jistější.

Kozina se chystal, že půjde lehnout. Hančí ho však ještě zadržela otázkou, kam se ten černý, ten Just poděl, a připomněla, jak se jí nelíbil a že se skoro bála.

„Prál, že pude pryč, že se na ten čas ztratí, haž tuten náš súd bude hu konce. Bojí se Lomikara.“

„Vopravdu?“

„Snad. Ha bude lepší, hdyž tak hudělá. Hdyby ho chytili, ten by, haby se spasil, nic za zuby nedržíš! Slyšíš, Hančí!“ zvolal pojednou mladý sedlák a přistoupil kvapně k oknu. Měsíc svítil a v jeho zásvitu jako by se stín venku mihl. Zabušení na vrata ozvalo se poznovu.

Kozina, vyšed kvapně ven, vrátil se za okamžik s hostem, kterého když mladá selka spatřila, ztlumeně vykřikla:

„Jiskra!“

„Jau, Jiskra, Hančí, hale hladov kerak vlk, máš-li tu kus chleba. Du celej den ha celú noc,“ mluvil dudáček, sklesnuv na lavici, na niž spustil dudy. Unavené nohy vztáhl před se a zhluboka vydechl.

„To jsem tě paloval, kerak vítr,“ pravil ke Kozinovi. „Hale ty bys rád – Dobře, všecko dobře. Naši buli hu dvora ha dobře pořídili. Ešče není hamen, jak tuto čtali na Trhanovským zámku. Císař to všecko poslali do Prahy, haby tuto ešče jednu prozkúmali.“

„Uj!“ zvolal Kozina a máchl radostně rukou. A již sypaly se jeho otázky, na které Jiskra z počátku ani neodpovídal, pojídaje hltavě chléb s máslem a pije mléko. Čím dále tím více počal hovořiti. Byly to podrobnosti o cestě, o deputaci, o jejím přijetí, o namáhavé a rychlé chůzi zpáteční, hlavní věc však předem pověděl: že proces není u konce, že stížnosti Chodů odkázány k novému vyšetření a soudu do Prahy.

Kozina byl by do rána vyseděl a rozmlouval. Až sama Hančí upozornila, že je Jiskra unaven a že mu třeba odpočinku. Mladý hospodář mu nabídl lože. Dudák však chvatně odmítl.

„Pudu dym, rád bych zas Dorku viděl.“ Rád slyšel, co mu Hančí rekla, že je zdráva, že tu byla u nich zvečera.

„Tak ešče ta vrána hu nás nebula,“ pravil vesele. „Huž jsem se cestú těšil, že sednu k hejčedlu.“

„Nu teky se toho dočkáš.“

Vzav dudy na rameno a podav přátelům ruku, vyšel kvapně z Kozinova statku. Měsíc se chýlil k západu, na východě bělavý kruh ohlašoval budící se den. Bylo chladno, studený větřík povíval. Jiskra chutě, jako by nových sil nabral, klusal ke své samotě. Ves a všechno kolem ještě pohrouženo v hlubokém klidu. Hle, rodná chalupa jeho tam na pokraji tmavého lesa! Už ji zas má, už v ní zůstane. Jak se mu po ní tam v tom velikém městě a všude stýskalo! Dorla spí. Ta vykřikne, až zaťuká, až na ni zavolá. Jiskra se na okamžik zastavil. Co to? Mýlil se? Kráčel orosenou cestičkou dále. Už byl skoro u samé chalupy a zase! Totě pláč! Křik! Ale dětský pláč a křik! To tam v chalupě, v jeho chalupě, opravdu!

Skočil, div že mu dudy nesletěly; vtom však vyběhla žena jakási ze stavení ke studánce za chalupu, nesouc v ruce džbán. Byla to Dorlina matka. Zahlédnuvši zetě, zvolala:

„Chutě poj! Máš chlapce!“

Nebylo ho třeba vybízet. Unavení dlouhé namáhavé cesty bylo to tam. Jako by se byl ve svatojanské rose vykoupal, osvěžen, čerstvý, rozradován doběhl k chalupě, a tak byl veselou novinou dojat, že sotva našel petlici u dveří, vedoucích do světnice, kdež jej žádaný prvorozenec vítal prvním svým pláčem.

XVIII

Jak to Hančí Dorle přála, že se jí muž domů vrátil! Slyšet' předtím její stesk a srdečně ji litovala. A teď pojednou, znenadání, ji samu stihl podobný zármutek. Kozina jí odejde. Nešťastného toho soudu!

Připravuje se a chystá na ten odchod, již určuje a ustanovuje, co a jak v hospodářství. A ta stará – matka jeho, tak jako by šel někam hejtú. Ještě ji těší, že to pro něj čest, že za několik dnů, za týden, za dva, že se vrátí, a to že již poslední cesta.

Poslední cesta! Ó, by bůh dal!

Jiskra dobré i správné noviny přinesl. Přišlot' jemu vzápětí skrze krajský úřad plzeňský ohlášení z Vídně, že žaloby Chodů odevzdány jsou k apelačnímu soudu, a zároveň nařízení, aby Chodové, kromě vyslané již deputace, poslali sedm schopných a řádných mužů, důvěrníků k témuž soudu do Prahy ke konečnému té pře rozhodnutí.

„Ó, proč mezi ně také Kozinu volili!“ stýskala v duchu Hančí.
„Proč také on to přijímal!“

A jak ochotně to učinil! Do Vídně nechtěl, do Prahy však rád, tam že netřeba umět německy, tam že možná mluvit a se bránit a něco vymoci. Jiskrova zpráva a to úřední oznámení ho potěšily. Jeho, jako všechny na Chodsku, kdež každý teď snadno uvěřil, že to, co jim bylo hlášeno na Trhanovském zámku, bylo nepravé, umluvené, a že měl Kozina pravdu, když se tam krajskému hejtmanovi ozval. Tam již bylo všeho konec, a ještě tresty hrozili! Proto tak páni pospíchali a hned přísahu poddanství a člověčenství žádali. Teď všechno znovu k apelačnímu soudu! Co asi Lomikar říká? Neraduje se asi, že tak zle vyvrál na sedláky. Nuže, teď se to již nadobro rozhodne. Ti poslové přinesou z Prahy, dá bůh, jiné rozhodnutí. Všude se na jejich cestu těšili a patřili s důvěrou vstříc jejímu výsledku.

Kozina byl klidný, v duchu potěšen, pln dobrých nadějí. Jen ten den před odjezdem zmáhal se ho nepokoj. Dopoledne ještě byl u starého strýce draženovského, nastávajícího společníka svého. Dopoledne meškal doma. Hančí chystala mu vše na cestu, zamklá, smutná. Nic, ani ta calta jí nešla od rukou, často zapomínala, pletla se. Zvečera odešel Kozina ještě na skok k Sykovi a s ním odebral se k Matěji Příbkovi.

Zastali ho, an sedě u špalku, jedl. Sousedé přisedli k němu na židle a rozvážný Syka začal řeč o nastávající cestě do Prahy. Podotkl, že tentokráte to snad jinak dopadne.

„Hasi jako ve Vídni,“ vpadl mu Příbek do řeči. Promluvil úsečně, ne bez úsměšku.

„Bulo by to tenkrát teky jinačí, hale ty rvačky, ha voračky.“

„Tak?“ mínil Příbek. „Nínčkon jsme vás poslechli ha buli jsme kerak myšky, hani jsme se nehnuli. Huvidíme.“

„Šak pro tuto k tobě deme, prosit, habyste ešče vydržili ha tuten čas mlčili ha čekáli,“ mluvil Kozina. „Slib nám to, Matěji!“

„Hm, na mne dete, já jsem ten – nu nehnu se, dají-li mi pokoj. Huvidím, co vy zmůžete. Hale to povídám, esli páni začnú, bjit se nedám! Jináč, jak jsem prál, tu rukú dáním. Počkáme, haž s jakú se vrátíte. Mnoho chčestí!“ Podal mužům ruku.

„Příbek te slovo,“ pravil Kozina, když se Sykou ze dvora Matějova odcházel. „Nínčkon jsem husedlej!“⁵⁸

Večer zasedl mezi svými, se ženou a dětmi. Také stará matka k nim přišla a dlouho u nich pobyla.

Hančí pak dlouho nemohla usnout a pořád se modlila. Procitnutí nebylo tak líbezné. Jak oči otevřela, vzpomněla, že muž jí odejde. Bylo jí úzko. Jen na týden, na čtrnáct dnů odejde, nic se mu nemůže stát, a přece! Když vstala, byl už vzhůru a někde venku. Procházel chlévem, u koní se zastavil, všecko ještě jednou si prohlédl, pak vyšel za statek, na sad.

58 Spokojen.

Bylo červnové, rané jitro.

Tráva a květy leskly se rosou, svěžím vzduchem hlaholil ptačí zpěv. Mladý sedlák, bezděky stanuv, rozhlížel se rodnou horskou krajinou. Nalevo na Dubové hůrce zaskvívaly se v ranní záplavě vrcholy dubového háje, tu přímo vpřed modral se veliký, tmavý les Dmout,⁵⁹ tam Zelenov, před ním Havlovice, u samého pak lesa Hamry, za Dmoutem promodrával se hřbet táhlého Oseku, kol dokola chlumpy, vrchy a hory plné rozlehlých, volných lesů, někdy majetek Chodováků.

Zrak hospodářův kolem se otáčel, až naposled spočinul na vlnícím se lánu obilí za statkem a povzdech zachvěl se z odhodlaných prsou. Když se Kozina do stavení navrátil, vážný a zamyšlen, byla již matka u nich a také děti se vzbudily. Teprve v ten okamžik ucítil živě tíhu rozloučení. V ten okamžik zapomněl na veliký zápas, na účel, proč odchází, jenom u dětí bylo jeho srdce. Napomínal Pavlíka, aby byl hodný, hladil Hanálčiny zlaté vlásky, s úsměvem odpovídaje na její dětinné otázky o cestě, o Praze, o které tolik poslední dobou slyšela.

Syka vstoupil na cestu připraven.

Nebylo zbytí. Hančí šla a přinesla muži nejlepší župan, do kterého se převlékl. Šeltě před pány. Byl to „ženící župan“, s jehož jedné dírky visely dva dlouhé pěkné fábory, milá památka na svatbu, dar to Hančí, když byla nevěstou.⁶⁰

Již vstávali od stolu, vtom vstoupil bělovlasý strýc draženovský, na cestu přichystaný. Zašel sem, aby se rozloučil.

„Jsem starý čouk, ha hdo ví, kerak bude. Chtíl jsem tě, sestro, ha tebe, Hančí, ha tvý děti ešče jednu vidět. Budte tu spánembohem!“

Hančí se dala do pláče. Stará Kozinová mlčky podala bratrovi ruku, upírajíc na jeho tvář zakalený zrak. Rty se jí chvěly i brada. Pak

59 Nyní Ermaut. Starší a zajisté správnější Dmout. Viz T. Bílka: *Dějiny konfiskací II*, 1883.

60 Pentle ty nosí ženatý muž i po svatbě ustavičné, „dokud kus kabátu“.

už jí slzy vytryskly, když syn přistoupil a jí sbohem dával. Svěcenou vodou ho pokropila, křížem ho požehnala. Hančí ho zrosila svými slzami. Těšil ji, usmívaje se, však že neodchází navždy, ale když se k dětem sehnul a naposled je líbal, umlkl pohnutím.

Když mužové vycházeli ven, přiběhl také Jiskra Řehůřek, aby se rozžehnal se svým věrným druhem a nyní také kmotrem svého Hiříčka. Vyprovodil Jana se ženskými a s dětmi před statek, kam už vyjel připravený vůz ze dvorce. Tu také sousedé čekali, aby ruku podali a na cestu požehnali svým zastáncům.

Vyjeli. Kozina stále se ohlížel, i pak, když neviděl už plačící ženu svou a děti, ohlížel se, zasmušilý, tak dlouho, dokud viděl své rozmilé Houvězdo. Průvodcové jeho byli zamyšlení a z počátku nemluvíli. Vydalit' se na vážnou cestu, která rozhodne o všem. Teprve v Domažlicích se rozhovořili, kdež na ně již čekali ostatní zvolení důvěrníci: Jiří Peč z Chodova, Němec z Mrákova, prudký Brychta z Postřekova a veselý Adam Ecl, Čtverák z Klenče. Všech sedm usedlo na vůz a bez meškání vydali se na cestu do Prahy.

Kus za městem dojížděl je panský komorní vůz, tažený čtyřmi vraníky, v pěkném, bohatém řemení. Za vozem tím jel druhý, v němž seděla panská čeleď. Čtyři sluhové jeli pozadu na koních. Když se kočáry blížily, vstal Kozina, aby se lépe podíval, kdo to v nich. Vtom odhrnula se záslona předního kočáru a okénkem vyhlédla pihovitá tvář hlavy v alonžové paruce.

Oči mladého sedláka setkaly se s chladným, a přece bodavým pohledem Lammingerovým. Kozina vydržel. Pánova hlava zmizela. Záslona se však opět odhrnula a v okénku zahlédli Chodové sličnou tvářičku mladší Lammingerovy dcery.

„Nu, veze-li dost zlata s sebou!“ prohodil Peč z Chodova.

„Radši haby cestú zlomil vaz!“ mýnil Brychta, upíraje jiskrné, tmavé oči své chmurně, jako všichni, za panskými unikajícími vozy, rovněž do Prahy směřujícími. –

Kromě „prokurátora“ Syky žádný z vyslaných Chodů nebyl v Praze, a proto žasli nemálo, když se v královském městě octli. Což bylo jejich město (Domažlice) před tou spoustou domů a ulic! Co největší schůzky o svátcích a poutích v jejich horské krajině proti tomu ustavičnému proudění lidu i za všedního dne! Nejméně se těm dojmům Kozina oddal. Divil se, žasl, ale neměl dlouhého stání a nic neupoutalo na dlouho jeho pozornost. Měli na mysli jen věc, pro kterou sem přišli, především pak krajany, druhou deputaci, kterou tajně byli do Vídně i s Jiskrou vyslali a která z Vídně sem do Prahy se odebrala, aby tu s nimi sedmi stála před soudem apelačním.

Sešli se s ní záhy. Z první deputace, která se vrátila brzo potom, když krajský hejtman přečetl v nádvoří zámku Trhanovského ono osudné prohlášení, nebyl v ní nikdo kromě Pajdara z Pocínovic. Ten a dva druhové jeho vypravovali, jak ve Vídni pořídili, a že se jim kromě této apelace ještě také podařilo naléztí výborného advokáta, a to člověka urozeného, pana Tunkla z Brníčka. Ten že mluvil a smýšlel jako oni, že sám a jeho rod utrpěli za té veliké vojny třicetileté, že jim vláda také statky pobrala, takže jemu teď kromě erbu nic nezbylo. O nich Chodech že všechno věděl, o jejich minulosti, a latinskou knížku jim ukázal, kde o nich bylo psáno, jak na hranice chodili a jaká práva měli. Když mu všechno vypověděli i o těch zachovaných privilegiích a jeho se ptali, není-li již všechno promlčeno, dal se do smíchu pan Tunkl a ujišťoval, že taková práva nikdy nezastarají.

„Haby bul kerak ten Štraus ve Vídni,“ mýnil Hrubý.

„Nu, níčko nemůže nám huž tak škodit. Huž stojíme jednu nohú před súdem ha mušíme se sami bránit,“ mýnil Kozina. „Ha právo je naše,“ dodal, maje nezvratné přesvědčení a důvěru v poctivost a pravost své pře.

Pana Tunkla, sešlého šlechtického advokáta, očekávali netrpělivě, neboť měl dle ujednání již každé chvíle tu býti. Byli by se rádi s ním poradili, co a jak před soudem, až před ním stanou, ale nežli pan Tunkl přijel, musili se k apelaci dostavití.

Záhy zrána odebrali se všichni na Hradčany. Tu když se procházeli nádvořími královského hradu a plni úžasu kolem se rozhlíželi, stanul pojednou bělovlasý Hrubý z Dražanova, a ukázav kolem čakanou, pravil:

„Tu buli naši páni, naši králové, ha žádnej jinej nám neporúčel. To bula naše jediná vrchnost.“

„Ha jinačí nežli tuten Trhanovskej ras,“ dodal Brychta postřekovský. Šli do chrámu sv. Víta na mši a potom čekali před budovou naproti, v níž odbýval apelační soud svá sezení. Mrákovský Němec a chodovský Peč nemluvili; Praha, hrad královský a vše kolem je omamovalo. Kozina byl rozčilen napětím a očekáváním věcí přicházejících. Mluvil málo, hleděl však lesklým zrakem těkavě kolem, všecko pozoruje a čekaje netrpělivě soudce. Brychta postřekovský zarýval bodec čakany mezi dlažbu, Ecl něco veselého polo nahlas o něm propověděl; nikdo se však nesmál, a tak Čtverák nechal žertů. Ani mu do nich opravdu nebylo. Nejklidnější byli starý Hrubý a vlasatý Syka „prokurátor“, kteří vážně spolu rozmlouvali.

Chvilé za chvílí mýjela. Všelijací lidé, vojáci, sluhové, premovaní lokajové přecházeli nebo tu v jedněch dveřích se ukázali, aby ve druhých zmizeli. Několik pánů v černých kabátech tuhých šosů, v černých punčochách a ve střevících s velikými přezkami přešlo kolem.

„To jsou voni,“ povídali si Chodové, upřeně hledíce na vážné, přísné tváře oněch mužů, jež měli za přísedící soudu apelačního. Pak přihrčelo několik kočárů, sluhové seděli na kozlíku i stáli na stupadle za kočárem. Všichni kolem hluboko se ukláněli před pány z vozu vystupujícími, zvláště před jedním, o němž prokurátor Syka přezvěděl, že to hrabě ze Šternberka, president soudu apelačního.

Za hodnou teprve chvílí přišel sluha pro Chody, jež po širokých schodech zavedl do jakési světnice, světlé a jednoduché, skrovným jen nábytkem opatřené.

Tu seděli na dřevěných židlích a chvílí zas čekali, oni sami jen, až pak se dveře, vedoucí do sousední komnaty, otevřely a v nich stanul vysoký hubený muž v červeném kabátě, jenž hlasně a jasně vyvolal:

„Jiří Peč, rychtář z Chodova, necht' vstoupí!“

Všemi to trhlo, všichni byli překvapeni. Očekávali, že je všechny najednou zavolají.

„Uj!“ zvolal polonahlas Syka ke Kozinovi se obraceje. „Co tuto bude?“

Když se ohlédl, spatřil nějakého muže od soudu, jenž tiše k nim byl vstoupil a teď mezi nimi mlčky, s tváří zamračenou stál. Jistě je tu, aby poslouchal a je pozoroval! Za Pečem, jenž se brzo vrátil, volali Němce mrákovského.

„Co tě chtěli?“ ptal se Brychta rychtáře chodovského.

„Vyslýchali mne vo tutich rvačkách ha voračkách.“

„Dost!“ ozvalo se hlubokým, dutým hlasem. Všichni se ohlédlí po tom černém muži, jenž, maje ukazovák své pravice zdvižený, na všechny hleděl přísným okem. Za Němcem šel Jakub Brychta, po Brychtovi Čtverák z Klenče, pak starý Kryštof Hrubý a po něm sestřence jeho zavolali.

Kozina hbitě vstal a rychlým krokem, jakoby nedočkavě, bral se do soudní světnice. Tváře se mu zardívaly rozechvěním. Překročiv práh, na okamžik se zarazil neobyčejným pohledem. Proti němu zasedal soud, páni v černých oblecích, ve velikých alonžových vlásenkách, jejichž kadeře jim až na záda a na ramena splývaly. Prostřed, na místě vyvýšeném, president nad apelacemi Václav Vojtěch hrabě ze Šternberka, starší pán ostrých rysů, jemu na pravici na lavici panské: Max Norbert hrabě Kolovrat-Krakovský, muž ušlechtilé tváře, Ferdinand Oktavián hrabě z Vrbna a nedávno soudcem jmenovaný Jan Václav hrabě Vratislav z Mitrovic. Presidentovi na levici na lavici rytířské: Daniel Václav Mirabel z Freyhofu a František Mikuláš Asterle rytíř z Astfeldu. Níže na lavici doktorské seděli Jan Kristián Paroubek, Gabriel Marius, Jan Michal Knecht a Petr Birelly, v právích doktoři. Jim nablízku s brkem v ruce seděl v mohutné paruce, maje okuláry na nose, Kašpar Jan Kupec, sekretář český. Seděli za tmavými stoly zeleným sukнем potaženými, na nichž bylo

plno kalamářů, per brkových, papíru a knih. Všichni upřeli zraky své na mladého, statného Choda, který tak jistě vstoupil. Zvláště jeden pán, jenž jistě nebyl soudcem, neboť stál stranou, pilně si ho prohlížel. Kozina si ho také všiml, netuše, že to zástupce jeho nepřítele, Lammingerův prokurátor. Výslech se začal.

Páni naslouchali, hledíce na Kozinu a presidenta. Někteří však hlavy klopili, jako by toho všeho nedbali, a jeden na lavici doctorské, Jan Kristián Paroubek, jenž trochu šilhal, hrál si s dlouhými nůžkami kancelářskými, zkoušeje palcem jejich ostří, při čemž také poněkud křivil široká ústa.

Mladý sedlák, hned jak první otázky mu dali, nemálo byl překvapen, i tím, že se ho na tyto věci ptali, i že o všem zevrubně věděli. Ptalit' se ho po všech výtržnostech, které se na Chodsku udály a kterým on sám tolik, nadarmo však bránil: na rvačky s hajnými a polesnými, na vády s panským mušketýrem a jiné. Kozina, jak odvětil, žádných svědkem nebyl a podotkl, takové věci že se všude na všech panstvích přiházejí, to že kdyby každá vrchnost proto až do Prahy žalovala, že by J. C. M. páni soudcové pořád zasedali.

Lammingerův prokurátor sebou hnul, sekretář Kupec, jenž protokol vedl, se po Kozinovi ohlédl a v právích doktor Jan Paroubek, hladě ostří nůžek, ústa svá více k levému uchu zkřivil, až se mu tam všechny vrásky shrnuly.

Kozina však pokračoval a vysvětlil jednání svých krajanů tím, že jsou přesvědčeni o svém právu, že slyšeli o dobrém přijetí svých poslů ve Vídni a že prokurátor Štraus ve svých listech ujišťoval všechny vítězstvím. Jak toto pravil, hrabě Kolovrat pozvedl pochýlenou hlavu a pohlédl na souseda svého, hraběte Vratislava, jenž jako by mu porozuměl, několikrátě přikývl.

President však přísně Kozinovi domluvil a dodal, že Chodové podle toho všeho, co je zjištěno, jako rebelové si vedli proti své vrchnosti, a on, Kozina, jmenovitě aby si rozvážil, oč tu běží, a pokorně aby si počínal, jemu že toho zvláště třeba, jelikož nad jiné hrubě se

provinil. A šla otázka za otázkou stran té staré mezní lípy a bitvy pod ní, stran toho, že zapíral a zapřel privilegia v jeho statku skrytá, že vzpurně mluvil a jiné řečí svou popichoval a že také měl valné účastenství v tom masopustním průvodu na posměch své vrchnosti.

Hněv pojal mladého Choda. To ke všemu týrání, ke všemu olupování ještě tyto žaloby! Všechno to Lamminger udal, a jak! Za všechno bezpráví, které jemu i všem způsobil, chce, aby ještě byli trestáni! Ani lži se neštítí!

Kozina se před pány ještě pamatoval. Nicméně se mu chvěl hlas vnitřním pobouřením, když mluvil na obhájenou sebe a svých krajanů. Nic nezapřel o té lípě staré, dovoláváje se práva své rodiny a starých privilegií od králů daných, jichž hájiti je každého Choda povinností.

„Naši dědkové buli svobodni, ha my chceme teky svobodu, jak na to máme majestáty. Pro nic za nic hudáli z nás lidi robotný. Hurození pánové! Kerak by bulo Vašem Milostem, hdyby z vás hudáli najednú pro nic za nic sedláky!“

Už se všichni ohlédlí po mladém Chodovi. Někteří se zamračili, někteří žasli, a doktor Paroubek, nechav na okamžik nůžek, ušklíbl se a zašilhal po smělém obhájci chodských práv.

Ti tam v předsíni divili se, že Kozinu tak dlouho drží. Když se konečně vrátil, byl zardělý, zrak mu planul a drobounký pot se mu leskl na čele. Usednuv vedle Syky, máchnul prudce rukou. Nepromluvil, bylo však znát, že je všecek vzrušen. Po něm hned Syku volali, pak Pajdara pocínovského a těch několik ostatních. Žádný se však, Syku vyjma, tam tak dlouho neomeškal jako Kozina.

Všichni si oddechli, když konečně zjevil se zas onen muž v červeném kabátě a jim ohlásil, aby odešli. Když se venku na nádvoří octlí, slunce již bylo přes poledne. Zaraženi brali se Chodové z Hradčan dolů do města. Syka první vyjádřil situaci.

„Šli jsme hájit majestátů, ha níčko habysme sebe hájili. Tu ten Lomikar to pěkně votočil ha čistě nás vymaloval!“

„Začel jsem vo našich majestátech,“ pravil starý Hrubý. „Hale kerak by hani neslyšili. Pořád jen vo tutich voračkách.“

„Ha proboha jsem vás prosil,“ ozval se Kozina vyčítavě, a upřel zachmuřený pohled na Brychtu postřekovského a Čtveráka. Brychta proklínal Lammingera.

„Ha pořád se ptáli na tuto Justovo ha Štrausovo psaní!“ oznamoval Němec mrákovský. Dorozuměli se, že každého z nich se na ně vyptávali.

Ne valně potěšeni vrátili se do své hospody. Ze všech nejvíce zaraženi byli Syka a Kozina. –

V „soudní světnici“ hradčanské páni soudcové se chystali k odchodu. V právích doktor Petr Birelly, vystoupiv už ze stolice, pravil ke kolegovi Michalu Knechtovi, že takových sedláků, jako tito Chodové jsou, jistě není v celém českém království.

„A takového řečníka, jako ten Kozina, rovněž ne,“ dodal doktor Paroubek, přistupuje k oběma. „To by byl soudní řečník! Všimli jste si té jeho apostrofy?“ Ušklíbnuv se, zamrkal šilhavým okem po stolicu rytířské a panské, kdež přisedící šlechticové skupili se kolem presidenta hraběte ze Šternberka. Mluvili rovněž o Chodech.

„Chudšasové!“ mýnil hrabě Vratislav.

„Ošizení. Ten vídeňský prokurátor je šelma,“ pravil hrabě Kolovrat. „Hory doly sliboval. Není se čemu diviti, že pak byli tak přesvědčeni.“

„Jak jsem prve pravil: o listy Štrausovy požádáme hejtmana krajského, aby nám je opatřil,“ pravil president.

„Jeden z nich se také dovolával nového jejich advokáta, že ten je také o jejich právu přesvědčen,“ s úsměvem podotkl pan Asterle z Astfeldu.

„S dovolením,“ a tu se doktor Paroubek k šlechticům obrátil. „Znám ho velmi dobře. Je to pan Blažej Tunkl z Brníčka.“ Doktor Paroubek se usmál.

„Ah, pan Tunkl!“ zvolal hrabě Vratislav. „Už takové procesy bere!“

„A jak je vede! Ubohý váček chodovský!“ To doktor Paroubek ho politoval a zamrkal tak divně, že všichni přísní pánové ve vážných alonžových vlásenkách smíchu se neubránili.

XIX

Lamminger z Albenreuthu přijal ve svém bytu v paláci Lobkovickém ihned a velmi ochotně svého advokáta, když se mu po obědě dal ohlásiti. Svobodný pán velmi dychtivě naslouchal zprávě o dnešním přelíčení a sotvaže slovem přerušil řeč právníkovu. Když advokát dokončil, vstal Lamminger a rychle se rozhodnuv, pravil:

„Pošlu ihned posla na panství, ať tam ta Štrausova psaní najdou a vymohou. Skrže krajské hejtmanství trvalo by to dlouho a ti chámové by je jistě ošidili. Takto je překvapíme a soud bude míti brzo podrobné zprávy o těch bouřích.“

Zástupce Lammingerův souhlasil úplně.

Za chvíli vyjížděl z paláce Lobkovického koňmo rychlý posel, nesa koutskému správci Košovi náhlý rozkaz páně.

Příštího dne, v sobotu, nebyli Chodové u výslechu, poněvadž soud apelační v ten den nikdy nezasedal, jakož i v neděli a ve středu. V pondělí znovu je jednotlivě vyslýchali; všecko jednání neslo se jen k výtržnostem, které se na Chodovsku udály. V úterý, kromě nadání, byli všichni najednou před soud povoláni, a tu jim president vážně a důtklivě domlouval, že, jak se ukázalo, se všichni hrubě provinili proti svým povinnostem poddanským, že se však zdá, že byli k tomu svedeni a klamáni, jak se snad dokáže, a to jedině že by trest jejich zmírnilo.

„Hale naše práva, hurozený pane!“ zvolal Kozina.

Starý Hrubý vjel rukou pod lajb.

„I v tom se všichni klamete,“ president přísně odvětil. „Vaše práva někdy platila, ale víte sami, že před lety byla zrušena a za neplatna prohlášena.“

„Hale nač bula ta komise ve Vídni,“ bránil se Kozina, „hdyž huž neplatila?“

„Ha my je ešte máme! Zrovna ty nejlepší!“ zvolal Hrubý, a vyňav ruku zpod lajbu, vytasil se s pergameny, jež sestra jeho, matka Kozinova, zachránila.

„Ukaž!“ zvolal jeden z přísedících. Listiny šly z rukou do rukou.

„Pravé jsou, ale platnost jejich je zrušena!“ pravil president. „Abyste se déle neklamali –“

Výkřik se ozval mezi Chody a starý Kryštof Hrubý jako mladík hbitým krokem byl u soudního stolu, kde doktor Paroubek na pokyn presidentův dlouhými nůžkami rázem přestříhl červenobílé šňůry pečetní obou listin, a již – ryc – vjely nůžky také do pergamenu.

Chodové byli ohromeni. Zmlkli, jako němí stáli, ani slova nemohli vyrazit. Starý Hrubý se třásl.

Po soudní světnici hluboké, dusné ticho.

Členové soudu apelačního hleděli ne bez účastenství na sedláky chodské, zničením posledních privilegií ohromené a dojaté, zvláště na bělovlasého kmeta vážné postavy, na Kryštofa Hrubého, jemuž se slzy řinuly přes vráskovité líce. První, jenž se vzpamatoval, byl Syka.

„Slavný súde hapelační!“ promluvil. „My jsme nevinni, my jsme panu Lomikaru nic nehudáli. Za to, proč na nás žaloval, zrušit tuto stará, královská práva!“

„Mlč!“ zvolal president. „A rozumějte již, že to není proto. Pro to budete jinak souzeni a trestáni. Ty pergameny pozbyly již tenkrát platnosti, když vám bylo vydáno to perpetuum silentium, o němž dobře víte. Na to, co bývalo, nemyslete. Za to my nemůžeme. Tam u vás však pořád ještě lid nekoná svých povinností a robot. Raději pošlete domů některé z vás, my vám k tomu dáme svolení, aby řekli, jak se tu věci mají, aby vaši krajané nečekali svobodu a nedopouštěli se horších ještě věcí. Pošlete tam, ať se na nic už nespolehají, ať nic nečekají, ať pořádně vrchnost poslouchají, sice budou za rebely pokládáni, a co to je, to snad sami víte!“ –

Smutni, slova nepromluvivše, vrátili se Chodové do své hospody. Starého Hrubého musil Syka cestou podporovat, jak byl stařec

událostí dnešní sklíčen. Když byli sami, rokovali, co činiti. Všichni se v tom snášeli, jaká to chyba, že ten jejich prokurátor za nimi z Vídně ještě nepřišel. Teď by rady jeho bylo nejvíce potřeba. Tři měli jít domů, na Chodsko, aby pověděli, co se stalo. Syka to vzal na sebe, Pajdar pocínovský a také Brychta postřekovský se přihlásil. Teď vysvětloval, proč tak učinil.

„V Praze nevostanu. Haby se čouk jen žlučil, všudy samý šibalství, hale dym teky nepudu. Dym řect: Sedláci, panskej karabáč nehumříl, díte ho hin na zámek polbit, níčko bude zasejc živ, ha kerak! Nepudu, ha víte co, pudu naproti tutomu prokurátorovi.“

„Ha my s tebú!“ zvolal Pajdar, jemuž se ten nápad líbil. Také Syka souhlasil. Ihned všichni tři vydali se na cestu.

Ten a příští den, středa, kterého zasedání nebylo, minul Chodům v neklidu, napětí a očekávání. Kozina neměl stání. Světnicí přecházel, z okna vyhlížel, na ulici vycházel, ale po každé neuspokojen vracel se do kouta, kde na loži starý strýc Hrubý, nějak „chorlavý“, však oblečen odpočíval. Prokurátor Tunkl nepřišel. Těšili se, že do zejtrejšího dne přece se dostaví, že se s ním poradí, ale nastal čtvrtek, přišla hodina soudu a Chodové brali se sami zase na Hradčany, do soudní světnice.

Kozina hned postřehl, že všichni nějak přísněji a zamračeněji na ně hledí. Chtěl, prve si tak umínil, poprosit, aby si směl starý strýc sednout, že dlouhé stání ho zmáhá, že sem dnes sotva došel, ale nemohl prosbu svou přednésti. Začalot' jednání bez průtahu.

President se nejprve otázal, jestliže poslali domů posly. Přisvědčili.

„Dobře tak, ačkoliv asi pozdě. Vaši krajané nemají rozum. Mějte vy ho. Stran těch starých práv víte, jak to je. Proto buďte zase poslušni a na znamení toho vykonejte urozenému panu Lamminerovi, své zákonité vrchnosti, přísahu poslušenství a poddanství.“

„Slavný súde! To my nemůžeme!“ zvolal Kozina.

„Nemáme plnú moc!“ dodal Ecl, Čtverák. „Sami nemůžeme, nesmíme!“

„Račte, hurození pánové, posečkáť!“ ozval se starý Hrubý hlasem mdlým.

„Až se doma poradíte, není-li pravda?“ ironicky se president otázel. „To by tak bylo. Právě donesl rychlý posel zprávu, že Chodové jsou vzhůru, ve zbrani, že purkrabího pana z Albenreuthu zajali a že bezpochyby již ho zamordovali. A tak vás pustíme domů! Chcete-li, přisahejte, dáte krajanům dobrý příklad a pomůžete tu bouřku zažehnat. Ne-li, budete sami rebelové. Odpřisáhnete-li?“

„Milostivý pane!“ zvolal starý Hrubý. „Jsem nad hrobem, dejte nám aspoň čas na rozmyšlenou.“

„Není možná. Budete přísahati?“

„Nemůžeme!“ Kozina pevně odvětil. „My nic nehudáli, naše práva platí.“

Zase ticho. Soudcové překvapení hleděli na mladého muže.

„A vy ostatní, souhlasíte-li s ním? Budete přísahati?“

„Nemůžeme!“ ozvalo se temně, ale vážně sedm hlasů chodských.

President kynul rukou. Muž v červeném kabátě dal Chodům znamení, aby odešli. Jakmile vystoupili ven na chodbu, spatřili deset mušketýrů císařských a důstojníka, jenž na Chody zvolal:

„Půjdete s námi!“

V ulicích, vedoucích z Hradčan k novoměstské radnici, zastavovali se i sbíhali lidé, aby pohlédli na neobyčejný průvod. Sedm sedláků, namnoze postav vysokých a statných, v bílých šerkových županech, v těžkých černých širácích, kráčelo uprostřed čtyř mušketýrské. Vzadu nesl jeden z vojáků sedm těžkých, dubových čakan, Chodům odňatých na jejich hospodě, kdež se průvod na okamžik byl zastavil, aby zajatcům byly vydány jejich uzlíky. Pražané zvědavě si prohlíželi zvláštní „zločince“, především pak bělovlasého kmeta, jež vedl pod paždí mladý Chod. Lidé si na ně ukazovali, na jejich čakany, šerky i na Červené pentle, jež na bílém županu toho mladého povívaly.

Chodové nemluví. Jen prve, když z Hradčan sestupovali, ptali se rozčileně jeden druhého, dobře-li slyšel, že Chodováci jsou vzhůru.

A žádný se nepřeslechl, neboť každý mohl tak říci, jako rychtář z Chodova:

„Jau, dobře jsem to slyšil, kterak to ten pán vod súdu práli.“

„Uj, uj! Co to bude!“ zabědoval Hrubý.

„To jistě Příbek!“ pravil zachmuřený Kozina, a žena a děti připadly mu na mysl. Pak opět a živěji, když je zavedli do průchodu novoměstské radnice a odtud za chvíli do tmavého vězení.

„Nu, tak spánembohem!“ povzdechl si starý Hrubý, když práh neblahého místa toho překračoval. To se loučil se světlem a světem, jako by nedoufal, že jej opět uvidí. Sláb a malátný klesl na prkenné, tvrdé lože, jež bylo sedadlem i stolem, a povzdechl:

„Tuto nám za všechno súzeno! Hale co doma, co doma je!“

A to bylo všech nejsmutnější pomyslení, zvláště Kozinovo.

* * *

Druhého dne odpoledne blížil se ku Praze kočár tažený spřežením statných hnědáků. Nápadný byl tím, že na kozlíku seděl kočí v kroji Chodů domažlických. Když dojížděli k Poříčské bráně, pojednou se zastavil a z něho vystoupil pocínovský Pajdar, Brychta z Postřekova a Syka „prokurátor“. K nim, jak u vozu stanuli, vychyloval se z kočáru ven nějaký pán v černém obleku, zarudlých, plných lící, jež vroubila veliká vlásenka hustých kadeří až na ramena splývajících. Jak se o dvířka opíral, bylo viděti jeho bílou, masitou ruku, na jejímž prstu prostředním leskl se kámen drahého prstenu. Urozený pan Blažej Tunkl z Brnička, jež jmenovaní tři Chodové cestou potkali, mrkal masitými víčky, pod nimiž blyštěla zchytrale malá černá očka, a hbitou, rychlou řečí vykládal Chodům, proč že je požádal, aby tu vystoupili, a proč že chce sám a sám vjeti do města. Mluvil tak rychle, že mu sotva stačili poslouchat, a zároveň již sladce a přátelsky se usmívaje, ruku jim podával, určuje, kde by ho zítra našli.

„Sbohem, lidičky, sbohem, dobře se vyspěte, s chutí povečerte a bez starosti spěte, všecko bude dobře, bude, bude, znamenitě jsem se na ně připravil! Zním to, znám. Tak už sbohem, sbohem!“

Ještě s vozu jim pokynul pan Blažej Tunkl svou bílou boubelatou rukou, z jejíhož prstenu šlehalo v záři slunečné jasné paprsky. –

„Jak jsem huž prál, tuten se mi nelíbí,“ pravil Syka, hledě za kočárem, volně ku bráně se blížícím.

„Ha pořád by teky peníze chtěl!“ mýnil Pajdar. „Na cestu, na kočár.“

Zatím přišli k Poříčské bráně. Hluk veliký a lidu shon je tu zastavil. Vprostřed toho zástupu spatřili Tunklův kočár. Vojáci ve bráně jej zastavili a žádali pána jeho, aby vystoupil. Nechtěl a z vozu spustil prudkou řeč, již zakončil:

„Nač mne zastavujete? Víte, kdo jsem? Urozený člověk a prokurátor Blažej Tunkl z Brníčka.“

„Právě proto. Vás máme zatknout,“ odpověděl zkrátka důstojník.

„Budete toho, pane, litovat,“ zvolal Tunkl všecek zardělý, a chtěl se dále bránit, ale dva vojáci nahnuli se do vozu a vytáhli z něho váženou postavu advokátovu, jež odvedli přímo na strážnici. Lidé se smáli, hlučeli, dotazovali se, odpovídali si a vysvětlovali ten neobyčejný výjev. Syka a jeho druhové v zástupu zaslechli, jak si kolem povídali:

„To je prokurátor těch domažlických sedláků, těch Chodů, co je včera zavřeli na Novoměstské radnici.“

„Já je viděl, jak je vedli.“

„Viděls ty jejich hole? A toho starého, co sotva nohama pletl?“

„Slyšili jste? Náši sú zavříni! Do města nemůžeme.“

„Pudeme zrovna pryč.“ Pajdar se již obracel.

„Počkejte!“ zvolal Brychta, krk natahuje. Vedle bylo slyšeti:

„Nu, což nevíte? Zavřeli je proto, že se tam na Domažlicku vzbouřili. Správce a několik úředníků vrchnostenských už zamordovali.“

Do Syky jako by udeřilo.

„To Matěj Příbek!“

„Dobře má! Ha, ničko dym!“ pravil prudce Brychta. „Matěj má pravdu. Pote, já du, ha puđu k Přibkovi.“

Syka, všecek zaražen, nic na to neřekl a jen vážně zakroutil svou vlasatou hlavou.

Nežli se lid u Poříčské brány rozešel, zmizeli odtud tři Chodové, kteří viděli, jak jejich prokurátora zatkli, a slyšeli, že druhové jejich uvrženi jsou do vězení a že všecko Chodsko se vzbouřilo.

XX

Týden asi předtím, nežli se zatčení advokáta Blažeje Tunkla událo, vyšla mladá Kozinová za jasného, pěkného odpoledne za statek na sad, aby se tam ohlédla po kropenaté kvočně, jež ráda svá kuřata do blízkého hustého žita zaváděla. Malá Hanálka, cupajíc za matkou, hned se bavila květy v trávě. Jak se mladá hospodyně po slepici rozhlížela, utkvěl její zrak bezděky v tu stranu k městu a hned smekl se na cestu odtud do vsi vedoucí.

V tu chvíli mohla by již kropenatá kvočna zrovna kolem nohou selčinych mláďata do nejhustšího žita zavésti. Hančí na něco jiného myslila než na ni. I na Hanálku zapomněla.

Pohlédla na cestu, vedoucí z města do tiché jejich dědiny, pohlédla a již zatoužila. Tudy Jan přijde! Kdyby tak zrovna nyníčko přišel, kdyby se tam mezi obilím najednou ukázal! A mohlo by být. Týden už pryč, již skoro druhý dochází, a sám povídal, že do čtrnácti dnů bude doma. Ó, kdyby přišel, kdyby již tu byl! Jak smutno tu a prázdno bez něho! Všude schází, jí, dětem, hospodářství. Přijde-li. Ale máma a všichni sousedé zkušení, staří sedláci, všichni ji ujišťují, že ho nemohou tam zadržet.

Hančí stála, pořád před se v myšlenkách hledíc, a nevšimla si ani hlasů a hluku, jež někde před statkem se ozvaly, až děvečka k ní přiběhla všeka bez sebe, bez dechu, volajíc, aby se šla podívat. Už jak do dvorce vstoupily, zahlédly otevřenými vraty jednotlivce do vsi se ženoucí. Jiní pak se kolem shlukovali a hlučně rokovali. Nežli se Hančí zeptala, co se stalo, vyšla také stará Kozinová ze svého výměnku, a vtom vrazil znenadání otevřenými vraty jakýsi výrostek, uhnaný, zpocený, usípaný. Poznali ho. Byl z Draženova, ze statku strýce Hrubého, pasák. Zahlédnuv hospodyně, jal se jí uřvaně, pokud po divém běhu mohl, vypravovat, že dnes zrovna po poledni přijeli z Kouta páni.

Zatím sousedé vběhli do Kozinova dvorce, aby vyslechli, co se stalo.

Výrostek dále vypravoval, že to byl správce koutský a purkrabí, myslivci a hajní s puškami a jinak vyzbrojení, že u nich, u Hrubých, vypáčili dveře, protože bylo zavřeno, a všechno prohledali, rub na rub zpřevraceli.

„Ha co chtěli?“ ptala se stará Kozinová.

„Ňák lejstra, zez Vídně, já nevím.“

„Ha našli něco?“

„Něco prej vzeli.“

„Ha kam šli?“

„Já nevím, hale selka mě poslaly, že snad přijdú k vám.“

„Huž jsú tu,“ ozval se chlapec ze shromážděných u vrat.

„Vidíl jsem je – dva, buli na koni.“

„Ha hde že jsú?“

„Hu Syků.“

„Zloději!“ vzkřikla stará selka.

„Mámo, to jistě přijdú teky k nám!“ zvolala Hančí úzkostně.

„Hať přijdú! Lejstra! Hele, jistě tuty psaní,“ volala stará Chodka. „Kerak to humí! Hdyž chlapi nejsú dyma, přijdú si. Ha tuten Koš, co Jana div nezamordoval. Lidičky boží, pomatujte se ha nebuďte se! Toť by huž každú chvíli si na nás přišli, ha nihdyž bysme nemíli pokoje. Hať se teky doví. Chlapi, braňte se ha nedejte nás!“

Vtom jeden z mužských vzkřikl:

„Draženovští! Sem! Sem!“ a kýval prudce rukou na tlupu mužských, kteří kolem se brali chvatným krokem. Zastavili se; ti, kteří byli ve dvorci Kozinově, mužští i ženské, šli jim vstříc, a tak se sešel venku značný houf.

„Hde jsú ti zloději?“ volali Draženovští, patrně pobouřeni. Začali vypravovat to, co Hrubých pasák v podstatě pověděl, jak správce Koš se svým průvodem vypáčili u Hrubých dveře a že tak dlouho hledali, až našli psaní, o něž jim běželo.

„Selka přály, že jich asi šest bulo vod prokurátora zez Vídně, vod tutoho Justa i teky vod našich, hdyž buli ve Vídni.“

„Nášci jsú v Praze před súdem,“ volal jiný podrážděně, „ha Lomikar tutich lejster potřebuje, hale proti nim. Rozumíte! Proto si pro ně deme!“

„Hu Syků –“ volal někdo, vtom však se strhl pokřik: „Matěji! Matěji! Přibku!“

Dlouhý Chod skutečně objevil se mezi staveními a bral se velkým, vážným krokem k zástupu, shromážděnému na cestě u Kozi-
nova statku, skoro na pokraji vesnice.

„Slyšíš?“ volali na něj známí, domácí i Draženovští.

„Jau, vzeli vám psaní, ha teď jsú u Syků. Co chcete?“

„Tuty lejstra, my jim jích nenecháme!“ křičeli na něj mužští.

Vážnou, mračnou tvář Přibkovou svitl paprsek spokojenosti.

„Jau, nu šak jsem si myslil. Tury pudú. Ženský ha děti pryč!“ zvolal velitelsky. „Chlapi, chutě pro čakany ha kyjany!“

Ti z domácích mužů a synků, kteří byli jen tak ze stavení vyběhli, poslechli hned a chvátali pro zbraň, s kterou se vrátili za okamžik. Draženovští všichni byli čakany ozbrojeni.

Hančí s Hanálkou chvátala do dvora, shánějíc se po Pavlovi, aby ho měla při sobě. Stará Kozinová zůstala ve vratech.

Správce Koš, který u Syků také popisy Štrausovy, Justovy a první deputace z Vídně hledal, s menším však zdarem nežli v Draženově, se divil, že hluk kolem stavení rychtářova se tak nápadně ztišil. Prve, když přijeli, sběhlo se kolem lidí jako much a teď, když s jediným psaním, veškerou to kořistí, ven vyšel, aby se domů navrátil, nespatrił skoro nikoho, kromě vyděšené selky a čeládky. Vsedl na koně, jakož i purkrabí koutský. Čtyři myslivci s dlouhými puškami šli vpřed, ostatní a hajní šli po boku a vzadu. Psaní z Draženova a odtud, z Oujezda, dobře ukryl pod svým tmavomodrým kabátem.

Kolem ticho, ale níže, směrem k městu, ke kterému mířili, ozýval se temný hluk na konci vesnice.

„Snad by na nás nečekali?“ pravil purkrabí ke Košovi. Ten se pohrdlivě usmál a pravil:

„Myslím, že nebudou takoví blázni. Vždyť vědí, co je puška.“

Ale vtom zalehl k nim strašlivý křik. Zarazili koně, myslivci se zastavili. Před nimi v cestě stál houf Chodů, oujezdských a draževských, všichni čakanami a kyji ozbrojeni. V čele jejich Matěj Příbek s pádnou svou čakanou v ruce.

Vpravo vlevo mezi staveními míhalo se také dosti čakan; kování jejich se na slunci jen blýskalo.

Panská čeládka stanula proti přesile rozzuřených mužů. Divoký pokřik, kterým Koše a jeho družinu uvítali, starého vojáka nezazrazil.

„Co chcete, sedláci,“ křičel, „pusťte nás!“

„Lejstra! Psaní! Zloději!“ Vyznívalo z divého hlaholu, který se strhl odpovědí na jeho velitelské zavolání. Správce viděl, že se po dobrém odtud nedostane. Propustí ho, vydá-li psaní. Toho však učiniti nechtěl, nemohl. Měť na mysli rychlý a důtklivý rozkaz pánův, aby *za každou cenu* a co nejrychleji opatřil ty listy z Vídně.

„Myslivci, strelte!“ poručil hlasem velikým a sám mžiknutím vytasil kord. Ale než družina pušky k líci dala, Matěj Příbek a za ním Chodové přiskočili a obořili se na myslivce. Rána jedna houkla, ale více dost. Koš viděl strašný ten roj, jenž přikvačil zevšad na jeho družinu. Chtěl se bránit a prosekat, ale Příbek a několik jiných vrhlo se vedle na purkrabího. Mžikem byl s koně a správce Koš, spásy nevida, obrátil koně a zuřivě ho bodaje a sehnut hnal jej cvalem zpět do vsi přes těla povalených svých myslivců i Chodů.

Slyšel divoký křik za sebou, slyšel, jak se za ním ženou; kamení mu kolem uší svištělo jako krupobití. On však nedbaje, hnal se vesnicí zpět, míře na cestu do nedalekého Trhanova.

Na bojišti bylo už klidněji. Příbek jako velitel zostra a úsečně rozkazoval. Pušky, přemoženým myslivcům odňaté, kázal odnést; na purkrabím panském, stojícím v čele zajatých myslivců, žádal

odňatá psaní. Když se purkrabí zadušoval, on že žádných nemá, dal jej prohledat. Nenašli však ani papírku.

„Co níčko?“ ptal se jeden z Draženovských polonahlas Matěje Příbka.

„Co níčko?“ odvětil Matěj klidně. „Tuty,“ a na myslivce ukázal, „tuty pustíme dym, hale flinty tu necháme ha purkrabího si necháme, haž nám dají tuta lejstra.“

Zatím se chlapci, Koše stíhající, vrátili s nepořízenou a oznamovali, kam prchl.

„Teky dobře. Huděláme to, jak jsem prál.“

Myslivci a hajní puštěni, purkrabí pak jako rukojmí odveden do statku Příbkova.

Asi za hodinu poté vypravil tajně správce Koš z Trhanovského zámku spolehlivého čeledína, jemuž svěřil uloupené dopisy a zprávu o tom, co se právě v Oujezdě stalo a jak on sám s nebezpečností života z rukou rozzuřených Chodů sotva vyvázl. Posel chvátal polními stezkami do Kouta, kdež už čekal připravený jízdný posel a ten hned unášel listy i přehnanou zprávu do Plzně a panu Lammingerovi do Prahy. Koš sám si toho dne do Kouta odjeti netroufal, poněvadž, jak právem se domníval, Chodové na něj číhali. –

Hančí Kozinova meškala po všecku tu dobu ve veliké světnici, tulíc k sobě své dítky. I když bouře venku minula a na návsi se utišilo, přece se neupokojila. Na muže vzpomínala, jak vždycky s nevolí a hněvem mluvíval o těch nepokojích a rvačkách, co se dříve na Chodsku udály. Co by nyní říkal, kdyby to viděl? Neublíží-li dnešní bitka také jim v Praze? Co z toho pojde?

* * *

Až do této události na Oujezdě i všude na Chodsku často a často vzpomínali na pražské posly, jak se jim asi daří. Zpráv od nich nečekali, poněvadž se všichni najisto nadáli, že do čtrnácti dnů bude

po soudě a že poslové sami již co nevidět se navrátí. Nyní všude jen o tom rokovali, co se na Oujezdě s Košem a jeho družinou stalo. Ani na Oujezdě, ani v žádné jiné vsi chodské, nikdež, neměli to za čin trestuhodný. Bránili se proti násilí a žádali právem listy jim uloupené. Ale všude očekávali, že Lamminger, až se o tom doví, bude se mstít. Než jeho samého se tak na Oujezdě a v Draženově nelekali. Doufaliť ve vítězství své spravedlivé věci v Praze, a pak –

Jistě panu Lomikarovi je tam zle. Nač by sháněl tutěch listů? Však mu dojde brzo jeho vláda. Opatrnější však mínili, že se přijde vymstít dříve, nežli bude v Praze rozhodnuto.

„Hať přídě!“ odpovídal na takou řeč Přibek. „Budem se mu bránit. Níčko huž tu to nebude, haby nás mlátil ha my mlčíli. Já jsem sic rukú dáním slíbil Sykovi ha Kozinovi, že budu mlčít, hale hdo začel?“

A tak Matěj Přibek zkrátka odmítl, když třetího dne přišel z Kousta Košův posel žádat, aby purkrabí byl puštěn.

„Neseš tuty psaní, co nám hukrádli?“ tázal se Přibek.

„Ta již pan správce do Prahy poslal,“ odvětil posel.

„Ha tak co chceš?“ utrl se na něj veliký Chod.

Posel ve jménu panského správce pohrozil, že si tedy přijdou pro purkrabího – s vojáky.

Přibek se pohrdlivě usmál.

„Jen chutě!“ pravil, a to byla všecka jeho řeč.

Odpověď, již dal správcovu poslu u přítomnosti starších Oujezdských, líbila se všude, neboť nejenom v Oujezdě a Draženově, ale všude po Chodsku byli rozjitřeni novým násilím nenáviděného Lammingera.

Přibek se hrozby nijak nelekal, nicméně byl opatrný. Návodem jeho rozesláni poslové do všech chodských vesnic se zprávou o hrozbě Košově a s napomenutím zároveň, aby se měli na pozoru a byli připraveni, kdyby se něco strhlo, aby si mohli vespolek pomoci. V Oujezdě samém a v Draženově ponůcky rozhojny; i za dne

několik „chlapců“ bylo na stráži na výšinách i v polích, hlavně v tu stranu k městu, odkudž se přepadnutí bylo nejspíše nadíti.

Byly jasné, tvrdé časy, slunce zářilo a v žáru jeho zrál očividně obilí krásně stojící. Než v Oujezdě nepanoval ruch v tu dobu obyčejný. Co ještě tam veselí zbylo, uprchlo nyní nadobro. Každý zvážněl, mnozí se v mysli zachmuřovali, všichni jako by cítili, že je před bouří.

I sám Řehůřek Jiskra, veselý dudák, zapomněl na všechny šprýmy. Jeho starost vzrostla pro malého Jiříka. Měl o něj strach, o ženu. Často také na Kozinu vzpomněl a na jeho Hančí. Což kdyby tak něco trhlo! Ženské samy doma a hospodář – bůhví, co ses nimi tam v Praze děje! Už se teď Hančí nedivil, že má o muže takový strach. Čtrnácte dnů již minulo, už i třetí týden, již již čtvrtý nastává, a o poslech ani slechu! Což by ten proces trval tak dlouho? A teď to s tím Košem! Přešlo pět dnů od té potyčky a pořád ani hnutí. Snad ani nic nebude, snad jen naplano hrozil. Tak také těšil Jiskra ženu i slepého otce svého, s nimiž seděl venku před chalupou. Byl teplý večer červencový. Měsíc pěkně svítil na všechen horský kraj. Dorla houpala zvolna na svém klíně Jiříčka uspávajíc jej a ráda poslouchala těšivé řeči svého muže. Slepý staroch však mlčel a několikrát zakroutil hlavou, jako by nevěřil.

Kolem všude ticho, od lesa vanul temný šumot. Pojednou se na hoře Hrádku nade vsí cosi zabělalo.

„Vidíš-li Dorla, hin na Hrádku?“

„Hdo je to?“

„Danielovo Bolf. Hlídá.“

„Haby radši tutoho nebylo potřeba,“ povzdechla Dorla, a spatřivši, že Hiříček usnul, vstala, aby ho uložila.

„Pote huž dym,“ zvala mužské. Pak ulehli a záhy usnuli. Červencová noc klenula se velebně nad Šumavským krajem. Měsíc, bledým svitem oblévaje lesnaté stráně hor, putoval tiše, zvolna k západu. Všude ticho, jen štěkot psů se někdy ozval ve vsi a chvílemi táhlé volání na výšinách kolem, kde bělaly se šerky chodských stráží.

Jitřní vítr se budil, na východě nad černým lesem zbledl pruh nebes. V tu dobu vyskočil Jiskra Řehůřek z postele a skokem byl u okna, kde někdo bušil na okenici a volal:

„Vstávejte!“

„Hdo je to? Co chceš?“ tázal se Jiskra prudko nešetrného buřiče.

„Jen vstávej ha pospiš. Vojsko na nás de!“

Hlas náhle umlkl a bylo slyšet vzdalující se rychlé kroky.

„Ježíš Marja!“ vykřikla Dorla na loži a chopila se dítěte.

XXI

Děsivá ta novina vyburcovala již celý Oujezd v tu časnou chvíli ranního šera.

Účinek její byl tím větší, poněvadž Oujezdští počali věřit, že koutský správce jenom naplano hrozil. Teď bylo patrno, že se Koš na tuto ránu jenom připravoval, aby ji tím více cítili. Ještě štěstí, že na radu Přibkovu do poslední chvíle bedlivě ponocovali a měli ty hlídky také mimo ves. A tak Konopíkův Matěj, jenž chodil v polích, v tu stranu k městu, zaslechl ještě za tmy jakoby vojenské troubení; to mu nedalo a šel blíž, chtěje se přesvědčit, až vtom potkal člověka, jenž od města přicházel, a ten mu pověděl, že právě teď, v tu chvíli přitrhlo tam vojsko znenadání a že se chystá na další pochod.

„Chlapec“ jen do vsi doběhl a všecek uřícen a bez dechu tu novinu ohlásil, a již přichvátal z města jiný posel, kterého nějaký dobrý soused tajně na Oujezd poslal, aby se měli na pozoru, že na ně vojsko táhne. Nikdo již o pravdivosti té smutné noviny nepochyboval. Jakže tak mohli pomýšlet, že by Koš jen naplano hrozil! Toť by ani Lamminger nebyl, aby se jim za to nepomstil, že se nechtěli dát oloupit o ta psaní! Hlele, vojsko si na ně objednal a dá je vydrancovat a jim všecko pobrat, aby zkrotli.

První pomýšlení jednoho každého bylo, aby zachránil, co se dalo zachránit. Ženské, jež tou novinou nejvíce byly poděšeny a rozvahy pozbývaly, bezděky se chápaly peřin, potravin, šatu a zásob. Nářek jejich a křik bylo slyšet odevšad a všude: ve světnicích, na komorách, na dvoře i ve chlévech, kdež dobytek odvažovaly. Nastala hrozná chvíle zmatku a zděšení.

Všecka ves byla vzhůru; ve staveních, mezi nimi, na návsi, všude přebíhání, hemžení, jako když se včely rojí, a všude hluk, všude křik. Děti, z tvrdého spánku náhle vyburcované, hlasitě plakaly.

S bédováním žen slyšeti křik a volání rozkazujících mužů, řehtot koní, řvaní dobytka, řinčení vazáků, skřípota vozů, jež chlapci nebo děvky poloustrojené na dvorce nebo před stavení vystrkují.

Tam už prchají! Ti, kteří nejméně měli nebo kteří byli nenadálou hrůzou nejvíce zmateni, uzly v rukou, uzly na zádech. Tu vede klučina mečící kozy, tam výrostek krávu s velikým namaháním, neboť dobytče se plaší a na provaze sebou škube. Průhonem vyrojilo se stádo ovcí; běží, utíkají za splašeným beranem, nedbají křiku a klení svého ovčáka, unikají ve sloupcích prachu.

„K Hamrům! Do lesa k Hamrům!“

Pokřik ten, jako dané heslo, letěl celou vsí od stavení ke stavení, od statku ke statku. Nikdo se netázal, od koho to heslo, je-li dobré, nikdo neuvažoval, každý poslouchal a chvátal, snažil se, aby již již byl tam dole pod horou Hrádkem ve stínu ochranného lesa, jenž se černal široko daleko velikým pruhem skoro až do města, kolem Havlovic se samými Hamry a dál obloukem po hranicích, chráně cestu do nedalekých Bavor.

Ze všech nejkliďnějším zůstal a nejvíce rozvahy zachoval Matěj Příbek. Na první pokřik vyskočil z lože a mžikem se ustrojil. Starý otec jeho, jenž v tu chvíli již nespal, zabědoval na posteli nad tou novinou. Matěj však jako by neslyšel, vyšel ven budit dceru a čeládku. Manka napolo oblečená vycházela z komory. Zkrátka jí pověděl, jaký to hluk, a poručil jí, aby se připravila na cestu, na dědka pamatovala a jídla s sebou vzala. Nežli ostatním nařídil, přísně pasákovi poručil, aby ihned, co možná nejrychleji, jako kulka letěl do Draženova s novinou, že vojsko jde, aby utekli, sedláci pak a chlapci aby přišli ozbrojeni na Houvězdo, anebo, kdyby se tam už nemohli dostat, k Hamrům.

Pak teprve Příbek poručil pacholkovi, aby koně zapřáhl a na vůz aby něco obilí naložil a starého hospodáře, ostatní ať se o dobytek starají. To všecko odbyl za krátkou chvíli, a to tak přísně a určitě, že čeládka neměla ani kdy se děsit, a klidem hospodářovým povzbuzena vykonala všechny přípravy na útěk beze všeho zmatku.

Nežli se však dali pořádně do práce, byl už Příbek ze statku, za vsí, stoje na návrší s dvěma sousedy, upíraje zraky své vpřed k městu i dolů k Havlovicům. Svítalo teprve a všechen kraj ještě odpočíval.

Ranní vítr vál zaroseným zrajícím obilím a vzdouval bílé šerky pozorujících Chodů. Všude ticho, nikde ani hlesu ani hnutí. Po vojsku ani památky.

„Ešče jsú hin v městě, haby se na nás posilnili. Nu, zatím se můžeme teky přichystat,“ pravil Příbek, obraceje se ke vsi, odkud hluk a křik zaznívaly. „Hale někoho tu necháme, haby hlídál.“

Vrátiv se do vsi, chodil velikým krokem od stavení ke stavení, volaje na lidi, aby se tak neděsili, že vojska dosud není ani vidět, aby s rozumem utíkali.

„Ha vy chlapi nehubítejte! Se mnú! Zdržíme je, haby naši mohli hubítat, haby je vojáci nemordovali na potkání kerak vovce. Chutě, chlapani, chutě se mnú! Hukažte, že jsme ešče praví Chodováci! Berte čakany, kyjany, ha nejlepší, hdo má flintu. Chutě, chlapani, chutě!“

Tak volal Matěj Příbek velikým hlasem. Tvář jeho, jindy zasmušilá a vážná, neobyčejně oživila, záříc odvahou a bojovností. Oči mu jen hořely. Kráčel nad obyčej rychle a svižně; hromový hlas jeho přehlušoval křik a vřavu, z níž zřetelně bylo slyšet, jak volal, mezi stavení zacházeje: „Chutě, chlapani! Se mnú! Vemte kyjany, flinty! Chutě, Chodováci!“

Jen u jednoho stavení se nezastavil; to u Kozinova statku, kdež, jak dobře věděl, nebylo mužských nazbyt. Nebylo, ba nedostávalo se jich. Jediný čeledín v tu chvíli hrozného chvatu a zmatku nestačil, zvláště když také hospodyně byla strachem jako přemožena. Ne o sebe, ne o statek, ale o děti. Jak se onen pokřik strhl, zbledla jako stěna, a první bylo, že skočila pro děti. Objavši Hanálku a vlekouc za ruku Pavlíka letěla ven, až ji na dvoře Janova matka zastavila. Stará selka se až rozhněvala, že je Hančí tak strašlivá; ne bez odporu přiměla ji, aby se jinak na útěk připravila. Chvějíc se, ubledlá, poslechla mladá hospodyně, ale dětí svých ani na okamžik s oka nespustila.

Vše u Kozinů dalo se teď po vůli staré. Ona samojediná se pamatovala a nedala se hrůzou pomást. Na všechno vzpomněla, co by s sebou měli vzít. Ale kam s tím? Komu to dát? Kde by se rukou nabrali? Hančí přichystala jídla a peřin pro děti do uzlů; ty a děti sama ponese, ale kam se podějí s veškerým dobyt看kem?

Hančí, všechna trnouc, pobízela k rychlému již odchodu; stará pak chtěla co nejvíce zachránit, proto váhala a sháněla pomoc. Ale jak by se dovolala sousedské lásky nyní v ten okamžik, kdy žádný si ani se svým nevěděl rady? Co naplat, nežli mnoho tu zanechat a oželeť?

Již vyváděla děvečka jen ty nejkrásnější kusy, již Hančí s dětmi u vrat stanula, vtom jimi vstoupil Jiskra Řehůřek, nesa dva veliké uzly, nejlepší svůj majetek, a veda dvě kozy. Za ním Dorla, žena jeho, s děckem, vedouc za ruku slepého tchána, jenž dudy a housle unášel.

„Deme vám pomoci!“ volal Jiskra. „Počkejte! Nic se necintuj, selka! Ešče je čas!“ Odevzdav svůj náklad Dorle, pomohl čeledínovi zapřáhnout.

Hančí se valné uvolnilo a nahlas nenadálým pomocníkům děkovala. Hned všude bylo znáti dělné ruce dudáčkovy. Na vůz naloženy nejnutnější věci, peřiny a zásoby jídla, též něco nádobí, pak tam usadili slepého otce Jiskrova, Dorlu s nemluvnětem a Hanálku s Pavlíkem. Hančí, majíc je ve spolehlivých rukou, dala se do jiné práce.

Vůz vyjížděl zvolna ze dvora. Vedle něho u krav Hančí, vedouc Jiskrovy kozy. Za vozem Jiskra a pomocnice jeho s dobyt看kem, jenž bučel a řval, odpovídaje na žalostné bečení několika uvolněných ovcí, jež vzítí nebylo možná a jež jako by tušily, že zůstanou v plen hrabivým vojákům. Vedle vozu kráčel starý Vlk; hlasno štěkal a po dětech na voze se ustavičně ohlížel, poskakuje k nim do výše.

Stará Kozinová neměla pro samou starost a práci kdy, aby se zármutku oddávala. Ale když jako štvání z rodného statku odcházeli, když stanula ve bráně, sevřelo se jí nitro. Ohlédla se ještě jednou

po dvorci a staveních a bezděky vztáhla ruku do výše, jako by se s nimi loučila nebo jako by jim žehnala, aby uchráněny byly od škody a zhouby.

Hluk a ryk uvítal prchající. Všude ho, všude plno lidí utíkajících, i dobytka i vozů. Cesta netrhlá a místem ani nestačila. Vůz Kozinův nemohl na chvíli v tlačenci dále. Lidé na sebe křičeli, k postupu se pobízeli, psi štěkali, dobytek se plašil, koně vzpínali.

Krokem jen postupovali Kozinovi a Jiskrovi v tlačenci, až teprve dál na návsi se jim uvolnilo. Chodská ves byla jako změněna. Zdálo se, že se vrátily staré časy. Hle, tu shluk mužů, chlapů starších i „chlapců“! A všichni ozbrojeni kyjany, čakanou a mnozí z nich také puškami, dlouhými i krátkými. Dva z nich, kteří stáli opodál, hlídali panského purkrabího, jež na rukou spoutaného na rozkaz Přibkův sem přivedli, aby jej do lesů vzali jako rukojmí. Úředník panský byl strachem bled, čekaje každou chvíli, že se rozzuření sedláci na něj oboří.

„Šak tuto je pro tebe všecko!“ křičeli na něj.

„Ha esli nám vojsko jen došek zapálí, ty, Lomikarovo sluhu, budeš visít kerak krákorka.“⁶¹

Vyděšený purkrabí se zachvěl, když houf ozbrojených Chodů strhl pojednou hlučný pokřik. Víтали jím vůdce, Matěje Přibka, jenž byl do svého dvorce na chvílku odběhl a nyní se vracel. Vlastně však vítali ani ne tak jeho, jako to, co nesl. Byla to žerd' starodávného chodského praporu, kterou Matěj tenkrát při výslechu, když Lamminger privilegia jejich pátil, zachránil. Dlouho odpočívala na půdě Přibkově, lépe uložená nežli předtím; až ji nyní v tu rozhodnou chvíli snesl, obvázav ji tuho na místě nalomeném. Však nenesl jen dřevo, nýbrž prapor celý. Byla to sněhobílá plachta, přivázaná k žerdi ozdobené dvěma černými fábory. Prapor v barvách chodských, ale beze znaku, prostý, jednoduchý; nicméně ho Chodové

61 Šiška.

hlučně vítali. Byla podívaná na posledního chodského praporečníka veliké postavy, jak se blížil s rozvinutou zástavou vesele povívající v ranním větru.

Kozinovi jeli právě kolem a viděli ještě, jak Příbek, dav prapor jednomu z jonáků podržet, uděloval rozkazy. Purkrabí veden směrem, kterým se brali všichni uprchlíci. Jeden ze synků chvátal znovu do Draženova, několik jich posláno před ves směrem k městu a k Havlovičům, s ostatními pak Matěj Příbek zůstal ve vsi, rovnal zmatek mezi prchajícími, zaváděl pořádek a staral se, aby všichni včas pryč se dostali a pokud možná co nejvíce zachránili. Poroučel, velel, kde třeba bylo, zahřměl a zahromoval; stará, dubová čakana Příbkova rodu blyštěla se mu v ruce, jak jí mával, ukazoval a poroučel. Všichni ho poslouchali na slovo, jako by byl jejich vyvoleným vůdcem.

Za vesnicí uvolnilo se proudu prchajících. Tam se také rozplynul a jako v přečetné prameny a potůčky rozběhl. Hledalť každý nejkratší cestu; a také cesta a chodníky nestačily. S výšiny Oujezdské, se stráně hory Hrádku chvátili, hnali se uprchlíci. Nejlépe bylo těm, kteří jen uzly nesli; hůře se měli, kteří dobytek vedli. Tu tam kráva nebo hříbě se utrhly a pobíhaly poplašený trávnickem a lánem klasů.

Také lidé už na stezky nehleděli. Ty dobytek, ony chvat a spěch zavedly do hustého, zlatého obilí, jež se rychle jako pod kosou k zemi sklánělo, zdupáno, zničeno.

Na východě rděly se červánky, pak zlatý zářivý pruh nad lesy zašlehl, šířil se po modrojasném nebi, na němž od zoře zardělé mráčky již bledly nebo zahořely jako živé, skvoucí se zlato. Když slunce z té záplavy světla a záře se vyhouplo, byli již Oujezdští u Hamrů, kdež je hustý les přijal ve svou ochranu.

Proud se tu zarazil, ale neutichl, zvláště když zanedlouho přibyla posila, veliký houf Draženovských. Mužští všichni byli ozbrojeni. V lese nastal neobyčejný ruch. Lidé, které útěk rozvedl, shledávali se, rodiny hledaly sobě příhodná místa, děti plakaly, křičely, dobytek u stromů uvázaný bučel nebo se pásal na lesním podrostu.

Na kraji lesa stála řada vozů; s nich skládali staré, neduživé, děti i všecky zásoby. V lese i na jeho pokraji ležel ještě hluboký stín. Ostatní krajina, chlumy a vrchy byly v zátopě zlatého světla a v něm se také zbraň zablýštěla naproti na hoře Hrádku.

To se pušky a čakany Příbkova houfu leskly v ranním slunci.

Všichni Oujezdští byli již dole v ochraně hustého hvozdu, jen oni tam ještě vydrželi nad opuštěnou, jako vymřelou vesnicí. Však hle! již také sestupují; chvátají směrem k Hamrům. Vojsko se blížilo. Proto Příbek ustoupil, aby nebyl se svým sborem zaskočen. Vedlat' od města přes Havlovice cesta zrovna pod výšinami oujezdskými a horou Hrádkem mělkým a dosti širokým ouvalem, jenž jmenované výšiny od Hamrů, jim naproti ležících, a lesů za Hamry odděloval.

Nahoře někde před Oujezdem ozvala se polnice a po ní rachot bubnů. Ranní vítr zanášel zvuky ty jasným, zářícím vzduchem až na dol. Vojsko však dosud nebylo vidět. Ale na tvrdé, vyschlé cestě, vedoucí dolem od Havlovic, zazvonily podkovy a zbraň se zablýštěla. Císařští jezdci, kyrysníci! Hnali se ouprkem; když zahlédli, že houf Chodů, silnici včas přešed, již k Hamrům opodál dochází, zarazili. Silnici však zcela neopustili.

Rozdělivše se, přejížděli na úpatí výšin v pásmu, jímž sotva by kdo od Hamrů prorazil, kdyby chtěl nahoru do Houvězda. Na to však žádný v tuto chvíli nepomyslel. Ale zraky všech mužů v Hamrech a uprchlíků na pokraji Zelenovského lesa se tam upřely. Na výšině oujezdské poznovu se zablýštěla zbraň. Hlídky pěšího vojska tam stály.

Ostatní vojsko se utábořilo ve vsi, kterouž jen částečně bylo od Hamrů vidět. „To tam asi hospodaří! Dost a dost tam ještě zbylo, a co nebude jim k potřebě, to zničí.“ Pomýšleli uprchlí venkované a hleděli úzkostně ke vsi, nevystoupí-li tam oblak dýmu, nevyšlehnou-li rudé plameny, ničící jejich přístřeší a všechnen majetek. Nebe však, všude modrojasné, bez mráčku, ani nad Oujezdem se nezasmušilo kouřem požáru.

Několik dřevěných stavení na malém návrší nad potokem u samého lesa, to byly opuštěné, osamělé Hamry. Širý byl odtud rozhled na Čerchov a jiné velikány Českého Lesa a Šumavy, i kolkolem krajinou vršinatou a hojně lesnatou.

Ozbrojení Chodové z Oujezda a z Draženova, kteří místo to obsadili, jen po výšinách naproti strmícím a po silnici kyrysníky opanované se rozhlíželi a každé hnutí tam pozorovali. Nic nebyli zaraženi, nic se vojska nelekali. Krev jejich byla pobouřena hněvem nad jednáním Lammingerovým.

To zase on! To on si pozval krajského hejtmana, svého důvěrného známého, aby je ztrestal a pokořil. Když ne jinak, tedy tak, a byť i o všechno přišli. Což mu na tom, zničí-li jejich majetek, budou-li žebráky! Jen když se mu poddají a budou robotníky! Ted' by to chtěl, kdy u dvora sami dávají zkoumati jejich stížnosti, jež jinde na jiných panstvích ani přednésti nesmějí.

Chce je vojskem zastrašit, aby přilezli a sami ještě prosili. Ó, pane Lomikare, toho Chodové neučiní, a kdybys i poručil na ně udeřit a do nich střílet. Pak si zodpovíš! Vojsko i prolitou krev! U dvora jistě nic nevědí o tom, co se tu děje! A proč by také císař vojsko posílal?! Co vyvedli? Čím se provinili? Za to, že se nechtěli dát okrásti tím zlořečeným Košem? Ne, ne, nedají se, a kdyby je při tom postříleli!

Tak mluvili všichni Chodové v Hamrech, shromáždění na dvorci jednoho stavení u studně s vahou a bidlem pod starou hrušní, kdež byla do země zaražena také chodská korouhev. Všichni byli na Lammingera rozjitřeni, všichni pevně odhodláni. Nade všechny Matěj Příbek. Mnoho nemluvil, jen hlavou pokyvoval, a teprve když došlo k úřadě, co a jak, začal on. Návrhy jeho byly takové, že všichni je uznali a přijali. Především hlídky o dvou, o třech jonácích, puškami ozbrojených, rozeslali celou čarou od Hamrů nahoru i dolů podél lesa, aby pozorovaly každé hnutí vojska. Poslové rozběhli se do sousedních vesnic lesními stezkami se žádostí, aby všichni mužští ve zbrani se dostavili.

Ještě nežli se slunce rozbřesklo, přichvátalo na dvacet chlapů starých i mladých ze Stráže za lesem, před polednem ještě dostavili se Tlumačovští a z Mrákova; ti měli cestu lesy do tábora Oujezdských nejvolnější. Záhy odpoledne přišli oklikou přes lesy Postřekovští a Klenečtí najednou, po dvacítce Chodovských, kteří měli blíž.

Matěj Příbek si vydechl.

Byloť jeho jedinou obavou, že vojsko na ně bez prodlení udeří. Takové ráně, se silou tak malou, jakou měli záhy zrána, když sem na Hamry přibyli, takové ráně odolati nebylo by možná. Ale nyní, když houf Oujezdských a Draženovských rostl, když napočítli ještě dopoledne na dvě stě ozbrojených mužských, mizela chmura s jeho čela. Odpoledne měli již něco přes tři sta chlapů a ještě jich přibylo. Před slunce západem ještě Kýčovští dorazili a hned poté, když Příbek se staršími některými vycházel z Hamrů do lesa, do tábora se podívat, přicválalo proti němu od lesa několik jezdců puškami a jinak dobře ozbrojených. Nejpřednější z nich byl mladý Šerlovský, ženich Mančin, jenž s koně se vyhoupnuv starým oznamoval, že ostatní, sedláci i chlapi pocínovští se lhotskými, všichni dobře ozbrojeni, dorazí sem ještě dnes. Dříve že nemohli, poněvadž jich poselství došlo pozdě. Jen domluvil, a již stranou před Hamry trouba zahlaholila, a vtom také mladý Chod ze stráže přibylý oznamoval, že císařský oficír chce mezi ně, promluvit se staršími.

„Uj, co by chtěl!“ pravil Příbek. „Co jinačího, než habysme šli dym ha prosili ešče, haby nám vodpustili.“

„Ha pak na robotu,“ dodal starý Brejcha postřekovský posměšně.

„Habysme s tím panem oficírem hani nemluvíli,“ mínil Příbek.

Ostatní však tak odmítavě nechtěli jednat.

Usneseno, že ho sice k sobě nepustí, ale že mu půjdou sami vstříc. Všichni dobře ozbrojeni, majíce v průvodu asi dvacet „chlapců“, vešli kus před Hamry na lučinu, kdež na ně u chodské stráže čekal důstojník s trubačem.

Vyřizoval jim ve jménu krajského hejtmana Hory, aby především purkrabího vydali, pak aby se rozešli každý do své vesnice a byli své zákonité vrchnosti poslušni.

Křik Chodů nedal mu domluvit. Stěží jen slova se domohl, aby jim vyložil, co svedou proti vojsku, že nadarmo budou krev prolévat a že všechen statek jejich je v nebezpečnosti.

„S tutím nám nechod'te, pane oficír!“ zvolal Přibek, rudna ve tváři. „Šak my dobře víme, hdo vás poslali. My sme našeho královo, hale ne Lomikarovo, ha proto se nebojíme, třeba vy ste tomuto rasovi pomahali ha chtíli nás humlátit. Budeme se tedy bránit!“

Souhlasný pokřik a hluk všeho ozbrojeného zástupu byl důstojníkovi znamením, že všichni tak myslí. Odešel s nepořízenou.

Hlavní síla chodská zůstala v Hamrech, jež po celé odpůldne tarasili. Ostatní mužstvo, především mladší, rozešlo se na stráž, na noc zesilněné a rozhojněné. Jednotlivci směli a každého keře tu znalí pouštěli se daleko vpřed, aby pozorovali pohyb vojska.

Nepřítel, vtrhnuv do Oujezda, odtud se ani nehnul. Jen hlídky bylo na výšině a na Hrádku pozorovati jako za dne a rovněž i při silnici dole přejížděly sem tam stráže kyrysnické. Letní soumrak snesl se na všecku krajinu a houstl víc a více. Na tmavomodrém nebi zářily hvězdy. Bylo vlašno a hluboké ticho. Letní nocí ozýval se každý zvuk jasně a zřetelně, i dusot kyrysnických koní na tvrdé cestě, i z lesa temné bučení dobytka. Chvillemi bylo slyšet volání stráží vojenských i chodských.

V táboře chodském bylo hlučněji.

Na kraji Zelenovského lesa za Hamry leželi ve vřesu a mechu Chodováci v bílých šerkách, majíce čakany po boku a pušky o kmeny opřené. Mužové ti tvořili dlouhou řadu stráží, určených hlavně les střežit a jeho uprchlíky. Ač se nebylo v těch místech ani útoku ni přepadu nadíti, nicméně nesedřiml ze strážců ani jeden. Bud' mlčky před se k výšinám oujezdským hleděli, nebo ztlumeným hlasem vespolek rozmlouvali.

Zato hloub v lese ozývaly se různé a hlučné hlasy. Odtud mezi kmeny a houštinami prorážela rudá zář ohňů, kolem nichž se uprchlíci jako u domácích krbů skupili, rodiny, příbuzní, cizí, jak se kde hodilo. Společná tíseň sblížila všechny. Za ten den nuceného v lese pobytu postavili mezi stromy mnoho bud' z roští a klestí, útulek starým a dětem. Jinak byla lože porůznu mezi stromy připravena ze stlaní, z uchráněných pytlů obilí a peřin. U nich psi leželi nebo děti se na nich povalovaly, nebo staří, neduživí seděli s hlavami pochýlenými, zaraženi, v tiché modlitbě. Nejživěji bylo na starém prantu,⁶² kde nejvíce ohňů hořelo a kde nejvíce hospodyň se sešlo. Vařily u ohňů prostou večeri, děti kojily nebo uspávaly; větší pacholátka, netušice, jaká nastala vážná chvíle, dováděla. Mužských tu bylo málo; většina jich meškala v Hamrech nebo na hlídce. Jen ti, kteří nebyli ve střídě, přišli se na rodinu podívat a povečeřet.

Stranou pod velikým bukem seděl u nevelikého ohně starý, bělovlasý Příbek, otec Matějův. Hlavu měl hluboko na prsa skloněnu. Zdálo se, že dříme. Ale hned hlavu vztyčil, jak vedle klestí pod nohou čísi zaprasklo. Syn, Matěj, tu stanul veda si hosta, mladého Šerlovského. Stařec ho hned poznal a podával mladíkovi zvadlou svou pravici.

„Hde sme se to huvidli, chlapče!“ pravil. „Nu, šak jsem prál, že tuta chometa – pánbůh s námi, haby to dobře skončilo! Nu, haspoň vidíš, kerak bývalo za stara, hdyž naši dědkové mušeli do lesů, ve dne v noci. Nu, nebulo to teky jen tak. Dobře si svá práva zaslúžili, ha níčkon –“

„Hde je Manka?“ ptal se Matěj, přerušiv otcovu řeč.

„Šla se na krávy podívat.“

Zatím sešlo se kolem několik mužských, kteří sem pospíšili kvůli Příbkovi. Mužové zasedli se starým kolem ohně. Mluvili o nepříteli, zvláště o tom, že dnešního dne je nechal s pokojem a na ně neudeřil.

62 Místo vymytěné, kdež se uhlí páľvalo, staré milíře.

„Nu, dobře vidíli, že jich není tulik, kerak nás;“ Příbek vysvětloval.

„Ha kolik jich hasi je?“

„Na dvě stě ha více nic, jak chlapci práli. Ha nás bude s Pocínovskými jednú tulik.“

Všichni tomu výkladu uvěřili. Jak byli přesvědčeni, že vojsko přičiněním Lammingerovým bez vědomí dvora na jich vydrancování a z pomsty na ně vysláno, neuvěřili by, kdyby jim někdo v tu chvíli vyložil, že krajský hejtman má z Prahy nařízeno, aby, pokud možná, zamezil všechno krveprolití.

Když Matěj Příbek za chvíli vstal, aby zašel opět před les, mezi stráže a k Hamrům, nebylo již u ohně mladého Šerlovského. Ztratil se, aby vyhledal Manku.

Hloub v lese u travnatého dolu byl všechen dobytek sehnán. Děvečky a výrostkové jej hlídali a opatrovali. Manka se právě odtud na prant vracela, nesouc nádobu mléka čerstvě nadojeného; vtom ji mladý Šerlovský potkal. Sama ho nejdříve v lesním šeru v mlhavé záři ohňů již zdaleka poznala. Postavivši nádobu chvatně na zem, zavolala na něj radostně. Jako jelen skokem se u ní ocitl.

„Ty huž tu!“

„Huž chvíli, ha chvíli tě huž hledám. To mi, Manka, nihdyž nepřišlo, že se budeš tak po nocích túlat,“ zažertoval chlapec.

„Ha mně teky, pánbůh s námi. Co z toho bude!“

„Co by bulo, budeme se bránit.“

„Snad byste se nedali!“ odvětilo děvče zmužile. „Hale co škody všude! Zrovna níčko před žatvú.“

„Ha naše voradby!“⁶³

„Teky,“ děvče povzdechlo, než ihned dodalo:

„Hale třeba ešče nebuly. Jen hdyby z tu toho co bulo, haby ten Lomikar míl huž vodehráno. Ráda bych čekála, třeba do Hiřího, ha třeba rok, jen hdyby tu ten – Hned bych s vámi na něho šla ha střílela!“

63 Oddavky.

Zvolna se blížili k prantu. Vtom rázem oba stanuli. Dále, jistě u prantu, strhl se křik a hlahol mužských hlasů, až ozvěna jejich hlučně se nesla dřímajícím hvozdem.

„To jsou naši! Pocínovští a Lhůtští!“ zvolal Šerlovský.

Nemýlil se. Když na tábořiště přišli, zahlédli houf mužů v pláštích nebo jen v šerkách, většinou puškami ozbrojených. Bylo jich aspoň padesát, samých statných. Právě přibyli oklikami, lesem na pomoc, usazovali se kolem ohňů, vítáni ostatními Chody, kteří tu právě meškali.

„Přijdu eště k vohni!“ pravil mladý Šerlovský, když s Mankou se rozcházeje, mířil ke svým rodákům.

V tu chvíli konejšila mladá Kozinová, sedíc na kraji prantu pod starými jedlemi, Hanálku, kterou pokřik pocínovských a lhotských Chodů ze spaní probudil.

Pavlík sebou na chudém loži svém ani nehnul. Také rodina dudáková, odpočívajíc vedle, opodál ohníka, pevně spala. Jen Jiskra byl někde mezi mužskými.

Hančí, houpajíc děvčátko na kolenou, popěvovala mu tichým hlasem. Ale do pláče jí bylo při tom zpěvu. Vzpomněla, jak jindy bývalo, jak často s mužem děti ukládala, jak spolu nad nimi seděli. A teď jako cikáni v lesní pustině. Ale což to! Jen kdyby on tu byl! Jak ráda by všechno snášela! Kde asi je, co dělá? Kdy se vrátí?

XXII

První noc minula v pustém lese i v napjatém na strážích ponocování. Vojsko se však ani nehnuo a rovněž druhého dne zůstalo ve svém rozložení jako včera a jako v noci. Chodové na strážích byli tím bedlivější a ostražitější. Uprchlíkům v lese bytujícím se poněkud uvolnilo. Největší hrůza minula včera za časného jitra; obavy, jež všechny tížily, také se nesplnily. Houvězdo dosud stálo. O živobytí rovněž ještě nebylo zle. Přinesli s sebou zásob, jež by v čas nouze na několik dnů stačily. Také v té těžké době osvědčila se sousedská láska. Uprchlíci se vespolek podporovali a na ně na všechny zase pamatovali za lesem, Chodové ve Stráži, v Tlumačově i v Chodově, kteří uprchlíkům donášeli různé věci, nyní velice potřebné a příhodné.

Mužové se nejvíce divili, proč je vojsko nechává s pokojem. Snad je chtějí nedostatkem a hladem dohnat, aby se rozešli, aby Oujezdští se vrátili a prosili? To však nebylo tak snadno a nejeden z Chodů se tomu zasmál, míně, že by to nějaký čas trvalo, nežli by ten všechen dobytek v lese snědli.

Příbek jen k opatrnosti a k bedlivému hlídání nabádal, obávaje se nějakého přepadnutí. Líce jeho se zase kabonilo. Napadlo ho, že bude dosti nesnadno, aby všichni tu vydrželi, že mnozí, zvláště ze vzdálenějších, budou na domov pomýšlet. Odpoledne však mu chmura s čela zmizela, když opětně z vojenského tábora důstojník přišel vyzvat je, aby se vzdali, a když všichni starší Chodští jednomyslně to vyzvání odmítli.

Minula druhá noc, a již nastal třetí den, co v lese bytovali a ve zbrani proti vojsku stáli. Odpoledne byli v Hamrech na dvorci, opodál praporce do země zaraženého pod starou hruší, shromáždění všichni rychtáři a starší chodských vesnic, vyjma ty, kteří meškali

v Praze, u apelačního soudu, jak se krajané jejich domnívali, netušíce, kam deputaci své od soudu dopomohli. Ve všech staveních i kolem nich bylo velmi živo; všude Chodové ve zbrani. Nad lesem vyvstávala bouře, zatahujíc černými mraky všecko nebe. Starší a rychtářové nedbali hlasného šumění staré hrušky, a jak prudko vlaje a se vzdouvá bílý jejich prapor; rozmlouvali o vojsku. Matěj Příbek, opíraje se o kmen, až sebou trhl, když strážský Konopík mínil, že ti tam, a na Oujezd ukázal, proto se nehýbají, protože na pomoc čekají. Zrovna to bylo také míněním Příbkovým.

„Ha bojíš se tuteho?“ otázal se Konopíka zprudka.

„Nu, nebojím, hale kdyby jich bulo kerak kobylek –“

„Uj, uj, tu tě přijde, že je noha pán!“ a Příbek se drsně zasmál. Konopík zčervenal, ale než odpověděl, strhl se venku pokřik. Všecko se tam jen hemžilo; Chodové, kteří ve trávě leželi, vyskakovali, kteří byli v příbytcích, vybíhali, kupíce se kolem nějakého příchozího. Cizinec to nebyl, neboť mezi šerkami chodskými nezřítí žádného jiného obleku. Starší u studnice ke vrátkům se obraceli, někteří šli se k zídce podívat. Vtom výkřik se skoro všem vydral z prsou – Brychta! Postřekovský Brychta! Vrazil do dvorce provázen jsa mnohými krajany.

„Uj, uj, tak jste se vodevzdali?“⁶⁴ křičel mávaje čakanou. „Nu, budeme se bjít,“ a podával nejbližším ruce.

„Hde jsou vostatní?“ volali na něj.

„Jdú teky.“

„Hindle jsou! Pajdar! Ha Syka!“

„Prokurátor!“

„Zez Prahy!“

Chvíli trvalo, nežli se ruch a pohnutí zkonejšilo. Kdož by se jich nadál! Každý myslil, že jsou v Praze, a oni jako by s nebe spadli.

Otázky se jen sypaly.

64 Na vojnu dali.

„Kerak ste se k nám dostáli? Slyšeli ste, co hu nás je?“

„Hde ste vo tutom slyšili?“

Poslové, vlastně Syka, pověděl, že jdou oklikou, skrze lesy, a že o tom povstání až v Praze zaslechli.

„Ha hde je purkrabí kútský?“ dodal.

Mnozí se zasmáli a pověděli, že je za prantem v lese u stromu uvázaný a že mu je až na ten strach dobře.

„Ha vy ste ho nezabjili?“ tázal se udivený Syka.

„Hani ste jiných nehumlátili?“ dodal Pajdar pocínovský.

Teď se zas všichni ostatní divili, jaké to řeči se o nich roznesly. Syka si oddechl, když uslyšel, že pověst lhala.

„Ha hde jsú vostatní, Kozina, Hrubý?“ tázali se Chodové.

Zdaleka zahřímalo. Ale kdyby bylo z čista jasna tu ve dvorci udeřilo, snad by se byli Chodové tak nelekli, jako nyní, když Syka stručně pověděl, co se s nimi a s druhy stalo u soudu apelačního. Někteří jako by ztrnuli a hlasu pozbyli; cítit, že poslední naděje zmizela. Jiní vykřikli jakoby poranění, do duše uraženi bezprávím na nich i na poslech páchaným, a ne jeden hlas se ozval, aby nečekali, ale na ně, na pány šli, pomstít se za to násilí. Matěj Příbek upíral zamračené své zraky na Syku, jako by číhal, co bude mluvit.

„Lidičky, pamatujte se, haby nebulo ešče hůř, než je!“ volal „prokurátor“ Syka.

„Ha co myslíš?“ tázalo se několik starších, kteréž zprávy o privilegiích a soudu i vězení zastrašily.

„Co myslím! Myslete teky!“ volal Syka. „Majestáty zkazili ha práli, že je všechno marno; našince dali do harestu, ha tu před námi vojsko s dobrú zbraní, ha my se špatnú, sami, bez pomoci. Nemyslete, že se bojím, hale rád bych zachoval, co ešče možná, haby nebulo hůř. Krev poteče, dnes se nehubráníme, hale kerak –“

„Mlčíš, ty prokurátore zlodějská! Ty Jidáši!“ zahřměl Matěj Příbek. Obrovská postava jeho krokem stanula před vlasatým, složitým „prokurátorem“. V souhlasném pokřiku, jenž se na vášnivá slova Příbkova

strhl, bylo nejvíce slyšeti hlas postřekovského Brychty. Než i Syka nezůstal bez pomoci, a to vydatné. Právě nejstarší a nejmávanější z Klenče, Chodova, Postřekova, Stráže, Kýčova, Tlumačova a Mrákova byli při něm, po dobrém i přísně tlumíce křik bojovné strany, v níž bylo nejvíce Oujezdských, Draženovských a pak ze Lhoty a Pocínovic.

„Nechte ho!“ volal Syka. „Hdo tuto všecko huďal, nežli ty, Matěji?“

„Chceš, haby tě zapálili dvůr, haby nás ha ženy ha děti naše mor-dovali?“ zvolal klenečský Buršík.

„Hať zapálí, hať nás humlátí!“ křičel Přibek, jemuž oči jen sršely. „Hale dřív se budu bránit. Ha esli mě humlátí, bude líp, nežli se votročit kerak hovado. Habyste černí chodili, baby babský ha ne Chodováci!“

Na Hamrech strhl se křik a zmatek. Chodové nesvorní vespolek se přeli, nutno-li se vzdát a prosit o milost, či je-li podniknouti boj. Strana bojechtivá byla slabší. Jí v čele stál Přibek, jemu po boku nejvíce prudkou řečí dorážel na mírnější protivníky divoký Brychta postřekovský a mladý Šerlovský. Všichni byli tak rozvášněni, hluk hlasů bouřlivých takový, že nezaslechli ani pokřiku nejpřednějších strážů, jež tam k oujezdské výšině ukazovaly. Než rázem utichla bouře hlasů na Hamrech. Hromová rána zaduněla – za ní druhá, třetí. Po lesích zvučel hlas dělových výstřelů. Ano děla! Tři kusy tam stojí. Vyvezli je od Oujezda na výšinu a namířili proti Hamrům. Bělavý dým vypálených ran válel se a choulil nad strání. A kolem děl plno vojska. Již ho část přímo na dol zvolna sestupuje a na silnici, hle, také jezdců přibýlo. Jak se tam vojskem jen hemží! Posila tam přišla. Jak ještě zaražení a užaslí na nepřítelů hleděli, přikvačil jonák zrovna bez dechu, oznamuje, že Danielovo Bolf se vrátil z výzvěď. Ty kusy tam stály prve v Oujezdě na podníví,⁶⁵ a s nimi přišlo mnoho nového vojska. Tak „chlapec“ ze stráže oznamoval. Novina jeho nebyla v tu chvíli již novou, ale pravdivou, jak se všichni přesvědčili.

65 Loučka u pole.

„Nu ha chtěli byste ešče vojnu?“ zvolal Syka ukazuje pravicí na vojsko patrně k útoku se chystající.

„Habys mlčíl, huž jsem práíl!“ křičel Příbek. „Nic se nebujte. Hdo je pravý Chodovák, za mnú!“

Mnozí ho zrazovali a zabraňovali jemu i jeho stoupencům.

„Nechte je, hať dú prosit!“ vzkřikl mladý Šerlovský. „Pote k nám, tam se lepší hubráníme, nežli tu s tima.“

„Pote do Pocínovic. Pote!“

Příbek skočil k praporu a rázem vytrhl jej ze země. –

V tu chvíli doběhl výrostek jakýsi od Hamrů do lesa na prant. Uprchlíci tam shromáždění starostně pohlíželi k zataženému nebi, od něhož se v lese setmělo. Prudký vítr dul haluzemi, ohlašuje bouři. Na ni se všichni chystali, jiné se nenadáli. Až tu výrostek, na nikoho se neohlížeje, sotvaže prvních doběhl, jal se volati, že přišli poslové z Prahy, Syka, Pajdar a Brychta, ostatní pak nepřišli, protože jsou v Praze zavřeni, ve vězení.

Žalostný pronikavý výkřik zalehl lesní pustinou.

Všichni se ohlédli po Hančí Kozinové, jež zalomivši rukama, jala se bédovat. Ženské ji obklopily, konejšily ji a těšily.

„Hde jsú?“ volala stará Kozinová na chlapce. Neplakala, ve tváři však jako by zežloutla. Hoch ukázal k Hamrům. Rozběhla se tam. Na pokraji lesa se však rázem zastavila. Od Hamrů bral se k ní do lesa houf mužů. V jejich čele kráčel Matěj Příbek, vedle Brychta postřekovský a Příbkovi vpravo mladý Šerlovský z Pocínovic, nesa bílý chodský prapor, bouřlivě se nad hlavami jim třepetající. Ostatní mužští byli v Hamrech; pobíhali kolem nich sem tam nebo pohlíželi ve skupinách k Oujezdu, odkud bylo slyšeti troubení a bubnování. V tom z houfu Příbkova Jiskra Řehůrek vyběhl a několika skoky byl u staré selky.

„Zle je, vojska tulik, ha náši chtějí prosit vo milost.“

Stařena vykřikla úžasem.

„Ha což Příbek?“

Dudák pověděl, že se svými věrnými ustupuje a že chce do Po-
cínovic.

„Ha je Jan ha ti ostatní zavříni?“

Dudák pokynul hlavou.

„Ha vy baby budete ešče prosit?“ vykřikla stará Kozinová, a za-
tátou pěstí pohrozila k Hamrům, kde již vypravovali prosebnou
deputaci ke krajskému hejtmanu, jemuž přišla právě posila, tři kusy,
granátníci a značné oddělení pěchoty a jízdy, vedené hrabětem
Stampachem a panem Steinbachem z Königsfeldu.

Zatím Příbkův houf už do lesa dorazil k samému prantu. Hrozný
zmatek tam povstal, když uslyšeli, co se děje. Strach před vojskem
všecko plašil. Ženy plačky prosily muže, ty, aby je neopouštěli, aby
nechodili, ty zas, aby je tu nenechávali. Hančí všeho toho nedbala.
Sedíc pod stromy u svého ohniště, tulila k sobě děti. Té noviny!
Zavřen ve vězení! Proč chodil! Ona dobře tušila – Ó, on se nevrátí,
dobře to ví. Děti, ubohé děti!

XXIII

Dalo se do deště, hřímalo a vlhkým potemnělým vzduchem míhalo se pronikavé, oslňující světlo blesků. Ze Šumavských hvozduů vystupovaly páry a sloupy bílého dýmu jakoby z nesčíslných požárů.

Za té nepohody ustupoval Příbkův sbor lesy a rozmoklými cestami polními do Pocínovic. Houf ten nejbojovnějších, nejodhodlanějších Chodů, více než o sto mužích, byl ve dva menší rozdělen. Mezi oběma jelo několik vozů s ženami a s dětmi, jichž nechtěli mužové v lese zanechat. Všichni byli namnoze z Oujezda. Mezi nimi také starý Příbkův otec a Manka. Když se tam na prantu syn Matěj zmínil, že by tu v lese mohl s Mankou počkat, poněvadž půjde v Pocínovicích jistě do tuha, nechtěl o tom ani slyšet a rovněž odhodlaně jeho vnučka odmítla.

„Habych na stará kolena přece prosil!“ pravil stařec, a vylezl na vůz. Vítr mu cuchal dlouhé, sněhobílé vlasy a hnal déšť do vráskovité tváře; stařec však jako by necítil. Nehýbal sebou a zasmušilý zrak před sebe upíral; myšlení jeho bylo v jiných končinách. Poněvadž mladý Šerlovský řídil vůz, na němž Manka s dědem seděla, kdežto čeledín u dobytka v lese zůstal, vzal Matěj Příbek zase chodský prapor. Nesl jej přes rameno, zmoklý a schlíplý. Všiml si toho prve a pomyslel; jak ráno ještě vesele vlál. A ráno ještě měli všichni dost odvahy, až pak schlípli babsky, když ten Syka je pokropil svými novinami. Teď už asi za to mají –

Setmělo se, když se Chodové s vozy k Pocínovicům blížili. Déšť sice ustal, nebe se však nevyjasnilo; hustá mračna dosud visela na vrších, pnoucích se na jihozápad u samých Pocínovic jako jejich hradba. Temena Havronice, Plápolce, Hudice a Holého vrchu nebylo vidět v šeru mračen, v něž úplně se zahalila „Panino prsa“⁶⁶ a ostatní velikáni šumavští, tvořící mohutné pozadí.

66 Jezerní hora.

Po několikadenním napětí, po namáhavém pochodu za té sloty, byly suché, teplé a zvláště pohostinné jizby pocínovské mužům i všem uprchlíkům zvláště vítány. Většina jich, sotvaže něco pojedli, klesli zemdleni a rázem usnuli. Na rychtě však, u starého Šerlovského, kdež se shromáždili domácí i přespolní nejváženější, dlouho svítili.

Také několik Lhotských, kteří se před Pocínovicemi do nedaleké své vesnice odebrali, tu meškalo a teprve pozdě na noc se domů vraceli, nesouce to pevné všech rozhodnutí, že se ani Lammingerovi a ani vojsku, jím, jak myslili, poslanému, nepoddají.

Půlnoc minula. Teprve v tuto chvíli šel si Matěj Příbek lehnout, když byl s mladým Šerlovským obešel všecku ves a strážě, z domácích všude rozestavené. Ještě nesvívalo, a již byl zase obrovský Chod na nohou, burcuje mužstvo, aby vstali, zaroubit a zatarasit všechny příchody do vsi: cestu, uličky ven mezi stodolami do polí vedoucí a všechny průhony. Ještě se ani všecka ves nevzbudila, ještě všecky přípravy nebyly ukončeny, když znenadání hosté a pomocníci přibyli. Bylo to několik sedláků z Chodova a Postřekova, promoklých a ublácených. Divné s sebou přinášeli noviny.

Včera také byli s těmi, kteří uznávali, že všecken odpor je marný a že nic nezbyvá, nežli aby se vzdali. Ted' vypravovali Chodům, kteří se kolem nich shlukli, jak krajský hejtman za to všechno se všemi pěkně zatočil. Když přišli k němu prosit, tak uprchlíci vypravovali, a slíbili, že se pokojně rozejdou, aby jen vojsko odtáhlo a jim neublížovalo, zakřikl je a všechny dal hned zatknout a vojáky odvést. Ale nejen ty, nýbrž ze všech vesnic vždycky několik dal spoutat a odvést.

„Kam?“ volali Chodové napjatě naslouchající.

„Do Plzni, Stříbra, Týna –“

„Ha nač do tolika míst? Což není dost harestů v Plzni?“ tázal se Šerlovský.

„Přes sedumdesát jich vodvedli!“ odvětil jeden z uprchlíků.

„Hdyž sme tuto vidíli, vzeli sme nohy na ramena. To radši se dám zabjít, nežli sedít v harestě, haby nás hudlovali ha pak voběsili,“ dodal druhý. „Te čistá milost! To za tuto, že se jim hned, beze všeho poddali!“

„Níčko by tu hasi buli rádi!“ zvolal jeden z Chodů.

„Jau, ha bulo by nás štyry sta,“ dodal Přibek. „Ha hde je níčko vojsko?“

„V každý vsi něco, hale na Houvězdě jich kerak much. Ha jistě všudy zůstanú, haby bul pokoj.“

„Ha náši v lese?“

„Nu, ženské bědovaly ha bědují. Kerak ne. Muže jim vodvedli, ve stavení vojsko. Mnoho sedláků je teky v lesích. Hutíkají, snad do Babor.“

„Ha pak jsme míli vostát ha se podát?“ zvolal Přibek.

To ještě byli všichni v jizbě rychtářově. Když Přibek vstal, maje se k odchodu, a všichni za ním, vběhl do světnice Pocínovský jeden, oznamuje, že jak stráží chodil v tu stranu k Loučínu, že zahlédl na cestě vojsko. Všichni je očekávali, všichni byli jisti, že je vojsko nepomine, a přece mnohé teď novina ta zarazila, a všechny rozechvěla.

„Ve jménu Páně!“ vzkřikl starý Šerlovský.

„Pote, přátelé, chutě pote!“ Přibek vyzýval a vyšel ven. Všichni se hrnuli za ním.

V tu časnou chvíli byla již všecka ves vzhůru. Novina o vojsku rozlétla se do všech koutů. Zevšad lidé vybíhali, mužové, ženy, staří, mladí, náves se jimi jen hemžila. Pak ještě mužové z rychty přibyli, ozbrojeni puškami a čakanami. V čele jich Přibek, nesa chodský prapor. Vlál zase vesele v ranním větru, neboť se bylo přes noc vyjasnilo a nastával krásný den.

„Vojsko huž de!“ vzkřikl Přibek. „Huž dú, mužský chytat ha ženské hudlovat. Chcete-li se jim dát – Já, ha co jsme z Houvězda ha zez Draženova, my se nedáme!“

„My teky! My teky!“ vzkřikli všichni, a v hlaholu tom zaznělo také mnoho hlasů ženských.

„Ha tak s pomocí boží, každý na svý místo!“ poručil Přibek.

„Ženské ha děti pryč, do stavení!“ volal Šerlovský. „Huchystejte se, hdyby nechčestí trhlo, habyste míli všecko na cestu, zadním průhonem do lesa, hin bude volno!“

Vtom všechen hlas na návsi utichl a všichni tu zůstali jako zkamenělí. Rachot bubnů k nim zalehl a polnice zaječela. První se Přibek vzpamatoval. Zvolav, aby tu počkali, že se podívá, chvátal k východu již zatarasenému. Oba Šerlovští a mnoho Pocínovských za ním. Viděli mezi staveními a skrze stromy blýskající se zbraň a hemžící se vojsko. Prvním pohledem poznali, že ho je mnoho. Zatahovalo ves se strany východní a obsadilo cestu. Jezdci jezdili sem tam, povely volané mocnými hlasy letěly od čety k četě a zvučely až do vsi.

Řetěz vojska rostl a počal ves na dole v rovině ležící víc a více zatahovat.

Přibek sebou trhl. Několik jezdců se hnalo k nim; před zataraseným vchodem na cestě se zastavili, a jeden z nich počal mluvit. Co pověděl, všechno Šerlovský s Přibkem na návsi oznámili, toliko jedině zamlčevše: že se Lhotští již také vzdali na milost a nemilost.

Ale to oznámili, že se má všecka ves ihned podrobit a všecko zatarasení odklidit. Mužové aby zbraň odvedli, aby vydáni byli, kteří jsou tu cizí, jmenovitě z Ujezda Matěj Přibek, a pro jistotu a zaručení aby rychtář s dvaceti sedláky ihned do tábora přišel a prosil o milost.

„Haby nás vzeli do harestu!“ vzkřikl jeden ze sedláků.

„Ha jako rebely voběsili,“ volal jiný.

„Já nepudu!“ oznamoval rychtář Šerlovský velikým hlasem.

„Ha já teky ne!“ volali jeden po druhém, a do toho hluku přimísily se pronikavé hlasy ženských, vyzývajících své muže, aby nechodili, aby se nedali.

„Huž sme kerak v pasti, vojska všudy kolem dokola!“

„Protlučeme se!“

„Chutě za mnú!“ volal Přibek.

Hrozný hluk a zmatek strhl se na návsi. Mnohé z žen jaly se bědovat, jiné mužům horlivě, vášnivě domlouvaly, aby se nevzdávali. Toho však nebylo třeba. Zpráva o tom, jak naloženo s krajany vzdavšími se pod Oujezdem, krutá žádost a hrozba vojenského velitele a hrozící násilí jeho rozjitřily Chody v Pocínovicích a naplnily je zoufalou odhodlaností. Raději zemřít, nežli se tak poddat v nová a veliká trápení!

Příbek, přehlédnuv prve vojsko, poznal, že není možná ho zahnat nebo aspoň se mu ubránit. Nezbyvalo, než aby se probili. Proto vedl nyní muže chodské v tu stranu vesnice, kdež, jak viděl, bylo k lesům nejbližší a vojska nejméně. Někteří navrhovali, aby se čekalo do tmy. Návrh ten však zavržen, protože velitel dal jen krátkou lhůtu na odpověď a po odmítavé jistě počene útokem. Nebylo tedy prodlení.

„Hdo můžete, sedněte na kuň! Hintury vyrazíme!“ volal Příbek, ukazuje na stodoly vedle sebe stojící. Rozkázal tak proto, poněvadž viděl, že vojsko nejvíce je skupeno proti východům ze vsi mezi staveními a proti průhonům. Výpadu ze stodol se nenadalo, odtud bylo možná je překvapit. Nežli do těchto svých dřevěných, doškových bašt vstoupili, nastalo loučení. Bylo krátké. Matěj Příbek ohlédl se po dceři. Šla mu v patách, bledá, chvějíc se, vedle starého děda svého, jenž se nedal ve stavení udržet.

„Táto, Manka, spánembohem! Snad se ešče huvidíme. Ha hdyby ne, vopatruj dívče dědka dobře. Pánbůh s vámi.“ Byl nějak bledý, když mohutnou svou pravici dceři a starému otci podával.

Stařec vztáhl ruku a požehnal mu křížem. Ještě jednou se Příbek ohlédl, pak zmizel v zástupu. Ale bílý prapor jeho bylo nad hlavami vidět, až jej sklonil, jak do stodoly vstupoval.

Manka se dívala upřeně za ním, oči plné slzí; vtom ženich, jenž si byl pro koně zašel, k ní přistoupil. Plakala, teď se však rozplakala. Objal ji, vtiskl jí políbení na rty, pak chopiv se uzdy svého bělouše, vedl jej do stodoly. Tu již stálo několik koní, za nimi pak pěší v hustém chomáči. Ve druhé stodole, zrovna vedle, bylo rovněž tak.

Všichni jen čekali na znamení, až by se rozlétla vrata, vedoucí ven za humna, proti vojsku.

Slunce vyšlo a jasné jeho světlo, vnikajíc širokými skulinami mezi trámy do stodoly, míhavými, zlatými pruhy prošlehovalo její šero. Kmitlo se koňům po těle, po hladké srsti, po hrubém, selském sedle, tu přelétlo bílé šerky Chodů a zachvělo se tu tam na tváři. Většina jich byla bledá rozechvěním, ta ona strachem, který bezděky napadá před krvavým bojem. Oči všech plály zimničně, srdce bušilo, každý však už odevzdán, svíral pušku nebo kovanou, ostrou čakanu.

Opodál vrat stál Příbek sehnut a skulinami vojsko pozoroval. Když vstal, dal znamení jezdcům, aby vsedli do sedel. Pak podal mladému Šerlovskému ruku, něco k němu tiše promluvil, a jda dozadu houfem, opakoval znovu, co všem činit, kam každý má směřovat. Poté odebral se do sousední stodoly, aby se tam ujal vůdcovství. Z oné stodoly měl mladý Šerlovský houf vyvést. Sedě na koni, tiskl všecek rozechvěn nabitou bambitku a napjatě naslouchal na smluvené znamení, jež vedle dá Mančin otec. Na okamžik zavládlo stodolou hluboké ticho. Jen kůň zafrkal, nebo podkovou o humno udeřil, až zadunělo. Zdaleka se ozvalo troubení a bubnování; vtom někdo ze zástupu před stodolou na té straně do vsi vykřikl, že vojsko už táhne s druhé strany.

Výkřik ten ještě nedozněl a vedle ve stodole ozvalo se pronikavé zapísknutí. Vrata obou stodol se rázem rozlétla jakoby obrovským fouknutím, proud oslňujícího světla vnikl do stodoly; ve světle tom mihlo se několik jezdců, jim v čele mladý Šerlovský, za nimi jako mrak ostatní Chodové. A s bílým mrakem tím mrak druhý, v čele jeho Matěj Příbek, nesa v levé ruce bílý, vlající prapor a v pravé vysoko nad hlavou těžkou dubovou čakanu svého rodu.

Chodské pušky, krátké, dlouhé, zahoukaly, jim pak vojenské odpověděly, a obě strany hned na se vrazily. Strašlivý náraz. Zoufalost sílila silné rámě chodské. Čakanou, obrácenou puškou bili se jako lvi. V čele mladý Šerlovský, jenž do vln zápasu nejprudčeji se pustil, rozdávaje pěchotě rány vpravo vlevo.

U plotů, u zdí a v obou stodolách, nyní dokořán otevřených, stáli vesničané, ženy a starci, a v úzkostech, v hrozném napětí pozorovali boj.

Starý Příbek, opíraje se o svou vnučku, stál na pokraji stodoly a nic nedbal, že ho někteří před střelbou varovali. Manka, bledá, chvějíc se, pozorovala každé hnutí bojujících, jako všichni, v zimničném napětí. Viděla, jak se obě strany srazily, jak Chodové nepřítelů patrně překvapivše je tisknou. V divém tom chumlu, kde prachem a kouřem míhaly se bílé šerky i tmavé kabáty vojenské a blesky šavlí a jiné zbraně, nebylo nic rozeznati. Strašný ryk a hlahol odtud se nesly a v křik hlasů lidských mísilo se houkání střelných ran a troubení.

Manka marně stopovala otce i ženicha.

„Manka, vidíš-li náš prapor?“ tázal se děd.

„Vidím, hin tuto bílý – hale níčko, huž ne – zas! Ha zas je pryč – uj, panenka Marjá – huž nic nevidím. Vidíte-li vy, lidičky?“ tázala se třesoucím se hlasem, úzkostný zrak na susedky upírajíc. Hleděly, hleděly, zrak napínaly, však už nepostřehly bílé zástavy, kterou ještě prve mohly rozeznati.

Vtom zaječela trouba s druhé strany, a odtud, kdež před chvilkou jedno oddělení vojenské, záseky odklidivši, do vsi již vnikalo, přihnala se četa kyrysníků. Palaše nad hlavami se v slunci jim blýskaly, země duněla. Starý Příbek klesl, a sepjav ruce, jal se boha prosit.

Vesničané vykřikli a za starým Příbkem vrhli se všichni na kolena.

Pak už to dlouho netrvalo. Chumel prořídil, rozdělil se a bylo vidět, jak kyrysníci se rozjeli za těmi, kteří se probili, unikli.

„Kteří to jsou a ujdou-li kyrysníkům!“ každý v tu chvíli pomyslel, vzpomínaje na ty, které ze svých tam měl. –

Nežli se slunce rozhořelo, dověděli se to. Byloť v tu dobu po boji. Vojsko vtrhlo do vesnice, kterou obsadilo a drancovalo. Venku na bojišti přecházely ženy a matky, hledající své muže a syny. Šťastná,

kteřá nikoho tu nenašla, neboť mohla být jista, že se dostal do lesů. Než každou chvíli tu tam ozval se bolestný výkřik, kde ženy mezi raněnými nebo mrtvými některého z hledaných poznaly. Bojovníci leželi jednotlivě, volni nebo pod koněm, nebo v celé skupině, jak padli.

Stará Šerlovská také hledala, nenašla však ani syna, ani muže. Div že tomu svému štěstí věřila. Ale tam! Totě nevěsta. Chvátala k ní.

Na zdupaném trávníku, kde leželo mnoho vojáků raněných i mrtvých i několik raněných Chodů, klečela Manka, hořekujíc a rukama lomíc nad mrtvolou svého otce. Matěj Příbek ležel v zakrváceném bílém županu, maje žerd' chodského praporu křečovitě k boku přitisknutou; ztuhlá pravice svírala ještě dubovou, starou čakanu. Bílá plachta praporu roztržena, zdupána, krví zalita. Obrovská postava Chodova ležela rovně natažena; tvář její byla zachmuřena. Tak skončil poslední chodský praporečník. Jak se udatně bil a jak praporu svého hájil, dosvědčovali četní kolem vojáci, ranění i mrtví.

Starý Příbek kleče skláněl k synovi svou bělovlasou hlavu. Slzy řinuly se starcovi z očí. Nebědoval, jenom bolestně sténal a vzdychal. Vojáci, kteří raněné druhy odnášeli, se až zastavovali nad tou skupinou, naslouchajíce nářku statného, zlatovlasého děvčete.

„Hou vej, hou vej, hou vej, můj zlatej, dobrej táta! Panenko Marja, copak si tu níčko bez vás počnem! Ha můj dědečku starostlivej, dyť tu leží váš syn. Hou vej, hou vej, můj zlatej táta!“ –

Ale Matěj Příbek dceřina nářku neslyšel; a bylo mu lépe. Odešel do jiných končin, kde nebylo panského tyranství a kde nemusil se dívat, jak násilí ničí zlatou chodskou svobodu.

XXIV

Nejednou teď na Chodsku na letošní jaro si vzpomněli. Jak se toho času na polích pracovalo, jak volně, bez robot, bez panského strachu! A všude ještě naděje kvetla, že o žních bude teprve jak náleží dobře, že tou dobou bude po soudu, vyhráno a že pak jistě, bez obav užijí žádané svobody. A nežli žně nastaly! Jaká to bouře, jež naději, ba jistotu všech Chodů v lepší, volné časy zdrtila! Již dohlučela; a jak je po ní!

Tam u Pocínovic dosti krve vyteklo, a nadarmo. Ještě dobře těm, kteří tam v poli zůstali, jako Matěj Příbek, i těm všem, kteří na rány tam utržené skonali. Nejednen také z Příbkova odhodlaného houfu se probil a zachránil. Ale ti měli těžké živobytí po lesích nebo v sousední zemi bavorské. Kdož z těch uprchlíků tam dlouho vydrží? Nedonutí-li ho nouze a tesknota, ta zlá „domácí nemoc“, aby se navrátil, aby prosil jako ti tam u Hamrů? Těm to Matěj Příbek dobře prorokoval.

Přijali je na milost, ale jak! Přes sedmdesát jich rozestrkali v poutech po vězeních v Plzni, v Týně a ve Stříbře. Zle tam s nimi nakládali, bili je jako zloděje a tuláky.

Zatím dozrálo obilí v polích a žně nastaly. To však nebyly ty, na něž se na Chodsku tak těšili.

Před samými žněmi voláni sedláci na kancelář do Trhanova: ne však všichni najednou, nýbrž ves po vsi, a tam musili všichni, ať sedláci, ať chalupníci, na svaté evangelium odpřisáhnout, že jsou a zůstávají oni i jejich potomkové poddanými i robotnými lidmi J. M. urozeného pána Maxmiliána Lammingera z Albenreuthu a dědiců jeho, že slibují zachovávat věrně a poslušně poddanství, poslušenství a člověčenství této své nejmilostivější vrchnosti.

Když přísahu doříkali, přečetli jim ještě listinu, ve které bylo napsáno, že Chodové všichni uznávají neplatnost svých bývalých práv

a majestátů a že nebudou nikdy již, jak to také nejvyšší císař. patent přikazuje a poroučí, s vrchností svou procesírovati, nýbrž nařízené jim „perpetuum silentium“ zachovávat.

Tiše, bez hluku chodili Chodové na kancelář a před ním tiše, zamklí a zaražení čekali, až je tam zavolají. Nebylo již žádného Brychty divokého mezi nimi, žádného Šerlovského ani Matěje Příbka. Mnohý byl na mysli zkrušen, a kdo nebyl, ti dobře věděli, že nic naplat.

Temným hlasem odříkali přísahu; nejedni se také při tom zajíkl a zatřásl, jakož se i těžká, upracovaná pravice nejednomu zachvěla, když podpisovala onu listinu, kterou si ústa sami ucpávali, ruce sami vážali, kterou se sami ubíjeli.

Nejedni hluboký, třesoucí se povzdech dral se z prsou mužů chodských, když ven z kanceláře vycházeli. Teď už byli poddaní, s tělem, s duší, s majetkem, nenáviděné vrchnosti.

Pomyšlení to bylo skličující, ale přece ještě to tak necítili, jako pak, když musili vykonávat to, co na kanceláři slíbili. Hned jak žně nastaly, užila vrchnost svého práva a honila Chody na robotu. Již předtím k takovým pracím byli nuceni, oni i otcové jejich. Než jaký rozdíl v práci, v počtu robotných dnů, v jednání všem a s nimi nakládání!

Nejpřednější a nejmávanější sedláci, kteří byli tam v Hamrech, musili do nejtěžší a nejhorské práce. Přivedli je z vesnic i z vězení, ve kterém dosud seděli, a hnali je na robotu v okovech.

To nebylo slýcháno. Syka „prokurátor“, starý Psůtka postřekovský, Pajdar pocínovský a nejedni sousedi, jemuž hlava v poctivosti zešedivěla, pracovali na panském, majíce na nohou řetězy jako lotři a zločincové. Každý, kdo jen poněkud na té bouři podílu měl, kdo se dříve jen ozval, byl nyní pokutován. Na toho domažlického souseda, toho Justa, také nezapomněli a dali jej zavřít, že Chody popichoval a rozněcoval. I samého prokurátora, tak sem až z Prahy doneseno, dali do vězení, a nic mu nepomůže, že byl šlechtického rodu a měl urozené příbuzné, kteří se za něj přimlouvali.

O poslech pak, o starém Hrubém, Kozinovi, Čtverákovi, Němci mrákovském, Pečovi chodovském a jeho dvou družích nic se neproslychalo, nežli že jsou dosud ve vězení.

Nejlepší, nejodhodlanější z Chodů pozavírání nebo v okovech na robotě – jak by po všem chodském kraji nebylo zamlklo a smutno? Žně šly před se, ale tiše, beze zpěvu, smutně minuly a jen trud zůstal. Jeseň žádala novou práci a vrchnost nové roboty. Chodové je konali zasmušile, zamlkle, a nehlesli, když správcové a panská čeled' hruběji je okřikovala a surověji s nimi jednala nežli kdy jindy. Leda stranou zakleli, zuby zaskřípěli, a ti kdož byli srdce mdlejšího, počínali na ty toužiti, kterým dříve nadšeně a horlivě přizvukovali, na Přibka nebožtíka, Syku, Hrubého a Kozinu, že si ty věci začínali, nadarmo a na škodu všech.

Jen starý Přibek, otec nebožtíka Matěje, mlčel.

Od té doby, co u Hamrů a Pocínovic vše tak smutně dopadlo, co jediný syn mu zahynul, všecken se změnil. Těch osmdesát let a více, co přečkal, počalo ho pojednou tížit.

Jako by teď o nic nedbal; nic ho netěšilo. Po celé hodiny sedal doma ve světnici u lipového špalku, nebo na posteli, nebo, když sluníčko hodně hrálo, na sadě, vždycky sám a sám, s hlavou pochýlenou, zamyšlenou, se zrakem do země upřeným. Několikrát již Manka myslila, že si sedřiml, ale jak tiše k němu přistoupila, zaslechla, že dědeček polonahlas sám s sebou rozmlouvá a že má na mysli jejího nebožtíka otce. A jednou, zrovna když za ním stála, pozvedl očí svých, a jako by před se na někoho hleděl, promluvil: „Tuta chometa – jak jsem prál!“ A zakroutiv hlavou, náhle ji sklonil a tišeji dodal: „Té spravedlnost?! Ha je-li spravedlnost?“

Vnučka porozuměla, nač myslí. Z hlavy mu to nejde, o nic jiného nedbá. Kolikrát se ho již ptala v lecčem o radu, on však sotva odpovéděl, jako by neslyšel nebo nerozuměl. On, takový někdy hospodář! Teď ta mladá dívčí všecko musila obstarat a ještě o něj, jako o dítěte pečovat. A pečovala. Dobře jí utkvělo, co jí táta řekl, když jí

před tou bitvou spánembohem dával. Dobře plnila jeho slova, takže líp o děda se starati nemohla. Jak otce pochovali, hned děda domů zavedla. Byl to tenkrát návrat, a jak všechno na statku shledala! Byloť u nich, jako všude v Oujezdě, vydrancováno.

Ale byla Matěje Přibka dcera. Jiná by sobě rady nevěděla. Man-ka však lopotila od úsvitu do šírání, kdežto čeládka většinou na panském robotila. Než což o tu těžkou práci, což o namáhání! Ale na tátu nemohla zapomenout a pak té starosti! Starý Šerlovský se probil i se synem, ale pak se na podzim přece domů vrátil a chodil také v řetězích na panské. Syn však zůstal v Bavořích, poněvadž mu vzkázali, že vrchnost se po něm zvláště shání a jistě těžký trest mu chystá. Jak bude dále? Kdy se navrátí a bude-li možná, aby přišel?

To Přibkovu dívčí soužilo nejvíce.

Dudy Řehůřka Jiskry i housle slepého jeho otce visely na kolíku nehnutě a nikdy ted' nezazvučely. Ani učedníci již nepřicházeli. Kdo-pak ten čas na hudbu vzpomněl! Dudáček ted' dělal šafáře u Kozinů. Tam ho také bylo potřeba, a štěstí, že Jiskra na přítelovu a kmotřičkovu rodinu tak pamatoval. Stará Kozinová sic i Hančí pracovaly dost a dost, ale přece tu a tam síla jejich nestačila. Od té chvíle, jak jim Jiskra při útěku pomohl, už jich neopustil. Z lesa Zelenova uvedl je zpět na statek a pak většinu dne u nich prodlel. Jen několikrát byl vyrušen, a to zvláště, když musil na zámek, kdež ho mušketýr zase lískovkou silně vyplatil, a pak, když musil také na robotu.

Kdykoliv přišel do statku, mladé hospodyně se uvolnilo. Mělat' Jiskru dudáka ráda, že byl mužův nejlepší kamarád, že si s ním mohla o Janovi ze srdce pohovořit a sobě postesknout. S Janovou matkou mnoho neměla. Výměnice se jí skoro vyhýbala, dobře cítíc, že ji nevěsta v duchu obviňuje, že ona je všeho příčinou. Kdyby ona Jana nebyla popouzela, kdyby oněch nešťastných listin nebyla zachránila, Jan by se jistě nespustil do sporu s pány, aspoň tak ne.

Jiskrovi se někdy podařilo zkormoucenou Hančí potěšit, zasmušilé její líce vyjasnit; zanedlouho však upadala zase v těžkou svou

zamyšlenost. Pracovala, starala se, všude byla nejpřednější, ale někdy se pojednou i z nejtěžší práce ztratila a za dlouhou chvíli se neukázala. Čeládka pak už ji nesháněla; dobře věděla, že hospodyně nemohla se již přemoci a že si odběhla na komoru nebo na srub se vyplakat.

* * *

Již u soudu apelačního žádali na chodské deputaci, aby vyznala neplatnost starých svobod a slíbila panu Lammingerovi poddanost a člověčenství. Tenkrátě všichni do jednoho odepřeli, mužně a svorně, a též i pak odpírali, když je odvedli do vězení v Novoměstské radnici. Tu však je dlouho pospolu nenechali. Starého Hrubého a Kozinu od nich odloučili, jelikož hlavy jejich a přední podnikovatelé k odporu, jak se u soudu domnívali, a každého z nich zvláště uvěznil.

Pak se krajané ještě jednou uviděli, a to zase před soudem, kdež jim rozsudek prohlásili. Starý Hrubý a Kozina uznáni nejvíce vinnými a odsouzeni na rok do vězení. Ostatním oznámeno, že budou beze všeho na svobodu propuštěni, ač podepíší-li revers, že uznávají svou poddanost. A tu jeden z pánů radů zároveň jim připomenul nešťastný konec toho povstání tam v domově, jakož i to, že všechny vesnice se již poddaly a člověčenství své že všichni podpisem stvrdili.

To rozhodlo u kolísajících Chodů, jež vězení tížilo a touha po domovu a rodinách soužila. Nač již další odpor?

Němec mrákovský první podepsal, za ním Peč, pak jeden po druhém, až Ecl, Čtverák, jenž o voračkách měl tak pěknou řeč o mrtvém panském karabáči, poslední své jméno k ostatním připsal – a bylo po všem! Byli puštěni, byli jako pták volní, a přece nikdo z nich se nezaradoval. Volným krokem, jako od hrobu odstoupili od listiny na stole ležící.

Jeden z pánů apelačních radů pak Hrubého i Kozinu ještě jednou vyzval, aby také podepsali. Bělovlasý však rychtář draženovský zakroutil hlavou a synovec jeho vážně, pánům v líce hledě, odvětil:

„Lomikar nás může donutit, habysme robotovali; hale kerak mám řect, že naše práva neplatí? Proč sme tuto všecko huďáli, proč sme se súdili, do Vídně, haž ke dvoru chodili, proč tu v harestě sedíli, proč teky krev huž tekla? Ha níčko bych míl řect: Tuto všecko pro nic ha za nic, tuto bulo všecko bláznový? Šak jsem si všecko dobře rozmyslil ha huvážil, nežli jsem začel. Naše právo platí. Dáme to huž na boha –“

Krajané, všichni podepsavší, zrak za té řeči klopili, a když ven za úředním sluhou, kolem Hrubého a Koziny šli, sotva pozvedli svých zraků. Odešli – draženovský pak rychtář a jeho synovec odvedeni zase do vězení, aby je pak opustili leda na tu dobu, když by je vedli v železech na káznickou práci.

Svět se za Kozinou zavřel. Byl opět sám se svou zmařenou nadějí, se svou starostí a bázní o milou rodinu. Také těžce nesl, že jej od starého strýce odloučili. Všichni byli tak slábi, jen on, ten vetvý, chorý kmet vydržel! Kdyby aspoň mohl býti u něho, aby ho opatroval! Prosil za to, nadarmo však.

Tak míjel den za dnem, jeden delší druhého a každý trudný a smutný. Když krajané na svobodu puštění odcházeli, hnulo se cosi v prsou mladého sedláka. I ted' častěji na ně vzpomněl, že jsou u svých, u ženy, u dětí! U těch v duchu nejvíce prodléval. Vzpomínal na ženu a viděl ji, jak se souží a trápí, viděl i starou matku, jak ji znal, zasmušilou, nehořekující, ale se zármutkem dvojím. Hančí pro něj naříká, ale stará matka rmoutí se také pro ten nešťastný zápas, že naděje jejich jsou zmařeny. Ach, již se nedočká té zlaté svobody, pro kterou staré majestáty jako poklad ukrývala a pro kterou i dopustila, aby její syn byl trápen a trpěl. A Pavlík a Hanálka! Srdce se mu chvělo, i když pomyslil, jak jsou opuštěny a ubohé, i když si mámil ducha obrazy minulých časů, když se rozpomínal na veselí

děti svých, na jejich smích, přítulnost, když v duchu zase zaslechl jejich hlasy, jejich drobné krůčky, jak mu naproti běhávaly.

Vzpomínal na Hančí, jak teď asi do Klence letěla, když uslyšela, že se Čtverák navrátil, jak se po něm, muži svém, vyptávala, jak se asi smutná domů vracela, když zaslechla, že tak hned ještě nepřijde! Co si doma bez něho počnou, jaké bude mít Hančí starosti a klopoty! A on! Neuvidí nikoho, jako za živa pochovaný. Kdyby aspoň zprávy se mu dostalo, jak doma, jak je na Chodsku.

Jak tam je! Kozina vraštil čelo a bezděky pěsti zatínal, když všechno to bezpráví na Chodech i na něm páchané si připomenul.

Do nebe volalo, ale nikde zastání, nikde spravedlnosti. A jak bude, až on se domů navrátil, až půjde na robotu a bude muset mlčet při panském tupení a výsměchu! Ó, kdyby nebožtík táta a ti staří vstali, což by tu teprve bědovali!

V duchu se nadál, že někdo za ním sem do Prahy přijde, a nejspíše Hančí očekával. Den za dnem však míjel, týdny již uplynuly, zima byla přede dveřmi, a nikdo. Kozina byl zklamán a kormoutilo jej to. Či by snad nikoho k němu nepustili? Nemýlil se. Kdyby aspoň věděl, že tu Hančí, nemohouc pro práce a starosti sama přijít, poslala sem věrného kamaráda, Jiskru Řehůřka, dudáka, a jak se ten vynasnažil, aby směl krajana navštívit, jak běhal od Pontia k Pilátu, jak prosil, žadonil, jak kolik dnů kolem vězení se potloukal a znovu a znovu prosil, až jej konečně odehnali mocí! Ale ani toho se Kozina nedověděl.

Plouživá zima nastala.

Mladý vězeň neustal se ptáti po starém strýcovi a prosit, aby k němu byl puštěn, že starý rychtář stůně, že mu je spíše hůř nežli lépe, to Kozinovi řekli; jinak jeho žádost odmítli. Mladý sedlák dobře pozoroval, že s ním nakládají jako s nějakým zločincem zle a přísne, že jiní, skuteční zlosynové, hůře se nemají. Roztrpčená mysl jeho hledala toho příčinu v původu všeho jeho a všech Chodů neštěstí – v Lammingerovi. I hořkla mu mysl tím více, a když

pomyslel, že kdyby tak Trhanovský pán znenadání sem k němu vstoupil a svobodu mu nabídl, kdyby odvolal a uznal, že bloudil, že stará jejich práva již neplatí, tu cítil, jak by se Lammingerovi do očí podíval a rozhodně „ne“ tomu katanu do tváře řekl a vydržel i jeho bodavý, hrozebný pohled jako tenkrát, když si přišel na Houvězdo pro staré majestáty.

XXV

Za jasného, teplého odpoledne března měsíce vyvedl strážník Kryštofa Hrubého ze šatlavy ven do vězeňského nádvoří. Starý Kozinův strýc byl velmi sláb a nedal se ani do procházky jemu povolené, nýbrž ihned usedl na hrubou lavičku, stojící na výsluní. Draženovský rychtář se valně přepadl. Od té doby, jak počal za výslechu při soudu apelačním postonávat, nic se mu neulevilo. Vězení mu neposloužilo, a ty noviny z Chodska došlé a pak starost, co se děje v domově, o němž od té doby nic se nedověděl, mu dodaly. Ted' nohy vytáhl hodně na slunce, na kolena ruce položil a hleděl k jasným, ozářeným nebesům, na něž patřiti nebylo mu tak dlouho přáno. Za chvilku však sklopil unavený, zesláblý zrak a také bělovlasá hlava se sklonila. Seděl nehnutě, v zamyšlení a chvilkou se jen pohnul, když kašel ho vyrušil. Pak pozvedl ustaranou hlavu. Spatřilť před sebou na zemi stín, jenž se u něho zastavil.

„Nu, jak je, starý?“ otázal se Hrubého vážný pán, v hřebíčkovém tmavém kabátě, v černých nohavicích a v černých punčochách, drže v pravici rovnou hůl se stříbrným kováním.

„Zrovna dost zle, jemnostpane,“ odpověděl starý Chod, obraceje hlavu k doktorovi nad ním stojícímu. „Sotva nohama pletu. Mám síly kerak vody. Prvá jsem haspoň míl spaní, hale níčko – Ha tuto trolení v húdech; vod toho teky chůdnu.“

„Mlč, starý, dám ti prášek.“

„Uj, jemnostpane, pro mne huž hapatyka není. Tuto jaro mne sdrhne, ha lepší bude –“

„Nu, starý, že se ti toho mření tak chce. Svět neomrzí.“

„To je rozum, jemnostpane, hdyž je čouku dobře, hale našinci!“

„Neboj se, vždyť to přestojíš.“

„Nemyslím, ha hdyby, jemnostpane. Hať by to huž bulo se mnú, kerak by chtíli, jen haby nám naše práva dali. Ha to nedají, ha *tuto*

je, jemnostpane –“ Stařec mávl mdle rukou. Vtom se počal kašlem dusiti. Doktor hleděl na něj ne bez útrpnosti. Když pak Hrubý přestal kašlat, upřel na doktora zrak a pravil:

„Ha, jemnostpane, hdyž ráčíte být tý lásky, kerak prosím tuten náš chlapec, jako ten Kozina?“

„Ten? Stojí na svém. Je vidět, že máte příbuznou krev. Bláhoví, co myslíte? Proč se nepoddáte?“

Hrubý zakroutil bělovlasou hlavou.

„Ne, ne, pane dochtor, škoda mluvit. Ha je-li mu dobře, není-li chorlavý?“

„Kozina? Není,“ odvětil lékař ostřeji, popuzen pevností Chodovou, a měl se k odchodu.

„Ešče něco prosím, jemnostpane!“ zadržel jej Hrubý. „Kerú stranu je naše město, Domažlice?“

Doktor udiveně pohlédl na starce.

„Nač to chceš?“

„Nu tak, habych vidíl nebe, co je v naši stranu, nad naším krajem.“

Doktor se rozhlédl po slunci, mávl pak rukou a řekl:

„Tady v tu stranu jsou Domažlice a ten váš nešťastný kraj, hlaváci.“

Hlas jeho však nezněl už tak drsně, a odcházeje ohlédl se ještě jednou po starém Chodovi. Ten upřel oči v tu stranu nebes, pod nimiž vypínaly se Šumavské hory, pod nimiž rozkládal se jeho nešťastný domov, pro nějž trpěl a jež měl neustále na mysli.

Doktor, sotvaže vyšel pod Novoměstskou radnici, potkal apelačního radu Paroubka a ten jej zastavil, tázaje se, kde chodil.

Doktor pověděl, i také to, že se zastavil u toho starého Choda.

Rada Paroubek zamžoural svým něco šilhavým okem a pravil: „Víte-li, co o něm a jeho synovci řekl náš rada Knecht? ‚Echter böhmischer Dickschädel‘, ale díval se na mne,“ a Paroubek se ušklíbl, až se mu u levého šilhavého oka všechny vrásky shrnuly. „Ale také jsou,“ pokračoval, „aby odvolali to, co o svých právech tvrdí, to by

se snad koňmi dali roztrhat. Ten Kozina posledně řekl, že nač ho nutíme, když práva jejich neplatí, že mluví podle svědomí a jinak že nemůže.“

„A ještě dost mírně jste s nimi naložili,“ mínil doktor.

„Haha, vy jste čekal šibenici a kolo! Ale nezapomínejte, že ti ubožáci byli svedeni. Ten urozený advokát jejich, to je urozený šarlatán, šibal. Co peněz na nich vymámil, na koně a kočár a jinak! A že nemohou zapomenout, co někdy bylo, jaká mívali privilegia, divme se. Ostatně dají teď pokoj. Člověčenství slíbili – až na ty dva.“

„Nu a do roka Kozina také změkne. Ten starý sotva vydrží.“

„Hm, nevím, a kdyby!“

„Jak to?“

„Proto. Lammingera jsme svým rozsudkem tuze nepotěšili. Jak slyším, podá odvolání. Chce celou věc dostat od apelací k soudu hrdelnímu.“

„A pořídí to?“

„Hm, je to Lamminger. Těm Chodům to ve Vídni šlo z počátku dost pěkně, a ten prokurátor Štraus zavedl jim proces na dobrou cestu. A Lamminger přece všecko zvrátil. Má mnoho přátel a pak ví, že selské soudy a vzpoury nejsou nahoře oblíbeny.“

„A přijde-li to k hrdelnímu soudu?“ vpadl mu doktor do řeči.

„Pak to vezmou za rebellio a –“

„Pak se najde paragraf za paragrafem, až z toho bude šibenice,“ doplnil doktor.

„Ano, ano, zrovna jako když hledáte vodičku za vodičkou, až nemocného spravíte na věčnost. Je to učenost, co, ta doktorská?“

* * *

Manka Příbkova pořád ještě sama hospodařila. Pro jméno tu byl ovšem starý Příbek, její děd, ale ten se po hospodářství sotva poohlédł. Na ženskou, a na takovou mladou, bylo těch starostí dost

a dost. A jinak se statné dívčí ani neuvolnilo. Ženich pořád ještě ve vyhnanství, v Bavořích.

Po domově již toužil a přes čas k rodičům posla poslal, může-li se navrátit. Ale starý otec jeho po každé mu vzkázal, aby jenom ještě zůstal, že není jisto a po něm že se páni dosud shánějí. Tak trávil mladý Chod nevolné, trudné dny ve službě na osamělém německém dvorci v lesích nedaleko hranic.

Za ten čas, už pomalu rok docházel, dvakrát potěšil sebe a svou nevěstu. Tajně, přes lesy do Čech přišel a za noci až na Oujezd se odvážil a za noci zas tajně odtud zmizel. Posledně, bylo před červenými vejci,⁶⁷ se již zaklínal, že tam v Bavořích nevydrží a že si raději rok v arestě odsedí a bude třeba v řetězích na robotu chodit, nežli by déle zůstal tam v cizině mezi cizími lidmi.

Manka ho těšila, chlácholila a prosila, aby se pamatoval, až jí konečně slíbil, že nějaký čas ještě počká. Nicméně nebyla upokojena, obávajíc se, že milý její chlapec touze své po domově přece neodolá. Jak ráda by ho doma, jak ráda by ho již svým mužem měla, tak přece zamítla radu staré sousedky, mínící, aby Manka, až vrchnost přijede do Trhanova, tam šla za ženicha prosit.

„Táta by na mne přišli, ne, tuto nihdaž nehudělám.“

Zato Hančí den co den přezvídala, přijela-li již vrchnost. Mladá selka, hned jak se jaro otevřelo, vydala se na cestu do Prahy, aby navštívila svého Jana a starého strýce ve vězení. Pospíchala tam a chvátala, těšila se i zase lekala toho okamžiku, až muže svého uvidí. Napadlo jí ovšem, že na podzim Jiskru k Janovi nepustili.

Ale dudáček je cizí, ona pak ženou a matkou vězňových dětí, a nikdo snad nebude tak urputný a bez citu, aby ji ode dveří odehnal! A přece se tak stalo. Pořádila zrovna tolik jako Řehůřek Jiskra. Nadarmo prosila, nadarmo plakala a všechno, co u sebe měla na penězích, strážcům nabízela. Nepustili ji a jenom tolik vymohla, že aspoň Janovi řekli, že tu byla.

67 Velikonoce.

Kozina, dost už navyklý na přísné s ním nakládání, nechtěl nic méně ani věřit, že by mu ani té chvíle rozhovoru se ženou nedopřáli. Tak blízko mu byla! Nitro jeho sevřelo se, ale hned hněvem vzkypělo; v myšlenkách sledoval ubohou Hančí, jak od vězení odcházela, s jakou se domů vrací. Neviděl, jak byla sklíčena, jak celou skoro cestu plakala a znova v pláč vypukla, když jí přišly děti s bábou naproti, aby uvítaly matku, aby uslyšely, co jim táta vzkazuje.

Proto teď, když máj už přišel, když všechno na dole i na stráních se jen zelenalo a krásně kvetlo, vyzvíдалa, přijela-li vrchnost. Jiná léta tou dobou páni již meškali na Trhanovském zámku, letos však se nějak omeškali. Snad Lomikar ještě pokořenému lidu nevěří, snad se bojí nové bouřky, až by přišel, tak tu tam mužští uvažovali. Nikdo však nelitoval, že nejede. Jen Hančí byla by ráda uslyšela, že vrchnost přijela. Ujednat' si v duchu a nikomu se s tím ani nesvěřila, že si dojde na zámek k urozené paní, aby se za Jana přimluvila, aby ho již propustili. Mělat' k ní důvěru, neboť slyšala, že není tak tvrdého srdce jako pán; a pak doufala, věřila v její cit. Bylat' urozená paní také ženou a matkou. A kdyby nevymohla, aby Jan byl dříve z vězení propuštěn, nežli jak mu bylo souzeno, to najisto doufala, že by jí vymohla aspoň k němu přístup do vězení. Bylat' odhodlána, že by se ihned zase na cestu do Prahy vydala a že by, muži pro radost, vzala Pavlíka s sebou.

Než jaro minulo, i čas žatvy přešel, a vrchnost na zámek Trhanovský nepřijela. Hančí již na ni nemyslila, protože nyní počítala, že brzo bude tomu rok, kde byl Jan odsouzen, a že se už brzo vrátí. Sklíčenost povolovala, líce mladé hospodyně se jasnilo a s Jiskrou a Dorlou o jiném teď nemluvila než o příchodu Janově. A když odešli, vypravovala zase Pavlíkovi a Hanálce o tátovi, že už brzo přijde z Prahy, vypravovala jim o něm, když byla v neděli s nimi sama a každé volné chvíle, zvláště když je ukládala a vybízela, aby se za něj modlili.

Pak už žádaná doba přišla. Denně, každou hodinu ho čekala, najisto, nedočkavě, rozechvěná, a často mu naproti chodila, sama

i s dětmi. Zatím už zase podzim nastal a bylo již přes rok, co Jan z domova odešel, i přes rok už, co byl odsouzen. Tu pevná, blahá naděje její počala se viklati a bývalý strach a dřívější úzkost vracely se jí do srdce, jež nadějí sotva pookřálo. –

Bylo navečer nevlídného dne podzimního, když se do rodné vsi vracela z města, kamž byla odešla za hospodářskou záležitostí i s tajnou nadějí, že by se snad s Janem potkala.

Nyní, kdy sama přicházela, kdy smutek jí na duši ulehl jako trudný soumrak toho podzimního podvečera na všecku kolem krajinu, zahlédla hned na kraji vesnice sběh lidí, kteří poslouchali nějakou novinu.

„Lomikarovi není tutoho dost, harest je mu málo!“ ozýval se hlas ze zástupu. „Ešče jednu bude súd! Slyšili ste? V Klenci buli ze zámku ha huž Čtveráka s sebú vzeli jako Syku. Povedú je do Plzni.“

Hančí zbledla a v ten okamžik se jí srdce ztišilo. O muži jejím nemluvili, a přece ji ta novina tak polekala, poděsila!

Druhého dne, když už došly zevrubnější zprávy, jak přišli na jednu znenadání nejen pro Syku a Čtveráka, ale také pro Pajdara pocínovského, starého Šerlovského, pro Peče chodovského a Němce mrákovského a pro všechny, kteří byli ve vídeňských poselstvích a v Praze, a jak je spoutané do Plzně zavezli, Hančí rukama lomíc už věděla, proč jí muž nepřišel, ač rok ve vězení, jak mu přisouzen, byl uplynul, a všecka od sebe vykřikla, když Jiskra Řehůrek všechen zaražen s bázni do světnice vstupoval:

„Jiskro, von se huž nevrátí!“ –

XXVI

V polovici února roku 1695 jednou odpoledne vyváděli žalářík a voják Jana Kozinu z jeho vězení do jiného. Venku hučel víchr a sténání jeho zaléhalo až sem do pusté vězeňské chodby. Kozina, vešed do nové cely, zastavil se na okamžik u dveří, rozhlédl se, pak prudce vykročil, až mu řetěz na nohou zařinčel. Stanul u tvrdého lože, jen slámou vystlaného, na němž odpočíval draženovský Kryštof Hrubý. Stařec, když loňského jara s doktorem na nádvoří mluvil, tušil sobě najisto blízkou smrt. Nepřišla však a druhou již zimu trávil ve vězení. Na žlutavé, přepadlé tváři a na mdlém oku bylo znáti, že sil mu za tu dobu nepřibylo. Sešel tak, že synovec jeho jej na první pohled sotva poznal.

Kde byl ten draženovský rychtář, starý sice, ale svěží tváře, očí jasných a jiskrných, statný ten stařec rázu zemanského? Tu ležel mdlý a zesláblý. Dlouhé vlasy, jindy silně prokvetlé, zbělaly mu za vazby jako snůh.

Jakmile Kozina k němu přistoupil, stařec si ho na okamžik prohlížel. Pak svitlo ve vyhublé jeho tváři a mdlý úsměv kmitl se na jeho rtech. Neviděl Hrubý synovce svého od té doby, co jim u soudu apelačního rozsudek ohlásili, jak tenkrát krajané jejich ten revers nešťastný podepsali a pak domů, do pokořeného Chodska odešli.

„Teky jsi huž jinčí, hale ne tulik, kerak já,“ oslovil synovce, zraku svého neodvraceje od jeho pohublé, bledé tváře. Byl potěšen jeho návštěvou, o níž byl po čas vazby několikráte, a také nadarmo, žádal. Ještě více se pak potěšil, když žalářík oznámil, že mladý vězeň zůstane tu s ním. Strážcové odešli, dveře zapadly, klíč zarachotil a Chodové byli sami. Kozina usedl ke strýci na lože. Mdlé zimní světlo padalo na vězňův chodský bílý župan, teď už chatrný a vetčný. Bez ozdoby však nebyl. Na prsa mladého Choda dosud splývaly s dírky rudé fábory, dar někdy Hančín, památka šťastné, veselé svatby.

Synovec ptal se strýce po zdraví, a ten když sobě postěžoval, otázal se Kozina, hledě bádavě, soucitně na nemocného:

„Rok huž pryč, ha my tu ešče. Víte-li, strejčku, proč?“

Stařec, jenž zatím, pozvednuv se poněkud na loži, usedl, přisvědčil. Věděltě, že Lamminger podal odvolání z rozsudku soudu apelačního a žaloval k hrdelnímu.

„Huž to teky pořídil. Bul jsem huž hu súdu. Hale hu jinačího. Zase mne vyslejchali ha práli, že jsem všecko svú řečí huďál.“ Kozina se zamlčel.

„Hu mne teky buli, tu v harestu. Nemůžu na nohy.“

„Dyk jsem si myslil,“ odvětil synovec a dodal, že Syka, Čtverák, Šerlovský a Pajdar a všichni z poselstev Vídeňského a Pražského znova byli zatčeni a že již také stáli před hrdelním soudem.

Stařec pokývl hlavou a přejev rukou spánky pravil:

„Vím, vím. Já myslil, že jen mi nebo nás dva chtějí, ha voni teky ty. Uj, tuten Jidáš tranovský, ten by rád krev pjil, ten by rád všechny Chodováky pomordoval. Panenko Marja! Ti to rozsúdili!“

„Teky huž víte?!“

„Vedět? Vím. Tuti páni vod hrdelního súdu buli hu mne. Nu vám histě teky tak čtali.“

Stařec se zamlčev, upřel zakalený zrak na synovce, jenž seděl mlčky, nehnutě, maje bledou tvář k prsům pochýlenou. Nepozvedl ji ani, když mu strýc povídal obsah rozsudku, který mu dnes oznámili, že Čtverák, on Kryštof Hrubý a Kozina, jakožto hlavní a nejpřednější buřiči, mají být oběšeni, Syka a Brychta aby stáli po dvou hodinách denně na pranýři, načež aby byli ze země vypovězeni. O ostatních, bylať jich velká řada, stařec si všecko nepamatoval, jen tolik, že někteří byli na dvě léta, jiní na rok a někteří na tři měsíce do tuhého vězení odsouzeni.

Když Hrubý umlkl, pozvedl Kozina hlavu a pravil, z myšlenek se probíraje:

„Jau, tak nám tuto teky čtáli.“

„Nu, chlapče, tuto nám dali za naše práva. Majestáty nám vzeli ha dali nám voprátku. Hale to by chtíl jen Lomikar. Ve Vídni tuto tak nenechají. Nemůžú! Co jsme huďáli?“

Kozina zakroutil vážně hlavou.

„Nevím, strejčku.“

„Hale toť volá do nebe! Císař tuto nepodpíše – ne, ne. Ha hdyž tuten tranovský vlk musí mít život, hať mi vemú, starýho, stůna-výho chlapa. Co se mnú? Ha nevidíl bych ty zlý časy,“ dodal stařec mdlejšíím hlasem, a vtom kašel přerušil mu řeč.

Kozina přešel vězením a pravil:

„Znám ho, von nehuleví. Ó, my se huž dym nevrátíme.“

„Já ne, chlapče, hale ty – Necintuj se. Není možná, máš ženu, děti.“

Mladý sedlák se zastavil. Slova starcova dotkla se toho, nač prve už i ted' myslil. Mocná jeho prsa neutajila teskného povzdechu.

„Strejčku, tuto je to nejhorší. Hančí ha děti, mý děti, pořád na ně myslím. Hdyby jich nebulo! Hať by mi voběsili, nic bych se necintoval, nic bych neprosil.“

„Ha ty bys chtíl Lomikara prosit?!“

„Nihdyž, ha hdybych vopravdu stál huž pod šibenicí.“

Oba se zamlčeli; když pak zase počali hovořit, nic se již o krvavém rozsudku, nemilosrdně krutém, nezmínili. Na domov vzpomínali, na pěkný chodský kraj, na rodiny své. Jen jednou ještě starý Hrubý zatoužil nad panskou tvrdostí, a to když uslyšel, že Jiskru dudáka a pak ani Hančí k synovci nepustili.

Bylo smutné obou shledání, než oba přece potěšilo velice. Dávnoť si ho přáli a po něm toužili. Trapné samoty a odloučenosti, plné smutných a mučivých myšlenek, aspoň zčásti se zbavili. Kozina ošetřoval starého strýce, jak bylo ve vězení, jemu vězni, jen možno.

Starcovým jediným potěšením byla rozmluva o domově a synovec jeho také tam v duchu s ním zabíhal nejraději. O rozsudku se již nezmínili, ačkoliv oba kolikráte za den, když se zamlčeli, i za hovoru i v noci sobě vzpomněli, potvrdí-li jej u dvora.

Starý rychtář smrti se nelekal. Kolikrát se o ní zmínil a najisto ji čekal. Cítil, že sil jeho ubývá. Třetího dne, co Kozina s ním ve vězení meškal, poprosil o kněze. Když přišel a na cestu do věčnosti jej opatřil, prosil ho stařec, aby mu napsal do domova psaní. Když žádosti jeho kněz směl vyhověti, sám Kozina se zaradoval; vzpoměť, že tak dojde také zpráva k jeho rodině, že bude možno několik slov jim vzkázat. Již toto pomyšlení oblažilo otce po rodině prahnoucího.

Kněz oznámil Hrubého rodině do Draženova, jak je s hospodářem, i jeho poslední vůli, když by se více domů nevrátil. Oznámil všem jeho zármutek, že nikoho již neuvidí, i jeho poslední požehnaní. Na konci pak podotkl, že je s ním teď Kozina a ten že u nich v Draženově a doma v Oujezdě všechny, ženu, děti a matku, nastokrát pozdravuje, a to aby v Oujezdě najisto vyřídili. Více nesmělo být připsáno.

Starý vlídný kněz, prve nežli z vězení odešel, těšil Hrubého, zvláště pak aby se nelekal smrti, že se ještě snad pozdraví.

Hrubý však nedal mu ani domluvit.

„Dyk voni ti páni teky dobře vedí, že je se mnú huž hamen, proto mi sem tutoho chlapce pustili.“

Když kněz odešel, obrátil mdlé své oči po synovci a pravil:

„Hdyby tak pánbů dal, chlapče, ha já vedíl, že ty tomu hujdeš! Kerak kámen mám to na prsou. Bulo by to jinčí humírání.“ Zamlčel se, hleděl před se do prázdna, až opět se obrátil po synovci, jenž mu seděl u nohou.

„Ha hdyby pán bůh dopustil, ha hdyby tě vopravdu vodsúdili, Jene, nepros!“

„Nebudu, strejčku, huž jsem prál.“

„My nic nespravjili, hale nadarmo přece nehumřeme –“ Ve starcově zraku jako by svitlo. „Ha hdyby hu nás podepsali ha vodvoláli, ha my ne, právo nebude ztraceno. Co po nás budú, můžú se zas hlásit, haž bude, dá pánbů, lepší čas.“

Umlkl unaven a sepjál ruce, jako by se modlil. Odpoledne chvílku dřímál a poté se opět chvíli modlil. Ustav, s Kozinou rozmlouval; než hovor ho již unavoval a často zamlkal. Byl opět na Chodsku, vzpomínal na své a těžko nesl, že nebude v rodné, domovské půdě odpočívát. Pak sáhl po Kozinově ruce.

„Jene, pro pána boha ponejprv, po druhé ha po třetí tě prosím, vodpusť mi; ty bys tu snad nebul, hdyby já – – vodpusť mi!“ Hlas se mu třásl.

Mladý Chod sevřel starcovu studenou ruku.

„Bul, teky bych bul, strejčku, ničím jste mi nehublížili, ničím.“

Když se vězením první soumrak ukládal, ozval se opět starý draženovský rychtář: „Pořád se modlím ha pánaboha prosím, haby se nad našima doma smiloval ha nejvíc nad tebú, Jene, haby nedopustil, habys bul nevinně hutracenej. Ha doufám, že je ešče boží spravedlnost.“

Když žalářník pak misku polévky nemocnému přinesl, ani se jí nedotkl. Kozina prosil, aby jim světlo bylo ponecháno, a žalářník prosbě té vyhověl. Po celou noc Kozina ani oka nezamhouřil, poněvadž sám už viděl, že se strýc neklame. Starý Chod do poslední chvíle zachoval jasnou mysl. K ránu, když kahan skoro dohořival, žádal synovce, aby se nahlas pomodlil. Kozina klekl u lože a říkal modlitbu za modlitbou, zraků svých se strýce nespouštěje. Pojednou se v modlení zarazil. Vztáhlť strýc prudce ruku, hlavou pohnul, a po tváři se mu rázem rozlila smrtelná zsinalost. –

Bledý zászvit denní padal do smutného vězení, kdež ozýval se křečovitý mužský pláč. Když pak později žalářník vešel, nesa vězňům snídani, zastal Kozinu u mrtvolý strýcovy sedícího. Mladý Chod již neplakal. Seděl bled a nehnutě jako socha s rukama sepjatýma, modle se za strýce.

Když mrtvolu starého Hrubého vynášeli, prosil Kozina, aby ho směl ke hrobu sprovoditi. Nedovolili mu to a jen mu na jeho otázku udali, že bude druhého dne odpoledne pohřben. Jinou prosbu však

mu splnili: nezavedli ho do jeho dřívějšího vězení, nýbrž nechali jej po jeho žádosti v tomto, v němž strýc dokonal. Toho a příštího dne měl skoro jen nebožtíka na mysli. Uvažoval, *kde* skončil nejváženější ten na Chodsku rychtář a *kam* mrtvolu jeho asi zanesou. Nikoho tu nebohý neměl ze své rodiny, aby nad jeho mrtvolou zaplakali, ba ani nevědí, že jim starý hospodář odešel na věky. Což by tam v draževnovském dvorci naříkali, synové i čeládka, ne tu chvíli, co zemřel, ale po všechny tři dny! Po všecken ten čas by se ze dvorce nárek rozléhal, i vyčítání všeho druhu, co zesnulý dobrého udělal, jak měl rodinu rád, čeládku, jak byl moudrý, štědrý a ochotný ke všem. A tu v té komoře umrlčí, do které ho zanesli, nenechají ho ani do třetího dne. Hned druhého jej vynesou a nepřijdou tři staří zpěváci vesničtí, kteří by nad otevřenou rakví smutně zazpívali žalostnou píseň o duše rozloučení, nepřijdou ani sousedé mrtvého vyprovodit. Nikdo s ním nepůjde, nezazvoní mu ani, zanesou ho ven, spustí do hrobu. Kdyby aspoň jemu dovoleno bylo zhlédnout to nešťastné místo posledního odpočinku a pamatovat si je. Pamatovat? On? Což se vrátí, aby doma mohl říci?

Kozina se zachvěl.

Po celé odpoledne, kterého, jak věděl, byl starého strýce pohřeb, se modlil. Než v modlitbu vtíraly se mu dusné myšlenky a pro ně až na chvíle ustával v modlení.

Vzpomněl na sebe, na ženu a děti. A což on? Snad něco horšího jej čeká. Potvrdí-li tam ve Vídni ten rozsudek. Myšlenky se mu zarážely, cítil, jako by se mu srdce zastavilo, až jal se modlitbu odříkávat rychleji, vroucněji, aby tu děsnou myšlenku zapudil. –

Nastali zase dnové trapné samoty a odloučenosti, plní smutných a mučivých myšlenek. Čas zvolna ubíhal, teskně se plížil.

Jednou ráno žalárník, když mu snídani dodal, zastavil se u samých dveří, již na odchodu, upíral oči své na vězně, až jako by se rozmyslil, pravil:

„Slyšíš, sedláče, něco ti povím. Ale neříkej to, že to máš ode mne. Ty se toho lekáš, že to ve Vídni všechno potvrdí, a takhle se ti přece uleví.“

Kozina vztyčil kvapně hlavu a napjatě poslouchal.

„Včera to přišlo z Vídně, dověděl jsem se jen tak, rozumíš, ale mlčet budeš,“ mluvil žalářník. „Císař všechno nepodepsal.“

Vězeň sebou trhl a cítil, že na líci mu červeň proskočila. Oči jeho tkvěly na rtech žalářníkůvých.

„Císař potvrdil, aby jenom jeden z vás byl, víš, oběšen.“

„Ha který?“ vpadl mu Kozina dychtivě do řeči.

„To nevím. To teprve tam ti mají rozhodnout,“ žalářník ukázal prstem nad sebe, míně tím rady hrdelního soudu. „Ten starý tomu ušel. Ted' jste jenom dva; koho si z vás vyberou, ten – To jim je ponecháno. Ale tys na tom líp. Toho Čtveráka dali do Vídně na první místo, protože měl takové potupné řeči; nebožtíka na druhé a tys byl na třetím. Tak snad tomu nejspíš ujdeš.“

„Ha hdyby mi neodsúdili?“

Žalářník rozuměl.

„Domů také nepůjdeš. Toho, koho pustí, pošlou na deset let do Uher, do Komárna. Tak to včera přišlo. Na deset let do pevnosti je také něco, ale přece uběhnou. Z Komárna se vrátíš, ale odtamtud –“ Žalářník se zamlčel.

„Pozdrav vás pánbů,“ děkoval Kozina temným hlasem.

„Ale mlč! Přál bych ti to, máš ženu a děti.“

Žalářník odešel. Zpráva jeho byla paprskem naděje, jenž se temnem žalářovým zamíhl. Jedno bylo v něm jasno: všichni, ted' už oba, on a Čtverák, neumrou tou potupnou smrtí. Jednomu z nich kyne život. Kterému? Paprsek se míhal: tu slaběji a mdle, tu zas jej úvahy oživily, zaleskl se a na chvílku vězně potěšil. Byl mlád, měl milou ženu, děti, nerad by umíral. A neměl proč, byl o své nevině přesvědčen. On jen se domáhal spravedlivé věci, a když ostatní vyváděli Lomikarovi a jeho úředníkům schválnosti, on je varoval, zdržoval. On jen na pravdu a právo své spoléhal a na spravedlnost. Ted' má být oběšen, on nebo Čtverák. Ten měl to říkání v Klenčí o panském karabáči a utopil jej. Potupil Lomikara. Ten mu nemůže

zapomenout. A on, Kozina, Čtveráka zdržoval a proboha prosil, aby na zámek nechodil. A teď je s ním vinen a souzen! Ani Čtverák si toho trestu nezasloužil, nikdo, nikdo z Chodů, jen on, Lomikar, jenž všechny naschvál popichoval a dráždil. Koho by on volil? Koho by on určil na smrt, Čtveráka nebo jej, Kozinu, jenž mu tolikrát směle se v oči podíval a směle vždycky za všechny odpověděl. A tu vždycky v duchu mu znělo: „Tebe, tebe!“

Než Lomikar neurčuje, nýbrž soud. Vězeň si vydechl, ale hned mu jako těžká chmura připadlo pomyšlení: „Ale co on zmůže! Zrušil ortel soudu apelačního, přiměje i soudce, aby po jeho rozhodli.“

Ať rozhodne! Toho se však nedočká, aby on se mu poddal, nedočká se, aby on, Kozina, odvolal a řekl: „Všecko to bylo nepravé, čeho jsem hájil, a lež, co jsem tvrdil.“ Aby ještě Lomikar ke vší nepravosti své s posměchem na něj ukázal a řekl: „Hle, jak zkrotl, jak se poddává!“ Ne, tolik už zkusit a ještě té hanby a potupy se dočkat?!

Oh, to nebožtík táta nemyslil, když prorokoval, jak ještě pro chodskou svobodu krev poteče, že jeho vlastní syn – A on tenkrát pod lipou, když ho tranovský správce se svými do krve ranil, také se mýlil. Děj se vůle boží! Umře-li, bude to za pravou věc. –

Byly však zase okamžiky, kdy ho ta pevná odhodlanost opouštěla, to když se na ženu a malé děti rozpomínal. Nejednou, když o všem uvažoval a začal na poslední chvíle a věčné rozloučení pomýšlet, zpotilo se mu čelo.

Nejistota, ten ustavičný boj naděje s obavou, mučily jej nejvíce, a nejednou se už žalářníka otázal, je-li rozhodnuto. Ten mu vždy odpovídal, že není, a posléze, že snad už je, ale že jistotu neví, a kdyby bylo, že soud rozhodnutí své ještě jednou pošle nahoru ke schválení, a to že zase nějaký týden mine.

Hrozní lidé! Nač těch průtahů, nač to mučení? Ale nikdo Kozinovi neodpověděl, nikdo jeho nedbal.

Jednou v bezesné noci, sedě na loži, zase rozmýšlel, bude-li on nebo Čtverák na smrt odsouzen. Kdy se to doví? Kdo by mu pověděl?

Tu se mu mihlo hlavou: „Ptej se! Znamení! Počtu sudého a lichého. Liché číslo bude tvá smrt.“ Vstal a zašel ke zdi. Na okamžik stál, pak vykročil a krácel přímo ke dveřím, kroky tiše počítaje. Tmou bylo slyšet řinčící řetěz na jeho nohou. Najednou utichl. Kozina došel ke dveřím, dopočítal. Sedm kroků! Nešťastné znamení! A přece ještě jednou je zkoumal. Přikročiv k loži, sáhl do něho a vytáhl hrst slámy. Pak u okénka jal se stébla počítat. Jedno po druhém, odpočítáno, padalo na zemi. Čtrnácté – už jen dvě má v hrsti – patnáct, šestnáct; oh, tu se mu namihlo mezi prsty ještě jedno, poslední, sedmnácté! – Té noci neusnul; ale znamení do třetice nezkoumal.

XXVII

Všecko zase pěkně kvetlo a v poli obilí hustě se vlnící srpu zráló. V ten čas přijela vrchnost na Trhanovský zámek, po prvé od oněch neblahých událostí. Svobodná paní Lammingerová z Albenreuthu ani teď ještě ráda nejela. Loni již chtěl její manžel sem se odebrat, ale tu ještě zmohla jeho vůli. Letos pak už nebyla s to.

„Nebojte se, má milá,“ pravil klidně a chladně. „To již nejsou ti staří Chodové. Podívejte se, jak jsem je zkrotil. Jako ovečky jsou.“

Svobodná paní manželu svému uvěřila na slovo; než to právě ji hnětlo. Lekala se hrobového, smutného ticha v tom pěkném kraji Šumavském, i toho, že pán její strunu trpělivosti toho lidu až přepíná. Proto když se ocitla v bílém zámku Trhanovském, jež nyní pro husté stromoví sotva bylo viděti, málokam si vyjela, trávíc skoro všecken čas ve stinné zahradě. Meškala tu sotva několik málo dnů a již se jí tu stýskalo. Jindy bylo přece veseleji, dokud měla tu dcery. Teď i druhá, nejmladší se jí provdala a letos záhy z jara odebrala se na statky svého manžela hraběte z Vrtby a Freudenthalu.

Přála jí to. Nejednou si na ni vzpomněla, jak se mladé, veselé dívce tu na osamělém zámku vždycky stýskalo. Jak teprve nyní by odtud toužila.

Jednou v neděli odpoledne četla paní z Albenreuthu v zámecké zahradě pod klenbou, přistřiženou z husté habřiny, dceřin list. Došel dopoledne; od té doby již několikráte ho přeříkala. Napjatě sledovala řádek za řádkem, a jak ho ráno v radostné nedočkavosti chvatně zrakem přelétla, tak nyní všímala si každého slůvka, vážíc jeho význam. Vážná tvář urozené paní se za čtení vyjasnila zásvitem tiché radosti. Ale jak dočítala, rázem přestala, a držíc list v pravici, obrátila se v tu stranu, odkud kroky se ozývaly.

Očekávala manžela; místo něho vystoupil z uličky přistřižených houštin starý Petr, komorník páně.

„Ah, tys to, Petře!“ promluvila paní vlídně. „Co dělá pán?“

„Ještě pracuje.“

„Stalo se něco?“

„Nic, Milosti, brána je zavřena, ale divná věc, nějaká selka se přece tam dostala. To vyčíhala asi, kdy branku otevřeli.“

„A co chtěla?“

„Ptala se po vás, Milosti. Hnali ji pryč. Ted' se jdu podívat, je-li také zahradní branka –“

Trhl sebou, nedomluviv. Kroky, jež se ozvaly za arkádami na stezce, vysypané drobným pískem, starého hrdinu vyrušily. Paní Lammingerová se tam také obrátila. Totě ta selka, jistě. Ve smutkové sukni,⁶⁸ v bělostné zástěře blížila se nesměle, majíc kolem hlavy uměle uvázaný šátek, vyšívaný, bělounký jako křída. A dvě děti s ní, chlapec a holčička, obě svátečně vystrojené s vlásky pěkně učesanými.

Urozená paní zvědavě si prohlížela mladou, hezkou selku. To však jí hned do oka padlo, že příchozí je bledá, usoužená. Petr, vzpamatovav se, chtěl už jí vstříc jít a pryč ji odvést, ale na pokyn své velitelky toho nechal. Selka, spatřivši dámu krásně a bohatě oděnou, zarazila se. Hned však se sklonila k dětem a něco jim pověděla; hošík se rozběhl, a nežli se kdo nadál, políbil urozené paní ruku. Sestřička však, děvčátko asi čtyřleté, krásných zlatých vlásků, zardívajíc se jako planý mák, sotvaže k dámě popošla, stanula. Také starý Petr hleděl ne bez zalíbení na smělého chlapce a stydlivou hezkou jeho sestřičku, jež se šlechtičně patrně zalíbila.

„Kdo jsi a odkud?“ ptala se.

„Z Houvězda, Kozinová.“

Stín přelétl bílým čelem urozené paní. Starý Petr sebou trhl.

„Co chceš?“

Mladé selce zalily se oči slzami; nemohouc promluvit, padla na kolena.

68 Bývá tmavá modrá.

„Milost, hurozená paní!“ vyrazila, „milost!“

„Vstaň a pověz, co chceš.“

„Dyk snad víte, hurozená paní. Huž druhej rok je můj muž v ha-restě. Von je v tom nejhuř ha nejmín huďál. Dycky chlapy krotil ha bránil jim ha prosil je, haby tutich lermů nedáli. Ha při tutý leberii teky nebul, to huž bul zavřínej. Hurozená paní, přimluvte se hu svýho pána, haby ho huž pustili. Sme tak dlúho sami, šecker hu nás chůdne, ha von chudák! Ha tuty děti, hurozená paní! Šak víte sama, co je to děti mít. Ha esli sedlák něco huďál, dyk sedíme všichni při hříšný vodě ha je haž dost huž potrestanej. Pro boha živýho, hurozená paní!“

Šlechtična nepřerušila řeč nebohé prosebnice. Slova její i slzy ji dojímaly; více však ji dojalo a srdce ji sevřelo, jak si v ten okamžik vzpomněla, co jí řekl včera manžel mluvě o soudu: že Kozina oujezdský bude bezpochyby na smrt odsouzen. Div že se jí zrak nezkalil, když nyní utkvěl na pěkném hošíku boubelatém, na sestře jeho zlatovlásce, na nevinných těch dětech, jež nechápajíce své a rodičů svých neštěstí, plni úžasu a s bázni zároveň hleděly s plačící matky na vznešenou, krásně oděnou paní.

„Neplač, ubohá!“ oslovila šlechtična selku. „Je mně líto, ráda bych ti pomohla a přála bych ti a dětem, abyste nebyly bez otce, ale já nic nemohu.“

„Hale hurozený pán váš.“

„Mýlíš se, on nesoudí tvého muže, ale soud v Praze, na tom všechno záleží. Uvidím, co bude možná.“

Trhla sebou, nedomluvila, blížící se kroky ji zarazily. Petr se také zalekl a bezděky ustoupil hloub ke křovinám. Tušiltě jako paní, kdo se blíží. A tu již stanul Lamminger. Přehlížel svým chladným, pronikavým zrakem neočekávanou skupinu. Hančí, naslouchajíc slovům jeho paní, nevšimla si ho, až promluvil:

„Kdo ji sem pustil?“ Ptal se tak, na selku se ani neohlédnuv, klidně, ledově, ale zároveň káravě. Hančí zrovna píchlo, jak ho spatřila

a uslyšela. K té vznešené paní měla důvěru, nic se jí nebála, ale tu před tím! To je on, Lomikar! Jako by se byl ostříž zjevil. Hrdlo se jí stáhlo a bezděky přitulila k sobě malou Hanálku, tisknoucí se jako plaché kuřátko do záhybů její sukně.

„Hurozený pane!“ vyrazila třesoucím se hlasem.

„Co chceš?“ otázal se Lamminger.

„To je Kozinová,“ pravila jeho paní, úzkostlivě hledíc na oba.

„Tak? A co chce?“ tázal se lhostejně.

Hančí místo šlechtičny odpověděla:

„Milost, hurozený pane! Můj Jan je huž tak dlúho v harestě.“

„Poslal on tě prosit?“

„Ach, já nemohla s ním mluvit, hurozený pane. Bula jsem hu něho, hale nepustili mi.“

„A kdyby pustili, sotva by ti řekl, abys sem šla. Ostatně mohlas také zůstat doma! Já ho nesoudím, ale soud v Praze.“

„Milostivý pane, hdybyste chtíli, vy všecko můžete. Na vaše slovo se tuto stálo, na vaše slovo ho pustí. Milostivý pane, pro boha ha pro tuty děti!“

„Na ty měl *on* myslit, než začal svrhovat vrchnost,“ odvětil Lamminger ledově. Na okamžik nastalo trapné ticho. Krutá slova ta odňala Hančí řeč; paní Lammingerová trnula.

„Ha hdy, milostivý pane, pustí Jana?“ ptala se Hančí tichým, zkor-mouceným hlasem, neodvažujíc se více za milost prositi.

Podivný úsměv kmitl se po rtech Lammingerových. Ale než na tu otázku odpověděl, kvapně ozvala se jeho paní pohnutým, třesoucím se hlasem po francouzsku:

„Probůh, pane, nic jí neříkejte, nesnesla bych toho, ušetřte mne!“ Všecka vzrušena hleděla na rty manželovy, co pronesou.

„Nejsem soudce, nic nevím, leda jen tolik, že co nevidět, těchto dnů bude ohlášen rozsudek. Ale abys nebyla zklamána, povím ti, že bude dost přísný. To není jen bouřit se proti vrchnosti. Třeba příkladu, aby na věčné časy nikomu nenapadlo shazovati vrchnost.

A zvláště u tvého muže potřeba přísnosti. Ten všechny rozpálil. Dnes bychom ho pustili a zítra by všechny zase pobouřil. To by vedl svou řečí. Protože je nebezpečný, musí pykati. Jdi sbohem!“

Tvrdá, necitelná ta slova, pronesená tvrdou výslovností, mladou selku zdrtila. Neodvažujíc se již ani hlesnout, ani k němu vzhlednout, vstala a brala své vyděšené děti za ruku. Jak se obracela, setkal se její pohled s lítostným pohledem svobodné paní.

Hančí, sotva krok učinivši, dala se do hořkého, usedavého pláče.

Tak odcházela. Lamminger, po ní se neohlédnuv, upřel chladný zrak na svou paní a pravil:

„Podruhé mne, prosím, takovými audiencemi ušetřte!“

Odešel druhou stezkou a záhy zanikl mezi stromy a křovinami. Paní jeho, všecka ještě rozechvělá, nemohouc ani slova pronést, upřela za ním oči lesknoucí se rozčilením a v pobouřené duši jí vykřiklo:

„Tyrane!“

* * *

Nebe bylo všecko mraky zaklopeno. Stín jejich uložil se na pohorský kraj, jenž utichnuv, očekával jejich vláhu. Bylo zrovna v neděli odpoledne, týden po tom, co byla Hančí Kozinová prosit u vrchnosti. Oujezdem vládlo hluboké ticho. Bylo by, kdyby se ani bouře neblížila. Všecko bylo zamlklo, zaraženo. Všichni tu, jako všude na Chodsku, teskně a dychtivě očekávali, jak rozhodnou o těch nově zavřených i o těch, kteří tak dlouho věznění, o Kozinovi i Čtverákovi. Jak o těch dvou má býti rozhodnuto, nikde nevěděli ani netušili. Kdož by se také nadál tak hrozného trestu?

Jen o starém Hrubém rozlétna se všude zpráva, jak domů, jsa na smrt nemocen, psaní zaslal a jak poté brzo odešel na pravdu boží. Zrovna o něm také u Kozinů mluvili.

Pod lipou na dvoře seděli Hančí s tchyní, Řehůrek Jiskra a host, nebožtíka Hrubého nejstarší syn, jenž přišel příbuzné navštívit

a oznámit, že se půjde do Prahy na všechno přeptat, jak s nebožtíkem tátou bylo, a že se vynasnaží, aby se k Janovi, ke Kozinovi, dostal. Hančí zprávou tou oživla. Od oné trhanovské cesty nemohla se vzpamatovat. Pomyšlení, že muž bude nadlouho odsouzen, že třeba ještě několik let bude ve vězení, ji skličovalo, a nikdo ji nemohl potěšit, ani Jiskra ne, který tvrdil, že Lomikar jen tak hrozil, aby se ještě i Janově ženě pomstil. Veselý jindy, nyní vážný dudáček dokládal své mínění tím, jak že by to mohlo býti, když Jan ani čakany nebo pušky v ruce neměl. –

Jak tenkrát to pozdravení Janovo v listě nebožtíka Hrubého Hančí a všechny potěšilo! Teď v duchu se zaradovala, že snad mladý Hrubý také nějaké noviny přinese, a jestliže ho k Janovi do vězení pustí, to se pak zrovna také ona vydá na cestu do Prahy; tak si to nyní v duchu umiňovala.

Temný rachot se ozval a všem připadlo, že náhle zahřmělo. Ale nebyl to rachot bouře, nýbrž bubnování.

Jiskra kvapně vstal a chtěl ke vratům; jimi malý Pavlík vběhl a jako šipka zrovna k lípě letěl, oznamuje již cestou, že na návsi bubnují a že tam jsou na koních.

Všichni kvapili ven. První jejich pomyšlení bylo, že to vojsko. Tak se také domnívali všichni, kteří ze stavení, ze sadů, zpod stromů, kde na trávníku sobě hověli, ven na náves kvapili.

Ale ne vojsko, jenom dva jezdce a známé tam zhlédli. Písař z Trhanovského zámku a mušketýr, jenž bez únavy bubnoval, jako by chtěl svolati celý svět. Oba jezdci byli za chvíli lidem, mladým i starým, obklopeni. Dychtili každý zvědět, co ti panští poslové oznámí tímto neobyčejným způsobem.

Buben umlkl, mušketýr zastrčil paličky. Písař vytáhl zpod kabátu papír, rozbalil a počal čísti:

„Z M. Cís. nařízení královští hejtmané kraje Plzeňského nařizují a poroučejí, aby, jakož v hlavním městě Praze a v král. krajském městě Plzni i ve všech krajských městech v království Českém publicírován

byl nebo bude rozsudek nejvyššího hrdelního soudu, jak jej J. M. Cís. potvrditi ráčila, aby také jmenovaný již ortel v příčině neposlušných a bouřících se Chodů ve všech vesnicích chodovských na panstvích J. Excel. urozeného pána Maxmiliána Lammingera z Albenreuthu obzvláště byl ohlášen a veřejně čten, jakož se tímto činí.“

Šum hlasů, jež bylo ještě slyšeti, když písař čísti počínal, záhy umkl, jak udal, co bude oznamovati; sotvaže se nějaký výkřik překvapení a úžasu ozval, a hned nastalo hluboké ticho kolem. Každý pln dychtivosti upíral oči na rty hlasatelovy. Staříčkový bělovlasý Příbek, skoro až k jeho koni se protlačiv, naslouchal, hlavu maje pochýlenu. Manka opodál dychtivostí hořela i úzkostí trnula, jak rozsouzeno o jejím ženichovi.

Na pokraji houfu stál Řehůřek Jiskra, vedle něho Hančí; bledla a chvěla se. Na všecko kolem zapomněla, na děti, na hosta, očekávajíc v trýzni osudnou tu zprávu. Stará Kozinová stála opodál držíc Pavlíka za ruku. Vráskovitá tvář její, poslední dobou přižloutlá, v tu chvíli zesinala; oči stařeniny hořely rozčilením.

Povýšeným hlasem četl písař obšírný rozsudek, v němž místem i důvody byly udány a uznané viny naznačeny. I ohlásil, že hrdelní soud uznal tři nejhlavnější a nejnebezpečnější původce rebelie a odbojníky, a to: Čtveráka z Klenče, Hrubého z Draženova a Jana Sladkého z Oujezda, že hrdlo propadli, nicméně že J. M. C. ve své klemenci a milosti ustanoviti ráčila, aby toliko jeden z nich byl popraven, a tu že soud, protože jmenovaný Kryštof Hrubý smrtí přirozenou sešel, rozhodl, aby Jan Sladký z Oujezda, příjímím Kozina, byl oběšen, a že slavný hrdelní soud proto se tak rozhodl, že jmenovaný Sladký či Kozina je sedlák velice výmluvný a tudíž nebezpečný a ze všech nejvíce zatvrzelý, nechtěje o pardon prositi.

Hrozného toho motivování Hančí již neslyšela. Jak zaslechla prve o trestu smrti, počala se třásti jako osika, jako v zimnici, a než hlasatel o muži jejím dočetl, vykřikla, a jako by ji podtál, skácela se na zem.

Nehoda ta na okamžik přerušila čtení rozsudku. Všichni tlačili se k nešťastné Kozinové. Ženy jaly se bědovat a naříkat, a s nářkem tím pojil se křik Pavlíkův a Hanálčin, kteří se k matce bez sebe ležící tlačili. Jiskra Řehůřek vzal Hančí pod paždí, sousedka jedna mu pomohla, a tak zanesli nebohou do nejbližšího stavení, aby ji tu vzkřísili. Za nimi mdlým, nejistým krokem kráčela stará Kozinová. Mžitky se jí dělaly před očima, prsa i hrdlo se jí křečovitě svíraly a nemohla ani výkřikem, ani bědováním si uvolnit, jak byla nenačnou, děsnou ranou omráčena.

Hlasatel dále četl hrozný svůj seznam, počínaje Čtverákem z Klenče, jenž takto smrti uniknuv odsouzen na deset let do pevnosti Komárenské, nepřítomný Brychta pak do Rábu na dvě léta těžké práce, Syka, Šerlovský mladý na rok do tuhého vězení, ostatním pak, které hrdelní soud na několik měsíců do těžkého vězení odsoudil, a těch byla řada veliká, dána císařským rozhodnutím milost.

Tak byl Lamminger přesvědčen, že Chodové jsou zastrašeni a zkroceni, že s tímto hrozným rozsudkem poslal písaře beze všeho průvodu s jediným toliko mušketýrem. A hle, ani jediná pěst z davu, rozsudek ten vyslechnuvšího, se nepozvedla, a panští hlasatelé jak volně přijeli, tak bez překážky a úrazu odjížděli. Jednotlivci jako ztrnulí hleděli za nimi, beze zvuku, jiní však teprve nyní našli hlas a výkřiky ulevovali ohromené mysli. Většina však chvátala ke stavení, kam odnesli Kozinovou.

Všecky ženské se nad ní rozplakaly a také mužští dojati a plni lítosti hleděli na mladou ženu, probírající se z mrákot do hrozné skutečnosti. A jiní tam nedošli ani do světnice a zastavili se na síni, kde na schodech klesla stará Kozinová, hledíc před se do země, nevidouc, neslyšíc, co se kolem ní děje. Uslzená vracela se ze stavení Manka Příbkova, ohlížejíc se za smutným průvodem. Dvě selky vedly mladou Kozinovou a její matku do statku; vedle Jiskra Řehůřek nesl Hanálku v náručí a plačícího Pavlíka vedl za ruku.

Ó, což je ten rok jejího ženicha proti tomu, co usouzeno Kozinovi!

V tu chvíli počalo poprchávat, na sadě vítr zalomcoval stromy, a hřímání, jež prve zdaleka zaznělo, zarachotilo nad vsí. Manka, vstoupivši do světnice, hned se ohlédla po dědovi. Nebylo ho tu, ani na dvoře, ani u souseda. Jak se po něm v brance ptala, řekl jí kdosi, že šel tudy a ukázal zároveň rukou k Trhanovu.

Kam by tam šel!? Vždyť sotva nyní ze stavení, ledva k nejbližšímu sousedovi vyjde. A do Trhanova?! Ke komu? Chvatem se pustila za dědem. Daleko nešla. Na výšině, odkud bylo vidět k Trhanovu, stál starý Přibek v bílé šerce, dopředu shrbený, o čakanu se opíraje. Vítr zmítal křovinou vedle něho na mezi a rozvíval starcovy dlouhé, bílé vlasy. On však toho nedbal, ani krůpějí dešťových a hřímání jako by neslyšel.

Jen když blesk rudě zsinalým světlem prošlehl zášeřím bouře, hnul sebou, jako by ho stopoval.

„Co tu děláte?“ zvolala Manka.

Stařec se po ní ohlédl, pak ukázal zvadlou, žilovatou rukou k Trhanovu.

„Čekám, hin haž posel boží hudeří. Hin musí hrom hudeřit do tohoto zlosyna Tranovského.“

„Hale, dědečku!“

„Snad ešče pámbů je, dívčí, snad je ešče spravedlnost na nebi, hdyž ne na světě!“

Manka se až lekla. Rozuměla mu, co mu tak na mysl ulehlo, co ho souží a nitro jeho bouří. Ale aby se mu od toho v mysli nepopudilo! Čekala u něho. Bouře se hnala nad nimi, blesk za bleskem míhal se temným vzduchem, ale žádný z nich neuhodil do toho bílého sídla panského na dole, na úpatí někdy volných hvozdů chodských.

XXVIII

Podzim nastal a trhanovská vrchnost ještě meškala na svém zámku. Jiná léta bývalo tu v tento čas veselo a hlučno, když se hosté na hony sjížděli. Letos však ještě ani jediný neodbýván. Bylo divno, nač pán tu prodlévá v tom tichém sídle svém, jež bylo nyní jako klášter i pevnost.

Ticho ve všech jeho prostorách, i v panských komnatách i v přízemí a v nádvoří, a všecko všude uzamykáno jako před nepřítelem. Vrátný po celý den se ze svého místa ani nehnul a v noci hlídačů teď několik. Pán z Albenreuthu již na dlouhý čas nevyšla ze zámku, meškajíc skoro neustále ve svých pokojích nebo v zámecké kapli. Pán častěji vyjížděl, do Kouta nejvíce, ale nikdy teď sám nebo s jediným sluhou, jako jindy, nýbrž vždycky v průvodu několika jezdců. Strachu však na tváři jeho neviděli. Byla klidná, chladná jako vždy, i když meškal na zámku, i když ven vyjížděl. Ano skoro se zdála ještě veselejší a jakási spokojenost z ní zářila.

A jak by ne! Druhé žně již dobře a šťastně dopadly, na druhý rok již Chodové v nové, tvrdší robotě, a ticho všude. Zvykají. Letošního roku nebylo již nikde, v žádné vsi, tužšího se vzpírání nebo neposlušnosti jako loni. Ta bouře se mu vyplatí a ty tresty vydají dobré ovoce. Hrdý ten lid zkrotne a bude jako všude jinde, na všech panstvích. Bez bouře vyslechli ortel hrdelního soudu a zanedlouho sami se přihlásili i ti, kteří do Bavor prchli a byli odsouzeni. Přišel i Brychta, přihlásil se i mladý Šerlovský, oba tvrdé palice. Teď pykají; teď už ví Brychta, co je shazovat karabáč s valby, jakož také ví ten drzý Čtverák, jenž tu pod samými zámeckými okny o něm posměšně řečnil. Ti asi, řetězy na nohou, vzpomínají tam v Rábu a v Komárně na ty divoké voračky.

A Kozina! Dobře tam v Praze rozhodli, dobře, jemu zrovna vděk. Ten sedlák byl ze všech nejnebezpečnější a nejhrdější. Ten míti

tak právnické vzdělání! A jak ho rádi mají! Ze všech vesnic přišli nejstarší sem na Trhanovský zámek za něj prosit, aby mu dán byl pardon. Jak žebroukali, jak se ponížili!

Pustil je do zámku, ale pak jim, když prosili, do duše promluvil, jak jsou ještě zaslepeni a toho nejhoršího, jenž je do všeho zavedl, se zastávají.

A dříve nežli ti se na zámek dostavili, přišla také stará Kozinová. I ta stanula před branou, chtěla za syna prosit Ale vrátný ji nepustil na rozkaz svého pána. Kozinová stála jako socha, od rána do poledne, chvílemi úpíc a zvadlé ruce k panským oknům vztahujíc. Stála dopoledne, stála před branou i odpoledne, a tu ještě přišla, o ní nevědouc, její nevěsta, mladá Kozinová.

Lítostné bylo podívání na nebohé prosebnice. Sám otrlý vrátný, touže na tvrdého pána, nemohl se již ani ven podívat; a přece pak musil ven, aby, jak pán mu poručil, je vyhnal. Sluha však domlouval, prosil, aby odešly, že je všecko marno.

V tu chvíli nahoře v pokoji urozená paní plakala, a pán její rozhněván přecházel pokojem. Popudilyť jej ty neodbytné selky, podráždila jej manželka, jež odvážíla se za ně prosit, poněvadž nemohla patřit na ty žalostící ženy.

Pak už nikdo nepřišel k Trhanovskému zámku. Ticho v něm opět všude jako prve, nic se nezměnilo. Jen pán byl ostražitější a dbal o to, aby noční hlídky zůstaly zvláště bdělé a bedlivé. Od té doby, co byl ustanoven den popravky Kozinovy, pan z Albenreuthu Chodům přece nedůvěřoval. Obával se, že by se snad na něm za Kozinu vymstili.

* * *

Znamení, jichž se Kozina oné noci po dvakráte tázal, neselhala. Nejistotě mladého Choda bylo konec. Hrdelní soud usoudil tak, jak se vězeň častěji nadál, nežli nenadál, když naděje s bázní v jeho nitru zápolila. Rozhodnutí to otrásl jeho duší. Ale to nebylo nadlouho; jakýsi tupý

klid se ho pak zmocnil. Uvolnilo se mu; byl zbaven mučivé nejistoty, v níž zemdlel a jež přece bodat a mučit ho nepřestávala ve dne i v noci.

Když poté zanedlouho žalárník pro něj přišel a jemu oznámil, že ho dovezou do Plzně, Kozina se potěšil, ač tušil, proč ho do jeho krajského města dopraví: aby trestem svým byl výstrahou a postrachem zvláště svým krajanům, na něž poprava v Plzni bude více účinkovati nežli v Praze. Než i tomu byl rád. Aspoň každý doma u nich i jinde pozná, jak Lomikar s nimi jednal a jedná; a každý ví, že Kozina z Oujezda není lotr ani vrah, každý ví, proč mu tu potupnou smrt usoudili. Nebude ani jemu, ani jeho rodu hanbou, a Chodové také nezapomenou. A zaradoval se, že uvidí ženu, děti, matku.

Kolik dnů ho vezli z Prahy do Plzně. Byla to smutná, trapná cesta v okovech, na bídném voze, za těch zamračených, deštivých a větrných dnů počátkem listopadu. Ale za týden, když už seděl ve vězení Plzeňské radnice, vyplnilo se mu netušeně jeho nejmoučnější přání. Záhy odpoledne otevřely se v neobyčejný čas dveře žalární a jimi vstupovali – panenka Márja! – Hančí s Hanálkou a matka s Pavlíkem.

Temným sklepením zněly výkřiky žalu i radosti, pláč, jednotlivá slova, urvaná řeč, nemohoucí stihnouti city, jež se střídaly v rozbouřeném nitru všech. Matka i žena pověsily se statnému Chodu na prsa a plakaly. On je objímal, tiskl k prsům, a hned se zas shýbal po dětech, jež ho neznaly. Udivené, zaleknuté hleděly na bledého muže v sešlé šerce, jemuž řetěz na nohou rachotil a je děsil. Matka je brala jedno po druhém, k otci pozdvíhovala, hlasem třesoucím se, pláčem sytým vykládala, připomínala, že to táta, táta. A on je k sobě vinul a líbal.

Z temného pozadí vystoupil někdo, na něž vstupující zapomněli a jehož si Kozina v návalu radosti ani ne všiml: Řehůřek Jiskra. Přistoupil, dojat podal vězňovi ruku. A tomu, jak starého, věrného kamaráda spatřil, znova se oči slzami zalévaly.

Usedl na chudé své lože, maje obě děti na kolenou. Již mu přivykají, již se ho nebojí, a Pavlík jako by se na tátu rozpomínal. Hladí

je, ptá se jich, zase již obrací se po Hančí, po matce. Na okamžik se mladá selka utišila. Řetěz sedícímu muži neřinčel a nad ním, děti k sobě tulícím, zapomínala na vězení, na vše. Ale hned ji zase bodlo; strašná myšlenka jako uspalá bolest znovu jí srdce pronikla. Hančí zabědovala a s pláčem jejím ozval se nářek staré matky.

Žalářník, stranou v koutě stojící, upomíná, že již čas, že povolená hodina minula. Všichni žasnou. Sotvaže se uviděli, sotva promluvili, a již je rozvádějí. A tolik si toho chtěli říci! Sotvaže ženské jako letem mu pověděly, jak je doma, jak se pro něj soužily, jak nadarmo za něj u Lomikara prosily; a on sotvaže jen několika slovy pověděl, jak jemu bylo, jak starý strýc umíral; a sotva jen Jiskra, když se přítel po nešťastném vzbouření zeptal, v krátkosti udal nešťastný odboje konec i Matěje Příbka, tu se již měli rozejíti. Jedinou útěchu měli, že zítra jim bude zase dovoleno, aby se shledali.

Vězeň opět osamotněl. A tu, když ty milé duše nestály po jeho boku, když nechoval na klíně svých dětí, když zase obklopilo jej pusté temno smutného žaláře, hrůza ho pojala a teprv teď ucítil děs toho, co mu nastává.

Druhého dne spatřil Kozina své milé zas, a zase jim povolený čas tak uběhl, že se nenadáli. Pak se s ním žehnali, poněvadž musili domů, poněvadž páni tomu chtěli. Měli naději, že se ještě jednou uvidí. To bude až –

Tak den za dnem teskně ubíhal a již se blížil ten neblahý dvacátý osmý měsíce listopadu.

Neživěji na něj byl Kozina připomenut, když vstoupil k němu do vězení kněz.

Poslouchal ho pozorně a ve všem jemu vyhověl, ale když se kněz zmínil o vrchnosti, tu bezděky potřásl hlavou a zchmuřil čelo.

„Hdo, velečný pane, je vinej, tuten, co svý práva brání, nebo tuten, co sta lidí vokrádá, hudluje ha votroky z nich dělá, ha morduje ženám muže ha dětom tátu?“

Kněz, vida skálopevnou přesvědčenost vězňovu, více nedomlouval, než toliko pravil:

„Přenech, milý synu, všecko pánu bohu; ten je nejlepší a nejspravedlivější soudce.“

„Jau, pámbů tuto rozsudí!“ pevně odvětil zachmuřený Chod.

XXIX

*Ó, Plzeňské ty náměstí!
Nám v žilách tuhla krev!*

— — — — —

*Šel, buben zněl, ó jak se tměl
skrz černé sukno zvuk!
Šel, hrdě, vzpřímen, nám však vřel
ve srdcích ještěř muk. —
— Vrchlický*

„Ze Lhoty, Kýčova, Tlumačova a Stráže po čtyřech, z Pocínovic, Mrákova, Chodova a Postřekova po šesti, osm z Klenče a po desíti z Draženova a Oujezda půjdou do Plzně, aby viděli, jak potrestán bude ten buřič Kozina. A každý ať vezme s sebou své děti, chlapce i děvčata, ty, které by si, co v Plzni uvidí, nadosmrti mohly pamatovati.“

Tak zněl rozkaz pána z Albenreuthu, jenž všechny rychtáře přísně zavázal, aby v jejich vsích nařízení to jak náleží bylo vykonáno, aby si Chodové pamatovali i jejich děti, aby se vypravovalo do kolikátého kolena, jak potrestány odpor a rebelie proti trhanovské vrchnosti.

Lamminger váhal, nežli tento krutý rozkaz vydal. Nyní, kdy řada chodských vozů vjížděla tmavou branou do Plzně, mohl si každý pomyslet, že je jak náleží naučil poslouchati. Jak nařídil, všichni se sjeli v Domažlicích, odkud provázeni úředníky panskými z Kouta a z Trhanova vydali se záhy po půlnoci na smutnou tu cestu.

Bylo odpoledne, mrazivo a pochmurno, když do krajského města dorazili; ze všech domů vybíhali lidé na ulici, zvědavými již tak plnou, aby se podívali na nucené ty svědky, které pověst už ohlásila.

Zvědavě, tu tam soucitně hleděli na statné Chody v kožichách, v pláštích a v beranicích, kteří zachmuřeni, zamklke na vozech seděli, majíce vedle sebe dívky své, chlapce i děvčátka. Děti ty, z odlehlých pohorských vesnic, zvědavě i plny úžasu kolem hleděly na věci jim neobyčejné, na výstavné domy, na shromážděný lid, jenž si na ně ukazoval.

Trhanovský pán mohl býti spokojen. Ale kdyby byl slyšel ty řeči po všech chodských dvorcích i chatách, kdež rozkaz jeho oznámili, kdyby byl slyšel ty kletby a ta zlořečení! A kdyby se nyní těm na voze sedícím mohl do duše podívat, co o něm myslí a proč ho poslechli! Jeli, ale duch jejich o rozkazu jeho nic nevěděl. Jeli, aby ještě jednou spatřili toho statečného obhájce svých práv, aby se s tím mučedníkem rozžehnali. A kdyby byl Lamminger slyšel, jak celou cestu o nikom jiném nemluvili nežli o Kozinovi, jak ho litovali, velebili! Koutský správce Koš a purkrabí, kterého někdy věznili, dobře to pozorovali, ale když koně svého těsně k vozům přitočili, utichl všecken hovor a Chodové hleděli jako němí zamračeně do země a žádný z nich se po úřednících ani neohlédl.

Na posledním voze, kde seděl starý Šerlovský s Pajdarem, vzpomněli také na Syku, na mladého Šerlovského i na divokého Brychtu a veselého Čtveráka, kterým v tu chvíli v okovech je jistě lépe nežli jim všem. To Pajdar vyslovil a starý Šerlovský dodal, že nejlíp je Matějovi Příbkovi. –

V Plzni bylo nad obyčej ticho. Se všech stran sjelo se a sešlo veliké množství lidu, aby viděli popravu chodského sedláka, ohlášenou všude, v Praze i ve všech krajských městech po celém království. Ulice se hemžily lidem, jehož davy probleskovala zbraň a proběhl se oděv vojáků, procházejících městem.

Úředníci Lammingerovi zavedli Chody do hospody pro ně již objednané. Starý Šerlovský, sotvaže něco pojedl, chtěl vyjít do města, ale hned se vrátil a všecek popuzen oznámil, že ho nepustili, že je vojáci hlídají.

Když poté s Pajdarem a s několika staršími požádali koutského správce Koše, aby jim bylo dovoleno vyjít, že by si vyprosili přístup do vězení, kde by rádi dali Kozinovi poslední spánembohem, zle se na ně utrl.

„Však ho zítra uvidíte. K němu nemusíte. To vy tak! Aby vám ještě naposledy kázal a vás svou řečí pobláznil, jak to již udělal. Nemáte ještě dost, ještě byste si rádi s něčím začali a posvítili? Nesmíte odtud, mám tak poručeno.“

Nitro se jim bouřilo. Byli jako v kleci a s holou pěstí! Posupně mlčeli, pak zas o Kozinovi mluvili, o jeho ženě a matce, pustí-li alespoň ty ubohé k němu.

Ty dříve, před třemi dny, se na smutnou tu cestu vypravily. Jiskra Řehůrek zapřáhl pěkný pár hnědáků, které si Kozina sám vypěstoval, a na vůz usedla nešťastná hospodářova rodina i Dorla. Starý Vlk běžel za nimi a na prosbu Pavlíkovu vzali věrného strážce také na vůz.

„Míl ho rád,“ pravil Jiskra, dělaje vedle sebe místečko starému huňáci, z dobrého ještě plemene chodských hlídačů. Za vozem Kozinovým vyjel druhý z Oujezda, na němž sedělo několik sousedek starších ve smutkových sukních tak jako Hančí a stará Kozinová a ve smutkových bílých plachetkách.

Vyjely, aby Kozinovy ženské nebyly tak opuštěny a samy v těch hrozných chvílích. Na tom voze seděl také starý Příbek, nebožtíka Matěje otec, kterého Manka marně doma zdržovala. –

Když tak Šerlovský a Pajdar s ostatními o nich v Plzni rozmlouvali, vkročil mezi ně znenadání Řehůrek Jiskra. Tuze rádi jej uviděli a hned se k němu tlačili. Pozorně se kolem ohlédnuv, pověděl, že se stěží k nim dostal a že jen vojáka venku svým chodováckým šatem oklamal. Vypravoval, že Hančí s dětmi a s matkou smějí teď dvakráte za den do žaláře a že on už tam s nimi také byl. Pověděl, že je Kozina klidný a že ještě ženu a matku těší.

„Ha jak má tuty děti rád! Tuto je k pláči, kerak na ně mluví, kerak je hladí ha hubičkuje, ha kerak Hančí domlůvá, haby je jak se patří

vychovávala, haby je teky na něho pomatovala, haby nezapomíly na tátu, haby Pavlík bul jak se patří Chodovák.“

Všichni byli dojati a dudák, na okamžik se zamlčev, opět pokračoval:

„Teky vo vás mluvjl ha prosí vás, habyste mu vodpustili, esli komu hublížil, ha teky habyste pomatovali na starý chodský práva. Ptál se teky, je-li tu v městě Lomikar, ha hdyž jsem prál, že přede-
včírem přijíl zrovna kerak my, tu si povídá: ‚Přijíl se na mě podívat. Panebože, posilni mi zejtra, haby se mi tuten ešče nesmíl!‘“

A tu si dudáček vzpomněl na příhodu, která se stala, když pře-
devčírem do Plzně přijížděli. Pověděl, že tu zrovna u samé brány
potkali Lammingera, také dojíždějícího, a že když starý Přibek
uslyšel, kdo tu je nablízku, že najednou ve voze vstal jako mladík
a že zaťatou pěstí Lammingerovi hroze, jal se mu spílat, a že měla
Manka a ženské co dělat, aby starocha udržely a uchlácholily, a ještě
šťestí, že si toho ten trhanovský kat nevšiml.

Vzrušenému dudákovi připadlo také, jak vešli ke Kozinovi do
vězení a že ho starý Vlk hned poznal.

„Míli ste ho vidět, kerak radostí vrčíl ha skákal ha Kozinu lízal;
ha hdyž jsme pryč vodcházeli, nemohli jsme tu němú tvář z harestu
dostát. Vlk si leh ha nešel, ne ha ne, ha tak tam vostál.“

„Půjdeš-li ešče do harestu?“ ptal se Šerlovský. Jiskra přisvědčil,
že se tam jistě ještě dostane, a všichni jako o překot ho žádali, aby
vyřídil od každého pozdravení a jak je to rmoutí, že se nemohou
s ním rozloučit.

* * *

Šero listopadového večera zahalilo královské město Plzeň. Bylo
mrazivo a vítr pohvizdoval. Náměstí jako vymřelé, všude ticho
a pusto. Venku nebylo nikde světla; domy, tmavá, vysoká radnice,
naproti mohutný chrám, stojící prostřed náměstí, vše zatopeno čer-
nými stíny. Smutně prorážel gotickými okny chrámovými míhavý

svit věčné lampy. Před radnicí přecházel stráží voják pláštěm zahalený. Opodál stálo několik žen v hnědých chodských kožichách. Mlčely a sotva sebou hnuly, upírajíce zraky své ke kostelu, nad nímž černá věž ztrácela se v hustém temnu. Pojednou, jako na dané znamení, vpravo, k radnici se obrátily, kdež vrata vrzla. Vyšly odtud dvě ženské a každá z nich nesla děcko. Chodky, mezi nimiž byla Manka Příbkova, pustily se přímo k nim, k Hančí a staré Kozinové. Obě se vracely z vězení, kdež dnes poslední večer trávily s mužem a synem. Poslední večer! A již nikdy více! Již nikdy se nevrátí ty večery, kdy všichni doma pěkně pospolu sedali, kdy Hančí u hejčadla zpívala a Jan s Pavlíkem dováděl, kdy byli tak spokojeni a šťastni!

Hančí hleděla na ženské jako vyjevená. Však věru by nebyl div, stará Buršíková v duchu pomyslila, kdyby se těm ženským Kozinovým v hlavách popudilo!

Chodky je obklopily, aby je do bytu zavedly, a děti, jež v náručí usnuly, jim pomohly nésti. Hančí nechtěla do bytu, že by tam nevydržela úzkostí, že tam všechno na ni padá. Dost jí domlouvaly, až pak dvě ji nezbytně vzaly pod paždí. Jak šly kolem kostela, stará Kozinová pojednou se jim vytrhla, a padnuvši u dveří na kolena, jala se plakat a modlit se. Také Hančí vedle ní poklekla.

V tu chvíli bylo ticho v žaláři, ozářeném dvěma voskovicemi u kříže na pokrytém stolku. Na stěnách vězení míhal se stín Jana Koziny, jak zamyšleně přecházel. Byl bled, ale klidný. Slyšel o přípravách, slyšel o účastenství svých krajanů, jak mu o něm skrze matku Jiskra byl zvěstoval. Bylo mu útěchou.

Ale jak bude dále na Chodsku? Jak bude s rodinou?

Těžké dvě myšlenky, na něž neměl odpovědi. Usedl na lože. Záhy však přišlo unavení. Unavení z myšlení, z dojmů, z hlubokého vzrušení. Položil hlavu a hned usnul. Spal dobře až do úsvitu, kdy se ihned probudil, jak uslyšel ve dveřích klíč zarachotit.

Přinesli mu snídání, lepší nežli kdy jindy. Sotvaže se jí dotekl a trochu vína upil.

Pak přišli – matka a žena s dětmi i Jiskra. Píchno ho, když je zahlédl. Naposled! Ty poslední dny se mohl ještě těšit, když z vězení odcházeli: přijdou zas odpoledne, zítra, a zítra ještě jednou. Teď už neměl žádného zítra. Vida však bledé, vyděšené tváře matky své i ženy, vzmužil se.

„Dá pánbů, že nadarmo nehumírám. Lomikar hu světskýho sůdu vyhrál, hale hin hu božího vyhraju já, protože naše věc bula pravá, ha já nevinně muším humřít.“

Stará matka lomila rukama.

„Ha já tuto všecko huďála! Dobře má Hančí, já jsem tutoho vinna. Hdyby tutich majestátů jsem nechála – Ó, můj chlapče, vodpušť mi ha ty teky, dívčí!“

Každým, kdo znal pevnou stařenu, byl by ten výkřik zoufalého bolu, ten výkřik mateřského srdce otrásl. Syn k ní kvapně přistoupiv, těšil ji, a pak obrátiv se k ženě, pravil pohnutým hlasem:

„Eslí tak, Hančí, myslíš, prosím tě, nemysli huž ha mámě nic za zlý neměj. Vona za nic nemůže. Co jsem huďál, byl bych i bez ní huďál, šak víš, že jsem to dávno huž mil v myšlínkách.“

Opět se k dětem chýlil a na ně mluvil a je hladil. Pak jako by si vzpomněl, k matce se obrátil a prosil ji, jakož i ženu, aby mu odpustily, že jim tolik zármutku způsobil.

„Pámbů vám voplať všecku vaši lásku – ha tu, Hančí, vem,“ a sňal rudé fábory ze svého „ženicího“, nyní již sešlého županu. „Tuty jsem pořád vopatroval ha skovával, to bula má jediná památka na demů, na vás. Muži ji беру s sebou do hrobu, hale tuty nesmí pod –“ Nedořekl, že nechce tu milou památku a milý dar donést pod šibenici.

Dveře se otevřely, žalárník vešel, a za ním dva vojáci po zuby ozbrojení. Jak je ženské zhlédly, daly se do křiku a pláče a Hančí omdlávala. Kozina ji zachytil, objal ji, matku, pak děti; ty nejdéle. Líbal je, žehnal jim krátkými, třesoucími se slovy.

Na náměstí shlukly se lidu nesčetné houfy; hlava na hlavě, že hnutí nebylo, že každý, kde stanul, byl jako zaražen, sotva dýchaje.

V oknech, ve vikýřích samá hlava, i na střechy mnozí zvědavci vylezli. Nejhůře bylo před radnicí, kdež vojsko ve zbrani sotva udrželo lid, jenž se k vratům tlačil a valil, aby zahlédl odsouzence. Poblíže vrat, před vojáky, stála skupina Chodů. Osmašedesát, většinou vysokých statných mužů, starých i mladších, stálo tu bez čakan, vážně, zasmušile. Zraky všech na ně hleděly, na malé jejich děti, jež na ruce drželi, a na větší výrostky i na několik těch zasmušilých Chodek v dlouhých kožichách. Lidé si na ně ukazovali, mluvili o nich; Chodové však jen do průjezdu radnice své zraky obraceli.

Až sebou trhli. Z radnice se ozvaly temný šum i nářek. Vojáci vycházeli odměřenými kroky a za nimi – to on! Kozina! Srdce se jim sevřelo. To je ten statný muž, jenž býval jako krev a mléko! Jak se přepadl, jak je bledý! Ale jak pevně jde, jak nese hlavu rovně! Všichni měli jednu myšlenku, všichni Chodové vykročili, aby ho pozdravili, aby mu ruku naposled stiskli. Ale vojsko je zadrželo, nesměli se ani hnout. Jen to zahlédli, že Kozina, spatřiv je, na ně se usmál. Vojenský průvod zastavil se před samou radnicí. Vězeň se rozhlédl po nebi, jež tak dávno neviděl. Bylo jasné a modré. Vtom žalářník Hančí a staré Kozinové domlouval, aby se utišily, že bude čten ortel.

Zraky všech na náměstí upřely se na balkon radnice, kamž vstoupilo několik úředníků, a jeden z nich jal se znovu čísti rozsudek hrdelního soudu, aby všichni tu shromáždění zvěděli, čeho se odsouzený dopustil.

Jak dočetl, dáno znamení a smutný průvod se hnul.

V ten okamžik jeden z Chodů, byl to starý Příbek, smekl svou huňatku, a vztáhnuv pravici směrem ke Kozinovi, zvolal:

„Spánembohem, ty náš mučedníku!“

Slova jeho však zanikla v šumu a hluku zástupů, a jen nejbližší zaslechli ten stařecký hlas. I Kozina, neboť se po něm obrátil a Chodům ještě jednou hlavou pokynul, naposledy. Pak kráčel, maje po boku kněze a blízko starou matku a ženu, jež vedla Pavla a Hanálku za ruce. Za nimi kráčeli Chodové a Chodky; blízko za starou

Kozinovou Řehůřek Jiskra. Vpravo vlevo vojáci, lid zdržující. Ti, kdož z davů odsouzenec, matku jeho a ženu v němém bolu a malé ty nevinné dívky uviděli, slzám se neubránili.

Průvod jen zvolna bral se vpřed. V čele oddělení vojska, klestící cestu zástupy, a odtud zněl temný, ztlumený rachot zastřeného bubnu. Kráčeli od radnice do Pražské ulice. S věže ozval se žalostivý hlas umíráčku. Když Kozinová a Hančí jeho první zvuky zaslechly, rukama zalomily. Co se kolem dalo, nevěděly.

Hančí se všecho kolem mlhou zastíralo. V ní všecho splývalo a z ní jen slyšela pustý jakýsi šum a temný rachot; jen děsný hlas umíráčku ji pronásledoval jasně. Srdce jí usedalo, křeč sevřela prsa; plakati již nemohla. Pak se jí nohy počaly třásti, kolena se jí chvěla a těžká mdloba počala jí zastírat smysly. Sousedky chodské dobře si jí všimly, jak zavrávala.

Kozina se zastavil a s ním všecken průvod. Byli právě v Pražské ulici. Všichni se ohlíželi, co se děje; šel hlas kolem i dále zástupy, že ta selka omdlévá. Všichni ji litovali; i ti kolem v zástupu i ti měšťané z oken hledící.

V ten okamžik mihl se vzduchem stříbrný peníz, za ním druhý, třetí; za nimi zlaták se zaleskl a spadl za jinými do klína Hančí, již posadili na kamennou lávku před domem. Chtěli dáti tak útrpnost najevo, či myslili dáti náhradu ubohé selce? Sáhla prudce po penězích, vyhodila je jako řeřavé uhlí nebo ošklivý hmyz a vykřikla:

„Dejte mi mýho muže!“

Chtěli, aby zůstala, aby dále nechodila. Ale jako by nové síly nabyla, vstala zas a kráčela dále smutnou cestou. Vyšli Pražskou branou ven, kráčeli nynějším předměstím, tenkrát skoro samými zahradami. Byl jasný, studený den. Průvod ohromného množství lidu, nabyv volnosti, rozlil se v šíř a mnozí chvátali napřed k výšině, kde se vypínala šibenice. Kolem ní se vojsko rozestavilo a utvořilo čtverhran. V prostoře té, zrovna proti šibenici, v čele šiku vojenského radní pánové, úředníci, na koních důstojníci a mezi nimi

krajský hejtman Hora; jemu po boku Lamminger svobodný pán z Albenreuthu. Šlechtic, zahalen tmavošedým pláštěm, rozmlouval s krajským hejtmanem. Pihovatá tvář Trhanovského pána byla jako jindy, přibledlá, klidná. Ale pak prudčeji zamrkaly jeho světlé řasy, když do čtverhranu vstoupil odsouzenec.

Lamminger ho bystře pozoroval a nespustil s něho oka. Kozina kráčí pevně, nic není zničen – tvrdá hlava! Klidně vyslechl rozsudek znova čtený. Nastala chvíle rozloučení. Objímá ženu, matku, děti, líbá je – Lammingerovi se ani sval ve tváři nehnul, když pohlížel na ten srdcelomný výjev, na zármutek těch chodských žen, když pláč těch malých dětí až k němu dorážel.

On jen Kozinu pozoroval a bedlivým zrakem stopoval jej, jak se od své rodiny odtrhnul, kráčet k šibenici. Krok mu nevázne, neklesá, mužně a vzpřímeně jde, a teď stoupá pevnou nohou na žebřík, tam, kdež na něj kat a smrt čekají. Kolkolem zavládlo hluboké, mrtvé ticho. Tisícové lidí hleděli tam upřeně, sotva dýchali. Studený vítr váł a čepejřil pánům peří na kloboukách a přinesl odtamtud, odkud dvě Chodky děti Kozinovy odnášely, srdcervoucí výkřik. O starou selku se tam mdloba pokouší. Než pojednou se stařena vztyčuje, jakoby vzpružena, a hledí tam –

Odsouzenec, stanuv pod šibenicí, pohlédl kolem po městě dole, a dál krajem se zrak jeho mihem otočil, spočinul na nesčetném množství lidu, jež jako živé jezero obklopovalo smutný vršek. Zahlédl zarmoucené krajany ve čtverhranu vojska; z nich přemnohý pěstě zatínal, a všem se oči kalily, a ne jeden vzlykal hlasem jako Jiskra. Zahlédl je, zahlédl i ženu, matku, ale teď hledí tam k pánům. Poznal tam toho na vraném koni, poznal Lammingera, jenž se žebříku očí nespouští. Kozina se vzpřímil, podíval se mu do tváře, jako tenkrát na rychtě u Syků. Všemi to trhlo, páni, kat, všichni jako zmateni.

„Lomikare!“ volal Kozina zvučným hlasem, jenž chvěl se posledním hlubokým vzrušením a v tu chvíli zněl hrozně. Naposled mihla se červeň bledým lícem, naposled oko vzplanulo.

„Lomikare! Do roka budeme spolu stát před súdnú stolicí boží, hin se hukáže, hdo z nás –“

Vtom se velící důstojník vzpamatoval. Obnažený kord jeho se zaleskl vzduchem, kat podtrhl a odsouzcův hlas umlkl. Jana Sladkého, nazvaného Kozina, nebylo na živu. –

Krajský hejtman, všecek popuzen tím, co se stalo, promlouval k panu Lammingerovi. Ten, na smrt bledý, naslouchal, sotva však co z hejtmanovy řeči věděl. Na jeho rtech chvěl se nejistý úsměv. Teprve když krajský hejtman podotkl, že všechen lid na ně své zra-ky upírá, vzpamatoval se.

Oko jeho pohlédlo na šibenici.

„Visí,“ pravil a vydechl sobě; pak koně otočil. Kolem tisícové klečeli a modlili se za nebožtíka.

Nejen tam ve čtverhranu, kde byli krajané popraveného, ale i ze zástupu bylo slyšeti pláč a vzlykání. A jak páni se zástupy zpět do města vraceli, zaslechl Lamminger divné věci. Slyšel i viděl, jak si na něj ukazovali, jak ze zástupu výkřiky se ozývaly:

„To je on! To je ten katan! Ten ho dal popravít!“

„Jak tam dopadne, kam ho Kozina zval!“

„Za rok a den! Slyšeli jste? Do roka, urozený pane!“

Páni bezděky pobídlí své koně do klusu.

XXX

*Vším zní smutná novina,
ji zná už každá ves,
že dobrý náš Jan Kozina
pod rukou kata kles!
Však rok a den to pouze jen,
Bůh to tak nenechá. —
— Vrchlický*

Do slunce západu viselo mrtvé tělo Kozinovo. Krajané jeho byli tou dobou již z města. Krajský nařídil, aby ihned se vydali domů na cestu, a na kus je dal vojskem vyprovodit. Rozhořčení vstupovali do svých vozů. Hněv jejich však ne hejtmana, ale Lammingera stíhal. Vraceli se domů smutným podzimním krajem, sami zaraženi a zarmoucení. Chtěl-li Lomikar, aby si dnešní den pamatovali, toho dosáhl. Ó, kdož by z Chodů mohl zapomenouti na dvacátý osmý den měsíce listopadu? Budou na něj pamatovat do smrti, budou na něj pamatovat od pokolení do pokolení.

Chodsko trnulo. Znovu mužům, kteří byli v Plzni a doma teď vypravovali, kalil se zrak a hlas vázl; a posluchači jejich plakali. Kolik dnů bylo po všech vesnicích chodských, jako by byli pohřeb vypravili. Nikdo nešel na robotu a ze dvorů panských také nikdo se neodvážil Chody dohánět a nutit, jako by jindy hned byli učinili. Netroufali si toho v tu chvíli, aniž Chodům bránili, když se sešli v Domažlicích a putovali, muži, starci, ženy ve smutkových šatech i děti, za město k chodskému kostelu, kdež sloužena mše za mrtvého Kozinu. V starobylém gotickém chrámu, jehož stěny staré malby zdobily, v jehož dlaždicích mnoho náhrobních kamenů se zašlými nápisy a erby bylo zapuštěno, sešlo se lidí množství veliké, nejen

Chodů, ale i měšťanů, aby uctili památku popraveného. Vpředu v lavicích klečely matka, žena i děti Kozinovy; modlily se za svého drahého, když u jeho hrobu nemohly pokleknout. V koutku kostelním pod kůrem klečel soused jakýsi. Byl to Just, soustružník, jenž odbyv sobě trest pro pobuřování, jak v rozsudku znělo, nedávno teprve z vězení se navrátil. –

V tu dobu Lammingera již na Trhanově nebylo. Z Plzně domů nepřišel, nýbrž poslal rychlého posla ke své paní, aby se za ním vypravila na cestu, že ji bude v Plzni očekávat.

„Strach a zlé svědomí ho žene pryč,“ povídali si všude po vsích i ve městě.

Pak sníh napadl. Zima mýjela více než kdy jindy smutně, zvláště na Oujezdě. Starý Příbek zase byl jako předtím; ba ještě více upadal ve své ztrnulé zamyšlení a nerozveselil se ani, když se jaro otevřelo, ani pak, když po žních mladý Šerlovský, vězení přestáv, k nim do Oujezda přišel a řekl mu o Manku. Stařec svolil, a že hospodáře bylo nutno, ustanovena svatba brzo, na podzim. Ale pak dědeček Příbků se nějak probíral a spíše ven vyšel; a často si zašel tam na návrší, odkud bylo viděti k Trhanovu. To bylo počátkem podzimu, v tu dobu, kdy Lamminger znenadání přijel na Trhanov. Staroch vyhlížel, stihne-li boží trest toho nelítostného pána, vyhlížel tam na návrší a často za bouře, jako by byl přesvědčen, že do Trhanovského jistě hrom udeří. A když se strhla bouře, an právě doma meškal, a Manka ho ven nepustila, naslouchal bedlivě, hlavou chvílemi pokyvuje, a často ke dveřím pohlédl, jako by čekal zprávu, že blesk už našel tu ryšavou hlavu. Ale pak, když uhodil tužší chlad pozdního podzimu, starý Příbek zase jako by tuhl a jako pavouk zapřádal se do svých myšlenek. –

Pan z Albenreuthu letos pozdě přijel do Trhanova. Jindy tu býval hned na jaře, letos až pozdě po žních. Že přijel na hony, si povídali. Ale již kolikátý týden meškal a teprve jednou byl v lese. Nějak málo jej to těšilo. Nezměnil se nic, byl jako jindy chladný, přísný, ba ještě přísnější, ale také nějak úzkostlivější. Sám nikdy nevyjížděl a starý komorník

Petr také pozoroval, že pán často, jsa o samotě, přechází a přemýšlí. Také zdraví počalo mu nějak nesloužit. Petr, komorník, už několikrát zpozoroval, že pán jda komnatou z ničeho nic se stolu nebo křesla chytl, a když se za okamžik sebral, na závrat' zaklel. Také si pak paní své, jež byla smutnější než loni, někdy postěžoval na zrak, že často vidí na okamžik všechny věci jako v duhových barvách a v noci že se mu časem, když se ze spaní vytrhne, dělají jiskry a blesky před očima. Postěžoval si, ne žalně, ale zkrátka, zamračeně, to však neřekl, že mívá často děsivé sny. Ale starý Petr, jenž vedle jeho komnaty v předsíni spal, slyšel, jak pán ze spaní sténá a křičí, a nejednou, když portiéru odclonil, viděl ho v záři noční lampy na posteli hrůzou snu vzbuzeného, jak vytrřestěným okem hledí kolem sebe. Jednou v noci, bylo koncem září, kdy venku harašil déšť a vítr vál, probudilo starého Petra zase pánovo sténání. A tentokráte ho také volal. Když k němu vešel, žádal pán, všecek jsa zpocený, mdlým hlasem:

„Podej mi minucí.“

„Minucí, Milosti? Nyní?!“

„Ano, ted', chci vědět, kolikátého je,“ pravil pán, nemoha se vzpamatovat.

„Zítřa je osmadvacátého, vím to, Milosti, z paměti.“

Pán sebou trhl, hned však dodal:

„Jakého?“

„Září měsíce, Milosti.“

„Ach tak. Ten sen mne nějak popletl a také zpotil. Podej mi košili.“

Starý komorník vrátil se pln strachu na lože. Co se to plete pánovi? Osmadvacátého! A tu se zarazil. Ano, to byla v Plzni ta – „Ó, věřím, že mu z mysli nejde,“ pomyslně staroch.

Všecky ty chorobné záchvaty trvaly vždycky jen nakrátko. Pan z Albenreuthu se pak opět zotavil; čím dále však, tím častěji se opakovaly a pán byl mrzutější, málomluvnější, víc a víc do sebe zabrán. Manželka se ho marně dotazovala, co mu je, nadarmo radila, aby se lékaře zeptal. Měla ted' trudné živobytí. Hostů nezvali, s nevlídným,

zamlklým manželem nebylo skoro řeči. Ale pak se pojednou potěšila. Došloť znenadání psaní od nejmladší dcery, že brzo s manželem svým přijedou do Trhanova. Všecka rozradována šla s tou novinou vstříc Lammingerovi, jenž přijel právě z Kouta. Vyslechl klidně tu zprávu; pojednou však se divně usmál a pravil:

„Dočkám-li se jich –“

„A proč?“ tázala se s úžasem paní Lammingerová.

„Což jste zapoměla, že mne ten sedlák, ten Kozina, pozval na boží soud?“ Zasmál se, paní však mráz pojal při tom smíchu.

Pak uhodil sychravý, mlhavý čas a přšelo skoro bez ustání. V tu dobu pan z Albenreuthu byl zase nějak chorý; měl hukot v uších a často zdálo se mu, že slyší zvonění tenkého hlasu, „jako umíráčku“, jak paní své s úsměškem pravil. Zdálo se, že na smrt často myslí, že se však tomu brání a smrti se směje, ale že se jí přece bojí. Nejmladší jeho dcera Marie, nyní hraběnka z Vrtby, často naříkávala na ty nekonečné, smutné večery na zámku Trhanovském u přítomnosti zamlklého, přísného otce. Což by nyní říkala, kdyby viděla matku s ním ještě podivnějším a nad obyčej podrážděným?

Za takového dlouhého, smutného večera, bylo v polovici měsíce října, seděla paní z Albenreuthu v jídelně se svým mužem. Vyšívala něco, aby si čas ukrátila; muž četl. Pojednou pozvedla hlavu, neboť se jí zdálo, že manžel sebou v křesle nějak prudce hnul. Jak zbledl! Hodil knihou na stůl a hleděl před se ztrnulým zrakem jako bez ducha.

Nastalo trapné ticho; teprve po chvíli odvážila se ulekaná paní zeptat se, co se stalo. Její hlas jej probudil. Trhl sebou, pak sáhl po knížce na stole rozchlíplé a tam otevřené, kde prve četl, a mdlým hlasem řekl:

„Přečtěte si to –“

Paní četla označené místo francouzské knihy:

„Tu velmistr templářský, Jakub Molay, stojí na hranici, když ji kat už podpaloval, volal hlasem velikým papeže Klimenta i krále Filipa a zval je do roka a do dne na boží soud, jakožto původce

nevinné smrti své a sta jiných bratří řádových. A toho divu! Rok než uplynul, odešli na věčnost oba, i papež i král, jenž skonal l. 1314 dne 29. měsíce listopadu.“

Již přečetla a ještě upírala zrak svůj do knížky. Bála se na muže vzhlednout. A musila přece. Upíral na ni chladné, jako zamlžené oči.

„Četla jste? Co tomu říkáte?“ pravil a pokoušel se svůj úsměšek na rty vyloudit. „Můžete si chystati vdovské šaty,“ dodal, ale bezděky se zamlčel a sáhl si po čele. Marně ho těšila a mu domlouvala.

„Snad abyste jim nějaké dobrodiní prokázal,“ maně jí v tu chvíli z úst vyklouzlo. Byloť to její srdečné přání, často na to myslila, ale nikdy se neodvážila to vysloviti.

„Komu? Jim, těm Chodům?!“ zvolal jako uštknut, jen to vyslovila. „Jim, těm rebelům! Rozumím vám. Vy jste byla vždycky při nich.“

„Ne, ne, jim ne,“ odmítala postrašená paní.

„A komu tedy? Komu, pravím!“ doléhal Lamminger, víc a více se rozčiluje.

„Já myslila – jen té vdově.“

„Dost! Kozinové?! Za to všechno, co mně její muž udělal? Snad nemyslíte také, jako hloupý lid, že byl nevinný? Tohle všechno skrze něho mám, z jeho bláznivé řeči,“ vyhrkl najednou.

Té noci již ani oka nezamhouřil a několik dnů byl zase churavější. Na hlavu si Petrovi postěžoval a že má ruce i nohy pořád studené. Ale pak, když se nebe vybralo a přišly jasné, slunné dny pozdní jeseni, tu se mu uvolnilo. V ten čas přijela jeho mladší dcera, hraběnka z Vrtby. Na Trhanovském zámku se vyjasnilo. Tiché jeho prostory oživily přibylými hostmi a jejich družinou i hostmi jinými, pozvanými na hony. Paní Lammingerová byla blažena příchodem své dcery, svého miláčka, a také Lamminger nemračil už tak čelo. Byl hovornější a horlivě se honů účastnil. Jednou za hovoru se ztěl svým si liboval, že mu je nyní volněji a také že trochu lépe spí. Ale dcera, která ho již dlouho neviděla, shledala, že se valně změnil a přepadl. Řekla o tom matce. Paní z Albenreuthu povzdechla.

„Ach, milé dítě, teď je zase lepší, to vy jste ho pozdravili. Ale jak s ním bylo předtím! To dělá také jeho osamělost, že se společnosti vyhýbá, a melancholie, z níž má takové divné myšlenky.“

„Ano, a divné pak řeči,“ dcera dodala. „Včera ráno, když se chystali do lesa, povídal hraběti: ‚Dnes je prvního listopadu. Tedy jsem se ho přece dočkal. A když jsem se ho dočkal – Mně se zdá, že ten –‘ ostatek nedomluvil, ale jen se zasmál. Hleděli na něj, nerozuměli mu, on však už o jiném zavedl hovor.“

Paní z Albenreuthu se zasmušila. Věděla, co manžel myslel, že mu napadla zase ta lhůta, kterou mu dal nešťastný ten sedlák. Ó, by ten měsíc už minul. Pak bude rok a pak by se jistě pozdravil!

Mladá hraběnka těšila svou matku, že otci již lépe, že je veselejší, nevědouc, že se matce ani ta podivná veselost jeho nelíbí. Mělat' ráz zvláštní podrážděnosti a nezdála se jí býti upřímnou a přirozenou. –

Pozdě odpoledne se vrátili páni z honu a s hojnou kořistí. Kolik jelenů a také medvěda složili na zámeckém nádvoří. Všude hlučno a veselo, dole a nahoře v panských komnatách. Všechn zámek byl osvětlen a zář jeho oken proudila jasně do tmy časného večera listopadového. Po lopotách lovu, po celodenním honu v hlubokých hvozdech byla panská jídelna zvláště milá a příjemná. Oheň ve velkém krbu vesele praskal, ale hlas jeho přerušován hlučným hovorem hostů, většinou okolních šlechticů. Panstvo sedělo za stolem hojně pokrytým; v čele paní domu, jí po boku manžel zrovna proti oknu hledícímu do zahrady a dál k lesu Křížinovci a k Oujezdské hoře a Hrádku, jež boky svými zakrývaly nebohé Houvězdo.

Kořená vůně krmí naplňovala jídelnu a cinkot pohárů jí příjemně zvonil. A zvonil dál i pak, kdy mísy a talíře odneseny. Víno zlaté i rudé perlilo se v křišťálových pohárech; stateční lovci statečně popíjeli.

Hovor prve klidný stával se živějším, obecnějším a směsí hlasů ozval se často hlasitý smích. Pan z Albenreuthu hovořil více než kdy

jindy, usmál se také, ale také pil více než kdy jindy, jak si toho paní jeho velmi dobře všimla. To se poslední čas stávalo často. Hovořili nejvíce o lovu, o rozmanitých příhodách, nesnázích.

„A jaké statné honce tu ráčíte mít,“ oslovil Lammingera jeden z hostů, cizí šlechtic, jenž přijel s hrabětem z Vrtby.

Lamminger, jenž právě dopil plný pohár rudého, jiskrného vína, usmál se a pravil:

„Statné, ano, ale tvrdé. Musil jsem si je vycvičit. A dalo to, nežli velmožní páni Chodové si zvykli.“

„To byli samí Chodové? Ti –“ ptal se hrabě.

„Ano, ti rebelové. Pan krajský hejtman by vám pověděl, pane hrabě, kolik kompanií vojska na ně musilo.“

Paní Lammingerová nerada ten hovor slyšela, pozorujíc, jak manžel její, pitím už rozčilen, rudne.

„A dosud nevím, jak to se mnou dopadne,“ dodal pojednou posměšně a zachechtal se. „To se dívíte, pane hrabě. Dali mně lhůtu – do dne do roka. Ten vůdce jejich. Ó, té pýchy, tvrdosti selské! Stojím vám už na žebříku –“

Paní, pozorujíc naběhlé žíly manželovy, jemně se dotkla jeho ruky a prosila, aby ustal. On však nedbaje pokračoval, rozčilen, v prudkém podráždění:

„– oprátku má již na krku a ještě si troufá mne zváti na boží soud. Ó, Kozino, špatný proroku! Rok už tu, ty tam a já dosud tu.“

Rázem umlkl a rázem sklesl zpět do křesla. Výkřiky dam i pánů rozlehly se komnatou, několik křesel se překotilo, jak hosté ve zmatku prudko vstávali, aby přiskočili k svému hostiteli. Lamminger, polo leže, polo sedě v rudém svém křesle, byl bez sebe.

Oči měl otevřeny, zřítelnice jejich roztaženy; nehnuly však sebou a byly jako v sloupu. Ještě několikrát zdlouha, zhluboka vzdechl, z hrdla chrapot se mu dral, ale ne dlouho. Nežli se všichni hosté vyděšení a zmateni kolem shlukli, již nedýchal.

Hrabě z Vrtby sáhl mu na čelo.

Ucítil lepkavý pot a pak, když k srdci ruku položil, neozvalo se. Darmo křísili pana z Albenreuthu, darmo vyděšené dámy nařkaly, darmo do města pro lékaře poslali. Trhanovský pán odešel tam, kam jej Kozina vyzval.

A to bylo, co všechny přítomné hrůzou naplňovalo. Přivolaný lékař, kterého všichni vyčkali, až přijel, potvrdil to, co mezi hostmi šeptem se mluvilo.

„Není pomoci. Mrtvice.“ Ano, mrtvice, ale přece všichni mysleli na to, o čem nebožtík sám vypravoval, a zaražení, vyděšení a se strachem rozešli se do svých komnat.

Na zámku Trhanovském přestal kvas, umlklo veselí. Zář oken pohasla a jen tam ve dvou se kmitala, kde hořela světla u hlav svobodného pána z Albenreuthu. V předsíni seděl starý Petr a všecek vzrušen ruce spínal a šeptal si:

„Boží soud! Boží soud!“ –

Ráno, když starý Přibek, bělovlasý, o čakanu se opíraje, vycházel ze dvorce, zastavoval ho už zdaleka, křiče naň, Řehůřek Jiskra. A když doběhl, vyrazil ze sebe, sotva dechu popadaje:

„Lomikar humřil!“

Když stručně, uřvaně pověděl, jak skončil, vyzýváje Kozinu, sepjál stařec ruce, a nemoha hned slova vypraviti, pohlédl k nebesům; až pak vyrazil:

„Je spravedlnost, je ešče pámbů. Níčko hať humřu.“

V tu chvíli ve dvorci u Kozinů, kdež tu novinu právě zvěděli, Hančí a stará matka se hořce rozplakaly. –

A dál letěla ta zpráva širým Chodskem a všude boha spravedlivého velebili a na Kozinu vzpomínali. Zpráva v pověst rostla, jak tam na Trhanovském zámku Lamminger se rouhal a jak náhle se bouře strhla, jak okna i dveře rázem se otevřely, řinčíce a praskající, a jak tlumem vyděšených hostí brala se jídelnou z volna bledá postava. –

Tam v klenečském kostelíku uložili do hrobky pána z Albenreuthu a kletby Chodů šly za ním. Když mu vyzváněli do hrobu,

meškal starý Šerlovský právě návštěvou u syna, který se na statek Příbkův pro štěstí sobě i Mance přiženil. Bývalý pocínovský rychtář, neboť Šerlovský byl po tom odboji s rychtářství složen, stoje na návrší, kde stával a nyní zase stál starý Příbek s mnohými sousedy, ukázal ke Klenči a pravil:

„Kozina vyhrál ha my s ním. Co má nínčko tuta šelma?“ –

Hned po pohřbu odjela urozená vdova s rodinou a vícekrát se na Trhanov nevrátila. Do roka jej prodala, i Kout i Ryzmberk.

Ze statku Kozinova smutek neodešel. Teprve pak se tam vyjasnilo, když Pavlík a Hanálka dorostli, když Pavlík se ujal hospodářství.

Ale aby staré majestáty obnovil, o to se nepokusil ani on, ani kdo jiný. Teď opravdu nastalo perpetuum silentium. Bylo smutno na Chodsku, ale přece volněji, poněvadž Lamminger jím už nevládl.

Ze staré slávy chodské zbyla jen zář vzpomínek, jež posilovala statný Chodů rod, kdy všude lid úpěl v porobě a ve tmách poníženosti. A na Jana Sladkého Kozinu také nezapomněli.

Od pokolení do pokolení šla o něm zvěst a zachová se, dokud v krásném Pošumaví, dokud v těch končinách u Domažlic, nám na věky památných, také krví chodskou hojně zkropených, bude statečný, řeči, mravu a kroji svých pradědů věrný rod bulácký, potomci Psohlavců.

* * *

Chodě v těch končinách, stanul jsem v Oujezdě také před statkem Kozinovým. Potkal jsem tu stařenu, vetchou a prostičkou, a za hororu ptal jsem se jí na Jana Sladkého. Podívala se na mne, a snad mi nedůvěřujíc, takto jen odvětila:

„Já nic nevím, to pan děkan mají vo tom písma. Já jen vím tulik, že Kozina bul nevinně hutracenej ha že je svatým –“

Alois Jirásek

Psohlavci

Ilustrace na obálce Mikoláš Aleš
Redakce Jaroslava Bednářová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 2. elektronické vydání
Verze 1.0 ze 7. 1. 2022

ISBN 978-80-274-2061-2 (epub)
ISBN 978-80-274-2062-9 (pdf)
ISBN 978-80-274-2063-6 (prc)